

Nr 106

Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vattenlagen (1918:523), m.m.; given Stockholms slott den 2 april 1971.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslå riksdagen att bifalla de förslag om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro,

enligt Dess nådiga beslut:

BERTIL

LENNART GEIJER

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås — i avbidan på en mera genomgripande reform av vattenlagen — att Kungl. Maj:ts prövningsrätt i vattenmål utvidgas och att vattendomstolarna inordnas i tingsrättsorganisationen. Vidare innehåller propositionen förslag beträffande fastighetsdomstolarnas uppgifter och sammansättning m. m.

För att behövet av allmän planering skall tillgodoses föreslås att Kungl. Maj:t skall pröva tillåtligheten av företag i vatten som är betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet. Kungl. Maj:t skall kunna dels förordna om obligatorisk underställning för vissa slag av företag dels genom särskilt beslut förbehålla sig prövningen av visst företag. Bestämmelserna blir tillämpliga på bl. a. kraftverksbyggen, vattenregleringar och företag för vattenförsörjning samt vattenavlednings- och invallningsföretag.

Vidare föreslås att de sex vattendomstolarna avskaffas som fristående enheter och knyts till tingsrättsorganisationen på samma sätt som fastighetsdomstolarna, dvs. vissa tingsrätter utses att vara vattendomstol, varvid tingsrätten skall ha särskild sammansättning. Fullföljd av talan i vattenmål skall alltjämt ske hos vattenöverdomstolen.

I fråga om fastighetsdomstolarna innebär förslaget att deras kompetensområde utvidgas väsentligt. Vid fastighetsdomstol handläggs f. n. endast miljöskyddsmål. Beträffande vissa andra typer av mål och ärenden föreligger beslut att de skall överföras till fastighetsdomstolarna. Detta gäller mål om fastighetsbildning, arrende och hyra. I propositionen läggs nu fram förslag beträffande ytterligare slag av mål och ärenden som skall överföras till fastighetsdomstolarna. Förslagen innebär bl. a. att de nuvarande ägodelningsrätterna och expropriationsdomstolarna avskaffas och deras uppgifter övertas av fastighetsdomstolarna.

Bestämmelserna om fastighetsdomstols sammansättning och domförhet föreslås ändrade i vissa hänseenden. Sålunda skall två tekniska ledamöter kunna ingå i domstolen i mera komplicerade mål. I mål om arrende och hyra samt vissa likartade mål skall domstolen i regel bestå av två lagfarna ledamöter och tre nämndemän, men undantagsvis skall teknisk ledamot kunna ingå i domstolen i stället för en av nämndemännen.

Förslaget innebär slutligen också att det blir möjligt att utse flera fastighetsdomstolar för samma område men med olika behörighet.

De föreslagna ändringarna avses träda i kraft den 1 januari 1972.

1 Förslag till

Lag om ändring i vattenlagen (1918: 523)

Härigenom förordnas i fråga om vattenlagen (1918: 523)¹,

dels att 4 kap. 13 § samt 11 kap. 4, 6, 8, 15 och 51 §§ skall upphöra att gälla,

dels att rubriken närmast före 4 kap. 13 § skall utgå,

dels att 2 kap. 14 §, 20 § 3 mom., 34 §, 47 § 2 mom. och 62 §, 3 kap. 11, 13, 16 och 28 §§, 4 kap. 10 §, 6 kap. 28 §, 7 kap. 45, 46 och 55 §§, 10 kap. 33 § och 42 § 2 mom., 11 kap. 1—3, 5, 9, 11 och 12 §§, 27 § 2 och 6 mom., 29 och 34 §§, 35 § 3 mom., 42 §, 45 § 2 mom., 52, 71—73, 81, 92 och 99 §§, 14 kap. 5 § 1 mom. samt rubriken till 4 kap. skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas nya bestämmelser, 4 kap. 17—20 §§, 10 kap. 42 § 3 mom. och 11 kap. 35 § 4 mom., samt närmast före 4 kap. 17 § ny rubrik av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

14 §²

Tarvas för ändamålsenligt tillgodogörande av vatten eller för åtgärd som avses i 9 §, att å annan tillhörig fastighet lägges damm, vall eller väg eller ledning för vattnet eller ock verkställes grävning, sprängning eller annan åtgärd till strömbäddens reglerande eller till förbyggnad eller minskande av skada, vare fastighetens ägare pliktig att tåla sådant intrång mot ersättning, som i 9 kap. skils. Samma lag vare, där det för utförande av byggnad för vattnets tillgodogörande och därmed förenade anläggningar eller eljest av åtgärd, som ovan nämnts, prövas nödigt, att annans mark tillfälligt tages i anspråk för arbetarbostäder eller andra byggnader, väg, upplagsplats, arbetsmaskiner eller dylikt. Om rätt att över annans mark framdraga ledning för vatten till husbehovsförbrukning gällc vad särskilt är stadgat.

Där vid meddelande av beslut angående inrättande av fiskväg eller vidtagande av annan anordning till förebyggande av skada å fiske eller till fiskets befrämjande förbud finnes böra givas mot bedrivande av fiske inom visst område, skall beträffande intrång, som därigenom tillskyndas annan i hans rätt till fisket, vad i första stycket stadgas äga motsvarande tillämpning.

¹ Senaste lydelse av
11 kap. 4 § 1969: 804
11 kap. 6 § 1932: 208
11 kap. 8 § 1960: 304

² Senaste lydelse 1961: 48.

Nuvarande lydelse

Erfordras till skydd mot förorening av vattendrag, sjö eller annat vattenområde, att å annan tillhörig fastighet lägges besvär eller last, skall ock vad i första stycket är stadgat äga tillämpning. Meddelas beslut härom, skall vattenrättsdomaren ofördröjligen göra anmälan om beslutet hos *inskrivningsdomaren*; och varde med anmälan så förfaret, som om bevis angående verkställd utmätning av fast egendom finnes föreskrivet.

Föreslagen lydelse

Erfordras till skydd mot förorening av vattendrag, sjö eller annat vattenområde, att å annan tillhörig fastighet lägges besvär eller last, skall ock vad i första stycket är stadgat äga tillämpning. Meddelas beslut härom, skall vattenrättsdomaren ofördröjligen göra anmälan om beslutet hos *inskrivningsmyndigheten* för anteckning i fastighetsboken.

20 §

3 mom.³ Finner vattendomstolen vid prövning, som i 1 mom. sägs, tillämnad byggnad, mot vilken hinder skulle möta av bestämmelserna i 3 § första och andra styckena, med hänsyn till stadgandet i tredje stycket i samma § ändock böra tillåtas, skall frågan därom av domstolen hemställas Konungens avgörande.

3 mom. Finner vattendomstolen vid prövning enligt 1 mom. att hinder mot tillämnad byggnad möter enligt 3 § första och andra styckena men att det föreligger sådana omständigheter som angivas i 3 § tredje stycket, skall domstolen med eget yttrande hänskjuta frågan till Konungens avgörande.

34 §

Dammyggnad i älv, ström, å eller större bäck eller annan i sådant vattendrag uppförd byggnad, varigenom märkbar inverkan sker på vattenståndet, må ej utrivras, med mindre dylik åtgärd blivit i laga ordning medgiven.

Vill ägare av byggnad, som i första stycket avses, icke längre nyttja byggnaden, göra i den ordning 11 kap. stadgar ansökan hos vattendomstolen om tillåtelse att utriva byggnaden. Prövas byggnadens borttagande medföra synnerlig skada för annan tillhörig fast egendom, må domstolen efter åtagande av ägare till sådan egendom föreskriva, att han och de, som i äganderätten efterträda honom, skola för framtiden, intill dess annorlunda varder bestämt, underhålla byggnaden så som i 33 § sägs och fullgöra vad beträffande byggnaden i övrigt enligt lag åligger ägaren; vållas genom byggnadens bibehållande ägaren skada, skall den ersättas. Kronan må ock till skydd för allmänna intressen åta sig underhållsskyldighet, som nu nämnts. Göres ej åtagande, varom nu är sagt, meddele vattendomstolen nödiga föreskrifter i avseende å byggnadens utrivande och äge i sammanhang därmed bestämma att, där byggnadens ägare brister i fullgörandet av vad honom ålagts, den, vars rätt är beroende därav, må utföra arbetet på ägarens bekostnad.

Har, på sätt i andra stycket stadgas, ägare av fast egendom

Har, på sätt i andra stycket stadgas, ägare av fast egendom

* Senaste lydelse 1961: 48.

Nuvarande lydelse

jämlikt åtagande ålagts att underhålla annan tillhörig byggnad i vatten, skall vattenrättsdomaren ofördröjligen därom göra anmälan hos domaren i det tingslag eller hos rätten i den stad, där egendomen är belägen; och varde med anmälan så förfaret, som om bevis angående verkställd utmätning av fast egendom finnes föreskrivet.

Föreslagen lydelse

jämlikt åtagande ålagts att underhålla annan tillhörig byggnad i vatten, skall vattenrättsdomaren ofördröjligen därom göra anmälan hos inskrivningsmyndigheten för anteckning i fastighetsboken.

47 §

2 mom.⁴ Finner vattendomstolen vid prövning, som i 1 mom. sägs, anordnande eller nyttjande av grundvattentäkt, varemot hinder skulle möta av bestämmelserna i 44 § första och andra styckena, med hänsyn till stadgandet i tredje stycket i samma § ändock böra tillåtas, skall frågan därom av domstolen hemställas Konungens avgörande.

2 mom. Finner vattendomstolen vid prövning enligt 1 mom. att hinder mot att anordna eller nyttja grundvattentäkt möter enligt 44 § första och andra styckena men att det föreligger sådana omständigheter som angivas i 44 § tredje stycket, skall domstolen med eget yttrande hänskjuta frågan till Konungens avgörande.

62 §⁵

Erfordras till skydd mot förorening av grundvatten, att å annan tillhörig fastighet lägges besvär eller last, vare fastighetens ägare pliktig att tåla sådant intrång mot ersättning, som sägs i 9 kap.

Meddelas beslut som avses i första stycket, skall vattenrättsdomaren ofördröjligen göra anmälan om beslutet hos inskrivningsdomaren. Med anmälan skall så förfaras, som finnes föreskrivet om bevis angående verkställd utmätning av fast egendom.

Meddelas beslut som avses i första stycket, skall vattenrättsdomaren ofördröjligen göra anmälan om beslutet hos inskrivningsmyndigheten för anteckning i fastighetsboken.

3 kap.

11 §⁶

Vill någon verkställa vattenreglering, som i 1 § sägs, gör ansökan därom hos vattendomstolen och varde målet därefter prövat i den ordning, som i 11 kap. stadgas för ansökningsmål; dock att, där det med hänsyn till omfattningen av erforderlig utredning eller eljest finnes lämpligt, vattenrättsdomaren eller vattendomstolen äger förordna, att målet skall behandlas vid syneförrättning, som i 10 kap. 32 § sägs. Meddelas

⁴ Senaste lydelse 1964: 110.

⁵ Senaste lydelse 1964: 110.

⁶ Senaste lydelse 1920: 459.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

sådant förordnande av vattendomstolen, må domstolen tillika lämna föreskrift om de huvudsakliga grunder, som av synemännen skola iakttagas.

Då mål efter ty nu sagts hänvisas till syneförrättning, skall till ledning vid förordnande av förrättningsman enligt vad i 10 kap. 32 § stadgas angivas, vilket av de i 1 § omförmälda ändamål bör anses såsom företagets huvudsakliga.

Synemännens utlåtande angående vattenreglering skall underställas vattendomstolens prövning; dock må ej vattendomstolen ingå i bedömande av frågor rörande ersättning i vidare mån än som föranledes av anförda besvär eller av ändrade anordningar eller föreskrifter rörande företagets utförande.

Synemännens utlåtande angående vattenreglering skall underställas vattendomstolens prövning om ej Konungen enligt 4 kap. 17 § prövat företagets tillåtlighet. Vattendomstolen får ej ingå i bedömande av frågor om ersättning i vidare mån än som föranledes av anförda besvär eller av ändrade anordningar eller föreskrifter rörande företagets utförande.

Om verkan av vattendomstolens beslut eller synemännens utlåtande angående vattenreglering äge vad i 7 kap. 56—58 §§ stadgas beträffande beslut i där omförmälda mål motsvarande tillämpning; och skall bestämmelsen i 59 § om jämkning för visst fall i utlåtande eller beslut rörande företag, som avses i 7 kap., lända till efterrättelse jämväl beträffande vattenreglering.

I fråga om Konungens prövningsrätt så ock vissa andra förhållanden rörande vattenreglering stadgas i 4 kap.

13 §⁷

Stadgar rörande vattenregleringsföretag skola angiva:

företagets benämning och ändamål under hänvisning till de beträffade företagets utförande och delaktigheten däri meddelade beslut;

den ort, där styrelsen skall hava sitt säte;

huru styrelsen skall sammansättas och grunderna för dess beslutförhet;

huru revision av styrelsens förvaltning skall ske;

tiden för räkenskapsavslutning;

huru ofta ordinarie sammanträde med deltagarna i företaget skall hållas;

det sätt, varpå kallelse till sammanträde skall ske och andra meddelanden bringas till deltagarnas kännedom, ävensom den tid före sammanträde, då föreskrivna kallelseåtgärder senast skola vara vidtagna;

så ock vad i övrigt kan finnas nödigt.

Styrelsen skall hava sitt säte inom den vattendomstols område, som lämnat medgivande till företaget.

Ej må i stadgarna intagas bestämmelse, som finnes stridande mot denna eller annan lags föreskrifter.

⁷ Senaste lydelse 1920: 459.

Nuvarande lydelse

Stadgarna skola för att bli va gällande granskas och fastställas av Konungens befallningshavande i den ort, där styrelsen har sitt säte, *eller i fall, som omförmäles i 4 kap. 13 §, av Konungen.* Vid granskningen skall särskilt tillses, att stadgarna innehålla betryggande föreskrifter för tillgodoseende av sådana delägaes rätt, för vilka efter ty i 6 § sägs skyldighet att deltaga i företaget framdeles kan komma att inträda.

Beslutad ändring av stadgarna äge ej giltighet, med mindre den varder i nyssnämnda ordning fastställd.

Föreslagen lydelse

Stadgarna skola för att bli va gällande granskas och fastställas av Konungens befallningshavande i den ort, där styrelsen har sitt säte. Vid granskningen skall särskilt tillses, att stadgarna innehålla betryggande föreskrifter för tillgodoseende av sådana delägaes rätt, för vilka efter ty i 6 § sägs skyldighet att deltaga i företaget framdeles kan komma att inträda.

16 §

Konungen äger, om och när det för tillgodoseende av allmänt väl prövas nödigt, utse en ledamot i styrelsen för vattenregleringsföretag. Sådan styrelseledamot äge samma rätt att deltaga i handhavandet av de med företaget förenade angelägenheter som de medlemmar, vilka blivt i enlighet med stadgarna till styrelse valda, och åtnjute arvode, som bestämmes av Konungen.

Konungen *eller myndighet som Konungen bestämmer* äger, om och när det för tillgodoseende av allmänt väl prövas nödigt, utse en ledamot i styrelsen för vattenregleringsföretag. Sådan styrelseledamot äge samma rätt att deltaga i handhavandet av de med företaget förenade angelägenheter som de medlemmar, vilka blivt i enlighet med stadgarna till styrelse valda, och åtnjute arvode, som bestämmes av Konungen *eller av myndighet som Konungen bestämmer.*

28 §^s

Har medgivande enligt denna lag lämnats till företag, som avses i 26 § första eller andra stycket, och skola ej enligt vad ovan stadgats bestämmelserna i 12—25 §§ äga tillämpning, äger Konungen att, om och när det för tillgodoseende av allmänt väl prövas nödigt, utse lämplig person att övervaka företagens utförande samt utöva tillsyn å företagens skötsel och handhavandet i övrigt av de med företaget förenade angelägenheter. Sådan person åtnjute av den, för vars räkning företaget utföres, ar-

Har medgivande enligt denna lag lämnats till företag, som avses i 26 § första eller andra stycket, och skola ej enligt vad ovan stadgats bestämmelserna i 12—25 §§ äga tillämpning, äger Konungen *eller myndighet som Konungen bestämmer* att, om och när det för tillgodoseende av allmänt väl prövas nödigt, utse lämplig person att övervaka företagens utförande samt utöva tillsyn å företagens skötsel och handhavandet i övrigt av de med företaget förenade angelägenheter. Sådan person åtnjute

* Senaste lydelse 1920: 459.

Nuvarande lydelse

vode, som bestämmes av Konungen.

Föreslagen lydelse

av den, för vars räkning företaget utföres, arvode, som bestämmes av Konungen eller av myndighet som Konungen bestämmer.

4 kap.

Om särskilda villkor beträffande större vattenkraftanläggningar och vattenregleringar.

Om särskilda villkor beträffande större företag enligt 2 och 3 kap.

10 §⁹

Vill kronan begagna sig av lösningsrätt, som i 9 § stadgats, skall underrättelse därom meddelas strömfallets ägare under femte året före den för inlösningsen bestämda tidpunkten samt frågan därefter före sistnämnda tidpunkt fullföljas genom ansökan om stämning till *expropriationsdomstol*. Har kronan å tid, som nyss sagts, underrättat strömfallets ägare, att kronan vill begagna sig av lösningsrätten, äge ock strömfallets ägare att i enahanda ordning fullfölja frågan.

Vill kronan begagna sig av lösningsrätt, som i 9 § stadgats, skall underrättelse därom meddelas strömfallets ägare under femte året före den för inlösningsen bestämda tidpunkten samt frågan därefter före sistnämnda tidpunkt fullföljas genom ansökan om stämning till *fastighetsdomstol*. Har kronan å tid, som nyss sagts, underrättat strömfallets ägare, att kronan vill begagna sig av lösningsrätten, äge ock strömfallets ägare att i enahanda ordning fullfölja frågan.

Varder ej underrättelse å föreskriven tid lämnad strömfallsägaren eller efter sådan underrättelse frågan före tidpunkten för lösningsrättens inträde från någondera sidan på nämnda sätt fullföljd, vare lösningsrätten för den gången förfallen.

Om Konungens prövningsrätt

17 §

Konungen kan förordna, att beträffande vissa slag av företag enligt 2 eller 3 kap., som är av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet, frågan om tillåtligheten skall prövas av Konungen.

Omfattas företag som angives i första stycket ej av förordnande som där sägs, kan Konungen förbehålla sig prövningen. Besked om förbehåll skall lämnas till vatten-domstolen innan domstolen avgjort frågan om företagets tillåtlighet. I fall då syneförrättning enligt

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 kap. 32 § äger rum skall beskedet lämnas till synemännen innan dessa meddelat sitt utlåtande angående företaget.

I samband med prövning av företag som avses i första eller andra stycket får Konungen pröva även annat företag enligt denna lag, om ansökan avser tillstånd till båda företagen eller fråga uppkommit om företräde mellan dem.

18 §

För prövning enligt 17 § av företags tillåtlighet gäller andra—fjärde styckena.

Företaget får ej komma till stånd, om hinder däremot möter från allmänna planeringssynpunkter eller på grund av 2 kap. 3 § första och andra styckena, 11 §, 12 § första stycket eller 44 § första och andra styckena. Vid prövningen skall beaktas även annat företag enligt denna lag, som med sannolikhet kan antagas bli erforderligt för ett ändamålsenligt utnyttjande av det sökta företaget.

Är företaget av synnerlig betydelse från allmän synpunkt, kan Konungen lämna medgivande till det även om hinder enligt andra stycket möter.

Konungen kan föreskriva villkor för att tillgodose allmänna intressen.

19 §

Den som vill utföra företag, vars tillåtlighet kan antagas komma under Konungens prövning, skall i god tid bereda Konungens befallningshavande, vederbörande kommun samt övriga myndigheter och sammanslutningar som företaget angår tillfälle att vid planläggningen av företaget framföra önskemål med avseende på företagets verkningar från all-

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

män synpunkt, ävensom medverka till att upplysning om planläggningen lämnas ortsbefolkningen.

Konungen kan meddela närmare föreskrifter för tillämpningen av första stycket och angående skyldighet för den som vill utföra företaget att betala det allmännas kostnader.

20 §

När fråga om företags tillåtlighet skall prövas av Konungen, åligger det vattendomstolen eller, om målet behandlas vid syneförrättning enligt 10 kap. 32 §, synemännen att med eget yttrande hänskjuta frågan till Konungen.

6 kap.

28 §¹⁰

Varder allmän flottled avlyst eller har vattendomstol jämlikt 14 § förklarat beslut om flottleds inrättande förfallet, må kronan, kommun, förvaltare, som är utsedd enligt 82 a § lagen om flottning i allmän flottled, eller den, som av bibehållandet av anläggning för flottleden kan lida men, av vattendomstolen tillåtas bortskaffa anläggningen med rätt att fritt förfoga över det bortskaffade. Vattendomstolen meddelar behövliga föreskrifter i fråga om bortskaffandet. Domstolen äger därvid bestämma att den som är beroende av bortskaffandet får utföra arbetet på sökandens bekostnad, om denne ej fullgör vad som ålagts honom.

Om sannolika skäl föreligga att anläggning kan bortskaffas utan att allmänt eller enskilt intresse förnärmas, får bortskaffande ske utan att vattendomstolens tillstånd inhämtats. Har förvaltare utsetts enligt 82 a § lagen om flottning i allmän flottled och skall åtgärden vidtagas av annan än denne, skall dock förvaltaren ha lämnat sitt medgivande. Har anläggningen bortskaffats utan föregående prövning, är den som vidtagit åtgärden bevisningsskyldig beträffande de före åtgärden rådande förhållandena i vattnet.

Kan fast egendom skadas genom att anläggning i avlyst flottled bortskaffas eller vill någon använda sådan anläggning för att tillgodogöra sig vattnet, äger vattendomstolen bestämma att anläggningen skall övertagas av fastighetsägaren eller den som vill tillgodogöra sig vattnet. Vill kronan eller kommun till skydd för allmänna intressen få övertaga anläggning för flottleden, äger vattendomstolen besluta om sådant övertagande. Nye ägaren är skyldig att underhålla anläggningen så att fara ej uppkommer för allmän eller enskild rätt.

Har ägare av fast egendom, för vilken bortskaffande av flottleds-

Har ägare av fast egendom, för vilken bortskaffande av flottleds-

¹⁰ Senaste lydelse 1969: 396.

Nuvarande lydelse

anläggning skulle medföra skada, enligt tredje stycket berättigats övertaga anläggningen, skall vattenrättsdomaren göra anmälan härom hos *inskrivningsdomaren* för anteckning i fastighetsboken.

Föreslagen lydelse

anläggning skulle medföra skada, enligt tredje stycket berättigats övertaga anläggningen, skall vattenrättsdomaren göra anmälan härom hos *inskrivningsmyndigheten* för anteckning i fastighetsboken.

7 kap.

45 §¹¹

Vill någon utföra vattenavledning, som i 37 § sägs, och äro sannolika skäl, att allmän eller enskild rätt därigenom förnärmas, eller skola två eller flera med skilda andelar taga del i företaget, skall, innan arbetet påbörjas, i den ordning nedan sägs inhämtas besked, huru och under vilka villkor arbetet må göras.

Ansökan om vattenavledning skall ingivas till Konungens befallningshavande och varde frågan härom därefter prövad vid syneförrättning, som i 10 kap. 32 § sägs. Är företagets huvudsakliga ändamål att vinna sådan båtnad, som avses i 29 § första stycket i förevarande kap., må ansökningen i stället ingivas till vattendomstolen och varde målet därefter prövat i den ordning, som i 11 kap. stadgas för ansökningsmål; dock att, där det finnes lämpligt, vattenrättsdomaren eller vattendomstolen äger förordna, att målet skall behandlas vid syneförrättning, som i 10 kap. 32 § sägs.

Avser vattenavledningsföretag sänkning eller uttappning av sjö eller reglering av vattnets avrinning ur sådant vattenområde eller förändring av vattnets djup eller läge i vattendrag, där kungsådra eller allmän farled eller allmän flottled finnes, skall utlåtande, som avgivits av synemän, underställas vattendomstolens prövning; dock må ej vattendomstolen ingå i bedömande av frågor rörande ersättning i vidare mån än som föranledes av anförda besvär eller av ändrade anordningar eller föreskrifter rörande företagets utförande. Om underställning i visst fall av särskild fråga stadgas i 10 kap. 52 §.

Avser vattenavledningsföretag sänkning eller uttappning av sjö eller reglering av vattnets avrinning ur sådant vattenområde eller förändring av vattnets djup eller läge i vattendrag, där kungsådra eller allmän farled eller allmän flottled finnes, skall utlåtande, som avgivits av synemän, underställas vattendomstolens prövning, om ej Konungen enligt 4 kap. 17 § prövat företagets tillåtlighet. Vattendomstolen får ej ingå i bedömande av frågor om ersättning i vidare mån än som föranledes av anförda besvär eller av ändrade anordningar eller föreskrifter rörande företagets utförande. Om underställning i visst fall av särskild fråga stadgas i 10 kap. 52 §.

¹¹ Senaste lydelse 1944: 87.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

46 §¹²

Är fråga om företag, som avser sänkning av eller reglering av vattnets avrinning ur någon av sjöarna Väneren, Vättern, Mälaren, Hjälmaren, Storsjön i Jämtland eller Siljan, skola bestämmelserna i 4 kap. 13 § om Konungens prövningsrätt i vissa hänseenden och om skyldighet för vattendomstolen att hemställa frågan Konungens avgörande äga motsvarande tillämpning; och skall vad sålunda är stadgat jämväl gälla beträffande annat företag, varigenom vattnets avrinning i större omfattning regleras eller vattenförhållandena eljest väsentligt förändras, såframt Konungen förbehåller sig sådan prövning och besked därom före målets avgörande lämnas synemännen eller i fall, då enligt 45 § underställning skall ske eller målet prövas i den för ansökningsmål stadgade ordning, vattendomstolen.

Finner vattendomstolen vid prövning av fråga om tillåtligheten av tillämnad vattenavledning, mot vilken hinder skulle möta av bestämmelserna i 38 § eller 39 § första stycket, att företaget med hänsyn till stadgandet i andra stycket av 39 § ändock bör komma till stånd, skall frågan därom av domstolen hemställas Konungens avgörande.

Är företag som avses i 37 § av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet, äga bestämmelserna i 4 kap. 17—20 §§ om Konungens prövningsrätt motsvarande tillämpning.

Finner vattendomstolen vid prövning av fråga om tillåtligheten av tillämnad vattenavledning, att hinder mot företaget möter enligt 38 § eller 39 § första stycket men att det föreligger sådana omständigheter som angivas i 39 § andra stycket, skall domstolen med eget yttrande hänskjuta frågan till Konungens avgörande.

55 §¹³

A invallning, som sker i eller vid sjö eller i eller vid sådant vattendrag, som i 45 § tredje stycket sägs, skola bestämmelserna i nämnda § om underställning av synemännens utlåtande äga motsvarande tillämpning.

Vad i 46 § första stycket är stadgat om Konungens prövningsrätt skall beträffande invallning gälla allenast såframt Konungen i den ordning, som i sistnämnda §

¹² Senaste lydelse 1944: 87.

¹³ Senaste lydelse 1944: 87.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

sägs, förbehållit sig sådan prövningsrätt.

10 kap.

33 §¹⁴

Förordnande, som i 32 § sägs, skall efter ansökan meddelas av Konungens befallningshavande. I ansökningen skola så fullständigt som möjligt uppgivas företagets beskaffenhet, omfattning och verkningar med angivande av det vattenområde, som av företaget kan komma att beröras. Ansökningen bör tillika innehålla uppgift å de fastigheter, som företaget efter ty i 14 kap. 4 § sägs förmenas angå, samt ägarnas namn och hemvist ävensom sådana nyttjanderättshavares, vilkas rätt kan vara av företaget beroende.

Förordnande, som i 32 § sägs, skall efter ansökan meddelas av Konungens befallningshavande. I ansökningen skola så fullständigt som möjligt uppgivas företagets beskaffenhet, omfattning och verkningar med angivande av det vattenområde som av företaget kan komma att beröras. *Vidare skall uppgivas huruvida särskilda bestämmelser med stöd av lag meddelats rörande användningen av de mark- och vattenområden som beröras av företaget.* Ansökningen bör tillika innehålla uppgift å de fastigheter, som företaget efter ty i 14 kap. 4 § sägs förmenas angå, samt ägarnas namn och hemvist ävensom sådana nyttjanderättshavares, vilkas rätt kan vara av företaget beroende.

Vad i 2 § stadgas om ställande av säkerhet för förrättningskostnaden äge tillämpning jämväl i fråga om förordnande enligt denna §.

Beträffande företag, som avser torrläggning av mark, äger Konungen förordna, att ansökan, som i första stycket sägs, skall ingivas till annan myndighet än Konungens befallningshavande.

42 §

2 mom.¹⁵ *Kan företag antagas beröra allmänna intressen inom orten av någon betydelse, skall förrättningsmannen utan dröjsmål översända avskrift av kungörelsen till vederbörande kommun. Kommunen äger föra talan för tillgodoseende av allmänna intressen inom orten. Om sådan talan skall kommunen snarast underrätta kammarkollegiet.*

2 mom. *Förrättningsmannen skall utan dröjsmål översända avskrift av kungörelsen till vederbörande kommun. Kommunen äger föra talan för tillgodoseende av allmänna intressen inom orten. Om sådan talan skall kommunen snarast underrätta kammarkollegiet.*

3 mom. *Är fråga om företag vars tillåtlighet kan antagas*

¹⁴ Senaste lydelse 1969: 393.

¹⁵ Senaste lydelse 1961: 548.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

komma under Konungens prövning enligt 4 kap. 17 §, skall avskrift av ansökningshandlingarna jämte kungörelsen översändas till statens naturvårdsverk och statens planverk.

11 kap.

1 §¹⁶

Första domstol i vattenmål benämnes vattendomstol.

Första domstol i vattenmål benämnes vattendomstol. *Den tingsrätt som Konungen bestämmer skall vara vattendomstol.*

Överdomstol i vattenmål (vattenöverdomstol) är Svea hovrätt i den sammansättning nedan sägs.

Som sista domstol i vattenmål dömer högsta domstolen.

Angående domstol i vattenmål och rättegången i sådant mål gälle i allt, varom ej i denna lag eller annan lag eller författning är särskilt stadgat, vad i fråga om allmän domstol är föreskrivet, där det tillämpligt är.

2 §¹⁷

Vattendomstol består av *en vattenrättsdomare såsom ordförande samt såsom övriga ledamöter två vattenrättsingenjörer och två vattenrättsnämndemän. Är anläggning, företag eller annat, varom i vattenmål är fråga, utan nämnvärd inverkan å vattenförhållandena och beröres därav ej heller motstående intresse av någon betydelse, vare dock i sådant mål vattendomstolen beslutför med vattenrättsdomaren och vattenrättsnämndemännen samt allenast en vattenrättsingenjör.*

Vattenrättsdomare skall vara lagkunnig, i domarevärv erfaren man.

Vattenrättsingenjörerna skola vara i vattenfrågors tekniska behandling sakkunniga och erfarna män.

Vattenrättsnämndemännen böra vara allmänt betrodda, om sin orts förhållanden kunniga män och må ej hava uppnått sextiofem års ål-

Vattendomstol består av ordförande, en teknisk ledamot samt två nämndemän. Ytterligare en teknisk ledamot får ingå i domstolen efter ordförandens bestämmande.

Ordföranden utses bland de lagfarna domarna i tingsrätten. Han benämnes vattenrättsdomare.

Teknisk ledamot skall ha teknisk utbildning och erfarenhet av vattenfrågors behandling.

Nämndeman skall vara nämndeman i fastighetsdomstol inom vattendomstolens domsområde.

¹⁶ Senaste lydelse 1946: 839.

¹⁷ Senaste lydelse 1969: 804.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

der; och skall i övrigt om valbarhet till vattenrättsnämndeman vad om nämndeman vid tingsrätt är stadgat äga motsvarande tillämpning. Den, som uppnått sextiofem års ålder, må utan hinder därav tjänstgöra i mål, varmed han förut såsom vattenrättsnämndeman tagit befattning.

3 §¹⁸

Vattenrättsdomare och vattenrättsingenjör utnämns av Konungen, som tillika bestämmer, om samme vattenrättsingenjör skall tjänstgöra vid mera än en vattendomstol.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer utser vattenrättsdomare samt utnämner eller förordnar teknisk ledamot.

5 §¹⁹

Av de till vattenrättsnämndemän valda skola i vattendomstolen tjänstgöra de två, som av vattenrättsdomaren för varje mål kallas därtill. Till tjänstgöring böra kallas nämndemän från det län, som beröres av det ifrågavarande målet; avser målet företag, som berör mer än ett län, avgöre vattenrättsdomaren, om nämndemännen skola tagas från olika län eller från ett av dem.

Nämndeman tjänstgör efter kallelse av vattenrättsdomaren. Till tjänstgöring böra företrädesvis kallas nämndemän från den domsaga till vilken målet närmast har anknytning.

Hålles vattendomstolens sammanträde vid syn på stället, böra företrädesvis de närmast boende nämndemännen kallas att tjänstgöra.

Är vattendomstolen enligt vad i 2 § sägs beslutför med allenast en vattenrättsingenjör, skall vattenrättsdomaren till tjänstgöring i domstolen kalla den av vattenrättsingenjörerna, som företrädesvis äger sakkunskap i det ämne varom fråga är.

¹⁸ Senaste lydelse 1932: 208.

¹⁹ Senaste lydelse 1941: 614.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 §

Antalet vattendomstolar i riket bestämmes av Konungen.

Gränserna för de till varje vattendomstol hörande områden skola följa vattendelare mellan olika vattensystem, efter ty Konungen närmare förordnar.

11 §²⁰

För sina sammanträden vare vattendomstol berättigad att disponera över nödiga lokaler i tings- eller rådhus, allmän skola eller annan allmän byggnad, som icke är för tillfället upptagen för sitt huvudsakliga ändamål eller utgöres av gudstjänstlokal. Vållas särskilda utgifter för uppvärmning, belysning, städning eller dylikt, skola de ersättas.

Vattendomstol får för sina sammanträden förfoga över behövliga lokaler i domstolsbyggnad eller annan allmän byggnad, som ej är upptagen för sitt huvudsakliga ändamål eller utgöres av gudstjänstlokal. Vållas särskilda utgifter för uppvärmning, belysning, städning eller dylikt, skola de ersättas.

Bestämmelserna i första stycket skola gälla jämväl i fråga om sammanträden för muntlig förberedelse.

12 §²¹

Yppas vid överläggning i vattendomstol skiljaktiga meningar, vare lag som i rättegångsbalken stadgas beträffande domstol, där allenast lagfarna ledamöter hava säte i rätten. Vid omröstning säge vattenrättsdomaren sin mening först, därefter vattenrättsingenjörerna och sist nämndemännen.

Yppas vid överläggning i vattendomstol skiljaktiga meningar, vare lag som i rättegångsbalken stadgas beträffande domstol, där allenast lagfarna ledamöter hava säte i rätten. Vid omröstning säge vattenrättsdomaren sin mening först, därefter de tekniska ledamöterna och sist nämndemännen.

27 §

2 mom.²² Ansökan enligt 17 § 2 skall vara åtföljd av de ritningar jämte beskrivning och andra handlingar samt innehålla de upplysningar, vilka erfordras för bedömning av det tillämnade företags beskaffenhet, omfattning och verkningar. Särskilt skola så fullständigt som möjligt uppgivas den eller de fastigheter, varå byggandet skall ske eller vilka företaget eljest efter ty i 14 kap. 4 § sägs angår, vederbörande ägares och nyttjanderättshavares namn och hemvist samt, om företaget ej är av större omfattning, de ersättningsbelopp sökanden förmenar böra till följd av företaget utgå till dylik fastighetsägare eller andra. Är fråga om utförande av byggnad för vattens tillgodogörande, skall uppgift lämnas å det

²⁰ Senaste lydelse 1961: 548.

²¹ Senaste lydelse 1946: 839.

²² Senaste lydelse 1969: 393.

Nuvarande lydelse

område, med vilket, enligt sökandens åsikt, rätten till vattnets tillgodogörande lämpligen bör vara för framtiden förenad. Beträffande anläggning för uttagande av vattenkraft varde därjämte storleken av den vattenkraft, som beräknas kunna vid lågvatten uttagas genom anläggningen, uppgiven.

I fråga om ansökan enligt 17 § 3, 4, 5, 7, 8, 9, 11 och 19 skall vad i första stycket stadgas i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

Föreslagen lydelse

I ansökan enligt 17 § 2—11 och 19 skall uppgivas huruvida särskilda bestämmelser med stöd av lag meddelats rörande användningen av de mark- och vattenområden som beröras av företaget.

6 mom.²³ Ansökan rörande företag av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet skall innehålla uppgift om de åtgärder sökanden må hava vidtagit för att bereda Konungens befallningshavande i det län, inom vilket företaget huvudsakligen skall verkställas, samt övriga av företaget berörda myndigheter och samman slutningar tillfälle att vid planläggningen av företaget framföra önskemål med hänsyn till företagets verkningar ur allmän synpunkt ävensom om vad i anledning av sådana åtgärder huvudsakligen förekommit.

Konungen äger för riket i dess helhet eller viss del därav meddela bestämmelser angående skyldighet för den som vill utföra företag enligt denna lag att före ansökningens ingivande vidtaga åtgärder för ändamål, varom i första stycket sägs, samt att gälda kostnad, som i samband med sådan förberedelse åsamkas det allmänna.

6 mom. Ansökan rörande företag, vars tillåtlighet kan antagas komma under Konungens prövning enligt 4 kap. 17 §, skall innehålla uppgift om de åtgärder sökanden har vidtagit på grund av 4 kap. 19 § första stycket samt om vad som huvudsakligen förekommit med anledning av dessa åtgärder.

Ansökan som avses i första stycket skall åtföljas av en översiktlig redogörelse för sökandens bedömning av det tillämnade företagets betydelse från allmänna planeringssynpunkter samt uppgift om annat företag enligt denna lag som med sannolikhet kan antagas bli erforderligt för ett ändamålsenligt utnyttjande av det sökta företaget.

29 §²⁴

I mål, som i 27 § 1 och 5 mom. avses, skola samtliga ansökningshandlingar ingivas i tre samt i övriga ansökningsmål i sex exemplar. Där så finnes erforderligt, må vat-

I mål, som i 27 § 1 och 5 mom. avses, skola samtliga ansökningshandlingar ingivas i tre exemplar, i mål som avses i 27 § 6 mom. i åtta exemplar samt i övriga an-

²³ Senaste lydelse 1952: 235.

²⁴ Senaste lydelse 1948: 479.

Nuvarande lydelse

tenrättsdomaren föreskriva, att ytterligare ett eller flera exemplar skola ingivas.

Föreslagen lydelse

sökningsmål i sex exemplar. Där så finnes erforderligt, må vattenrättsdomaren föreskriva, att ytterligare ett eller flera exemplar skola ingivas.

Hava ansökningshandlingar ej ingivits i nödigt antal exemplar, eller finner vattenrättsdomaren handlingarna eljest i något avseende ofullständiga, förelägge han sökanden viss tid att ingiva vad ytterligare erfordras, vid äventyr, om det försummas, att ansökningen förklaras förfallen.

34 §²⁵

Finnes fastighet, till vars ägare enligt 33 § underrättelse skall utsändas, tillhöra kronan eller allmän anstalt, eller av kronan eller dylik anstalt innehavas under nyttjanderätt, insände vattenrättsdomaren utan dröjsmål underrättelse om kungörelsens innehåll till Konungens befallningshavande i det län, där fastigheten är belägen; och åligge Konungens befallningshavande att ofördröjligen förordna ombud till bevakande av kronans eller anstaltens rätt eller, där sådant bevakande tillkommer annan myndighet, överlämna underrättelsen till den myndighet.

Är i ansökningen fråga om företag, som avses i 27 § 6 mom., skall ett exemplar av ansökningshandlingarna jämte kungörelsen oversändas till Konungens befallningshavande i det län, inom vilket företaget huvudsakligen skall verkställas.

I mål som avses i 17 § 2—11 och 19 skall vattenrättsdomaren alltid sända kungörelsen till Konungens befallningshavande.

35 §

3 mom.²⁶ I mål, som avses i 17 § 2—11, 18 och 19, ävensom i mål, som anhängiggjorts genom ansökan enligt 2 kap. 8 § andra stycket samt 4 kap. 1 § sista stycket och 14 § andra och femte styckena, må kommun föra talan för tillgodoseende av allmänna intressen inom orten. Om sådan talan skall kommunen snarast underrätta kammarkollegiet.

Kan företag, som avses i första stycket, antagas beröra allmänna intressen inom orten av någon betydelse, skall vattenrättsdomaren utan dröjsmål översända kungörelsen till vederbörande kommun. Är fråga om ansökan om tillstånd att tillgodogöra grundvatten, skall dock kungörelsen städse tillställas kommun, inom vars område tillgången på grundvatten kan påverkas.

I mål, som avses i första stycket, skall vattenrättsdomaren utan dröjsmål översända kungörelsen till vederbörande kommun. Är fråga om ansökan om tillstånd att tillgodogöra grundvatten, skall kungörelsen städse tillställas kommun, inom vars område tillgången på grundvatten kan påverkas.

²⁵ Senaste lydelse 1961: 548.

²⁶ Senaste lydelse 1969: 396.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 mom. Gäller ansökan företaget som avses i 27 § 6 mom., skall ett exemplar av ansökningshandlingarna jämte kungörelsen översändas till statens naturvårdsverk, statens planverk och Konungens befallningshavande samt, om företaget avser grundvattentäkt, kammarkollegiet.

42 §²⁷

Då handling i vattenmål skall delgivas genom rättens försorg, förordne därom vattenrättsdomaren eller vattenrättssekreterare.

Då handling i vattenmål skall delgivas genom rättens försorg, förordnar därom vattenrättsdomaren eller den som är behörig därtill enligt bestämmelser som Konungen meddelar.

Kallelse av vittne och sakkunnig beslutas av vattenrättsdomaren.

45 §

2 mom.²⁸ Vattenrättsdomaren må ock, där så finnes lämpligt, uppdraga åt vattenrättsingenjörerna eller en av dem att, med eller utan biträde av vattenrättsnämndemännen eller en av dem, verkställa undersökning å stället. I enklare fall må sådant uppdrag kunna lämnas åt vattenrättsnämndemännen eller en av dem.

2 mom. Vattenrättsdomaren kan uppdraga åt teknisk ledamot att, med eller utan biträde av nämndemännen eller en av dem, verkställa undersökning å stället. I enklare fall kan sådant uppdrag lämnas åt nämndemännen eller en av dem.

Om tiden för sådan undersökning skall vattenrättsdomaren meddela parterna underrättelse i den för kallelser till dem bestämda ordning. Protokoll över undersökningen skall föras av den, vattenrättsdomaren därtill förordnat, och sedermera tillställas vattenrättsdomaren. Där undersökning sker allenast såsom förberedelse för domstolens sammanträde till syn på stället, vare dock underrättelse och protokoll, som nu nämnts, ej av nöden.

52 §²⁹

Menar part, att ledamot i vattendomstolen är jävig, framställe invändningen vid första domstolssammanträde, då den, som jävet angår, har säte i domstolen, eller, där parten då var av laga förfall hindrad att inställa sig eller den omständighet, varå jävet grundas, då ej var för handen eller parten kunnig, vid nästa sammanträde efter det förfallet upphörde eller han om jävet erhöi kännedom. Hålles vattendomstolens

²⁷ Senaste lydelse 1960: 304.

²⁸ Senaste lydelse 1920: 459.

²⁹ Senaste lydelse 1969: 804.

Nuvarande lydelse

sammanträde, som nu nämnts, vid syn på stället, skall jävet framställas före syngångens början. Försummas vad sålunda stadgats, vare parts rätt att framställa invändningen försutten.

Jäv mot ledamot i vattendomstol må ock i högre rätt göras, där den part, som vill frågan väcka, av annan orsak än förfallolös utevaro ej förrän i den högre rätten haft tillfälle att framställa jävet. Beträffande rätt till talan mot vattendomstols beslut rörande jäv mot ledamot i domstolen gälle vad i rättegångsbalken finnes stadgat angående beslut om jäv mot lagfaren domare i tingsrätt.

Beslut varigenom jävsinvändning mot *vattenrättsnämndeman* varder gillad skall ej medföra någon verkan till rubbning eller upphävande av åtgärd eller beslut, som tillkommit innan invändningen gjordes, där övriga ledamöter varit om åtgärden eller beslutet ense.

Föreslagen lydelse

Beslut varigenom jävsinvändning mot *nämndeman* varder gillad skall ej medföra någon verkan till rubbning eller upphävande av åtgärd eller beslut, som tillkommit innan invändningen gjordes, där övriga ledamöter varit om åtgärden eller beslutet ense.

71 §³⁰

Beträffande fråga, vari det enligt förestående stadganden tillkommer vattenrättsdomaren att besluta, bör han, där frågans beskaffenhet det påkallar, rådgöra med *vattenrättsingenjörerna*.

Beträffande fråga, vari det enligt förestående stadganden tillkommer vattenrättsdomaren att besluta, bör han, där frågans beskaffenhet det påkallar, rådgöra med *teknisk ledamot*.

Av vattenrättsdomarens beslut är vattendomstolen ej förhindrad att annorlunda förordna.

72 §³¹

Vid vattendomstolens sammanträde skall av tjänsteman vid *vattendomstolen* föras protokoll, som undertecknas av honom. Vattenrättsdomaren äge, då omständigheterna föranleda därtill, själv föra protokollet. Protokoll skall föras särskilt för varje mål.

Vid vattendomstolens sammanträde skall av tjänsteman vid *tingsrätten* föras protokoll, som undertecknas av honom. Vattenrättsdomaren äge, då omständigheterna föranleda därtill, själv föra protokollet. Protokoll skall föras särskilt för varje mål.

Vattenrättsdomaren äge förordna, att utsaga av part, målsägande, vittne eller sakkunnig skall i stället för att antecknas i protokollet upptagas genom stenografi eller på fonetisk väg. I denna ordning må ock upptagas sammanfattning av utsaga, avseende vad som kan antagas vara av betydelse i målet.

Stenograf utses av vattenrättsdomaren. Ej må den anlitas som protokollförare eller stenograf, vilken till saken eller till part står i sådant förhållande, att hans tillförlitlighet därigenom kan anses förringad. Protokollförare och stenograf skola hava avlagt ed eller försäkran enligt vad i rättegångsbalken stadgas.

³⁰ Senaste lydelse 1920: 459.

³¹ Senaste lydelse 1960: 304.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Närmare föreskrifter om protokoll och om vad som upptagits enligt andra stycket meddelas av Konungen.

73 §³²

För varje ansökningsmål skall upprättas en akt, omfattande ett exemplar av samtliga de handlingar, som i målet ingivits, samt de i målet förda protokoll så ock avskrift av de utav vattenrättsdomaren i målet utfärdade kungörelser och meddelade beslut ävensom av vattendomstolens utslag i målet.

Vid akten skall jämväl fogas en av vattenrättsdomaren eller annan tjänsteman vid *vattendomstolen* underskriven förteckning över de underrättelser, vilka på grund av bestämmelserna i 33 och 47 §§ blivit å posten avlämnade; och skall förteckningen angiva den dag, då avlämnandet skett. Förteckningen må, såframt det finnes lämpligt, utgöras av hänvisning till uppgifter i akten om sakägares namn och hemvist. Där ej av eljest föreliggande omständigheter annat förhållande framgår, utgöra förteckning, som nu nämnts, bevis att den uppgivna dagen underrättelser avsånts under angivna adresser.

Vid akten skall jämväl fogas en av vattenrättsdomaren eller annan tjänsteman vid *tingsrätten* underskriven förteckning över de underrättelser, vilka på grund av bestämmelserna i 33 och 47 §§ blivit å posten avlämnade; och skall förteckningen angiva den dag, då avlämnandet skett. Förteckningen må, såframt det finnes lämpligt, utgöras av hänvisning till uppgifter i akten om sakägares namn och hemvist. Där ej av eljest föreliggande omständigheter annat förhållande framgår, utgöra förteckning, som nu nämnts, bevis att den uppgivna dagen underrättelser avsånts under angivna adresser.

Inom sex veckor efter utgången av varje kvartal skall till vattenöverdomstolen insändas renoverat exemplar av akterna i de ansökningsmål, vilka avgjorts genom beslut, som under kvartalet vunnit laga kraft.

Närmare föreskrifter om aktbildning meddelas av Konungen.

81 §³³

Vad i 42—45 §§, 49 § första stycket, 50 § första stycket, 51 och 52 §§, 55 § första stycket, 56 § första stycket, 57, 58, 64, 67, 70—72 §§, 73 § första, tredje och fjärde styckena samt 74 § stadgas beträffande ansökningsmål skall, där ej annat framgår av vad nedan i denna § sägs, äga motsvarande tillämpning i fråga om stämningssmål.

Vad i 42—45 §§, 49 § första stycket, 50 § första stycket, 52 §, 55 § första stycket, 56 § första stycket, 57, 58, 64, 67, 70—72 §§, 73 § första, tredje och fjärde styckena samt 74 § stadgas beträffande ansökningsmål skall, där ej annat framgår av vad nedan i denna § sägs, äga motsvarande tillämpning i fråga om stämningssmål.

I mål enligt 17 § 29 eller 36, vilket avser arbete till förebyggande eller avhjälpande av skada eller olägenhet till följd av företag enligt denna lag, skola jämväl bestämmelserna i 46 § äga motsvarande tillämpning.

³² Senaste lydelse 1960: 304.

³³ Senaste lydelse 1960: 304.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Utlåtande, som i 45 § sägs, skall hållas för parterna tillgängligt å vattenrättsdomarens tjänsterum.

I de fall, då enligt vad för ansökningsmål finnes föreskrivet parterna skola erhålla besked i den för kallelser till dem i 32 § bestämda ordning, skall i stämningsmål med avseende å sättet för meddelande av sådant besked i stället lända till efterrättelse vad om delgivning är stadgat.

92 §³⁴

Vad i 29 § andra stycket, 39—41 §§, 56 § första stycket, 60 § första, andra och fjärde styckena, 70—72 §§, 73 § första, tredje och fjärde styckena samt 74 § stadgas beträffande ansökningsmål skall äga motsvarande tillämpning å underställningsmål ävensom i tillämpliga delar å besvärsmål vid vattendomstolen, 60 § dock med iakttagande av bestämmelserna i 3 kap. 11 §, 6 kap. 3 § 1 mom. samt 7 kap. 45 och 55 §§.

Bestämmelserna i 42—45, 48, 49 §§, 50 § första stycket, 51, 52, 54, 55, 57—59, 62—64, 66 och 67 §§ skola i tillämpliga delar gälla besvärsmål vid vattendomstolen och underställningsmål.

Bestämmelserna i 42—45, 48, 49 §§, 50 § första stycket, 52, 54, 55, 57—59, 62—64, 66 och 67 §§ skola i tillämpliga delar gälla besvärsmål vid vattendomstolen och underställningsmål.

99 §³⁵

Vill part vädja mot vattendomstols dom i mål, som ej är brottmål, skall han inom två veckor från den dag, då domen gavs, hos vattenrättsdomaren anmäla vad. *Hos vattenrättssekreterare må ock vädjas*; pröve dock vattenrättsdomaren, huruvida sålunda gjord vadeanmälan rätteligen skett.

Vill part vädja mot vattendomstols dom i mål, som ej är brottmål, skall han inom två veckor från den dag, då domen gavs, hos vattenrättsdomaren anmäla vad. *Vadeanmälan kan också mottagas av annan som är behörig därtill enligt bestämmelser som Konungen meddelar*; pröve dock vattenrättsdomaren, huruvida sålunda gjord vadeanmälan rätteligen skett.

Part, som anmält vad, skall inom fyra veckor från den dag, då domen gavs, fullfölja vadet genom att till vattenrättsdomaren inkomma med vadeinlägga.

14 kap.

5 §

1 mom.³⁶ Vill någon för uppgörande av plan eller eljest såsom förberedelse till företag enligt denna lag verkställa mätningar, avvägningar eller andra undersökningsarbeten å fastighet, som äges eller innehaves av annan, äge Konungens befallningshavande, när skäl därtill äro, föreskriva, att erforderligt tillträde till fastigheten under viss tid skall lämnas.

³⁴ Senaste lydelse 1969: 393.

³⁵ Senaste lydelse 1960: 304.

³⁶ Senaste lydelse 1952: 235.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Konungens befallningshavande må ock, där för utförande av undersökningsarbete erfordras, att ett eller flera vattenmärken eller observationsrör utsättas, stadga förbud, vid vite, att rubba eller skada sådant märke eller rör.

Vid undersökningsarbetets utförande skall så förfaras, att skada därav ej eller allenast såvitt den är oundviklig orsakas annan; växande träd må ej fällas utan särskilt medgivande av Konungens befallningshavande. För skada och intrång, som vållas av arbetet, skall ersättning gäldas med fulla värdet; och vare den, som verkställer eller låter verkställa arbetet, pliktig att, om Konungens befallningshavande prövar det nödigt, före arbetets påbörjande ställa säkerhet för ersättningens gäldande.

Talan om ersättning enligt andra stycket upptages av den fastighetsdomstol, inom vars område fastigheten är belägen.

Konungen äger utfärda närmare föreskrifter angående utförande av undersökningsarbeten, som ovan avses, och vad därmed äger samband.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.
 2. Mål som före ikraftträdandet anhängiggjorts hos vattendomstol handlägges enligt äldre bestämmelser. I fråga om vattendomstols sammansättning gäller detta dock endast sådan huvudförhandling som påbörjats före ikraftträdandet.
 3. Har förrättningsman före ikraftträdandet förordnats enligt 10 kap. 32 § för att handlägga syneförrättning rörande företag enligt 3 eller 7 kap., tillämpas äldre bestämmelser på förrättningen.
 4. Mål som är anhängigt hos expropriationsdomstol vid ikraftträdandet prövas av fastighetsdomstol, om huvudförhandling ej påbörjats dessförrinnan.
 5. Mål som vid ikraftträdandet är anhängigt hos allmän domstol handlägges enligt äldre bestämmelser.
 6. Vad i lag eller annan författning föreskrives om vattenrättsingenjör och vattenrättsnämndeman skall i stället avse teknisk ledamot och nämndeman i vattendomstol.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1962: 627) om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m.

Härigenom förordnas, att 7 och 14 §§ lagen (1962: 627) om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §

Är företag enligt denna lag av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet, kan Konungen förbehålla sig prövning av frågan huruvida företaget får komma till stånd. I sådant fall äger vad i 4 kap. 17, 18 och 20 §§ vattenlagen (1918: 523) föreskrives om Konungens prövningsrätt motsvarande tillämpning.

Bestämmelserna i 4 kap. 1—12 och 16 §§ vattenlagen skola ej äga tillämpning i fråga om företag enligt denna lag.

Bestämmelserna i 4 kap. 1—12, 16 och 19 §§ vattenlagen skola ej äga tillämpning i fråga om företag enligt denna lag.

14 §

Befinner sig riket i krig, skall vad i 11 kap. 27 § 6 mom. vattenlagen är stadgat icke äga tillämpning i mål, som avses i denna lag.

Bestämmelserna i 11 kap. 27 § 6 mom. första stycket vattenlagen (1918: 523) skola ej äga tillämpning i mål som avses i denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

3 Förslag till

Lag om ändring i statstjänstemannalagen (1965: 274)

Härigenom förordnas, att 11 § statstjänstemannalagen (1965: 274) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 §¹

Tjänsteman är skyldig att utöva annan statlig tjänst enligt bestämmelser som Konungen meddelar.

Innehavare av ordinarie domartjänst är icke skyldig att utöva annan statlig tjänst än jämställd eller högre domartjänst vid den domstol han tillhör. Annan ordinarie underrättsdomare än lagman är dock skyldig att dessutom tjänstgöra som ledamot i annan underrätt inom samma hovrättsområde vid handläggning för vilken kräves flera lagfarna domare än en. *Sådan tjänstgöringsskyldighet åligger också ordinarie vattenrättsdomare. Ordinarie vattenrättsingenjör är skyldig att tjänstgöra som teknisk ledamot i fastighetsdomstol.*

Innehavare av ordinarie domartjänst är icke skyldig att utöva annan statlig tjänst än jämställd eller högre domartjänst vid den domstol han tillhör. Annan ordinarie underrättsdomare än lagman är dock skyldig att dessutom tjänstgöra som ledamot i annan underrätt inom samma hovrättsområde vid handläggning för vilken kräves flera lagfarna domare än en.

I den mån Konungen föreskriver är tjänsteman hos central förvaltningsmyndighet eller hos myndighet eller inrättning, vilken lyder under central förvaltningsmyndighet, skyldig att utöva tjänst vid myndighet eller allmän inrättning som icke är statlig men står under tillsyn av förvaltningsmyndigheten. Sådan föreskrift må meddelas endast om särskilda skäl föreligga.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om den som efter ikraftträdandet innehar ordinarie tjänst som vattenrättsdomare eller vattenrättsingenjör.

¹ Senaste lydelse 1969: 251.

4 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1969: 246) om fastighetsdomstol

Härigenom förordnas, att 1, 3, 4 och 7 §§ lagen (1969: 246) om fastighetsdomstol skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

I varje län skall finnas en fastighetsdomstol. Konungen kan dock föreskriva att annat område än län skall utgöra domkrets för fastighetsdomstol. Den *allmänna under rätt* som Konungen bestämmer skall vara fastighetsdomstol.

Fastighetsdomstol upptager de mål och ärenden som anges i särskild lag eller författning.

Föreslagen lydelse

1 §

I varje län skall finnas en fastighetsdomstol. Konungen kan dock föreskriva att annat område än län skall utgöra domkrets för fastighetsdomstol *eller att flera fastighetsdomstolar skall finnas för samma område*. Den *tingsrätt* som Konungen bestämmer skall vara fastighetsdomstol.

Fastighetsdomstol upptager de mål och ärenden som anges i särskild lag eller författning. *Om flera fastighetsdomstolar skall finnas för samma område, bestämmer Konungen hur skilda slag av mål och ärenden skall fördelas mellan domstolarna.*

3 §¹

Fastighetsdomstol består av *ordförande samt fyra andra ledamöter*, varav två nämndemän.

Fastighetsdomstol består av *två lagfarna ledamöter, en teknisk ledamot och två nämndemän*. Om särskilda skäl föreligger, kan efter ordförandens bestämmande ytterligare en teknisk ledamot ingå i domstolen.

I mål eller ärende angående arrende, hyra, bostadsrätt eller tvångsförvaltning av bostadsfastighet består domstolen dock av två lagfarna ledamöter och tre nämndemän. Teknisk ledamot får efter ordförandens bestämmande ingå i domstolen i stället för en av nämndemännen, om målets beskaffenhet eller annat särskilt skäl föranleder det.

¹ Senaste lydelse 1970: 1022.

Nuvarande lydelse

Ordföranden utses bland de lagfarna domarna i den allmänna underrätten. Av domstolens övriga ledamöter skall en vara lagfaren domare i underrätten eller i annan underrätt eller i vattendomstol samt en ha teknisk utbildning och erfarenhet av fastighetsbildning eller fastighetsvärdering.

Nämndemännen bör vara allmänt betrodda och väl förtrogna med sin orts förhållanden.

Om fastighetsdomstols sammansättning i hyresmål finns särskild föreskrift.

Föreslagen lydelse

En av de lagfarna ledamöterna skall vara ordförande i fastighetsdomstolen. Denne utses bland de lagfarna domarna i tingsrätten. Den andre lagfarna ledamoten skall vara lagfaren domare i tingsrätten eller i annan tingsrätt. Teknisk ledamot skall ha teknisk utbildning och erfarenhet av fastighetsbildning eller fastighetsvärdering. Nämndemännen bör vara allmänt betrodda och väl förtrogna med sin orts förhållanden.

4 §

Vid måls avgörande utan huvudförhandling samt vid annan handläggning som ej sker vid huvudförhandling eller syn på stället är fastighetsdomstol domför utan nämndemännen eller, i den omfattning Konungen bestämmer, med en lagfaren ledamot.

Atgärd som avser endast måls beredande får i den omfattning Konungen bestämmer vidtagas av lagfaren eller teknisk ledamot i fastighetsdomstolen eller av tjänsteman vid underrätten.

När mål enligt särskilda bestämmelser efter prövning av själva saken avgöres utan huvudförhandling är fastighetsdomstol domför utan nämndemännen. I övrigt är fastighetsdomstol vid handläggning av mål domför med en lagfaren ledamot i samma utsträckning som föreskrives för tingsrätt.

7 §

Val av nämndeman i fastighetsdomstol förrättas i kommun, som ensam bildar domsaga, av kommunens fullmäktige samt i annat fall inför underrätt av valmän som utses av fullmäktige i varje kommun inom domsagan. Bestämmelserna i kommunallagen den 18 december 1953 (nr 753) om ersättning till fullmäktig äger motsvarande tillämpning.

Val av nämndeman i fastighetsdomstol förrättas i kommun, som ensam bildar domsaga, av kommunens fullmäktige samt i annat fall inför tingsrätt av valmän som utses av fullmäktige i varje kommun inom domsagan. Bestämmelserna i kommunallagen den 18 december 1953 (nr 753) om ersättning till fullmäktig äger motsvarande tillämpning.

Konungen eller myndighet, som Konungen bestämmer, fastställer det antal valmän jämte suppleanter för dem som skall utses.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Klagan över valet föres genom besvär hos hovrätten. Mot hovrättens beslut får talan ej föras.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Om Konungen ej bestämmer annat skall vad som i lag eller annan författning föreskrives om ägodelningsrätt och expropriationsdomstol i stället avse fastighetsdomstol samt vad som föreskrives om ägodelningsdomare, ägodelningsnämndeman och expropriationstekniker i stället avse ordförande, nämndeman och teknisk ledamot i fastighetsdomstol.

5 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1917: 189) om expropriation**

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1917: 189) om expropriation¹,

dels att 13, 15—19, 28 och 29 §§ skall upphöra att gälla,

dels att 14, 20, 38, 42, 67, 72, 89, 96 och 104 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*14 §²

Första domstol i expropriationsmål är *expropriationsdomstol*, en för varje domsaga eller stad med rådhusrätt.

Första domstol i expropriationsmål är *fastighetsdomstol*.

20 §³

Expropriationsmål skall upptagas av *expropriationsdomstolen* i den ort, där fastigheten är belägen.

Skall expropriation ske från särskilda inom olika *expropriationsdomstolars* områden belägna fastigheter, som ej lämpligen kunna för expropriationsersättningens bestämmande uppskattas annat än såsom en enhet, förordne Konungen att frågan om expropriationen skall i sin helhet upptagas av den av *expropriationsdomstolarna* Konungen bestämmer.

Expropriationsmål skall upptagas av *fastighetsdomstolen* i den ort, där fastigheten är belägen.

Skall expropriation ske från särskilda inom olika *fastighetsdomstolars* områden belägna fastigheter, som ej lämpligen kunna för expropriationsersättningens bestämmande uppskattas annat än såsom en enhet, förordne Konungen att frågan om expropriationen skall i sin helhet upptagas av den av *fastighetsdomstolarna* Konungen bestämmer.

¹ Senaste lydelse av 13, 15—19, 28 och 29 §§ 1949: 663.

² Senaste lydelse 1949: 663.

³ Senaste lydelse 1949: 663.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

38 §⁴

Beslut i fråga, som avses i 36 eller 37 §, må meddelas utan huvudförhandling. Innan beslut meddelas, skola parterna erhålla tillfälle att yttra sig.

Mot beslut, som av *expropriationsdomstol* meddelats under rättegången i fråga, varom förmäles i första stycket, skall talan föras särskilt. Mot hovrättens beslut i dylik fråga må talan ej föras.

Mot beslut, som av *fastighetsdomstol* meddelats under rättegången i fråga, varom förmäles i första stycket, skall talan föras särskilt. Mot hovrättens beslut i dylik fråga må talan ej föras.

42 §⁵

Så snart dom i målet vunnit laga kraft, skall genom domstolens försorg till den som för fastighetsregistret översändas det ena exemplaret av karta och beskrivning, som enligt 26 § andra stycket må hava ingivits i målet, jämte sådant utdrag av handlingarna i målet och domstolens dom, att därav framgår vilket område som avses med expropriationen. Å kartan skall tecknas bevis, att den legat till grund för expropriationen.

Har beträffande inskriven rättighet i målet gjorts utfästelse som avses i 30 §, skall domstolen, så snart domen vunnit laga kraft, göra anmälan om utfästelsen till inskrivningsmyndigheten för anteckning i fastighetsboken.

Har fastighet övergått till den exproprierande enligt 40 §, skall *expropriationsdomstolen*, så snart lagakraftätagande dom angående expropriationsersättningen föreligger, underrätta inskrivningsmyndigheten om det belopp till vilket löseskillingen för fastigheten slutligt bestämts.

Har fastighet övergått till den exproprierande enligt 40 §, skall *domstolen*, så snart lagakraftätagande dom angående expropriationsersättningen föreligger, underrätta inskrivningsmyndigheten om det belopp till vilket löseskillingen för fastigheten slutligt bestämts.

67 §⁶

Den exproprierande vare pliktig att, i den mån ej annat föranledes av vad i 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken stadgas, vidkännas å ömse sidor uppkomna kostnader å målet vid *expropriationsdomstolen* ävensom vid expropriationsersättningens fördelning och eljest i anledning av expropriationen.

Den exproprierande vare pliktig att, i den mån ej annat föranledes av vad i 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken stadgas, vidkännas å ömse sidor uppkomna kostnader å målet vid *fastighetsdomstolen* ävensom vid expropriationsersättningens fördelning och eljest i anledning av expropriationen.

Beträffande skyldigheten att svara för kostnad i expropriationsmål i högre rätt gäller, med tillämpning i övrigt av 18 kap. rättegångsbalken, att den exproprierande, där ej annat föranledes av 18 kap. 6 och 8 §§

⁴ Senaste lydelse 1966: 258.

⁵ Senaste lydelse 1970: 1008.

⁶ Senaste lydelse 1966: 258.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

samma balk, alltid själv skall vidkännas sina kostnader, så ock kostnad som åsamkas motpart genom att den exproprierande fullföljt talan.

72 §⁷

Föranleder undersökning, som i 71 § avses, skada, skall ersättning därför gäldas av den, som påkallat undersökningen. Ersättningen skall, om överenskommelse ej träffas, bestämmas av *allmän domstol*.

Föranleder undersökning, som i 71 § avses, skada, skall ersättning därför gäldas av den, som påkallat undersökningen. Ersättningen skall, om överenskommelse ej träffas, bestämmas av *fastighetsdomstol*.

Innan undersökningen börjas, skall sökanden hos Konungens befallningshavande ställa pant eller borgen för ersättningens gäldande.

89 §⁸

Ansökning om expropriationsrätt för framdragande av telegraf- eller telefonledning eller annan elektrisk svagströmsledning skall åtföljas av fullständig beskrivning över det tillämnade företaget med avfattning på karta av den föreslagna ledningens sträckning, styrkt uppgift å ägare och innehavare av fastighet, varöver ledningen skall framgå eller i vars mark den skall nedläggas, samt, om i något avseende överenskommelse träffats, redogörelse därför.

Har fastighetens ägare förklarat sig villig att upplåta nyttjanderätt för ändamålet och medför expropriation därav allenast ringa men, vare Konungens tillstånd till expropriationen ej erforderligt; och skall i ty fall den utredning, som skolat ingivas till Konungen, i stället förebringas hos *expropriationsdomstolen*.

Har fastighetens ägare förklarat sig villig att upplåta nyttjanderätt för ändamålet och medför expropriation därav allenast ringa men, vare Konungens tillstånd till expropriationen ej erforderligt; och skall i ty fall den utredning, som skolat ingivas till Konungen, i stället förebringas hos *fastighetsdomstolen*.

96 §⁹

Är egendom, som i 90 § avses, använd för lednings framdragande, och visar sig, att ledningen hindrar eller varaktigt försvårar samfärdsel å egendomen eller hindrar någon för samhället nödig anläggning, såsom gas-, vatten- eller avloppsledning, spårväg, elekt-

Är egendom, som i 90 § avses, använd för lednings framdragande, och visar sig, att ledningen hindrar eller varaktigt försvårar samfärdsel å egendomen eller hindrar någon för samhället nödig anläggning, såsom gas-, vatten- eller avloppsledning, spårväg, elekt-

⁷ Senaste lydelse 1949: 663.

⁸ Senaste lydelse 1949: 663.

⁹ Senaste lydelse 1949: 663.

Nuvarande lydelse

risk ljus- eller kraftledning, eller utgör hinder för egendomens underhåll eller eljest för behövliga arbeten å egendomen eller är synnerligen vanprydande, skall ledningen på bekostnad av dess ägare ändras, flyttas eller borttagas, i den mån sådant erfordras för hindrets eller olägenhetens undanröjande. Har eljest nyttjanderätt upplåtits för framdragande av ledning, och medför denna på grund av ändrade förhållanden betydande olägenhet för fastigheten, vare ledningens ägare pliktig på sin bekostnad ändra eller flytta ledningen, i den mån sådant erfordras för olägenhetens undanröjande och kan ske utan synnerligt men för ledningen. Tvist i fråga, som nu är sagd, skall prövas av *allmän domstol*.

Vill ägare av fastighet, där ledning är framdragen, för undanröjande av därmed förenad olägenhet för fastigheten på egen bekostnad få ledningen ändrad eller flyttad, må Konungens befallningshavande, i den mån så prövas skäligt med hänsyn å ena sidan till nämnda olägenhet och å andra sidan till det av ändringen eller flyttningen följande men för ledningen, giva fastighetsägaren rätt att, om erforderlig ändring eller flyttning ej inom viss, av Konungens befallningshavande förelagd tid utföres av ledningens ägare, själv vidtaga sådan åtgärd; och vare fastighetsägaren skyldig att ersätta såväl uppkommande men för ledningen som ock, om han ej själv utfört ändringen eller flyttningen, kostnaden härför med belopp, som i händelse av tvist bestämmes av *allmän domstol*.

Upphör egendom att vara av den i 90 § angivna beskaffenhet, vare förut förvärvat rätt att hava ledning där framdragen ej längre gällande.

Föreslagen lydelse

trisk ljus- eller kraftledning, eller utgör hinder för egendomens underhåll eller eljest för behövliga arbeten å egendomen eller är synnerligen vanprydande, skall ledningen på bekostnad av dess ägare ändras, flyttas eller borttagas, i den mån sådant erfordras för hindrets eller olägenhetens undanröjande. Har eljest nyttjanderätt upplåtits för framdragande av ledning, och medför denna på grund av ändrade förhållanden betydande olägenhet för fastigheten, vare ledningens ägare pliktig på sin bekostnad ändra eller flytta ledningen, i den mån sådant erfordras för olägenhetens undanröjande och kan ske utan synnerligt men för ledningen. Tvist i fråga, som nu är sagd, skall prövas av *fastighetsdomstol*.

Vill ägare av fastighet, där ledning är framdragen, för undanröjande av därmed förenad olägenhet för fastigheten på egen bekostnad få ledningen ändrad eller flyttad, må Konungens befallningshavande, i den mån så prövas skäligt med hänsyn å ena sidan till nämnda olägenhet och å andra sidan till det av ändringen eller flyttningen följande men för ledningen, giva fastighetsägaren rätt att, om erforderlig ändring eller flyttning ej inom viss, av Konungens befallningshavande förelagd tid utföres av ledningens ägare, själv vidtaga sådan åtgärd; och vare fastighetsägaren skyldig att ersätta såväl uppkommande men för ledningen som ock, om han ej själv utfört ändringen eller flyttningen, kostnaden härför med belopp, som i händelse av tvist bestämmes av *fastighetsdomstol*.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

104 §¹⁰

Sökes för ändamål, som i 1 § 8 sägs, rätt till expropriation av mark, som sökanden innehar med nyttjanderätt och varå honom tillhörig byggnad finnes uppförd, äger Konungen förordna, att sökanden icke må mot sitt bestridande förpliktas att avflytta tidigare än å den fardag, som infaller näst efter det ansökningen blivit prövad. Bifalles ansökningen, äger sökanden, utan hinder av vad eljest skulle gälla, kvarsitta i avvaktan att expropriationen fullbordas eller, om expropriationsrätten upphör eller förverkas, till den fardag, som infaller näst därefter.

Därest på grund av vad i första stycket stadgas sökanden sitter kvar utöver den dag, då nyttjanderätten eljest skolat upphöra, njute jordägaren skälig ersättning som, där överenskommelse ej träffas, bestämmes av *allmän domstol*. Kommer expropriation ej till stånd och är sökandens rätt att bortföra byggnaden eller annat, som han påkostat, enligt avtal eller bestämmelse i lag begränsad till viss tid efter nyttjanderättens upphörande, varde tiden för bortförandet räknad från den dag, då marken skall avträdas.

Därest på grund av vad i första stycket stadgas sökanden sitter kvar utöver den dag, då nyttjanderätten eljest skolat upphöra, njute jordägaren skälig ersättning som, där överenskommelse ej träffas, bestämmes av *fastighetsdomstol*. Kommer expropriation ej till stånd och är sökandens rätt att bortföra byggnaden eller annat, som han påkostat, enligt avtal eller bestämmelse i lag begränsad till viss tid efter nyttjanderättens upphörande, varde tiden för bortförandet räknad från den dag, då marken skall avträdas.

Exproprieras det med ansökningen avsedda området, må vid uppskattning av dess värde hänsyn icke tagas till förbättring, vilken området vunnit genom arbete eller kostnad, som sökanden eller föregående innehavare, vars rätt övergått å denne, nedlagt å området utöver vad honom ålegat enligt vad vid upplåtelsen avtalats eller uppenbarligen varit förutsatt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Mål som vid ikraftträdandet är anhängigt hos expropriationsdomstol prövas av fastighetsdomstol, om huvudförhandling ej påbörjats dessförrinnan. Mål som vid ikraftträdandet är anhängigt hos allmän domstol handlägges enligt äldre bestämmelser.

¹⁰ Senaste lydelse 1949: 663.

6 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1942: 350) om fornminnen

Härigenom förordnas, att i lagen (1942: 350) om fornminnen skall införas en ny paragraf, 17 §¹, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 §

Fråga om ersättning eller kostnad enligt 5 § tredje stycket, 7 § första stycket, 9 § första stycket eller 9 a § tredje stycket prövas av den fastighetsdomstol inom vars område fornlämningen är belägen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Mål som vid ikraftträdandet är anhängigt hos domstol handlägges enligt äldre bestämmelser.

¹ Förutvarande 17 § upphävd genom 1967: 77.

7 Förslag till

Lag om ändring i byggnadslagen (1947: 385)

Härigenom förordnas, att 23, 45, 53, 65, 70, 75, 113 och 137 §§ byggnadslagen (1947: 385) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

23 §¹

Kan överenskommelse i ersättningsfrågan icke träffas, skall den som vill framställa ersättningsanspråk instämma sin talan till *expropriationsdomstolen i den ort där marken är*. Jämväl staden äger påkalla prövning av ersättningsfrågan enligt vad nu sagts.

Kan överenskommelse i ersättningsfrågan icke träffas, skall den som vill framställa ersättningsanspråk instämma sin talan till *fastighetsdomstolen*. Jämväl staden äger påkalla prövning av ersättningsfrågan enligt vad nu sagts.

Staden skall vidkännas å ömse sidor uppkomna kostnader å målet, såframt ej domstolen med hänsyn till omständigheterna finner skäligt anorlunda förordna.

¹ Senaste lydelse 1949: 666.

² Riksdagen 1971. I saml. Nr 106

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*45 §²

Är, i annat fall än i 44 eller 44 a § sägs, mark som ingår i byggnads-kvarter icke bebyggd i huvudsaklig överensstämmelse med stadsplanen och kan stadsplanens genomförande ej förväntas äga rum inom skäligen tid utan stadens ingripande, må Konungen medgiva staden att lösa marken i den mån så erfordras. Kan syftet vinnas genom att staden allenast löser å marken uppförd byggnad för nedrivning, må Konungen lämna tillstånd därtill. Är marken i stadens ägo, må i samma ordning medgivas staden att lösa särskild rätt som besvärar marken och hindrar eller försvårar stadsplanens genomförande.

Prövas ansökan om inlösen enligt första stycket icke kunna beviljas på den grund att stadsplanens genomförande kan förväntas äga rum inom skäligen tid utan stadens ingripande, må Konungen likväl på stadens begäran föreskriva viss skäligen tid inom vilken bebyggelsen skall hava bragts i överensstämmelse med stadsplanen, vid äventyr att efter utgången av sagda tid nämnda hinder mot inlösen ej vidare skall anses föreligga. Meddelas sådan föreskrift, skall avskrift av beslutet tillställas inskrivningsdomaren, som har att så snart ske kan å inskrivningsdag göra anteckning därom i fastighets- eller in-teckningsboken.

Prövas ansökan om inlösen enligt första stycket icke kunna beviljas på den grund att stadsplanens genomförande kan förväntas äga rum inom skäligen tid utan stadens ingripande, må Konungen likväl på stadens begäran föreskriva viss skäligen tid inom vilken bebyggelsen skall hava bragts i överensstämmelse med stadsplanen, vid äventyr att efter utgången av sagda tid nämnda hinder mot inlösen ej vidare skall anses föreligga. Meddelas sådan föreskrift, skall anmälan därom göras hos inskrivningsmyndigheten för anteckning i fastighetsboken.

Finnes i samband med prövning av förslag till stadsplan inlösen av viss i planen ingående mark böra ske enligt första stycket, må Konungen meddela fastställelse å planen eller del därav under villkor att sådan inlösen kommer till stånd inom viss tid, högst ett år; dock må, när synnerliga skäl äro därtill, tiden förlängas med högst ett år i sänder. Intill dess inlösen skett eller tiden därför gått till ända, må nybyggnad ej utan Konungens tillstånd företagas å den mark som omfattas av den villkorliga fastställelsen.

53 §³

Skall enligt stadsplan trafikled anordnas till eller genom specialområde och kunna staden och den som förfogar över området ej cnas om de åtgärder som böra vidtagas, äger Konungen förordna härom.

Den som förfogar över området är pliktig att deltaga i kostnaden för trafikledens anordnande i den mån han kan anses hava nytta av denna. I kostnaden inräknas er-

Den som förfogar över området är pliktig att deltaga i kostnaden för trafikledens anordnande i den mån han kan anses hava nytta av denna. I kostnaden inräknas er-

² Senaste lydelse 1965: 718.

³ Senaste lydelse 1949: 666.

Nuvarande lydelse

sättning för intrång som genom trafikleden tillskyndas honom. Uppstår tvist om skyldighet att deltaga i kostnaden, skall tvisten på talan av endera parten avgöras av *expropriationsdomstolen*. Kostnaden i sådant mål skall gäldas av staden, såvitt ej med hänsyn till omständigheterna annat finnes skäligt.

Föreslagen lydelse

sättning för intrång som genom trafikleden tillskyndas honom. Uppstår tvist om skyldighet att deltaga i kostnaden, skall tvisten på talan av endera parten avgöras av *fastighetsdomstolen*. Kostnaden i sådant mål skall gäldas av staden, såvitt ej med hänsyn till omständigheterna annat finnes skäligt.

65 §⁴

Twist om ersättning för gatu- mark prövas av *expropriationsdomstolen* på talan av endera parten. Kostnaden i sådant mål skall gäldas av staden, såvitt ej med hänsyn till omständigheterna annat finnes skäligt.

Twist om ersättning för gatu- mark prövas av *fastighetsdomstolen* på talan av endera parten. Kostnaden i sådant mål skall gäldas av staden, såvitt ej med hänsyn till omständigheterna annat finnes skäligt.

70 §

Lägges stadsplan över område i en ägares hand, må Konungen på ansökan av staden vid planens fastställande förordna, att mark som för områdets ändamålsenliga användning erfordras till gata eller annan allmän plats eller till allmän byggnad skall utan ersättning tillfalla staden, i den mån det med hänsyn till den nytta ägaren kan förväntas få av planens genomförande och övriga omständigheter prövas skäligt. Den mark som förordnandet avser skall angivas till läge och gränser. Marken skall avträdas, när staden behöver taga den i anspråk för avsett ändamål.

När fråga väckts om tillämpning av vad i första stycket sägs, skall byggnadsnämnden göra anmälan därom hos *inskrivningsdomaren*, som har att så snart ske kan å inskrivningsdag göra anteckning i *fastighets- eller inteckningsboken* om vad sålunda förekommit; och vare överlåtelse av mark som äger rum efter det sådan anmälan inkommit ej hinder för förordnande om markens avstående till staden.

När fråga väckts om tillämpning av vad i första stycket sägs, skall byggnadsnämnden göra anmälan därom hos *inskrivningsmyndigheten för anteckning i fastighetsboken*; och vare överlåtelse av mark som äger rum efter det sådan anmälan inkommit ej hinder för förordnande om markens avstående till staden.

Vid fastställande av ändring av stadsplan äger Konungen på ansökan av staden, om synnerliga skäl äro därtill, förordna att mark som avståtts enligt första stycket skall utbytas mot annan mark, såvitt det kan ske utan förfång för ägaren.

⁴ Senaste lydelse 1949: 666.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

75 §

Varder vid genomförandet av stadsplan område, som varit avsett till allmän samfärdscl, helt eller delvis använt för annat ändamål eller ändrat till sitt höjdläge, och uppstår därigenom skada för ägare av invid ligande mark eller byggnad därå eller för den som har nyttjanderätt till marken eller byggnaden eller för innehavare av servitut som vilar å marken, är staden pliktig att ersätta skadan.

Twist om ersättning enligt första stycket prövas av fastighetsdomstolen.

113 §⁵

Lägges byggnadsplan över område i en ägarcs hand, må länsstyrelsen vid planens fastställande förordna, att ägaren skall, ändå att 112 § ej är tillämplig, utan ersättning upplåta obebyggd mark, som för områdets ändamålsenliga användning erfordras till väg eller annan allmän plats, i den mån det med hänsyn till den nytta ägaren kan förväntas få av planens genomförande och övriga omständigheter prövas skäligt. Den mark som förordnandet avser skall angivas till läge och gränser. Marken skall upplåtas, när den behöver tagas i anspråk för avsett ändamål.

Väckes hos kommunens fullmäktige fråga att göra framställning om förordnande som i första stycket sägs, skall byggnadsnämnden göra anmälan därom hos *inskrivningsdomaren, som har att så snart ske kan å inskrivningsdag göra anteckning i fastighets- eller inteckningsboken om vad sålunda förekommit*; och vare överlåtelse av mark som äger rum efter det sådan anmälan inkommit ej hinder för förordnande om markens upplåtande. Uppkommer fråga om förordnande enligt första stycket hos länsstyrelsen, har denna att fullgöra den nu stadgade anmälnings-skyldigheten.

Väckes hos kommunens fullmäktige fråga att göra framställning om förordnande som i första stycket sägs, skall byggnadsnämnden göra anmälan därom hos *inskrivningsmyndigheten för anteckning i fastighetsboken*; och vare överlåtelse av mark som äger rum efter det sådan anmälan inkommit ej hinder för förordnande om markens upplåtande. Uppkommer fråga om förordnande enligt första stycket hos länsstyrelsen, har denna att fullgöra den nu stadgade anmälningsskyldigheten.

Äro synnerliga skäl därtill, må länsstyrelsen i samband med ändring av byggnadsplan besluta om jämkning i förordnande som avses i första stycket, såvitt det kan ske utan förfång för ägaren.

137 §⁶

Med avseende å inlösen av mark enligt denna lag skola de allmänna bestämmelserna i lagen om expropriation i tillämpliga delar lända till efterrättelse med iakttagande av vad nedan i 138—145 §§ stadgas.

⁵ Senaste lydelse 1959: 611.

⁶ Senaste lydelse 1949: 666.

Nuvarande lydelse

I mål, som eljest enligt denna lag skall upptagas av *expropriationsdomstol*, skola bestämmelserna om domstol och rättegång i expropriationsmål i tillämpliga delar gälla, där ej annat är särskilt stadgat.

Föreslagen lydelse

I mål, som eljest enligt denna lag skall upptagas av *fastighetsdomstol*, skola bestämmelserna om domstol och rättegång i expropriationsmål i tillämpliga delar gälla, där ej annat är särskilt stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Mål som vid ikraftträdandet är anhängigt hos expropriationsdomstol prövas av fastighetsdomstol, om huvudförhandling ej påbörjats dessförrinnan. Är mål om ersättning enligt 75 § anhängigt hos allmän domstol vid ikraftträdandet, handlägges målet enligt äldre bestämmelser.

8 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1949: 658) om inlösen i vissa fall av rätt till gruva m. m.

Härigenom förordnas, att 4 § lagen (1949: 658) om inlösen i vissa fall av rätt till gruva m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

4 §

Mål om inlösen skall upptagas av *expropriationsdomstolen* i den ort där gruvföretaget har sitt driftställe. Finnas driftställen inom olika *expropriationsdomstolars* områden, förordne Konungen att frågan om inlösen skall i sin helhet upptagas av den bland dessa domstolar som Konungen bestämmer.

Mål om inlösen skall upptagas av *fastighetsdomstolen* i den ort där gruvföretaget har sitt driftställe. Finnas driftställen inom olika *fastighetsdomstolars* områden, förordne Konungen att frågan om inlösen skall i sin helhet upptagas av den bland dessa domstolar som Konungen bestämmer.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Mål som vid ikraftträdandet är anhängigt hos expropriationsdomstol prövas av fastighetsdomstol, om huvudförhandling ej påbörjats dessförrinnan.

9 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1957: 390) om fiskearrenden

Härigenom förordnas, att 17 § lagen (1957: 390) om fiskearrenden skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 §¹

Twist om fiskearrende som ej ankommer på arrendenämnds prövning skall, *om icke Konungen bestämmer annat*, upptagas av den fastighetsdomstol inom vars område fastigheten är belägen. Även klandertalan som avses i 16 § upptages av samma domstol.

Twist om fiskearrende som ej ankommer på arrendenämnds prövning skall upptagas av den fastighetsdomstol inom vars område fastigheten är belägen. Även klandertalan som avses i 16 § upptages av samma domstol.

Twist som efter klander mot arrendenämnds beslut är anhängig vid domstol får återförvisas till nämnden.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

10 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1960: 690) om byggnadsminnen

Härigenom förordnas, att 10—13 §§ lagen (1960: 690) om byggnadsminnen skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 §

Träffas ej överenskommelse om ersättning och har icke den, som vill göra anspråk därpå, jämlikt 9 § första stycket förlorat sin talan, åligger det honom att väcka talan mot kronan hos *expropriationsdomstolen* inom ett år från det laga kraft åkommit det beslut, varå anspråket grundas, vid påföljd att han eljest går rätten till ersättning förlustig.

Träffas ej överenskommelse om ersättning och har icke den, som vill göra anspråk därpå, jämlikt 9 § första stycket förlorat sin talan, åligger det honom att väcka talan mot kronan hos *fastighetsdomstolen* inom ett år från det laga kraft åkommit det beslut, varå anspråket grundas, vid påföljd att han eljest går rätten till ersättning förlustig.

¹ Senaste lydelse 1970: 1018.

Nuvarande lydelse

Kronan äger, då fråga väckts om byggnads förklarande för byggnadsminne, vid *expropriationsdomstolen* väcka talan mot sakägare om fastställande av de villkor som därvid skola gälla beträffande ersättning. Kommer beslut av det innehåll som förutsatts vid *expropriationsdomstolen* icke till stånd inom ett år från det målet avgjorts genom lagakraftäggande dom, skall domen ej längre vara bindande för parterna.

Föreslagen lydelse

Kronan äger, då fråga väckts om byggnads förklarande för byggnadsminne, vid *fastighetsdomstolen* väcka talan mot sakägare om fastställande av de villkor som därvid skola gälla beträffande ersättning. Kommer beslut av det innehåll som förutsatts vid *fastighetsdomstolen* icke till stånd inom ett år från det målet avgjorts genom lagakraftäggande dom, skall domen ej längre vara bindande för parterna.

11 §

Är fastighetsägaren enligt 5 § tillkommande ersättning bestämd att utgå på en gång och har fastigheten genom den åtgärd som föranlett rätten till ersättning undergått sådan minskning i värde att den kan antagas ej utgöra full säkerhet för fordran, för vilken fastigheten svarade, då rätten till ersättning uppkom, skall ersättningen nedsättas hos länsstyrelsen; och skall om fördelning och utbetalande av beloppet samt verkan därav i tillämpliga delar gälla vad som är stadgat för det fall att enligt lagen om expropriation nyttjanderätt eller servitutsrätt upplåtes.

Har förlust å fordran som avses i första stycket uppstått till följd av att nedsättning ej skett, skall fordringens innehavare njuta ersättning av kronan för förlusten mot avskrivning å fordringshandlingen. Detsamma gäller, där förlust tillskyndats fordringens innehavare därigenom att ersättning blivit för lågt beräknad och detsamma till följd av överenskomelse mellan kronan och den ersättningsberättigade eller av annan anledning ej blivit prövad av domstol. I sistnämnda fall skall talan om ersättning väckas vid *expropriationsdomstolen*.

Har förlust å fordran som avses i första stycket uppstått till följd av att nedsättning ej skett, skall fordringens innehavare njuta ersättning av kronan för förlusten mot avskrivning å fordringshandlingen. Detsamma gäller, där förlust tillskyndats fordringens innehavare därigenom att ersättning blivit för lågt beräknad och detsamma till följd av överenskomelse mellan kronan och den ersättningsberättigade eller av annan anledning ej blivit prövad av domstol. Talan om ersättning enligt detta stycke skall väckas vid *fastighetsdomstolen*.

12 §

I mål, som enligt denna lag skall upptagas av *expropriationsdomstol*, skola bestämmelserna om domstol och rättegång i expropriationsmål i tillämpliga delar gälla. Kronan skall vidkännas å omse sidor uppkomna kostnader å målet,

I mål, som enligt denna lag skall upptagas av *fastighetsdomstol*, skola bestämmelserna om domstol och rättegång i expropriationsmål i tillämpliga delar gälla. Kronan skall vidkännas å omse sidor uppkomna kostnader å målet,

Nuvarande lydelse

såframt ej domstolen med hänsyn till omständigheterna finner skäligt annorlunda förordna.

Föreslagen lydelse

såframt ej domstolen med hänsyn till omständigheterna finner skäligt annorlunda förordna.

13 §

Riksantikvarien skall ofördröjligen underrätta *inskrivningsdomaren*, då fråga väckts om byggnads förklarande för byggnadsminne, så ock då genom lagakraftätagande beslut byggnad förklarats för byggnadsminne, ansökan därom avslagits eller beslut därom hävts.

Inskrivningsdomaren har att så snart ske kan efter inkommen underrättelse å inskrivningsdag göra anteckning därom i fastighetsboken.

Riksantikvarien skall *för anteckning i fastighetsboken* ofördröjligen underrätta *inskrivningsmyndigheten*, då fråga väckts om byggnads förklarande för byggnadsminne, så ock då genom lagakraftätagande beslut byggnad förklarats för byggnadsminne, ansökan därom avslagits eller beslut därom hävts.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Mål som vid ikraftträdandet är anhängigt hos expropriationsdomstol prövas av fastighetsdomstol, om huvudförhandling ej påbörjats dessförinnan. Mål som vid ikraftträdandet är anhängigt hos allmän domstol handlägges enligt äldre bestämmelser.

11 Förslag till**Lag om ändring i naturvårdslagen (1964: 822)**

Härigenom förordnas, att 33—36 §§ naturvårdslagen (1964: 822) skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

33 §

Har ej överenskommelse träffats om ersättning enligt 25, 27, 28 eller 29 § eller om inlösen av fastighet och har icke den, som vill göra anspråk på ersättning eller fordra inlösen, jämlikt 32 § första stycket förlorat sin talan, åligger det honom att väcka talan mot kronan hos *expropriationsdomsto-*

Har ej överenskommelse träffats om ersättning enligt 25, 27, 28 eller 29 § eller om inlösen av fastighet och har icke den, som vill göra anspråk på ersättning eller fordra inlösen, jämlikt 32 § första stycket förlorat sin talan, åligger det honom att väcka talan mot kronan hos *fastighetsdomstolen*

Nuvarande lydelse

len inom ett år från det laga kraft åkommit det beslut varå anspråket grundas, vid påföljd att han eljest går rätten därtill förlustig.

Kronan äger, då fråga uppkommit om meddelande av föreskrifter enligt 8 eller 9 §, vid *expropriationsdomstolen* väcka talan mot sakägare om fastställande av de villkor som, därest föreskrifterna meddelas, skola gälla beträffande ersättning eller inlösen. Meddelas ej föreskrifter av det innehåll, som förutsatts vid *expropriationsdomstolen*, inom ett år från det målet avgjorts genom lagakraftägende dom, skall domen ej längre vara bindande för parterna.

Föreslagen lydelse

inom ett år från det laga kraft åkommit det beslut varå anspråket grundas, vid påföljd att han eljest går rätten därtill förlustig.

Kronan äger, då fråga uppkommit om meddelande av föreskrifter enligt 8 eller 9 §, vid *fastighetsdomstolen* väcka talan mot sakägare om fastställande av de villkor som, därest föreskrifterna meddelas, skola gälla beträffande ersättning eller inlösen. Meddelas ej föreskrifter av det innehåll, som förutsatts vid *fastighetsdomstolen*, inom ett år från det målet avgjorts genom lagakraftägende dom, skall domen ej längre vara bindande för parterna.

34 §

Är fastighetsägaren enligt 25, 28 eller 29 § tillkommande ersättning bestämd att utgå på en gång och har fastigheten genom det beslut, som föranlett rätten till ersättning, undergått sådan minskning i värde att den kan antagas ej utgöra full säkerhet för fordran för vilken fastigheten svarade då rätten till ersättning uppkom, skall ersättningen nedsättas hos länsstyrelsen; och skall om fördelning och utbetalande av beloppet samt verkan därav i tillämpliga delar gälla vad som är stadgat för det fall att enligt lagen om expropriation nyttjanderätt eller servitutsrätt upplåtes.

Har förlust å fordran som avses i första stycket uppstått till följd av att nedsättning ej skett, skall fordringens innehavare njuta ersättning av kronan för förlusten mot avskrivning å fordringshandlingen. Detsamma gäller, om förlust tillskyndas fordringens innehavare därigenom att ersättning blivit för lågt beräknad och densamma till följd av överenskomelse mellan kronan och den ersättningsberättigade eller av annan anledning ej blivit prövad av domstol. I sistnämnda fall skall talan om ersättning väckas vid *expropriationsdomstolen*.

Har förlust å fordran som avses i första stycket uppstått till följd av att nedsättning ej skett, skall fordringens innehavare njuta ersättning av kronan för förlusten mot avskrivning å fordringshandlingen. Detsamma gäller, om förlust tillskyndas fordringens innehavare därigenom att ersättning blivit för lågt beräknad och densamma till följd av överenskomelse mellan kronan och den ersättningsberättigade eller av annan anledning ej blivit prövad av domstol. Talan om ersättning enligt detta stycke skall väckas vid *fastighetsdomstolen*.

35 §

Har ersättning utgått med anledning av föreskrifter eller tillståndsvägran enligt denna lag och upphävas sedermera föreskrifterna helt eller delvis eller gives tillstånd, må markens ägare eller innehavare, om med

Nuvarande lydelse

hänsyn till hans nytta av beslutet och omständigheterna i övrigt så finnes skäligt, förpliktas att återgälda ersättningen eller del därav. Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning, om åtgärd företagits i strid mot föreskrifterna eller mot beslutet om tillståndsvägran samt länsstyrelsen och envar annan, som enligt 39 § äger söka handräckning, beslutar att icke påkalla rättelse.

Talan om återbetalning skall väckas vid *expropriationsdomstolen* inom ett år från det laga kraft åkommit det beslut varå anspråket grundas och senast tio år efter det ersättningen utbetalades, vid påföljd att rätten därtill eljest förlo-
ras.

Föreslagen lydelse

Talan om återbetalning skall väckas vid *fastighetsdomstolen* inom ett år från det laga kraft åkommit det beslut varå anspråket grundas och senast tio år efter det ersättningen utbetalades, vid påföljd att rätten därtill eljest förlo-
ras.

36 §

I mål, som enligt denna lag skall upptagas av *expropriationsdomstol*, skola bestämmelserna om domstol och rättegång i expropriationsmål i tillämpliga delar gälla, där ej annat är särskilt stadgat. Är fråga om inlösen av fastighet, skola jämväl i övrigt de allmänna bestämmelserna i lagen om expropriation i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

I mål, som enligt denna lag skall upptagas av *fastighetsdomstol*, skola bestämmelserna om domstol och rättegång i expropriationsmål i tillämpliga delar gälla, där ej annat är särskilt stadgat. Är fråga om inlösen av fastighet, skola jämväl i övrigt de allmänna bestämmelserna i lagen om expropriation i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

Kronan skall vidkännas å ömse sidor uppkomna kostnader å målet, såframt ej domstolen med hänsyn till omständigheterna finner skäligt förordna annat.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Mål som vid ikraftträdandet är anhängigt hos expropriationsdomstol prövas av fastighetsdomstol, om huvudförhandling ej påbörjats dessförinnan. Mål som vid ikraftträdandet är anhängigt hos allmän domstol handlägges enligt äldre bestämmelser.

12 Förslag till

Lag om ändring i jordförvärvslagen (1965: 290)

Härigenom förordnas, att 11 § jordförvärvslagen (1965: 290) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 §

Yrkande om inlösen enligt 10 § skall vid äventyr av talans förlust skriftligen delges lantbruksnämnden inom två månader efter det att avslagsbeslutet vunnit laga kraft. Talan skall vid samma äventyr väckas genom stämning inom sex månader från nämnda tidpunkt. Har säljaren fått del av beslutet först sedan detta vunnit laga kraft, räknas dock tidsfristerna från dagen för delfåendet.

Yrkande om inlösen enligt 10 § skall vid äventyr av talans förlust skriftligen delges lantbruksnämnden inom två månader efter det att avslagsbeslutet vunnit laga kraft. Talan skall vid samma äventyr väckas genom stämning *till den fastighetsdomstol inom vars område egendomen är belägen* inom sex månader från nämnda tidpunkt. Har säljaren fått del av beslutet först sedan detta vunnit laga kraft, räknas dock tidsfristerna från dagen för delfåendet.

Ingick i köpet egendom som ej skall lösas och var ej särskild köpeskillning utsatt för denna egendom eller visar nämnden att det utsatta beloppet understiger vad som av den sammanlagda köpeskillningen kan anses belöpa på samma egendom, skall löseskillningen bestämmas till så stor del av köpeskillningen som skäligen motsvarar den egendom som skall lösas.

Bifalles talan om inlösen, skall i domen, förutom erforderliga bestämmelser om löseskillningens belopp samt om tiden och sättet för beloppets erläggande, utsättas viss dag då egendomen skall övergå i statens ägo.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Mål som vid ikraftträdandet är anhängigt hos domstol handlägges enligt äldre bestämmelser.

13 Förslag till

Lag om ändring i jordhävdslagen (1969: 698)

Härigenom förordnas, att 5 § jordhävdslagen (1969: 698) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §

Har föreläggande om återställande av hävd meddelats med stöd av 3 § första stycket 2, är staten skyldig att lösa jorden, om ägaren begär det.

Yrkande om inlösen skall vid äventyr av talans förlust skriftligen göras hos lantbruksnämnden inom två månader från det nämndens beslut om föreläggande vunnit laga kraft samt upptaga pris och övriga villkor. Bifalles icke yrkandet, skall talan vid samma äventyr väckas genom stämning inom två månader från det avslagsbeslutet vunnit laga kraft. Har ägaren fått del av beslut först sedan detta vunnit laga kraft, räknas dock tidsfristerna från dagen för delfäendet.

Yrkande om inlösen skall vid äventyr av talans förlust skriftligen göras hos lantbruksnämnden inom två månader från det nämndens beslut om föreläggande vunnit laga kraft samt upptaga pris och övriga villkor. Bifalles icke yrkandet, skall talan vid samma äventyr väckas genom stämning *till den fastighetsdomstol inom vars område egendomen är belägen* inom två månader från det avslagsbeslutet vunnit laga kraft. Har ägaren fått del av beslut först sedan detta vunnit laga kraft, räknas dock tidsfristerna från dagen för delfäendet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Mål som vid ikraftträdandet är anhängigt hos domstol handlägges enligt äldre bestämmelser.

14 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1970: 246) om tvångsförvaltning av bostadsfastighet

Härigenom förordnas, att 4—6, 9, 11 och 15—18 §§ lagen (1970: 246) om tvångsförvaltning av bostadsfastighet skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §

Förvaltaren uppbär hyror och andra löpande intäkter av fastigheten och företräder även i övrigt ägaren i angelägenheter som rör fastigheten och dess förvaltning.

Nuvarande lydelse

Förvaltaren får ej överlåta fastigheten eller eljest förfoga över den så att den helt eller delvis fränhändes ägaren. Utan ägarens medgivande får förvaltaren ej låta inteckna fastigheten *för fordran* eller taga upp lån i vidare mån än som följer av 6 § och ej heller låta företaga annan åtgärd beträffande *fordringsinteckning* i fastigheten, om ej hyresnämnden lämnar sitt tillstånd.

Föreslagen lydelse

Förvaltaren får ej överlåta fastigheten eller eljest förfoga över den så att den helt eller delvis fränhändes ägaren. Utan ägarens medgivande får förvaltaren ej låta inteckna fastigheten eller taga upp lån i vidare mån än som följer av 6 § och ej heller låta företaga annan åtgärd beträffande *inteckning* i fastigheten, om ej hyresnämnden lämnar sitt tillstånd.

5 §

Förvaltaren kan besluta att angelägenhet som saknar betydelse för ändamålet med förvaltningen skall undantagas från denna.

Fastighetsägaren får *medge* inteckning i fastigheten *för fordran*, taga upp lån mot säkerhet *av inteckning* i fastigheten eller företaga annan åtgärd beträffande *fordringsinteckning* om förvaltaren samtycker till det. Vägras samtycke kan hyresnämnden tillåta åtgärden, om denna ej försämrar förutsättningarna för en tillfredsställande fastighetsförvaltning.

Fastighetsägaren får *ansöka om* inteckning i fastigheten, taga upp lån mot säkerhet *i form av pant-rätt* i fastigheten eller företaga annan åtgärd beträffande *inteckning*, om förvaltaren samtycker till det. Vägras samtycke kan hyresnämnden tillåta åtgärden, om denna ej försämrar förutsättningarna för en tillfredsställande fastighetsförvaltning.

6 §

Bör på fastigheten verkställas arbeten för vilka fordras tillskott av andra medel än sådana som inflyter vid den löpande förvaltningen eller eljest står till förfogande, skall förvaltaren ombesörja utredning om lämpliga åtgärder, kostnaderna för dem och möjligheterna att genom belåning av fastigheten eller på annat sätt skaffa medel för åtgärderna. Redogörelse för utredningen jämte förslag till åtgärder skall överlämnas till fastighetsägaren.

Vill fastighetsägaren ej medverka till de föreslagna åtgärderna, kan hyresnämnden lämna förvaltaren tillstånd att företaga dem samt meddela de föreskrifter som behövs. Nämnden kan därvid tillåta förvaltaren att till angivet belopp taga upp lån för åtgärderna och vid behov *medge* inteckning i fastigheten.

Vill fastighetsägaren ej medverka till de föreslagna åtgärderna, kan hyresnämnden lämna förvaltaren tillstånd att företaga dem samt meddela de föreskrifter som behövs. Nämnden kan därvid tillåta förvaltaren att till angivet belopp taga upp lån för åtgärderna och vid behov *ansöka om* inteckning i fastigheten.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 §

Förvaltaren skall på lämpligt sätt underrätta hyresgästerna om att fastigheten ställts under förvaltning och om vem som är förvaltare samt om beslut att förvaltningen förlänges eller upphör. Han skall ofördröjligen undersöka fastighetens inteckningsförhållanden och underrätta *kända inteckningshavare* om förvaltningen.

Förvaltaren skall på lämpligt sätt underrätta hyresgästerna om att fastigheten ställts under förvaltning och om vem som är förvaltare samt om beslut att förvaltningen förlänges eller upphör. Han skall ofördröjligen undersöka fastighetens inteckningsförhållanden och underrätta *borgenär, som har panträtt i fastigheten och som är känd*, om förvaltningen.

11 §

Förvaltaren skall för varje kalenderår inom en månad från årets utgång lämna skriftlig redovisning till fastighetsägaren för sin förvaltning. När han frånträder sitt uppdrag, skall redovisning för den gångna delen av kalenderåret lämnas inom en månad från det uppdraget upphörde. Till redovisning skall fogas berättelse med sammanfattande uppgifter om vidtagna och planerade åtgärder samt om fastighetens skick. I fråga om arbeten som avses i 6 § lämnas särskild berättelse inom en månad från det arbetena slutfördes.

Avskrift av handlingar som avses i första stycket sändes till hyresnämnden och hälsovårdsnämnden.

Vill fastighetsägaren klandra redovisad förvaltning, skall han inom ett år från det han mottog redovisningen instämma förvaltaren till *domstol som avses i 3 kap. 72 § första stycket första punkten lagen (1907: 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom*.

Vill fastighetsägaren klandra redovisad förvaltning, skall han inom ett år från det han mottog redovisningen instämma förvaltaren till *den fastighetsdomstol inom vars område fastigheten är belägen*.

15 §

Beslut att fastighet skall ställas under förvaltning samt beslut om förlängning eller upphörande av förvaltning sändes genast till *inskrivningsdomaren* för anteckning i fastighetsboken eller tomträttsboken.

Beslut att fastighet skall ställas under förvaltning samt beslut om förlängning eller upphörande av förvaltning sändes genast till *inskrivningsmyndigheten* för anteckning i fastighetsboken eller tomt-rättsboken.

16 §

I fråga om förfarandet vid hyresnämnden finns bestämmelser i *lagen (1968: 349) om hyresnämnder*.

I fråga om förfarandet vid hyresnämnden finns bestämmelser i *lagen (1970: 998) om arrendenämnder och hyresnämnder*.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 §

Mot hyresnämnds slutliga beslut i ärende enligt denna lag eller beslut enligt 14 § andra stycket får talan föras genom besvär. Mot annat beslut av nämnden får talan föras endast i samband med talan mot slutligt beslut.

Besvärstiden är såvitt gäller beslut varigenom nämnden avvisat ansökan eller avskrivit ärende en vecka och i annat fall två veckor från det att klaganden fick del av beslutet.

Talan föres hos domstol som avses i 3 kap. 72 § första stycket första punkten lagen (1907: 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egen-
dom. Besvären inges till domstolen.

Talan föres hos domstol som avses i 11 § tredje stycket. Besvären inges till domstolen.

18 §

I besvärsmål skall part kallas att muntligen höras vid *underrätten*, om ej sådant hörande saknar betydelse för utredningen. I övrigt äger i fråga om handläggningen vid *underrätten* 52 kap. 2, 3 och 5—12 §§ rättegångsbalken motsvarande tillämpning. Bestämmelse som avser hovrätt gäller därvid i stället *underrätten*. Mot *underrättens* beslut i anledning av besvär över beslut, varigenom hyresnämnd avvisat ansökan eller avskrivit ärende, får talan ej föras.

I besvärsmål skall part kallas att muntligen höras vid *fastighetsdomstolen*, om ej sådant hörande saknar betydelse för utredningen. I övrigt äger i fråga om handläggningen vid *fastighetsdomstolen* 52 kap. 2, 3 och 5—12 §§ rättegångsbalken motsvarande tillämpning. Bestämmelse som avser hovrätt gäller därvid i stället *fastighetsdomstolen*. Mot *fastighetsdomstolens* beslut i anledning av besvär över beslut, varigenom hyresnämnd avvisat ansökan eller avskrivit ärende, får talan ej föras.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Mål som vid ikraftträdandet är anhängigt hos domstol handlägges enligt äldre bestämmelser.

15 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1970: 989) om införande av fastighetsbildningslagen**

Härigenom förordnas, att 7 och 15 §§ lagen (1970: 989) om införande av fastighetsbildningslagen skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §

Mål eller ärende, som är anhängigt hos ägodelningsrätten vid fastighetsbildningslagens ikraftträdande, prövas av fastighetsdomstolen. Det samma gäller sådant besvärsmål enligt 5 kap. lagen (1917: 269) om fastighetsbildning i stad som vid ikraftträdandet är anhängigt hos länsstyrelsen eller hos den som fått förordnande med stöd av 21 § i samma kapitel.

Första stycket första punkten gäller ej mål i vilket huvudförhandling har påbörjats vid ikraftträdandet. Sådant mål handlägges enligt äldre bestämmelser.

15 §

Servitut avseende skogsfång eller bete får upphävas genom fastighetsreglering, även om sådana omständigheter som anges i 7 kap. 4 § fastighetsbildningslagen ej föreligger.

Servitut avseende skogsfång eller bete får upphävas genom fastighetsreglering, även om sådana omständigheter som avses i 7 kap. 5 § fastighetsbildningslagen ej föreligger.

16 Förslag till

Lag om ändring i jordabalken

Härigenom förordnas, att 8 kap. 32 §, 12 kap. 71 § samt 13 kap. 23 och 24 §§ jordabalken skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 kap.

32 §

Arrendetvist som ej enligt 30 § ankommer på arrendenämnds prövning skall, *om icke Konungen bestämmer annat*, upptagas av den fastighetsdomstol inom vars område fastigheten är belägen. Även klandertalan som avses i 31 § och ärende enligt 9 kap. 24 § upptages av denna domstol.

Arrendetvist som ej enligt 30 § ankommer på arrendenämnds prövning skall upptagas av den fastighetsdomstol inom vars område fastigheten är belägen. Även klandertalan som avses i 31 § och ärende enligt 9 kap. 24 § upptages av denna domstol.

Twist som efter klander mot arrendenämnds beslut är anhängig vid domstol får återförvisas till nämnden.

12 kap.

71 §

Hyrestvist som ej enligt 69 § ankommer på hyresnämnds prövning och ej heller rör kollektivavtal skall, *om icke Konungen bestämmer annat*, upptagas av den fastighetsdomstol inom vars område fastigheten är belägen. Klandertalan som avses i 70 § upptages, om den rör kollektivavtal, av arbetsdomstolen och i annat fall av domstol som nyss nämnts.

Hyrestvist som ej enligt 69 § ankommer på hyresnämnds prövning och ej heller rör kollektivavtal skall upptagas av den fastighetsdomstol inom vars område fastigheten är belägen. Klandertalan som avses i 70 § upptages, om den rör kollektivavtal, av arbetsdomstolen och i annat fall av domstol som nyss nämnts.

Fastighetsdomstol skall i hyresmål bestå av ordföranden och den andre lagfarne ledamoten samt tre nämndemän.

Twist som efter klander mot hyresnämnds beslut är anhängig vid domstol får återförvisas till nämnden.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

13 kap.

23 §

Mål angående omprövning eller jämkning av avgäld, klander av uppsägning eller bestämmande av lösesumma upptages av *expropriationsdomstol*.

Mål angående omprövning eller jämkning av avgäld, klander av uppsägning eller bestämmande av lösesumma upptages av *fastighetsdomstol*.

24 §

Angående rättegången i mål som avses i 23 § gäller i tillämpliga delar betämmelserna om expropriation i allmänhet. Rör tvisten fråga som kan inverka på den rätt som tillkommer innehavare av panträtt eller rättighet som är inskriven, är rätten ej bunden av parts yrkande eller medgivande.

I mål angående bestämmande av lösesumma skall fastighetsägaren vidkännas på ömse sidor uppkomna rättegångskostnader vid *expropriationsdomstolen*, i den mån ej annat föranledes av 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken. Beträffande skyldigheten att svara för kostnad i högre rätt gäller med tillämpning i övrigt av 18 kap. rättegångsbalken, att fastighetsägaren, om ej annat föranledes av 18 kap. 6 och 8 §§ samma balk, alltid själv skall vidkännas såväl sina egna kostnader som kostnad som åsamkas motpart genom att fastighetsägaren fullföljt talan.

I mål angående bestämmande av lösesumma skall fastighetsägaren vidkännas på ömse sidor uppkomna rättegångskostnader vid *fastighetsdomstolen*, i den mån ej annat föranledes av 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken. Beträffande skyldigheten att svara för kostnad i högre rätt gäller med tillämpning i övrigt av 18 kap. rättegångsbalken, att fastighetsägaren, om ej annat föranledes av 18 kap. 6 och 8 §§ samma balk, alltid själv skall vidkännas såväl sina egna kostnader som kostnad som åsamkas motpart genom att fastighetsägaren fullföljt talan.

17 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1970: 995) om införande av nya jordabalken

Härigenom förordnas, att 4 och 52 §§ lagen (1970: 995) om införande av nya jordabalken skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

4 §

Sådan lösningsrätt avseende ofri tomt i stad, som följer av 4 kap. 6 § äldre jordabalken jämförd med förordningen (1875: 42 s. 9) angående upphörande av hembudsskyldighet, skall fortfarande tillkomma markens ägare. I fråga om anteckning i fastighetsboken angående talan om utövande av lösningsrätten äger 19 kap. 20 § första och andra styckena nya balken motsvarande tillämpning.

Sådan lösningsrätt avseende ofri tomt i stad, som följer av 4 kap. 6 § äldre jordabalken jämförd med förordningen (1875: 42 s. 9) angående upphörande av hembudsskyldighet, skall fortfarande tillkomma markens ägare. *Talan om utövande av lösningsrätten väckes genom ansökan om stämning till fastighetsdomstol.* I fråga om anteckning i fastighetsboken angående talan som nyss sagts äger 19 kap. 20 § första och andra styckena nya balken motsvarande tillämpning.

Är mål om utövande av lösningsrätt anhängigt hos domstol vid nya balkens ikraftträdande handlägges målet enligt äldre bestämmelser.

52 §

I fråga om rättighet i eller till förmån för tomträtt, som upplåtits före nya balkens ikraftträdande, gäller 13 kap. 7 § nya balken med iakttagande i tillämpliga delar av bestämmelserna i denna lag. Även i övrigt gäller 13 kap. 7 § nya balken på angivet sätt, om 4 kap. lagen (1907: 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom i dess lydelse enligt lagen (1953: 415) angående ändring i nämnda lag är tillämpligt på tomträtten.

Bestämmelserna i 13 kap. 26 § nya balken äger tillämpning även beträffande tomträtt, som upplåtits före balkens ikraftträdande. Detsamma gäller bestämmelserna i 13 kap. 21 och 25 §§ nya balken, såvitt angår tomträtt på vilken 4 kap. lagen (1907: 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom i dess förut angivna lydelse är tillämpligt.

Är mål angående tomträtt som enligt äldre bestämmelser skall upptagas av expropriationsdomstol anhängigt hos sådan domstol vid nya balkens ikraftträdande, prövas det av fastighetsdomstol, om huvudförhandling ej påbörjats vid ikraftträdandet.

18 Förslag till**Lag om ändring i bostadsrättslagen (:)**

Härigenom förordnas, att 77 § bostadsrättslagen () skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse¹**Föreslagen lydelse*

77 §

Twist med anledning av upplåtelse av nyttjanderätt enligt 1 § (bostadsrättstvist) som ej ankommer på hyresnämnds prövning skall, *om ej Konungen bestämmer annat*, upptagas av den fastighetsdomstol inom vars område fastigheten är belägen. Detsamma gäller i fråga om talan enligt 76 §.

Twist med anledning av upplåtelse av nyttjanderätt enligt 1 § (bostadsrättstvist) som ej ankommer på hyresnämnds prövning skall upptagas av den fastighetsdomstol inom vars område fastigheten är belägen. Detsamma gäller i fråga om talan enligt 76 §.

Besvär enligt 76 § andra stycket skall inges till domstolen.

Twist som efter klander mot hyresnämnds beslut är anhängig vid domstol får återförvisas till nämnden.

¹ Lydelse enligt prop. 1971: 12.

Utdrag av protokollet över justitieärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 12 mars 1971.

Närvarande: statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, HOLMQVIST, ASPLING, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GEIJER, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Geijer, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter frågor om *provisoriska ändringar i vattenlagens prövningssystem samt om fastighetsdomstolarnas kompetensområde m. m.* och anför.

1. Inledning

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 29 november 1968 tillkallades sakkunniga med uppdrag att se över vattenlagen (1918: 523) (VL). De sakkunniga¹ har antagit namnet vattenlagsutredningen. Utredningens uppdrag omfattar enligt direktiven (Ju 1969: 58) en allmän översyn av VL med huvudvikten lagd på de delar av lagen som har samband med samhällsplaneringen i stort. Enligt direktiven talar vägande skäl för att den vattenrättsliga tillståndsprövningen överflyttas från domstolar till administrativa organ. Som främsta alternativ bör övervägas att förlägga prövningen av större, mera principiella eller riksviktiga frågor till ett centralt organ och övrig prövning till länsstyrelserna eller vissa av dem. Som lämpligt centralt prövningsorgan anvisas koncessionsnämnden för miljöskydd. Ersättningsfrågorna bör även i fortsättningen handläggas av domstol och utredningen bör överväga att förlägga denna prövning till fastighetsdomstol. I direktiven anförts vidare att de sakkunniga om möjligt bör lägga fram ett delbetänkande i de organisatoriska frågorna.

Utredningen avlämnade i augusti 1970 delbetänkandet (SOU 1970: 40) Revision av vattenlagen. Del 1. Provisoriska ändringar i prövningssystemet. I betänkandet föreslås — i avvaktan på en mera genomgripande re-

¹ Hovrättsrådet Gösta Dyrssen, ordförande, överinspektören Sven Andersson, direktören Sture Annevall, överdirektören Jöran Hult, redaktören, ledamoten av riksdagen Göran Karlsson, direktören Bengt Sterne och distriktslantmätaren, ledamoten av riksdagen Bo Turesson.

form av VL — att Kungl. Maj:ts prövningsrätt i vattenmålen utvidgas och att vattendomstolarna på visst sätt inordnas i den nya tingsrättsorganisationen. Betänkandet innehåller förslag till lagar om ändring i VL, lagen (1962: 627) om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m. och statstjänstemannalagen (1965: 274) samt utkast till vattenrättskungörelse. Förslaget till lag om ändring i VL torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av vattenöverdomstolen, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI), kammarkollegiet, statskontoret, lantbruksstyrelsen, fiskeristyrelsen, statens naturvårdsverk, koncessionsnämnden för miljöskydd, statens planverk, statens vattenfallsverk, länsstyrelserna i Stockholms, Jönköpings, Göteborgs och Bohus, Kopparbergs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, domstolsverksutredningen, Svenska kommunförbundet, Riksförbundet Landsbygdens Folk, Svenska Kraftverksföreningen, Svenska Vatten- och Avloppsverksföreningen, Näringslivets Byggnadsdelegation, Svenska naturskyddsföreningen, Svenska Samernas Riksförbund, Föreningen Sveriges tingsrättsdomare (Domareföreningen), Sveriges advokatsamfund, Vattenrättsingenjörsföreningen, Tjänstemännens Centralorganisation (TCO) och Sveriges Akademikers Centralorganisation (SACO). Vattenöverdomstolen har bifogat yttranden från samtliga vattendomstolar. Länsstyrelserna har bifogat yttranden från fiskerintendenterna i Mellersta, Nedre norra och Övre norra distrikten, länsarbetsnämnden i Norrbottens län, länsarkitekterna i Stockholms, Jönköpings, Kopparbergs, Västernorrlands och Västerbottens län, naturvårdsrådet i Norrbottens län, Västerbottens länsorgan för vattenkraftfrågor, Norrbottens länsorgan för vattenkraftsfrågor samt Norrbottens läns landsting.

Yttranden i ärendet har dessutom inkommit från Norrlands Naturvårn och Svenska Teknologföreningen.

Utredningens förslag beträffande vattendomstolarna har visst samband med andra frågor om domstolsorganisationen i mål rörande fast egendom. För handläggningen av vissa sådana mål har genom lagen (1969: 246) om fastighetsdomstol (FDL) inrättats fastighetsdomstolar. Dessa har f. n. att pröva mål enligt miljöskyddslagen (1969: 387) och skall fr. o. m. den 1 januari 1972 handlägga även mål enligt den nya fastighetsbildningslagen (1970: 988) (FBL) samt arrende- och hyrestvister enligt den nya jordabalken (JB). Inom justitiedepartementet har upprättats en promemoria (Ds Ju 1970: 27) om fastighetsdomstolarnas kompetensområde och lokalisering m. m. I promemorian föreslås att fastighetsdomstolarna helt skall överta de uppgifter som nu ankommer på ägodelningsrätterna och expropriationsdomstolarna samt att dessutom vissa typer av mål som nu prövas av allmän under rätt skall överflyttas till fastighetsdomstol. Vidare behandlas frågor om fastighetsdomstols samman-

sättning och domförhet samt om fastighetsdomstolarnas lokalisering och domkretsar. Promemorian innehåller förslag till lagar om ändring i FDL, VL, lagen (1917: 189) om expropriation (ExL), lagen (1933: 269) om ägofred, lagen (1942: 350) om fornminnen, byggnadslagen (1947: 385), lagen (1949: 658) om inlösen i vissa fall av rätt till gruva m. m., lagen (1960: 690) om byggnadsminnen, naturvårdslagen (1964: 822), jordförvärvslagen (1965: 290), jordhävdslagen (1969: 698), lagen (1970: 246) om tvångsförvaltning av bostadsfastighet, JB och lagen (1970: 995) om införande av nya jordabalken (JP). Förslaget till lag om ändring i FDL torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

Yttranden över promemorian har efter remiss avgetts av samtliga hovrätter, kammarkollegiet, byggnadsstyrelsen, statskontoret, lantmäteristytrelsen, planverket, länsstyrelserna i Stockholms, Jönköpings, Gävleborgs och Västernorrlands län, domstolsverksutredningen, vattenlagsutredningen, kommunförbundet, Sveriges Fastighetsägareförbund, Lantbrukarnas Riksförbund, Samfundet för fastighetsvärdering, Sveriges Industriförbund, Sveriges Skogsägareföreningars Riksförbund, Kraftverksföreningen, Svenska Kommunal-Tekniska Föreningen, Domareföreningen, advokatsamfundet, Vattenrättsingenjörsföreningen, Sveriges Lantmätareförening, TCO, SACO, Statstjänstemännens Riksförbund och Hyresgästernas Riksförbund. Yttranden har överlämnats av Svea hovrätt från lagmannen i Stockholms tingsrätt, av Göta hovrätt från lagmännen i Linköpings, Jönköpings, Växjö och Kalmar tingsrätter, av länsstyrelserna i Stockholms och Jönköpings län från länsarkitekten och överlantmätaren i resp. län, av länsstyrelsen i Gävleborgs län från länsarkitekten, överlantmätaren och Gävleborgs länsavdelning av Svenska kommunförbundet samt av länsstyrelsen i Västernorrlands län från överlantmätaren och kommunstyrelserna i Härnösands och Sundsvalls kommuner.

Jag avser i fortsättningen att i skilda avsnitt behandla dels frågorna om tillståndsprövningen i vattenmål dels frågorna om fastighets- och vattendomstolarnas uppgifter och organisation.

2. Tillståndsprövningen i vattenmål m. m.

2.1 Gällande rätt

Flertalet företag som kommer under bedömande enligt VL omfattas av bestämmelserna i lagens 2 kap. om byggande i vatten. Hit hör bl. a. vattenkraftstationerna och företagen för bortledning av vatten för konsumtion eller industriell förbrukning. Vad som gäller om vattenbyggnadsföretagens tillåtlighet är tillämpligt bl. a. på företag för vattenreglering.

För att byggande i vatten skall vara tillåtligt krävs att de värden som

vattenbyggnaden skapar från samhällelig och allmän ekonomisk synpunkt väger tyngre än de värden som tillintetgörs genom byggnaden. Detta kommer till uttryck i bl. a. 2 kap. 3 § första stycket. Bestämmelsen medger tvångsrätt att bygga i vatten till skada för annan, om den sökta åtgärdens netto nytta står i visst matematiskt förhållande till den skada på annans egendom som uppkommer genom åtgärden. Nyttan och skadan uträknas i pengar. Även om företaget uppfyller kraven för tillåtlighet enligt 2 kap. 3 § första stycket kan det vara otillåtligt enligt paragrafens andra stycke, nämligen om det medför avsevärd skada på vissa allmänna intressen. Sålunda skyddas bostäder för ett avsevärt antal bofasta personer, större fabrik eller annan anläggning som ger uppehälle åt många, odlad jord till en efter ortsförhållandena betydande omfattning, fiskeri- eller annan näring av större betydenhet, befolkningens levnadsförhållanden och närboendes trevnad. Även naturskyddets intresse tillgodoses. Hur stor nytta av företaget än är får det inte heller komma till stånd, om det orsakar olägenhet av någon betydelse för befintlig allmän farled eller allmän flottled (2 kap. 11 §) eller vållar menlig inverkan på klimatet eller allmänna hälsotillståndet eller eljest i avsevärd mån förnärmar andra allmänna intressen än sådana som särskilt skyddas enligt tidigare bestämmelser i 2 kap. (2 kap. 12 § första stycket). Det bör också nämnas att 2 kap. innehåller en generell bestämmelse om att byggnad i vatten skall göras så att ändamålet utan oskälighetskostnad kan vinnas med minsta intrång och olägenhet för annan (2 §). Vid konkurrens mellan olika oförenliga företag skall företräde ges åt det företag som från allmän och enskild synpunkt kan antas bli till största gagn, och om möjligt skall en jämkning äga rum mellan de stridiga intressena så att vart och ett kan tillgodoses utan väsentligt förfång för annat (2 kap. 38 §).

För byggande i vatten behövs i stor utsträckning förhandstillstånd. Detta gäller regelmässigt för dammbyggnad men också för annat byggande som kan förnärma allmän eller enskild rätt (2 kap. 20 § 1 mom.). Även för vattenregleringar är förprovning obligatorisk (3 kap. 11 och 27 §§). Den som vill bygga i vatten har alltid rätt att begära förhandsprovning.

Tillstånd meddelas av vattendomstol eller undantagsvis av synemän. I vissa fall då viktiga samhällsintressen står på spel bedöms frågan av Kungl. Maj:t i statsrådet. Ärendena handläggs i jordbruksdepartementet. Kungl. Maj:ts prövningsrätt kan aktualiseras i två olika situationer. Om ett företag, trots att det är otillåtligt enligt 2 kap. 3 § första eller andra stycket, prövas vara av synnerlig betydelse för näringslivet eller orten eller eljest från allmän synpunkt, kan Kungl. Maj:t tillåta företaget efter hemställan av vattendomstolen (2 kap. 3 § tredje stycket). Vattendomstolen skall pröva om företaget är så betydelsefullt att det bör få utföras och om det därför finns anledning att överlämna frågan till Kungl. Maj:ts avgörande. Domstolen kan alltså inte bifalla ansökan men där-

emot slutgiltigt avslå den, om företagets betydelse bedöms otillräcklig för en underställning. Kungl. Maj:ts befogenhet att tillåta företag som är otillåtliga enligt 2 kap. 3 § första eller andra stycket innefattar inte rätt att dispensera från hinder som kan föreligga enligt 2 kap. 11 § eller 12 § första stycket.

Den andra situation i vilken Kungl. Maj:t kan komma att pröva tillåtlighetsfrågor av nu aktuellt slag är vid ansökan om tillstånd till mycket omfattande vattenreglering (4 kap. 13 §). Om det sökta företaget avser reglering av Vätern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren, Storsjön i Jämtland eller Siljan, får tillståndsfrågan aldrig avgöras av vattendomstol utan skall alltid överlämnas till Kungl. Maj:t. Andra vattenregleringar "av synnerlig omfattning" får i och för sig tillåtas av vattendomstol, men Kungl. Maj:t kan förbehålla sig prövningsrätten. Kungl. Maj:ts prövningsrätt enligt 4 kap. 13 § omfattar frågan om det finns hinder mot företaget enligt 2 kap. 3 § andra stycket, 11 § eller 12 § första stycket. Kungl. Maj:t prövar också företagets inverkan på vissa allmänna intressen som inte särskilt nämns i tillåtlighetsreglerna i 2 kap., nämligen försvarets intressen och viss orts allmänna ekonomiska intressen.

När Kungl. Maj:t lämnar medgivande till företag som nu nämnts uppställs ofta särskilda villkor för tillståndet. Sökanden kan härigenom åläggas andra och längre gående förpliktelser gentemot de skadelidande eller bygden i allmänhet än som annars kan föreskrivas i vattenmål.

Anläggande av grundvattentäkt måste föregås av prövning vid vattendomstol, när mera än 300 m³ om dygnet skall tillgodogöras vid vattentäkten (2 kap. 47 § 1 mom.). Prövningen sker efter grunder liknande dem som gäller för vattenbyggnadsföretagen (2 kap. 43, 44 och 48 §§). För att företaget skall vara tillåtligt krävs dock inte ett visst matematiskt förhållande mellan dess nytta och den skada det orsakar. I stället gäller en mera allmänt hållen tillåtlighetsregel att företaget skall från allmän och enskild synpunkt medföra fördel som väsentligt överväger olägenheterna. Även i fråga om grundvattentäkt kan Kungl. Maj:t efter hemställan av vattendomstolen lämna tillstånd till särskilt betydelsefulla företag utan hinder av tillåtlighetsreglerna i övrigt.

Slutligen kan nämnas att Kungl. Maj:t kan komma att pröva företag också rörande allmän farled (5 kap. 3 och 7 §§), allmän flottled (6 kap. 3 § 2 mom. och 22 §), vattenavledning (7 kap. 39 och 46 §§) och invallning (7 kap. 55 §).

I underställningsfallen överlämnar vattendomstolen efter huvudförhandling handlingarna i målet med eget yttrande till Kungl. Maj:t. Kungl. Maj:ts ställningstagande föregås vanligen av ytterligare utredning. När Kungl. Maj:ts beslut i tillståndsfrågan föreligger fortsätts och avslutas målets handläggning vid vattendomstolen på vanligt sätt.

2.2 Utredningen

Inledningsvis framhåller utredningen att samhällsutvecklingen på olika områden har lett till skärpt konkurrens om våra vattentillgångar och att viktiga samhällsintressen av olika slag står på spel på ömse sidor. Vattenföretagen måste på ett effektivt sätt inordnas i den allmänna samhällsplaneringen. Eftersom de måste ses i ett större sammanhang än det rent vattenrättsliga kan den planeringspolitiska bedömningen självfallet inte uttömmande regleras i vattenlagstiftningen. Enligt utredningens mening har samhällsutvecklingen nu nått en punkt då ett samlat grepp över användningen av våra vattenresurser knappast kan undvaras. Hur detta skall ske synes på längre sikt bero inte bara på hur VL utformas utan också, och kanske i högre grad, på vilka markpolitiska instrument som i övrigt står till buds. Det reformarbete som har inletts på planväsendets område torde vara av stor betydelse i sammanhanget. Inom civildepartementet förbereds en översiktlig fysisk riksplanering. Planlagstiftningen överses f. n. av bygglagutredningen (K 1969: 55) som skall arbeta från bl. a. den utgångspunkten att det i framtiden kommer att finnas en riksplan som anger markanvändningen i stora drag och vars intentioner skall utvecklas närmare genom regionala översiktsplaner och detaljplaner. Om prövningen enligt en ny VL i enlighet med vattenlagsutredningens direktiv skall kunna bli ett led i en effektiv samhällsplanering, måste VL:s prövningssystem samordnas med det nya systemet för fysisk planering i så stor utsträckning som möjligt. Det gäller också att samordna prövningen enligt VL med annan aktuell tillståndsgivning av t. ex. mark- eller energipolitisk art. Av nu angivna omständigheter följer enligt utredningens mening att tiden ännu inte är mogen för ett slutligt ställningstagande till det blivande vattenrättsliga prövningssystemet. Det alltmer trängande behovet av ett samlat grepp över fördelningen av våra vattenresurser motiverar emellertid enligt utredningens mening att man nu vidtar provisoriska ändringar inom ramen för den gällande vattenlagstiftningen. Dessa bör gå ut på att tillåtlighetsprövningen i viktigare vattenmål anförtros åt Kungl. Maj:t i större omfattning än nu och att Kungl. Maj:t i samband därmed får möjlighet att tillämpa delvis andra prövningsgrunder än vattendomstolen.

För att samhällsplaneringens intresse skall tillgodoses bör enligt utredningen även vissa andra provisoriska författningsändringar vidtas. Dessa bör till en början gå ut på att tillgodose tillståndsmyndigheternas behov av information rörande existerande planbestämmelser m. m. inom områden som berörs av tillämnade vattenföretag. Vidare bör planmyndigheterna underrättas om tillståndsärenden som är av betydelse från plansynpunkt. Slutligen bör ansökningar om tillstånd till företag som kan antas komma under Kungl. Maj:ts prövning förberedas under fortlöpande samråd med de myndigheter som har att bevaka allmänna planeringssynpunkter.

Vid behandlingen av frågan om Kungl. Maj:ts prövningsrätt framhåller utredningen inledningsvis att det framför allt är i mål om tillstånd till kraftverk, vattenregleringar, företag för vattenförsörjning och andra större företag i vatten som samhällsplaneringens intresse gör sig gällande. Vid prövningen av sådana företags tillåtlighet måste en avvägning ske mellan ofta väsentliga samhällsintressen, och avgörandet innefattar en prioritering av ett eller flera intressen på andras bekostnad. Tillståndsprövningen kan i denna del sägas vara en politiskt präglad uppgift som passar mindre väl för judiciella myndigheter. Kungl. Maj:t prövar redan enligt gällande VL vissa från allmän synpunkt särskilt betydelsefulla företag. Denna prövningsrätt bör under den tid då den av utredningen föreslagna provisoriska ordningen skall tillämpas få omfatta alla större företag i vilka konflikter mellan viktiga samhällsintressen kan väntas uppkomma. Ett avgörande skäl för en central prövning hos Kungl. Maj:t är enligt utredningens mening att endast Kungl. Maj:t f. n. torde ha möjlighet att grunda en allsidig bedömning av tillståndsfrågor på det material som växer fram vid arbetet på den fysiska riksplanningen och övriga utredningar och inventeringar på planeringsområdet. Utredningen erinrar också om att Kungl. Maj:t inom ett flertal andra områden har en sådan prövningsrätt.

Företag för byggande i vatten eller vattenreglering kan f. n. bringas under Kungl. Maj:ts prövning dels om förutsättningar för underställning föreligger enligt 2 kap. 3 § och dels om 4 kap. 13 § är tillämplig. I det förra fallet, som har en motsvarighet för grundvattentäkternas del, har vattendomstolen en diskretionär rätt att avgöra om underställning skall ske eller inte efter en bedömning av företagets betydelse från allmän synpunkt. I det senare fallet har Kungl. Maj:t direkt i lagen tillagts prövningsrätten beträffande regleringsföretag i de sex största sjöarna. Kungl. Maj:t kan dessutom förbehålla sig prövningsrätten beträffande andra mycket omfattande regleringsföretag.

Med hänsyn bl. a. till avgörandenas politiska natur vill utredningen inte rekommendera att vattendomstolarna får vidgade möjligheter att efter diskretionär prövning underställa Kungl. Maj:t tillståndsfrågor för avgörande. I stället bör Kungl. Maj:ts nuvarande prövningsrätt enligt 4 kap. 13 § utvidgas till att omfatta alla företag som avses i 2 eller 3 kap., när företaget är av den kvalificerade beskaffenhet att Kungl. Maj:ts prövning anses erforderlig.

En utvidgning av Kungl. Maj:ts prövningsrätt i enlighet med det sagda kan enligt utredningen lagtekniskt genomföras huvudsakligen genom ändringar i 4 kap. VL. Utredningen föreslår att kapitlets rubrik ändras till att avse särskilda villkor beträffande större företag enligt 2 och 3 kap. samt att 13 § upphävs och bestämmelser om Kungl. Maj:ts prövningsrätt under särskild rubrik tas in som fyra nya paragrafer (17—20 §§) sist i kapitlet. De nya principerna för prövning av större företag bör

vinna tillämpning också i fråga om vattenavlednings- och invallningsföretag, vilket föranleder jämkningar i 7 kap. Dessutom behövs vissa andra lagändringar, bl. a. i bestämmelserna om förfarandet i 10 och 11 kap.

Enligt utredningens mening bör Kungl. Maj:ts prövningsrätt omfatta vattenföretag som är av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet. En föreskrift av sådan innebörd föreslås i 4 kap. 17 §.

I fråga om den närmare gränsdragningen mellan vattendomstolarnas och Kungl. Maj:ts prövningsrätt anges som en allmän utgångspunkt att Kungl. Maj:t bör pröva företag som absolut sett är mycket stora liksom företag vilka berör ett förhållandevis stort antal sakägare eller på annat sätt i mycket väsentlig grad ingriper i bygdens förhållanden. Vattenkraftverk och vattenregleringar har ofta verkningar av sistnämnda slag. Även företag för en större regions eller industris vattenförsörjning kan vara av sådan betydelse för olika samhällsintressen att de bör prövas av Kungl. Maj:t. Likaså kan andra större företag i vatten, t. ex. broar eller andra anläggningar i vattenområden med livlig sjöfart, någon gång vara av det kontroversiella slag att en översiktlig bedömning från allmänna planeringssynpunkter är påkallad.

Utredningen har med hänsyn till svårigheterna att ange en klar gräns övervägt att låta Kungl. Maj:t utan generella föreskrifter beträffande varje företag där en tillämpning skulle kunna komma i fråga avgöra om företaget är av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet. En sådan ordning skulle emellertid bli alltför obestämd och kunna lämna såväl sökanden och hans motparter som vattendomstolen utan möjlighet att förutse hur tillåtlighetsprövningen skall ske. Utredningen förordar därför en annan väg. Förslaget innebär att det i en särskild vattenrättskungörelse skall anges vissa typer av företag som alltid skall vara underkastade Kungl. Maj:ts prövningsrätt (kungörelsefall). Beträffande övriga företag av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet skall Kungl. Maj:t kunna förbehålla sig prövningsrätten genom beslut för varje särskilt fall (förbehållsfall). Bestämmelser av denna innebörd föreslås i 4 kap. 18 §. Utredningen lägger fram förslag till vattenrättskungörelse, enligt vilken Kungl. Maj:t alltid skall pröva dels företag som avser vattenkraftanläggning, vattenreglering, vattenbortledning eller grundvattentäkt och är av viss närmare angiven omfattning, dels annat företag enligt 2 eller 3 kap. som märkbart inverkar på vattenståndet i eller vattenavrinningen ur Väneren, Vättern, Mälaren, Hjälmaren, Storsjön i Jämtland, Siljan eller Torneträsk.

En genomgång av de mål som under åren 1966—1968 har kommit in till vattendomstolarna visar enligt utredningen att Kungl. Maj:ts prövning, med de grunder som har angetts i förslaget till vattenrättskungörelse, under dessa år skulle ha omfattat i genomsnitt ungefär fyra kraft-

verksmål, två regleringsmål, två mål om vattenbortledning och två mål om grundvattentäkt per år.

Om Kungl. Maj:ts föreskrifter rörande obligatorisk underställning får i huvudsak den innebörd utredningen föreslår anses behovet av en översiktlig bedömning i samhällsplaneringens intresse väsentligen ha tillgodosetts. De olika gränsvärdena har emellertid med hänsyn till de skiftande förhållandena i landets olika delar satts relativt högt. Vidare kan andra typer av företag än de särskilt angivna tänkas vara av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet. Huruvida reformens syfte skall vinnas fullt ut blir därför enligt utredningen i viss utsträckning beroende av att Kungl. Maj:t förbehåller sig prövningsrätten när det finns anledning till det.

Den nuvarande förbehållsrätten enligt 4 kap. 13 § torde i allmänhet ha utövats först när frågan om tillstånd till det aktuella företaget har väckts vid vattendomstol. Enligt 2 § kungörelsen (1961: 649) med vissa föreskrifter om bevakande av det allmännas rätt i vattenmål m. m. skall kammarkollegiet fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på att förbehållsrätten kan böra utövas. Det förekommer dock att Kungl. Maj:t förbehåller sig prövningsrätten efter framställning från kommun som berörs av företaget. Förbehåll har också undantagsvis gjorts på det sättet att Kungl. Maj:t, efter att ha fått kännedom om tänkbara vattenregleringar i visst sjösystem, anbefallt kammarkollegiet att anmäla till Kungl. Maj:t, om talan beträffande sådan reglering anhängiggörs. I ett fall har Kungl. Maj:t på framställning av länsstyrelsen förbehållit sig prövningsrätten i till äventyrs uppkommande mål om vattenreglering i visst vattensystem. Utredningen anser att kammarkollegiet även i fortsättningen bör ha skyldighet att underrätta Kungl. Maj:t när förbehållsrätten kan böra utövas.

Bestämmelserna i vattenrättskungörelsen om obligatorisk underställning kan självfallet tjäna till ledning också vid ett ställningstagande till frågan om förbehållsrätten bör utövas i ett speciellt fall. Så kan t. ex. böra ske om ett företag i landets mera tätbefolkade delar har en omfattning som bara i mindre mån understiger de gränsvärden som anges i kungörelsen. Det bör beaktas att ett företag får anses vara av ingripande beskaffenhet om det, ehuru relativt obetydligt till omfattningen, sätter exempelvis väsentliga naturvårdsvärden i fara. Även en konflikt mellan byggnadsintresset och viktiga farledsintressen kan böra lösas av Kungl. Maj:t. Förbehållsrätten kan också tänkas böra utnyttjas exempelvis om utrivning av en större regleringsdamm blir aktuell. Man bör kunna räkna med att kammarkollegiet i allmänhet kan fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på de företag som med hänsyn till sina verkningar från allmän synpunkt bör prövas av Kungl. Maj:t. Det får också antas att kommuner och andra företrädare för allmänna intressen liksom hittills tar motsvarande initiativ. Detta är av särskild betydelse i mål om grundvattentäkt, eftersom kammarkollegiet inte får ansökningshandlingarna i sådana mål.

Enligt 4 kap. 13 § skall besked om Kungl. Maj:ts förbehåll lämnas vattendomstolen innan domstolen slutligen avgjort målet. Detta torde innebära att förbehållet skall ha kommit till domstolens kännedom innan avgörandet har vunnit laga kraft. Enligt utredningens mening är det av praktiska skäl angeläget att domstolen får del av ett beslut om förbehåll i ett så tidigt skede som möjligt av målets handläggning och åtminstone före den tidpunkt då avgörandet i tillåtlighetsfrågan meddelas. Detta torde också iaktas i praxis. I enlighet härmed föreskrivs i förslaget att besked om förbehåll skall lämnas till vattendomstolen innan denna avgjort frågan om företagets tillåtlighet. Motsvarande föreslås gälla i syneförrättningsfallen.

Det kan i vissa fall vara lämpligt att Kungl. Maj:t i samband med prövning av ett större företag också tar ställning till företag som inte är av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet. Ett sådant fall är att ansökningen avser flera sinsemellan sammanhängande företag av vilka kanske bara ett skall prövas av Kungl. Maj:t enligt 4 kap. 17 §. Som exempel nämns ansökan om tillstånd till bortledning av en stor kvantitet vatten ur en sjö jämte en mindre reglering av sjön. Ett annat fall är att olika sökande begär tillstånd till företag som inte båda kan utföras, t.ex. därför att de berör samma vattenområde, och bara det ena företaget är av det slag som avses i 4 kap. 17 §. I dessa fall bör Kungl. Maj:t efter förbehåll kunna pröva även det mindre företaget. Bestämmelser härom föreslås i 4 kap. 18 § andra stycket.

Den av utredningen åsyftade helhetsbedömningen av de större företagen förutsätter att Kungl. Maj:ts prövning kan ske efter delvis andra grunder än som nu anges i VL:s tillåtlighetsregler. Det är i och för sig angeläget att dessa regler över huvud taget får en utformning som medger en friare och mera mångsidig bedömning av företagen. Tillåtlighetsreglerna måste emellertid återspegla de huvudprinciper som VL bygger på, och en allmän översyn av dem bör därför inte lämpligen ske i förevarande begränsade sammanhang. Företag vars tillåtlighet enligt utredningens förslag alltjämt kommer att prövas av vattendomstol eller synemän torde vidare i allmänhet vara av mindre betydelse för samhällsplaneringen i stort. De ändringar i tillåtlighetsreglerna som nu bör vidtas i samhällsplaneringens intresse föreslås därför få formen av särskilda bestämmelser för Kungl. Maj:ts prövning. Bestämmelserna har tagits upp i olika punkter i 4 kap. 17 § andra stycket i utredningens förslag.

Reformens syfte är i första hand att hindra företag som skulle stå i strid med det allmännas långsiktiga bedömningar av hur våra vattenresurser bäst skall utnyttjas. Det gäller med andra ord bl. a. att undvika felaktiga lokaliseringar, investeringar som på sikt kan visa sig felaktiga och onödigt förstörelse av miljövärden. Detta uttrycks i förslaget så att företaget inte får komma till stånd om hinder möter från allmänna planeringssynpunkter. Även om en sådan avfattning kanske saknar en i och

för sig önskvärd pregnans torde enligt utredningen någon risk för miss-tolkning inte föreligga. Föreskriften innebär bl. a. att hänsyn skall tas till militära skäl liksom till ortens ekonomiska intressen. Även mera långsiktiga arbetsmarknadspolitiska aspekter bör kunna läggas på frågorna. Likaså bör den renskötande samebefolkningens intressen komma i betraktande. I övrigt bör Kungl. Maj:ts prövning omfatta företagets tillåtlighet enligt de allmänna tillåtlighetsreglerna i 2 kap. Företag för byggande i vatten och vattenreglering bör sålunda prövas med hänsyn till innehållet i 2 kap. 3 § första och andra styckena, 11 § och 12 § första stycket samt grundvattentäkter enligt 2 kap. 44 § första och andra styckena. Bestämmelser av nu angiven innebörd har tagits in som punkt 1 i 4 kap. 17 § andra stycket.

En särskild fråga är i vad mån även andra företag än de som ansökningen avser skall eller kan beaktas vid tillåtlighetsprövningen. När det gäller prövningen av ett företags ekonomiska tillåtlighet enligt 2 kap. 3 § första stycket har i praxis bl. a. fastslagits att man i båtnaden av en reglering skall räkna in den nytta som uppkommer för outbyggd men utbyggnadsvärd vattenkraft som tillhör regleringssökanden. Vidare har vid tillåtlighetsprövningen i kraftverksmål hänsyn tagits till alla regleringar i älven som skulle medföra nytta för kraftverket och beträffande vilka man med viss säkerhet kunde anta att de skulle komma till stånd. Samma principer som vattendomstolarna hittills har tillämpat vid sin prövning enligt nämnda lagrum bör kunna iaktas också av Kungl. Maj:t. Någon speciell regel härom behövs inte.

Däremot finns det anledning att överväga särskilda regler för Kungl. Maj:ts prövning av frågan om hinder möter mot ett företag från allmänna planeringssynpunkter samt för prövningen enligt 2 kap. 3 § andra stycket, 11 §, 12 § första stycket och 44 § första och andra styckena. Avsikten skulle därvid vara att göra det möjligt för Kungl. Maj:t att beakta vissa följdföretag, oavsett om dessa har åberopats av sökanden i vattenmålet eller inte. Avser en ansökan exempelvis enbart tillstånd att bygga ett vattenkraftverk, kan det kanske vara uppenbart att kraftverksföretaget måste åtföljas av en korttidsreglering, om kraftverket skall kunna utnyttjas rationellt. Ett annat exempel är att det, på grund av anläggningsdelarnas dimensionering, redan från början står klart att ett sökt företag rörande vattenbortledning eller grundvattentäkt för kommunalt eller industriellt ändamål är avsett att utvidgas. Om sådana förhållanden beaktas kan bedömningen bli en annan än om det sökta företaget skulle ha prövats isolerat.

En helhetsbedömning i fall som de nu nämnda är enligt utredningens mening särskilt angelägen i fråga om de större företagen. Kungl. Maj:t bör därför redan från början kunna ta hänsyn till sannolika följdföretag vid sin prövning av frågan om ett sökt företags tillåtlighet från allmänna planeringssynpunkter liksom vid prövningen om hinder möter med hän-

syn till de allmänna intressen som anges i 2 kap. 3 § andra stycket, 11 §, 12 § första stycket och 44 § första och andra styckena. Utredningen föreslår därför i 4 kap. 17 § andra stycket punkt 2 en regel av innebörd att Kungl. Maj:t vid prövningen i nu berörda hänseenden kan beakta också annat företag enligt VL som med sannolikhet kan antas bli erforderligt för ett ändamålsenligt utnyttjande av det sökta företaget. Med tanke på företagarens fortsatta planeringsarbete kan det vara angeläget för honom att få veta vilka följdföretag Kungl. Maj:t har tagit hänsyn till. Det är alltså önskvärt att upplysning om detta meddelas i beslutet. Den omständigheten att ett följdföretag har beaktats av Kungl. Maj:t med stöd av den förslagna bestämmelsen kan inte anses innebära att Kungl. Maj:t därmed formellt sett skulle ha prövat även följdföretaget. Slutlig ställning till detta kan självfallet tas först när ansökningen därom har kommit in.

Om byggnad i vatten provas vara av synnerlig betydelse för näringslivet eller för orten eller eljest från allmän synpunkt, kan Kungl. Maj:t f. n. enligt 2 kap. 3 § tredje stycket lämna medgivande till byggnaden även om den är otillåtlig enligt lagrummets båda första stycken. En liknande bestämmelse rörande grundvattentäkt ges i 2 kap. 44 § tredje stycket. I fråga om vattenbyggnad föreligger vissa begränsningar i Kungl. Maj:t dispensbefogenhet. Allmänna farleder och allmänna flottleder har sålunda till följd av bestämmelserna i 2 kap. 11 § ett i huvudsak ovillkorligt skydd mot mera betydande intrång av planerade vattenbyggnader i leden. Vidare uppställs i 2 kap. 12 § ett ovillkorligt förbud mot byggande i vatten som vållar menlig inverkan på klimatet eller på allmänna hälsotillståndet eller som eljest i avsevärd mån förnärmar allmänna intressen.

Vid bedömningen av de större företagen i vatten träder samhällsekonomiska och planeringspolitiska synpunkter alltmer i förgrunden. Detta bör leda till att Kungl. Maj:t vid sin prövning av sådana företag kan väga olika samhällsintressen mot varandra mera fritt än VL:s tillåtlighetsregler nu medger. Kungl. Maj:t bör därför inte vara ovillkorligt bunden av särskilda hindersbestämmelser i VL utan bör berättigas att trots dessa ge tillstånd till företag av synnerlig betydelse från allmän synpunkt. En dispensbefogenhet för Kungl. Maj:t motsvarande den som nu finns enligt 2 kap. 3 § tredje stycket och 2 kap. 44 § tredje stycket bör alltså inrymmas i bestämmelserna om Kungl. Maj:ts prövningsrätt. Det sagda gäller även de i 2 kap. 11 § och 12 § första stycket uppställda förbuden mot visst byggande i vatten. Det kan visserligen synas tveksamt om Kungl. Maj:t bör ha formell möjlighet att tillåta företag som inverkar menligt på klimatet eller allmänna hälsotillståndet. Enligt utredningens mening föreligger emellertid sakligt sett ingen egentlig anledning att behandla dessa samhällsintressen på annat sätt än de övriga. Utredningen framhåller att miljöfarlig verksamhet som avses i miljöskyddsla-

gen och som innebär exempelvis luft- eller vattenförorening kan försämra klimatet eller allmänna hälsotillståndet i väl så stor utsträckning som ett vattenbyggnadsföretag, men att miljöskyddslagen saknar motsvarighet till 2 kap. 12 § första stycket VL. Mot bakgrund av det anförda förslår utredningen i 4 kap. 17 § andra stycket punkt 3 en bestämmelse, enligt vilken Kungl. Maj:t skall få lämna medgivande till ett företag av synnerlig betydelse från allmän synpunkt, även om hinder finnes möta vid prövningen enligt punkterna 1 och 2.

Den i förslaget angivna förutsättningen för dispens, dvs. att företaget är av synnerlig betydelse från allmän synpunkt, är avsedd att i förkortad form återge detsamma som gäller för Kungl. Maj:ts medgivande enligt 2 kap. 3 § tredje stycket och 44 § tredje stycket. Tillstånd skall alltså kunna ges bl. a. när vattenbyggnad eller vattenreglering anses vara av synnerlig betydelse för näringslivet eller för orten och när grundvattentäkt bedöms synnerligen betydelsefull för någon Orts förseende med vatten eller för näringslivet.

De s. k. s ä r s k i l d a v i l l k o r som f. n. brukar förenas med Kungl. Maj:ts tillstånd till företag i vatten kan sägas vara av två, principiellt sett olika slag. Den ena typen avser villkor som innebär åläggande för sökanden att betala penningbelopp eller utföra åtgärder för att tillgodose allmänna intressen som annars inte skulle kunna kompenseras. Den andra typen utgörs av villkor som i och för sig skulle ha kunnat föreskrivas också av vattendomstolen. Dessa villkor avser närmast åtgärder av skadeförebyggande karaktär. Gemensamt för de båda villkorstyperna kan sägas vara att de går ut på att tillgodose allmänna intressen. Kungl. Maj:t bör enligt utredningens mening alltså ha möjlighet att förena ett tillstånd med villkor i det syftet. En bestämmelse härom föreslås i punkt 4 i 4 kap. 17 § andra stycket.

Det förhållandet att tillståndsfrågor kommer att underställas Kungl. Maj:t för avgörande i större utsträckning än f. n. torde enligt utredningen inte böra leda till att sökande i vattenmål underkastas särskilda villkor annat än i ungefär samma situationer som nu. Genom villkoren kan Kungl. Maj:t gottgöra intressen som har kommit i kläm och förebygga konflikter. Kungl. Maj:ts befogenhet att föreskriva särskilda villkor bör inte som i 19 § miljöskyddslagen begränsas till att avse allmänna intressen i bygden. En sådan begränsning skulle minska möjligheterna att på ett ändamålsenligt sätt tillgodose fiskeri- och renskötselintressena. Det är vanligen en uppgift för vattendomstolen att fastställa närmare föreskrifter rörande företagets utformning och om skadeförebyggande eller skadebegränsande åtgärder. Kungl. Maj:ts befogenhet att lämna motsvarande föreskrifter bör dock för den skull inte begränsas. Den bör för övrigt kunna inbegripa rätt att föreskriva exempelvis att naturvetenskapliga undersökningar o. d. liksom antikvarisk-kulturhistoriska inventeringar skall utföras på sökandens bekostnad. Vidare synes ägare av grundvat-

tentäkt enligt 2 kap. 49 § i vissa fall böra förpliktas att i framtiden avstå vatten för att tillgodose allmänna behov. Kungl. Maj:ts föreskrifter bör naturligtvis binda vattendomstolen, men de får anses ha karaktären av minimivillkor som vattendomstolen bör få komplettera om det behövs.

Utredningen behandlar härafter frågan om u n d e r l a g e t för Kungl. Maj:ts prövning och erinrar till en början om att företagaren genom kungörelsen (1953: 177) angående förberedelse av vissa företag enligt vattenlagen har ålagts att redan före ansökan hos vattendomstol underätta länsstyrelsen och andra myndigheter samt orientera Ortsbefolkningen om företaget. Detta utomprocessuella förberedelseförfarande synes enligt utredningen inte till fullo ha motsvarat förväntningarna, och röster har höjts för att slopa det. Utredningen anser emellertid att det är av värde om mera omfattande eller ingripande företag kan planeras i samråd och samarbete med berörda myndigheter på olika nivåer. Härigenom kan meningsmotsättningar lättare utjämnas än om förhandlingar inleds först sedan ansökan om tillstånd till företaget har getts in till vattendomstolen. Utredningen anser det också uppenbart att ett sålunda förberett tillståndsärendet snabbare än annars kan föras fram till ett slutligt avgörande, vare sig detta ankommer på vattendomstol eller på Kungl. Maj:t. Förberedelseförfarandet synes från de angivna synpunkterna inte kunna fränkännas betydelse. Det är också av värde att Ortsbefolkningen i tid informeras om projekten. Utredningen påpekar vidare att en viss motsvarighet till det vattenrättsliga förberedelseförfarandet har föreskrivits i 11 § miljöskyddskungörelsen (1969: 388). Utredningen är av angivna skäl inte beredd att i detta sammanhang föreslå att det vattenrättsliga förberedelseförfarandet slopas eller att det ändras mer väsentligt. Förfarandet bör emellertid nu jämkas så att det blir ett första led i förberedandet av de ärenden som skall underställas Kungl. Maj:t. Den som vill utföra ett företag vars tillåtlighet kan antas komma under Kungl. Maj:ts prövning bör redan från början bedriva projekteringsarbetet i samråd med de myndigheter som skall ta till vara det allmänna planeringsintresset. En allmän bestämmelse härom jämte ett bemyndigande för Kungl. Maj:t att meddela närmare föreskrifter om tillvägagångssättet föreslås i 4 kap. 19 §.

Den ansökan om tillstånd till företaget som ges in till vattenrättsdomaren bör enligt utredningen liksom f. n. innehålla en redogörelse för de förberedande åtgärder som sökanden har vidtagit och för vad som huvudsakligen har förekommit med anledning av dessa åtgärder. Nuvarande bestämmelser om denna uppgiftsskyldighet i 11 kap. 27 § 6 mom. föreslås ändrade så att de blir tillämpliga på företag vilkas tillåtlighet kan antas komma under Kungl. Maj:ts prövning enligt 4 kap. 17 §.

Det egentliga underlaget för Kungl. Maj:ts prövning bör enligt utredningen liksom f. n. bestå av upplysningar i ansökningshandlingarna, övrig utredning vid vattendomstolen, vattendomstolens yttrande samt, om

det behövs, ytterligare utredning hos Kungl. Maj:t. Sökanden bör lämna en översiktlig redogörelse för sin bedömning av företagets betydelse från allmänna planeringssynpunkter. Anspråken på innehållet i denna redogörelse torde inte få ställas för högt. Det bör i allmänhet vara tillräckligt att sökanden presenterar det behov som skall tillgodoses, motstående intressen av allmän natur och de alternativa lösningar som kan stå till buds. Sökanden bör vidare med hänsyn till innehållet i 4 kap. 17 § andra stycket 2 uppge sannolika följd företag. Bestämmelser om sökandens åligganden i dessa hänseenden föreslås infogade i 11 kap. 27 § 6 mom.

Den förberedande utredningen vid vattendomstolen bör enligt utredningen liksom f. n. i första hand ta sikte på företagets verkningar i de hänseenden som normalt faller inom vattendomstolens kompetensområde. Det får emellertid anses önskvärt att de myndigheter som hos Kungl. Maj:t företräder det allmänna planeringsintresset — naturvårdsverket, planverket och länsstyrelsen — får möjlighet att aktivt delta i den förberedande processen vid vattendomstolen. F. n. gäller enligt 11 kap. 34 § andra stycket att ansökningshandlingarna jämte kungörelsen rörande företag av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet skall sändas till länsstyrelsen i det län där företaget huvudsakligen skall verkställas. Motsvarande underrättelseplikt bör nu införas också gentemot planverket och naturvårdsverket. En gemensam bestämmelse om underrättelseplikten i mål som kan antas komma under Kungl. Maj:ts prövning föreslås intagen som ett nytt fjärde moment i 11 kap. 35 §.

Även vattendomstolens yttrande till Kungl. Maj:t bör enligt utredningen begränsas till vad som normalt faller inom domstolens kompetensområde, men det bör innehålla så mycket av det material som har förevarit hos domstolen att Kungl. Maj:t därigenom får en fyllig sammanfattning av ärendet. Det är bl. a. angeläget att frågan om företagets tillåtlighet enligt 2 kap. 3 § första stycket blir klarlagd i detalj. Vattendomstolens sakkunskap synes också böra utnyttjas på så sätt att domstolen uttalar sig om företagets tillåtlighet med hänsyn till sannolika följd företag. Utredningen föreslår att vattendomstolarnas skyldighet att avge yttrande till Kungl. Maj:t lagfästes i 4 kap. 20 §.

Utredningen tar härefter upp vissa frågor om följd ändringar till den föreslagna utvidgningen av Kungl. Maj:ts prövningsrätt. De tankegångar som ligger bakom utredningens förslag till ändrade regler för prövningen av större företag enligt 2 och 3 kap. VL synes enligt utredningen böra slå igenom även i fråga om vissa andra företag. Detta gäller dels större kraftförsörjningsföretag på vilka lagen om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m. kan bli tillämplig och dels större vattenavlednings- och invallningsföretag som omfattas av bestämmelserna i 7 kap. VL om torrläggning av mark.

Vid prövning av företag enligt 1962 års lag tillämpas i princip VL:s regler, om annat inte följer av särbestämmelser i lagen. Någon sådan be-

stämmelse har inte meddelats i fråga om 4 kap. 13 §. Enligt utredningen är det i de situationer då 1962 års lag är tillämplig mest ändamålsenligt att Kungl. Maj:ts prövningsrätt får utövas efter förbehåll i varje särskilt fall. Görs sådant förbehåll, bör de föreslagna reglerna i 4 kap. 17, 18 och 20 §§ få motsvarande tillämpning. Däremot är det inte nödvändigt att i beredskapssammanhang upprätthålla det formella kravet på särskild utomprocessuell förberedelse. Bestämmelserna härom i 4 kap. 19 § bör därför inte vara tillämpliga. Regler av nu angiven innebörd föreslås intagna i 7 § i 1962 års lag. Dessutom krävs en jämkning i lagens 14 §.

De nuvarande bestämmelserna i 4 kap. 13 § VL om obligatorisk underställning av regleringsföretag i våra sex största insjöar har enligt 7 kap. 46 § första stycket motsvarande tillämpning på vattenavledningsföretag i sjöarna. Hänvisningen till 4 kap. 13 § gäller också annat vattenavledningsföretag varigenom vattnets avrinning regleras i större omfattning eller vattenförhållandena eljest förändras väsentligt. Kungl. Maj:t kan i dessa fall förbehålla sig prövningsrätten. Enligt utredningens mening bör 7 kap. 46 § första stycket nu ändras så att de nya reglerna i 4 kap. 17—20 §§ om Kungl. Maj:ts prövningsrätt i tillämpliga delar kommer att gälla vattenavledningsföretag som är av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet.

Bestämmelserna om vattenavledning har genom en hänvisning i 7 kap. 49 § gjorts tillämpliga på invallningsföretag i den mån annat inte följer av 7 kap. 50—55 §§. Enligt en särregel i 55 § andra stycket skall vad i 46 § föreskrivs om Kungl. Maj:ts prövningsrätt gälla bara om Kungl. Maj:t har förbehållit sig prövningsrätten. Utredningen anser att denna särregel utan olägenhet kan upphävas, vilket innebär att reglerna i 4 kap. 17—20 §§ blir tillämpliga också i fråga om större invallningsföretag.

Frågor om tillstånd till vattenreglering enligt 3 kap. eller till vattenavledning eller invallning enligt 7 kap. kan handläggas vid syneförrättning. De lagändringar utredningen har föreslagit i syfte att i ansökningsmål bereda Kungl. Maj:t ett så fullständigt beslutsunderlag som möjligt bör få motsvarighet också när den förberedande handläggningen sker vid syneförrättning. Sålunda bör naturvårdsverket och planverket liksom i ansökningsmål få tillfälle att aktivt delta i förfarandet inför synemän, när företagets tillåtlighet kan antas komma under Kungl. Maj:ts prövning. Synemännen bör för det ändamålet tillställa verken avskrift av ansökningshandlingarna jämte kungörclsen. En bestämmelse härom föreslås i ett nytt tredje moment i 10 kap. 42 §. Synemännen bör vidare vara skyldiga att i underställningsärenden avge eget yttrande till Kungl. Maj:t. En föreskrift härom har införts i 4 kap. 20 §.

VL innehåller vissa bestämmelser om att synemäns utlåtande angående vattenreglerings- eller torrlägningsföretag skall underställas vattendomstolens prövning (3 kap. 11 § tredje stycket, 7 kap. 45 § tredje stycket och 7 kap. 55 § första stycket). Enligt utredningens mening bör

sådan underställning inte ske om företagets tillåtlighet har prövats av Kungl. Maj:t. En föreskrift härom har tagits in som ett nytt andra stycke i 7 kap. 46 § och en hänvisning till denna bestämmelse har gjorts i 3 kap. 11 § tredje stycket.

I 3 kap. 13 § ges vissa bestämmelser om stadgar för vattenregleringsföretag. Bl. a. föreskrivs i fjärde stycket att stadgarna för att bli gällande skall granskas och fastställas av vederbörande länsstyrelse. I fall som avses i 4 kap. 13 § ankommer dessa uppgifter nu på Kungl. Maj:t. Förslaget att 4 kap. 13 § skall upphävas aktualiserar frågan om och i vilken utsträckning Kungl. Maj:t i fortsättningen bör befatta sig med regleringsföretagens stadgar. Utredningen föreslår att 3 kap. 13 § fjärde stycket ändras så att Kungl. Maj:t helt befrias från dessa uppgifter.

Efter att ha hänvisat till vissa uttalanden i förarbetena till miljöskyddslagen, enligt vilka tillstånd eller dispens inte får lämnas för företag som skulle strida mot fastställd plan (prop. 1969: 28 s. 213 och 230), påpekar utredningen att gällande b e b y g g e l s e p l a n e r måste beaktas även vid tillståndsprovning enligt VL. Det är därför viktigt att Kungl. Maj:t, domstol och synemän får kännedom om existerande planbestämmelser och om pågående arbete med bebyggelseplaner. Planmyndigheterna, framför allt länsstyrelserna och kommunerna, torde å sin sida ha intresse av att få komma till tals i tillståndsfrågor som är av betydelse från plansynpunkt. Ett motsvarande behov av samarbete mellan tillståndsmyndigheter, länsstyrelser och kommuner föreligger med hänsyn till de restriktioner i markanvändningen som kan följa av bestämmelser i annan lagstiftning än byggnadslagen, t. ex. naturvårdslagen. Enligt utredningens mening skulle samhällsplaneringen främjas om länsstyrelse och kommun regelmässigt kopplas in i mål som kan vara av betydelse för deras verksamhet i markpolitiska sammanhang.

Utredningen föreslår till en början att sökandens utredningsplikt skall omfatta planförhållandena. Sökanden skall sålunda enligt ett förslaget tillägg till 11 kap. 27 § 2 mom. uppges om särskilda bestämmelser rörande användningen av de mark- och vattenområden som berörs av företaget har meddelats enligt byggnadslagen eller annan lagstiftning. Uppgiftsskyldigheten föreslås gälla sådana företag i vatten som avses i 11 kap. 17 § 2—11. Övriga kategorier torde sakna större intresse från markpolitisk synpunkt. Motsvarande föreskrifter föreslås införda i 10 kap. 33 § första stycket beträffande ansökan om förordnande av förrättningsman för syneförrättning enligt 3, 7 eller 8 kap. VL. Utredningen föreslår vidare att vattenrättsdomaren genom en föreskrift i 11 kap. 34 § åläggs att tillställa länsstyrelsen kungörelsen i ansökningsmål som avses i 11 kap. 17 § 2—11. Någon motsvarande underrättelse behövs inte i mål som handläggs vid syneförrättning, eftersom länsstyrelsen redan i samband med förordnande av förrättningsman får kännedom om företaget. Slutligen föreslås att vattenrättsdomarens underrättelseskyldighet mot

kommunerna preciseras. F. n. skall enligt 11 kap. 35 § 3 mom. kommun få kungörelse dels i ansökningsmål som avses i 11 kap. 17 § 2—11, dels i vissa andra ansökningsmål, i båda fallen under förutsättning att företaget kan antas beröra allmänna intressen i orten av någon betydelse. Det kan med visst fog hävdas att det finns anledning till sådant antagande, om företaget berör planlagt område. Utredningen anser emellertid att 11 kap. 35 § 3 mom. under alla omständigheter bör förtydligas genom ett tillägg att kungörelse skall tillställas kommun, om företaget berör område inom fastställd general- eller detaljplan. En motsvarande ändring för de fall där mål handläggs vid syneförrättning föreslås i 10 kap. 42 § 2 mom.

VL innehåller ett antal bestämmelser om underställning till Kungl. Maj:t efter diskretionär prövning hos vattendomstolen. Den viktigaste bestämmelsen av detta slag finns i 2 kap. 20 § 3 mom. Där förutsätts för underställning att vattendomstolen vid sin tillåtelseprövning finner att en byggnad i vatten visserligen är otillåtlig på grund av 2 kap. 3 § första eller andra stycket men ändå är av så stor betydelse från allmän synpunkt att den bör tillåtas med hänsyn till innehållet i lagrummets tredje stycke. En diskretionär rätt att avgöra om underställning skall ske eller inte gäller också i fråga om företag för grundvattentäkt enligt 2 kap. 47 § 2 mom. och för vattenavledning enligt 7 kap. 46 § andra stycket, vilken sistnämnda bestämmelse på grund av 7 kap. 49 § skall äga motsvarande tillämpning beträffande invallning.

Miljöskyddslagens bestämmelser om underställning, som återfinns i 16 §, innebär att prövningsmyndigheten skall underställa Kungl. Maj:t avgörandet, om myndigheten finner att å ena sidan skadeverkningarna utgör hinder mot tillstånd och å andra sidan verksamheten är av synnerlig betydelse från allmän synpunkt. Myndighetens prövning går alltså enbart ut på att slå fast om de i lagen angivna förutsättningarna för underställning föreligger. Vattenlagsutredningen har enligt sina direktiv att överväga en utformning av underställningsinstitutet i VL som i möjligaste mån ansluter till den angivna regeln.

Bakom utredningens förslag om utvidgad prövningsrätt för Kungl. Maj:t ligger bl. a. den uppfattningen att konflikter mellan viktiga samhällsintressen i allmänhet inte bör lösas domstolsvägen. Det är naturligtvis tänkbart att företag i vatten stundom kan visa sig vara ytterst kontroversiella från allmän synpunkt utan att de är av sådan omfattning eller beskaffenhet att de bör prövas av Kungl. Maj:t enligt 4 kap. 17—20 §§. Även sådana företag bör i möjligaste mån underställas Kungl. Maj:t för avgörande. Ett system med underställning efter diskretionär prövning av vattendomstol rimmar mindre väl med dessa tankegångar. Underställning bör ske under bestämda i lag angivna förutsättningar. Utredningen anser sig därför redan i detta sammanhang böra föreslå att 2 kap. 20 § 3 mom., 2 kap. 47 § 2 mom. och 7 kap. 46 § andra stycket VL ändras med 16 § miljöskyddslagen som förebild.

Genom detta förslag påverkas inte grunderna för Kungl. Maj:ts avgörande. Såvitt avser 2 kap. 20 § 3 mom. tillkommer det alltså Kungl. Maj:t att efter en underställning pröva, om vattenbyggnaden är av synnerlig betydelse för näringslivet eller för orten eller eljest från allmän synpunkt, och i så fall lämna medgivande till företaget trots att hinder föreligger enligt 2 kap. 3 § första eller andra stycket. Inte heller de föreslagna reglerna i 4 kap. påverkar Kungl. Maj:ts prövning i dessa fall. Liksom hittills torde Kungl. Maj:t finna sig oförhindrad att föreskriva särskilda villkor för medgivande.

De nya reglerna om Kungl. Maj:ts prövningsrätt föreslås träda i kraft den 1 januari 1972. De bör inte tillämpas i mål som har anhängiggjorts vid vattendomstol före ikraftträdandet. Sådana mål får handläggas och bedömas enligt äldre lag. Likaså bör syneförrättning handläggas med tillämpning av äldre lag, om förrättningsman har förordnats före ikraftträdandet. Samma ordning bör övergångsvis gälla i fråga om de nya bestämmelserna om hänsyn till bebyggelseplaner och om underställning enligt bl. a. 2 kap. 20 § 3 mom. Utredningens förslag upptar övergångsbestämmelser av denna innebörd.

Några övergångsbestämmelser till ändringen i 3 kap. 13 §, som innebär att länsstyrelserna skall överta Kungl. Maj:ts uppgift att granska och fastställa stadgar för vissa vattenregleringsföretag föreslås inte. Skulle ett fastställelseärende vara beroende på Kungl. Maj:ts prövning vid ikraftträdandet, torde ärendet utan olägenhet kunna överlämnas till vederbörande länsstyrelse för avgörande.

Beträffande lagen om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m. anses särskilda övergångsbestämmelser inte behövliga.

2.3 Remissyttrandena

Utredningens förslag har fått ett mycket positivt mottagande vid remissbehandlingen. Remissinstanserna ansluter sig i allmänhet till utredningens bedömning i fråga om behovet av provisoriska lagändringar och huvudinnehållet i förslaget tillstyrks eller lämnas utan erinran i praktiskt taget samtliga yttranden. Det framhålls som en särskild förtjänst hos förslaget att allmänna planeringssynpunkter kan beaktas vid prövningen av större företag och att Kungl. Maj:t kan utnyttja resultaten av den fysiska riksplaneringen. Några remissinstanser understryker dock att förslaget godtas därför att det är fråga om ett provisorium i avbidan på ett slutligt ställningstagande till det vattenrättsliga prövningssystemet. I vissa yttranden berörs frågor om den framtida utformningen av detta. Härvid uttalas sympatier både för en administrativ prövning i enlighet med utredningens direktiv och för en fortsatt domstolsprövning. Från länsstyrelsehåll framhålls, att länsstyrelsereformen den 1 juli 1971 kommer att göra länsstyrelserna bättre rustade att pröva tillståndsärenden enligt VL.

Förslaget avstyrks av *Svenska Samernas Riksförbund* och *Norrlands Naturvårn*. Riksförbundet anser att en prövning av domstol från samernas synpunkt är bättre än en prövning av Kungl. Maj:t och framhåller särskilt att införandet av administrativ prövning enligt miljöskyddslagen har lett till betydande försämringar för samerna. Norrlands Naturvårn anser att förslaget inte leder till någon nämnvärd förbättring i fråga om de brister som finns i det nuvarande prövningssystemet utan tvärtom innebär risker för motstående intressen. Naturvårnet påtalar vidare, i likhet med *lantbruksstyrelsen*, att förslaget medför risk för att det kommer att ta längre tid än f. n. att avgöra tillåtlighetsfrågan.

Västerbygdens vattendomstol anser att förslaget i fråga om Kungl. Maj:ts prövningsrätt är mer omfattande än som behövs. Domstolen föreslår den ordningen att Kungl. Maj:t i ett tidigt skede av vattenmålet skall ha rätt att bestämma om ett företag skall få komma till stånd eller inte med hänsyn till allmänna planeringssynpunkter samt att vattendomstolen, om Kungl. Maj:t har sagt ja till ett företag, skall döma i målet enligt samma tillåtlighetsregler som f. n.

Enligt *naturskyddsföreningen* bör Kungl. Maj:ts prövning inskränkas till kontroll av att planerade företag som annars kunde komma att tillåtas inte strider mot allmänna intressen. Kungl. Maj:t bör ha möjlighet att hindra sådana företag eller föreskriva särskilda villkor för att allmänna intressen skall tillgodoses. Vidare anser föreningen att prövningen hos vattendomstolarna och överinstanser inte bör helt sättas ur spel. Underställning bör därför ske endast om domstolarna har funnit att företaget bör komma till stånd trots att hinder föreligger enligt de tillåtlighetsregler som domstolarna har att tillämpa.

Österbygdens vattendomstol framhåller som en förtjänst hos förslaget att det inte som miljöskyddslagen försämrar sakägarnas möjligheter att aktivt medverka under tillåtlighetsfrågans behandling.

Näringslivets Byggnadsdelegation påpekar att behovet av en bättre samordning av de grundläggande reglerna inom plan- och fastighetsreglerande lagstiftning måste komma i förgrunden för den utredningsverksamhet som pågår på skilda håll. Även *advokatsamfundet* pekar på samordningsproblemen och föreslår att miljöskyddslagen ändras så att tillståndsfrågan skall underställas Kungl. Maj:ts prövning när det uppstår konkurrens med sådant företag enligt VL som skall prövas av Kungl. Maj:t.

Naturvårdsverket och *koncessionsnämnden för miljöskydd* finner det angeläget att frågan om ändring av gällande vattenhushållningsbestämmelser som innebär tillstånd till s. k. nolltappning snarast tas upp till särbehandling. De framhåller att sådana äldre tillstånd i ett flertal ärenden enligt miljöskyddslagen har visat sig medföra inte oväsentliga olägenheter från vattenvårdssynpunkt.

Vad gäller omfattningen av Kungl. Maj:ts pröv-

ningsrätt ställer sig remissinstanserna positiva till den av utredningen föreslagna uppdelningen i kungörelsefall och förbehållsfall. Den närmare utformningen av kungörelsen diskuteras i många yttranden. *Vattenöverdomstolen* samt *Mellanbygdens* och *Österbygdens vattendomstolar* framhåller att verkningarna av ett företag kan variera avsevärt beroende på i vilken del av landet det är beläget.

Naturskyddsföreningen anser att även mindre kraftbyggnadsföretag bör läggas under administrativ kontroll och påpekar vidare att Kungl. Maj:t bör kunna förbehålla sig prövningen beträffande vissa vattendrag eller sjöar. *Norrbottens länsorgan för vattenkraftfrågor* understryker vikten av att Kungl. Maj:ts prövningsrätt skall få omfatta inte endast större företag.

Mellanbygdens och *Söderbygdens vattendomstolar* anser att vattendomstolarna bör ges möjlighet att av eget initiativ hänskjuta företag till Kungl. Maj:ts prövning. *Vattenöverdomstolen* framför samma önskemål, dock endast såvitt avser företag som är av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* ifrågasätter om inte länsstyrelserna borde ha möjlighet att begära Kungl. Maj:ts prövning av företag som utan att vara kungörelsefall kan väntas få betydande konsckvenser.

Planverket understryker betydelsen av att förbehållsrätten utövas i tillräcklig omfattning och framhåller att verket med hänsyn till sin allmänna kännedom om pågående inventeringar och översiktliga planöverväganden kan fylla en uppgift när det gäller att ta initiativ till förbehåll.

I mål om grundvattentäkt är vattenrättsdomaren inte skyldig att översända kungörelse om ansökan eller ansökningshandlingarna till kammarkollegiet. *Vattenöverdomstolen* och *Mellanbygdens vattendomstol* anser, att Kungl. Maj:ts möjligheter till förbehåll bör ytterligare säkerställas genom att kungörelsen i vissa sådana mål översänds till kollegiet. *Kammarkollegiet* ifrågasätter införande av en regel om skyldighet att till kollegiet översända även ansökningshandlingarna.

Vattenöverdomstolen och *Västerbygdens vattendomstol* understryker betydelsen av att besked om förbehåll enligt 4 kap. 18 § lämnas i ett så tidigt skede av målet som möjligt, helst före huvudförhandlingen. *Vattenöverdomstolen* anser att ett yrkande om att vattendomstolen skall underställa tillståndsfrågan bör få framställas senast vid huvudförhandlingen. *Näringslivets Byggnadsdelegation* framhåller som angeläget att Kungl. Maj:ts beslut om förbehåll motiveras så att vägledning kan erhållas för framtiden.

Remissinstanserna är övervägande positiva till vad utredningen anför om grunderna för Kungl. Maj:ts prövning. Åtskilliga synpunkter framförs emellertid.

Fiskeristyrelsen anser att bestämmelsen i 4 kap. 17 § för att garantera en fullständigare frihet i bedömningen bör ges en mera allmän utform-

ning än utredningen föreslår och att några särskilda regler för Kungl. Maj:ts prövning inte behövs. *Norrlands Naturvärn* anser tvärtom att i lagtexten fullt bör uppräknas exempel på vad som skall övervägas och på vad som utgör skäl för och emot tillstånd. *Näringslivets Byggnadsdelegation*, som säger sig godta den föreslagna opreciserade politiska intresseavvägningen endast som ett provisorium, framhåller att det är oundgängligen nödvändigt att vägledande intresscavvägningsregler utarbetas under det fortsatta utredningsarbetet. Delegationen framför önskemål om att Kungl. Maj:ts tillståndsbeslut motiveras, så att vägledning erhålls för framtiden.

Det i 4 kap. 17 § andra stycket punkt 1 använda uttryckt "allmänna planeringssynpunkter" är enligt *Österbygdens vattendomstol* oklart till innebörd och omfattning. Domstolen finner det emellertid svårt att hitta ett uttryck som bättre sammanfattar vad som åsyftas.

Vattenfallsverket utgår från att vid Kungl. Maj:ts avvägning mellan ansökt företag och de utökade motstående intressena fullvärdig betydelse skall tillmätas landets vattenkraftresurser. *Kraftverksföreningen* framför motsvarande synpunkt. Föreningen påpekar vidare att det hittills har funnits en laglig rätt för ägare av strömfall att under vissa förutsättningar få tillstånd till utbyggnad av vattenkraft. Förslaget innebär att denna rättighet försvinner beträffande större företag och ersätts med ett koncessionsförfarande. Prövningen skall ske bl. a. med hänsyn till "allmänna planeringssynpunkter", vilket är ett svävande uttryck som kan tolkas i för tillfället önskad riktning. *Advokatsamfundet* anför liknande synpunkter och anser att den föreslagna prövningen i politisk ordning inget betänkligheter från rättssäkerhetssynpunkt.

Näringslivets Byggnadsdelegation anser att Kungl. Maj:ts tillståndsprövning inte bör få innefatta s. k. verksamhetsplanering, som kan utnyttjas i näringsreglerande syfte, utan enbart skall inriktas på en prövning av markanvändningsfrågor, dvs. en prövning om hinder möter mot företaget med hänsyn till andra kända anspråk på berörda mark- och vattenområden.

Naturvårdsverket och *naturskyddsföreningen* framhåller som angeläget att miljövårdsintressets stora betydelse kommer till klart uttryck i motiven.

Vid uppräknningen i punkt 2 av de prövningsgrunder där följdföretag skall beaktas har utredningen utelämnat 2 kap. 3 § första stycket med motiveringen att i praxis redan har fastslagits att man vid den ekonomiska prövningen kan ta hänsyn till säkra följdföretag. *Nedre Norrbygdens vattendomstol* påpekar att det inte kan vara fel att fastlägga praxis i lagtext men anser att uppräknningen bör utgå, eftersom Kungl. Maj:t kan finna det angeläget att gå längre vid beaktande av följdföretag än domstolarna hittills har funnit möjligt. *Västerbygdens vattendomstol* anser att det bör överlämnas åt praxis att bestämma avgränsningen av de företag

som är att betrakta som följdföretag samt föreslår att uttrycket "med sannolikhet" utgår. *Vattenöverdomstolen* förordar i första hand att bestämmelsen omarbetas så att det klart framgår att Kungl. Maj:t kan beakta den negativa effekten av sekundärföretag som inte är att bedöma enligt VL utan exempelvis enligt miljöskyddslagen och i andra hand att rekvisiten "erforderligt" och "ändamålsenligt utnyttjande" utgår, eftersom de kan leda till en begränsning av den krets följdföretag till vilka hänsyn bör tas.

Västerbygdens vattendomstol framhåller, att utredningen med det i punkt 3 använda uttrycket "av synnerlig betydelse från allmän synpunkt" avser att i förkortad form återge detsamma som gäller för Kungl. Maj:ts medgivande enligt 2 kap. 3 § tredje stycket och 44 § tredje stycket, och ifrågasätter lämpligheten av att använda skilda uttryck i bestämmelser som avser likartade fall. Även *naturskyddsföreningen* påtalar denna dubbling. *Kammarkollegiet* framhåller att undantagsregeln i 2 kap. 3 § tredje stycket enligt förarbetena till VL inte skall tillämpas annat än i sällsynta undantagsfall och anser att det bör utsägas i motiven att den föreslagna vidgade prövningsrätten inte får rubba denna princip.

Österbygdens vattendomstol förklarar sig dela utredningens uppfattning, att det sakligt sett saknas anledning att behandla de i 2 kap. 11 § och 12 § första stycket angivna intressena annorlunda än andra samhällsintressen. *Kammarkollegiet* anser att det i motiven bör klargöras att dispensbefogenheten får användas endast under alldeles speciella omständigheter.

Vattenöverdomstolen förutsätter i anslutning till sina synpunkter om följdföretag under punkt 2 att Kungl. Maj:t skall ta hänsyn till nyttan även för andra än sökanden.

Länsstyrelsen i Jämtlands län framhåller att t. ex. tillfälliga sysselsättningssvårigheter i en del av landet inte bör få medföra, att ett planeringsmässigt sett mindre välbetänt företag tillåts, och anser att dispens bör få ges endast för att tillgodose ett bestående intresse av synnerlig betydelse från allmän synpunkt. *Kammarkollegiet* framför liknande synpunkter och anser att innebörden i vad utredningen anför om "mera långsiktiga arbetsmarknadspolitiska aspekter" bör preciseras i motiven. *Norrlands Naturvård* framför liknande åsikter.

Vattenöverdomstolen och *Nedre Norrbygdens vattendomstol* framhåller att andra regler än de i 4 kap. 17 § föreslagna kommer att gälla för sådana företag som hänskjuts till Kungl. Maj:t på grund av bestämmelserna i 2 kap. 20 § 3 mom. och 47 § 2 mom. samt 7 kap. 46 § tredje stycket. Domstolarna föreslår att bestämmelserna ändras så, att de i 4 kap. 17 § andra stycket angivna grunderna för Kungl. Maj:ts prövning blir tillämpliga även efter underställning enligt nämnda lagrum i 2 och 7 kap.

Övre Norrbygdens vattendomstol ifrågasätter om inte det allmänna

planeringskravet som tillåtlighetsrekvisit bör gälla även de mindre företag som fortfarande kommer att ligga kvar under vattendomstolarnas prövning. Domstolen anser att denna tillåtlighetsbestämmelse bör skrivas in bland övriga tillåtlighetsregler i 2 kap., i förekommande fall med en undantagsbestämmelse för mindre företag. *Västerbygdens vattendomstol* samt *länsstyrelsen* och *länsarkitekten i Jönköpings län* framför liknande synpunkter.

Kammarkollegiet understryker att de särskilda villkor som föreskrivs av Kungl. Maj:t inte ersätter utan snarare är en utbyggnad av de villkor för företaget som vattendomstolen kan föreskriva och att det hävdvunna begreppet "särskilda villkor" har en saklig innebörd som skiljer det från dessa villkor. Kollegiet anser att det bör klargöras i motiven att uteslutandet av ordet "särskilda" i lagtexten inte får innebära någon ändring i sak. *Vattenfallsverket*, *Kraftverksföreningen* och *Näringslivets Byggnadsdelegation* framhåller angelägenheten av att möjligheten att föreskriva särskilda villkor hålls inom de gränser som f. n. brukar iaktas. *Mellanbygdens vattendomstol* anser det påkallat med någon form av anknytning till den bygd som direkt eller indirekt påverkas av vattenföretaget.

Vad utredningen anför i fråga om underlaget för Kungl. Maj:ts prövning får ett övervägande gott mottagande. Remissinstanserna framför dock åtskilliga ytterligare synpunkter.

Naturskyddsföreningen anser, att förslaget i vad avser det utomprocessuella förberedelseförfarandet innebär en uppenbar försvagning av vad som gäller f. n. Enligt föreningens mening bör förfarandet inte inskränkas till den lilla grupp av företag som kan antas komma under Kungl. Maj:ts prövning. *Advokatsamfundet* anser, att i 4 kap. 19 § bör föreskrivas att även enskilda sakägare i god tid skall underrättas om det planerade företaget. *Planverket* framhåller att Kungl. Maj:t redan prövar om allmän hamn skall få komma till stånd (5 kap. 3 och 13 §§ VL). Enligt planverket bör det utomprocessuella förberedelseförfarandet omfatta även hamnanläggningar, eftersom de har en attraherande effekt från lokaliseringssynpunkt. De myndigheter som företräder det allmänna planeringsintresset hos Kungl. Maj:t bör enligt planverket också ges möjlighet att aktivt delta i den förberedande processen vid vattendomstolen.

Enligt *Norrlands Naturvårn* är de föreslagna reglerna i 11 kap. 27 § 6 mom. om ansökans utformning inte tillräckliga för att skapa underlag för en bedömning av företaget i ett större sammanhang.

Kammarkollegiet diskuterar partsställningen i vattenmål och framhåller att kollegiet har partsställning och att detsamma gäller naturvårdsverket i vattenföreningensfrågor men att länsstyrelserna inte har partsställning och att planverket enligt utredningens förslag får betraktas som sakkunnigorgan åt domstolen eller kollegiet. Kollegiet tillägger att fiskeristyrelsen och vederbörande fiskeriintendent samt sjöfartsstyrelsen och

annan förvaltande myndighet enligt 11 kap. 49 § VL inte anses som parter.

Österbygdens vattendomstol understryker att vattendomstolens yttrande torde betraktas som en mycket väsentlig del av underlaget för Kungl. Maj:ts prövning. *Mellanbygdens* och *Söderbygdens vattendomstolar* anser det lämpligt att vattendomstolens yttrande avser även allmänna planeringssynpunkter, eftersom vattendomstolarna genom sin verksamhet torde ha vidsträckta erfarenheter i det avseendet. *Mellanbygdens vattendomstol* förutsätter att domstolen i fråga om sannolika följdföretag endast yttrar sig om ändringar av vattenförhållandena och skadeinverkan, eftersom följdföretagets tillåtlighet inte skall prövas i sammanhanget.

Kammarkollegiet ifrågasätter om inte Kungl. Maj:t bör inhämta yttrande från vattenöverdomstolen i tillåtlighetsfrågan, eftersom Kungl. Maj:ts vidgade prövningsbefogenheter inskränker överrättsprocessen. Kollegiet framhåller att det torde behövas en särskild remissbehandling hos Kungl. Maj:t för att få underlag för föreskrifter om särskilda villkor.

Vattenfallsverket, som godtar de föreslagna ändringarna, förutsätter härvid att de inte innebär någon väsentlig ökning av sökandens utredningsbörd och kostnader. *Advokatsamfundet* tar upp frågan om kostnader för enskilda sakägare och framhåller att ersättning har vägrats för kostnader i samband med underställning hos Kungl. Maj:t (NJA 1964 s. 295) men utdömts för kostnader vid utomprocessuellt förberedelseförfarande (NJA 1960 s. 55). Rätt till ersättning för kostnader bör enligt samfundet nu lagfästas i båda dessa fall.

Utredningens förslag till följ d ä n d r i n g a r lämnas utan erinran av praktiskt taget samtliga remissinstanser.

Kammarkollegiet ifrågasätter om inte 7 kap. 46 § andra stycket i utredningens förslag bör utgå och underställning till vattendomstolen av synemäns utlåtande ske enligt gällande regler. Kungl. Maj:ts avgörande i tillståndsfrågan bör nämligen i princip inte innefatta en detaljreglering av villkoren för företaget. Vattendomstolen bör därför efter underställning av synemännens utlåtande alltjämt kunna ta ställning till företagets närmare utformning.

Vattenöverdomstolen och *Västerbygdens vattendomstol* anser att det bör övervägas att i 11 kap. 46 § införa en begränsning av vattenrättsdomarens möjligheter att medge provisoriska åtgärder i mål som är underkastade Kungl. Maj:ts prövning. *Västerbygdens vattendomstol* efterlyser vidare en bestämmelse motsvarande 5 kap. 3 § andra stycket VL som reglerar den fortsatta handläggningen vid vattendomstolen sedan Kungl. Maj:t har meddelat beslut i tillståndsfrågan.

Kammarkollegiet påpekar att utredningen inte har uppmärksammat frågan om det processuella förfarandet i fall, då Kungl. Maj:t har lämnat sådant tillstånd till vattenbortledning som avses i 2 kap. 40 § VL.

SMHI anser, att det i VL bör införas en bestämmelse att Kungl. Maj:t vid tillståndsgivning kan förordna särskild kontrollant att utöva tillsyn över företagets skötsel.

Vad utredningen föreslår om hänsynstagande till bebyggelseplaner får över lag ett gynnsamt mottagande av remissinstanserna. Viss kritik framförs dock.

Vattenöverdomstolen, Mellanbygdens vattendomstol, planverket samt länsstyrelsen och länsarkitekten i Västernorrlands län kritiserar de av utredningen i 11 kap. 35 § 3 mom. andra stycket föreslagna begränsningarna i fråga om underrättelseskyldigheten mot kommun och föreslår att kungörelse alltid skall översändas till berörda kommuner. Domstolarna begränsar sig dock härvid till mål enligt 11 kap. 17 § 2—11. *Kommunförbundet* föreslår, att den i 11 kap. 35 § 3 mom. andra stycket föreskrivna underrättelseskyldigheten gentemot kommun i mål om grundvattentäkt utvidgas att omfatta även mål om ytvattentäkt.

Länsstyrelsen och länsarkitekten i Västerbottens län samt länsarkitekten i Stockholms län ifrågasätter om inte i utredningen bör som ett obligatoriskt led ingå en av vederbörande länsstyrelse verkställd utredning och bedömning, vilket skulle kunna minska sökandens utredningsplikt i fråga om planförhållandena. *Länsarkitekten i Västernorrlands län* framhåller, att sökandens utredningsplikt bör omfatta även generalplanemässiga utredningar som har antagits av kommunfullmäktige samt andra översiktliga utredningar om mark- och bebyggelseförhållanden (dispositionsplaner).

Vattenöverdomstolen vill inte motsätta sig att de av utredningen föreslagna bestämmelserna införs, eftersom de kan vara av betydelse för planmyndigheterna. Domstolen delar emellertid inte utredningens uppfattning i fråga om vattendomstolens skyldighet och möjlighet enligt gällande rätt att vid sin prövning beakta fastställda planer. I avsaknad av särskild lagbestämmelse därom torde enligt vattenöverdomstolens mening bristande överensstämmelse mellan ett företag enligt VL och fastställd plan inte kunna föranleda att tillstånd till företaget vägras. Möjligen kan tänkas att tillståndet förknippas med ett villkor eller en erinran att det inte får tas i anspråk förrän planen har ändrats.

Näringslivets Byggnadsdelegation anser, att Kungl. Maj:t som högsta planmyndighet bör vara oförhindrad att i samband med prövning enligt VL ompröva gällande planbestämmelser eller meddela erforderlig dispens för genomförande av det ansökta förtagct. *Advokatsamfundet* framför liknande synpunkter.

Vad beträffar reglerna om underställning efter diskretionär prövning hos vattendomstolen ifrågasätter *kammarkollegiet* om man inte kan upphäva 2 kap. 3 § tredje stycket och 20 § 3 mom. samt motsvarande bestämmelser om grundvattentäkt och företag enligt 7 kap., eftersom dessa regler inte längre har någon uppgift att fylla. Kolle-

giet påpekar att ett företag som varken är ekonomiskt tillåtligt eller av sådan omfattning att det skall prövas av Kungl. Maj:t inte rimligen kan ha sådan betydelse att det föreligger grund för dispens.

Vattenöverdomstolen anser det önskvärt att syftet med den föreslagna lagändringen kommer till klarare uttryck än i förslaget, vilket möjligen skulle bli fallet om man byter ut ordet "föreligger" mot "kan föreligga". Även *Mellanbygdens vattendomstol* anser det påkallat med en tydligare formulering. *Vattenöverdomstolen* påpekar vidare att man bör undvika att använda termen underställning i en ny betydelse, eftersom den hittills har reserverats för underställning till vattendomstolen av synemäns utlå-tande. Enligt vattenöverdomstolens mening bör bestämmelserna utfor-mas som en föreskrift om att vattendomstolen skall "hänskjuta frågan till Konungens prövning". *Naturskyddsföreningen* påpekar att man inte kan utläsa av lagtexten i vilket skick målet skall befinna sig vid under-ställning och inte heller vad det är för fråga som underställs Kungl. Maj:ts avgörande.

I fråga om övergångsreglerna anser *naturskyddsföreningen* att de nya bestämmelserna bör göras tillämpliga på redan anhängiga mål.

3. Fastighetsdomstolar och vattendomstolar

3.1 Gällande rätt

Allmän underrätt är första domstolsinstans i alla mål och ärenden rör-ande fast egendom som inte uttryckligen har undantagits från dess kompetens. F. n. gäller föreskrifter om undantag från huvudregeln be-träffande åtskilliga typer av mål och ärenden. Undantagen betingas i all-mänhet av behovet av tekniska specialkunskaper hos domstolen inom olika områden. Detta behov har tillgodosetts genom inrättande av spe-cialdomstolar med särskilda regler om sammansättningen och förfaran-det. Sådana specialdomstolar är ägodelningsrätt, expropriationsdomstol och vattendomstol. Vidare gäller i fråga om vissa slag av mål och ären-den att de skall handläggas av fastighetsdomstol, som är viss underrätt i särskild sammansättning. Slutligen kan nämnas att vissa särskilda slag av mål och ärenden skall behandlas av annat specialforum. Sålunda skall mål om ersättning för mistad fiskerätt enligt 2 § första stycket lagen (1950: 599) om ersättning för mistad fiskerätt m. m. tas upp av fiskevär-deringsnämnd och vissa vatten- och avloppsmål enligt 37 § lagen (1970: 244) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar av statens va-nämnd.

Angående fastighetsdomstol, ägodelningsrätt, expropriationsdomstol och vattendomstol samt rättegången vid sådan domstol gäller i tillämp-liga delar vad som är föreskrivet om allmän domstol i den mån inte an-

nat följer av särskild föreskrift i lag eller annan författning. Bestämmelser av sådan innebörd finns i 2 § FDL, 21 kap. 1 § tredje stycket lagen (1926: 326) om delning av jord å landet (JDL), 13 § ExL och 11 kap. 1 § sista stycket VL.

3.1.1 *Fastighetsdomstolarna*

Enligt 1 § första stycket FDL skall det finnas en fastighetsdomstol i varje län. Kungl. Maj:t kan dock föreskriva att annat område än län skall vara fastighetsdomstols domkrets. Den allmänna underrätt som Kungl. Maj:t bestämmer skall vara fastighetsdomstol. I paragrafens andra stycke föreskrivs att fastighetsdomstol skall ta upp de mål och ärenden som anges i särskild lag eller författning. Domstolens sammansättning regleras i 3 §. I domstolen ingår fem ledamöter. Ordföranden utses bland de lagfarna domarna i den allmänna underrätten. Av de övriga ledamöterna skall en vara lagfaren domare i underrätten eller i annan underrätt eller i vattendomstol, en ha teknisk utbildning och erfarenhet av fastighetsbildning eller fastighetsvärdering samt två vara nämndemän. Dessa bör vara allmänt betrodda och väl förtrogna med sin orts förhållanden. Nämndeman i fastighetsdomstol utses genom val för sex år. Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer fastställer för varje domsaga inom fastighetsdomstols område det antal nämndemän som skall utses. Bestämmelser om domförhet finns i 4 §. Fastighetsdomstol är domför utan nämndemännen eller, i den omfattning Kungl. Maj:t bestämmer, med en lagfaren ledamot vid måls avgörande utan huvudförhandling samt vid annan handläggning som inte sker vid huvudförhandling eller syn på stället. Åtgärd för måls förberedande får i den omfattning Kungl. Maj:t bestämmer vidtas av lagfaren eller teknisk ledamot eller av tjänsteman vid underrätten. I 11 § andra—fjärde styckena kungörelsen (1969: 248) om fastighetsdomstol föreskrivs att domstolen är domför med en lagfaren ledamot vid måls avgörande utan huvudförhandling, vid annan handläggning som inte sker vid huvudförhandling eller syn på stället och vid handläggning av ärende samt att åtgärd för måls förberedande får vidtas av lagfaren ledamot i domstolen eller tjänsteman vid underrätten i samma omfattning som gäller för allmänna tvistemål.

Förslaget till FDL lades fram i prop. 1969: 44. Syftet med förslaget var i första hand att skapa lämpliga domstolar för fastighetsbildningsmål. I propositionen anfördes emellertid att även expropriationsmålen framdeles borde föras till dessa domstolar. Detta ansågs lämpligt från både principiell och praktisk synpunkt, eftersom värderingsfrågorna i framtiden beräknades få en mera framskjuten plats i fastighetsbildningsmålen än tidigare. Vidare framhölls att det låg nära till hands att låta samma domstol pröva också andra ersättningsfrågor än enligt fastighetsbildnings- och expropriationslagstiftningen.

De enda mål som f. n. skall tas upp av fastighetsdomstol är vissa mål enligt miljöskyddslagen, nämligen mål som rör inlösen av fastighet eller del av fastighet (33 § första stycket), ersättningsanspråk eller annat enskilt anspråk på grund av miljöfarlig verksamhet (34 §), gottgörelse för förlust som inteckningshavare lider till följd av att ersättning har blivit för lågt beräknad och inte har prövats av domstol (35 § sista stycket) samt ersättning för skada och intrång vid undersökningsarbete (51 § andra stycket). För handläggning av miljöskyddsmål och ärenden som har samband med sådana mål har i kungörelsen om fastighetsdomstol sex tingsrätter utsetts att vara fastighetsdomstol. Dessa är Stockholms tingsrätt för Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Gotlands, Örebro och Västmanlands län, Jönköpings tingsrätt för Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar och Skaraborgs län, Malmö tingsrätt för Blekinge, Kristianstads och Malmöhus län, Göteborgs tingsrätt för Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs och Värmlands län, Falu tingsrätt för Kopparbergs, Gävleborgs och Jämtlands län samt Umebygdens tingsrätt för Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län.

Beträffande fastighetsdomstolarnas framtida kompetensområde föreligger redan nu vissa definitiva beslut. Enligt 15 kap. 1 § FBL, vilken träder i kraft den 1 januari 1972, skall fastighetsbildningsmål, dvs. mål som fullföljs från fastighetsbildningsmyndighet enligt bestämmelserna i nämnda kapitel, prövas av fastighetsdomstol. I 7 § lagen (1970: 989) om införande av fastighetsbildningslagen (FBLP) föreskrivs att mål eller ärende som är anhängigt hos ägodelningsrätten vid FBL:s ikraftträdande skall prövas av fastighetsdomstolen. Detsamma skall gälla sådant besvärsmål enligt 5 kap. lagen (1917: 269) om fastighetsbildning i stad (FBLS) som vid samma tidpunkt är anhängigt hos vederbörande myndighet. Även JB, vilken likaledes träder i kraft den 1 januari 1972, innehåller bestämmelser om prövning av fastighetsdomstol. Enligt 8 kap. 32 § första stycket skall sådan domstol ta upp klandertalan mot arrendenämnds beslut liksom arrendetvist som inte ankommer på arrendenämnds prövning och vissa ärenden rörande arrende och enligt 12 kap. 71 § första stycket gäller detsamma klandertalan mot hyresnämnds beslut och hyrestvist som inte ankommer på hyresnämnds prövning, om målet inte rör kollektivavtal. Fastighetsdomstol skall alltså vara exklusivt forum i arrende- och hyrestvister. Detta gäller också mål om lagsökning eller betalningsföreläggande. Enligt 12 kap. 71 § andra stycket JB skall fastighetsdomstol i hyresmål bestå av ordföranden och den andre lagfarne ledamoten samt tre nämndemän. Enligt 17 § första stycket lagen (1957: 390) om fiskearrenden i dess lydelse fr. o. m. den 1 januari 1972 (1970: 1018) skall fastighetsdomstol vara exklusivt forum också i tvister om fiskearrende. På fastighetsdomstol skall vidare fr. o. m. nämnda dag enligt lagen (1970: 998) om arrendenämnder och hyresnämnder ankomma att pröva dels besvär mot sådan nämnds avvisnings- och avskriv-

ningsbeslut samt beslut om vissa ersättningar (22 §), dels frågor om utdömande av vite enligt nämnda lag (27 §).

Slutligen kan nämnas att fastighetsdomstol enligt 77 § i den i prop. 1971: 12 föreslagna nya bostadsrättslag som är avsedd att träda i kraft den 1 januari 1972 skall handlägga även vissa bostadsrättstvister.

3.1.2 Ägodelningsrätterna

De grundläggande reglerna om ägodelningsrätt finns i 21 kap. JDL och 6 kap. 16 § FBLS. För varje domsaga finns en ägodelningsrätt. I allmänhet består ägodelningsrätten av en ägodelningsdomare som ordförande samt tre ägodelningsnämndemän. Om domsaga helt eller delvis utgörs av stad vars rådhusrätt ersatts av tingsrätt, är emellertid tingsrätten ägodelningsrätt, vilket innebär att ägodelningsrätten består av tre lagfarna domare. Kungl. Maj:t kan dock för sådan domsaga föreskriva att ägodelningsrätten skall ha den sammansättning som följer av huvudregeln. Ägodelningsdomare skall i regel utses bland de lagfarna domarna i tingsrätten, men viss möjlighet finns att förordna gemensam ägodelningsdomare för två eller flera domsagor. Ägodelningsnämndemän utses genom val för sex år och till ett antal av sex för varje domsaga. Ägodelningsnämndeman bör vara allmänt betrodd, kunnig i lanthushållning och väl förtrogen med ortens förhållanden. Han skall vara valbar till nämndeman i domsagan och får inte ha uppnått 65 års ålder. Överlantmätaren och länsarkitekten kan kallas att biträda ägodelningsrätten.

Bestämmelser att mål skall tas upp av ägodelningsrätt finns i JDL och FBLS. Dessutom finns sådana bestämmelser i bl. a. lagen (1926: 336) om sammanläggning av fastigheter å landet, lagen (1930: 99) om delning av fastighet vid ändring i rikets indelning m. m., lagen (1932: 223) med särskilda bestämmelser om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län, lagen (1952: 152) om sammanföring av samfärd vägmark och av järnvägsmark med angränsande fastighet m. m. och lagen (1969: 140) om rätt för innehavare av järnväg att påkalla ägoutbyte. Alla nu nämnda lagar skall enligt 2 § FBLP upphöra att gälla när FBL träder i kraft. Också lagen (1932: 230) med särskilda bestämmelser om äldre ägo gränser innehåller bestämmelse om att mål skall prövas av ägodelningsrätt. Denna lag upphävs enligt 2 § JP i samband med att JB träder i kraft.

Föreskrifter att mål skall tas upp av ägodelningsrätt finns i övrigt i 12 § sista stycket och 34 § lagen (1921: 378) om ströängars indragande till kronan, 11 § första stycket lagen (1925: 334) om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område (ensittarlagen), 37, 86 och 105 §§ lagen (1939: 608) om enskilda vägar, 23 § första stycket lagen (1943: 431) om allmänna vägar, 4 § första stycket lagen (1945: 119) om stängselskyldighet för järnväg m. m., 11 § första stycket och 18 § andra stycket lagen (1962: 270) om äganderätts-

utredning, lagfart och sammanläggning av fastigheter i vissa fall, 21 § första stycket lagen (1966: 700) om vissa gemensamhetsanläggningar och 10 § första stycket legaliseringslagen (1968: 578).

3.1.3 *Expropriationsdomstolarna*

I fråga om expropriationsdomstol finns de grundläggande bestämmelserna i 14—19 §§ ExL. Det finns en expropriationsdomstol för varje domsaga. Expropriationsdomstol består av ägodelningsdomaren i orten som ordförande, två särskilt utsedda expropriationstekniker och två nämndemän i orten. I mål av mindre betydelse är domstolen domför med ordförande, nämndemän och en tekniker. Expropriationstekniker förordnas av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer. De utses för sex år i sänder för varje län till lämpligt antal. Hälften av dem skall ha erfarenhet av fastighetsvärdering i tätort och hälften erfarenhet av sådan värdering på landet. Av de båda nämndemännen bör den ene äga fastighet men den andre inte.

Föreskrifter att mål skall tas upp av expropriationsdomstol finns, förutom i ExL, i 2 kap. 18 § första stycket och 4 kap. 10 § första stycket VL, 14 § 1 och 3 mom. lagen (1886: 46 s. 1) angående stenkolshövdigheter m. m., 1 § sista stycket lagen (1902: 71 s. 1) innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, 4 kap. 24 § lagen (1907: 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom, 24 § andra stycket lagen om allmänna vägar, 23, 39, 46, 53, 65, 69, 71, 85 och 117 §§ byggnadslagen (1947: 385), 2 § andra stycket lagen (1947: 290) om tvångsinlösen av vanhävdad jordbruksegendom, 4 § lagen (1949: 658) om inlösen i vissa fall av rätt till gruva m. m., 10 § och 11 § andra stycket lagen (1960: 690) om byggnadsminnen samt 33 §, 34 § andra stycket och 35 § andra stycket naturvårdslagen (1964: 822).

Lagen om nyttjanderätt till fast egendom upphävs i samband med JB:s ikraftträdande. Bestämmelsen i 4 kap. 24 § har emellertid i sak oförändrad överförts till 13 kap. 23 § JB. Beträffande byggnadslagen träder vissa ändringar i kraft den 1 januari 1972 (1970: 992). Ändringarna innebär bl. a. att 46 § upphävs och att hänvisningen till expropriationsdomstol i 39 § utgår.

Enligt 6 § lagen (1924: 384) om återköpsrätt till fast egendom skall talan om återköpsrätt väckas vid expropriationsdomstol. Lagen upphörde att gälla med utgången av år 1968 men skall fortfarande tillämpas på återköpsrätt som då bestod. Efter utgången av år 1973 får återköpsrätt dock inte göras gällande.

3.1.4 *Vattendomstolarna*

Vattendomstolsorganisationen regleras i sina huvuddrag i 11 kap. 2—15 §§ VL och kungörelsen (1959: 363) om rikets vattendomstolar. Antalet vattendomstolar, som enligt 11 kap. 9 § första stycket VL bestäms av

Kungl. Maj:t, är f. n. sex, Övre Norrbygdens vattendomstol i Luleå, Nedre Norrbygdens i Umeå, Mellanbygdens i Östersund, Österbygdens i Stockholm, Söderbygdens i Växjö och Västerbygdens i Vänersborg. Gränserna mellan de olika vattendomstolarnas domkretsar skall enligt 11 kap. 9 § andra stycket följa vattendelare mellan olika vattensystem. Kungl. Maj:t har i nyssnämnda kungörelse meddelat närmare föreskrifter om dessa gränser. Vattendomstolarna är fristående från de allmänna underrätterna och lyder i administrativt hänseende under Svea hovrätt såsom vattenöverdomstol.

Vattendomstol består enligt 11 kap. 2 § av en vattenrättsdomare som ordförande, vilken skall vara lagkunnig och erfaren i domarvärv, två vattenrättsingenjörer, vilka skall vara sakkunniga och erfarna i vattenfrågors tekniska behandling, samt två vattenrättsnämndemän. I mål rörande företag som är utan nämnvärd inverkan på vattenförhållandena och som inte berör motstående intressen av någon betydelse är domstolen domför med ordförande, nämndemän och en vattenrättsingenjör. Enligt 3 § stadgan (1960: 306) för vattendomstolarna skall vattenrättsingenjörerna ha sakkunskap särskilt i fråga om byggande i vatten (vattenbyggnadstekniska ingenjörer) eller särskilt i fråga om torrläggning av mark (agrikulturtekniska ingenjörer). Om två vattenrättsingenjörer skall tjänstgöra i domstolen skall den ene vara vattenbyggnadsteknisk ingenjör och den andre agrikulturteknisk ingenjör. I mål om grundvatten eller avloppsvatten kan dock i stället för endera förordnas annan ingenjör med särskild sakkunskap i ämnet. Vattenrättsnämndemännen bör vara allmänt betrodda och kunniga om sin orts förhållanden samt skall vara valbara till nämndemän vid allmän underrätt och får inte ha uppnått 65 års ålder. Varje ledamot i domstolen har vid omröstning en röst (11 kap. 12 §). Vattenrättsdomare och vattenrättsingenjör utnämns av Kungl. Maj:t som också bestämmer om samme vattenrättsingenjör skall tjänstgöra vid mer än en vattendomstol (11 kap. 3 §). Vattenrättsingenjör brukar utnämnas vid rikets samtliga vattendomstolar med tjänstgöringsskyldighet företrädesvis vid en av dem. Vattenrättsnämndemän utses genom val för sex år. Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer fastställer det antal nämndemän som skall utses för varje domsaga (11 kap. 4 §). Vattenrättsdomaren bestämmer för varje mål vilka nämndemän som skall tjänstgöra i domstolen. Till tjänstgöring bör kallas nämndemän från det län som berörs av målet. Om mer än ett län berörs, avgör vattenrättsdomaren om nämndemännen skall tas från olika län eller ett av dem (11 kap. 5 §). Hos vattendomstol skall enligt 11 kap. 8 § en eller flera vattenrättssekreterare (fiskalspersonal) vara anställda.

I VL finns inte några bestämmelser om att vattendomstol kan vara domför med ordföranden ensam. Däremot innehåller lagen en rad regler om att vissa åtgärder av förberedande karaktär och vissa beslut ankommer på vattenrättsdomaren, i vissa fall vattenrättssekreterare.

Vattendomstol handlägger och prövar vattenmål. Vad som skall hänföras till vattenmål anges i 11 kap. 17—21 §§ VL. Talan mot avgöranden av vattendomstol fullföljs i vattenöverdomstolen.

3.2 Förslagen i departementspromemorian och vattenlagsutredningens betänkande

3.2.1 Fastighetsdomstolarnas kompetensområde

I departementspromemorian konstateras till en början att det vid fastighetsdomstolarnas tillkomst förutsattes att dessa skall utgöras av allmänna underrätter — tingsrätter — som i särskild sammansättning skall pröva mål med anknytning till fast egendom, främst sådana som rör fastighetsbildning och fastighetsvärdering. Genom att målen koncentreras till ett begränsat antal domstolar med stora domsområden samt genom reglerna om domstolarnas sammansättning och om förfarandet skapas garantier för att målen handläggs och prövas på ett sätt som uppfyller både rättssäkerhetens och effektivitetens krav. Mot bakgrund härav läggs i promemorian fram förslag till hur fastighetsdomstolarnas kompetensområde närmare skall bestämmas.

När JDL och FBLS upphävs i samband med att FBL träder i kraft upphör ägodelningsrätterna att finnas till. Fastighetsdomstolarna bör enligt promemorian uppenbarligen överta ägodelningsrätternas nuvarande uppgifter enligt sådan lagstiftning som skall gälla även i fortsättningen. De lagar det här är fråga om har angetts i avsnitt 3.1.2. Samtliga dessa lagar behöver överarbetas även i andra avseenden med anledning av den nya fastighetsbildningslagstiftningen. Eftersom arbete härmed pågår inom justitiedepartementet läggs inte några förslag till ändringar i dessa lagar fram i promemorian. Sannolikt kommer dock även efter utgången av år 1971 att i olika lagar och andra författningar finnas kvar uttryck som ägodelningsrätt, ägodelningsdomare och ägodelningsnämndeman. Därför bör lämpligen i en övergångsbestämmelse föreskrivas att dessa uttryck efter utgången av år 1971 skall avse fastighetsdomstol, ordförande i fastighetsdomstol resp. nämndeman i fastighetsdomstol.

Vad beträffar expropriationsmålen har enligt promemorian efter riksdomstolsbehandlingen av prop. 1969: 44 med förslag till FDL inte tillkommit någonting nytt som ger anledning att frångå den därvid gjorda bedömningen att dessa mål lämpligen bör överföras till fastighetsdomstolarna. Expropriationsdomstolarna bör på samma sätt som ägodelningsrätterna avskaffas och ersättas av fastighetsdomstolarna fr. o. m. den 1 januari 1972. Detta föranleder ändringar i 14, 20, 38, 42, 67 och 89 §§ ExL. Vidare föreslås att 13, 15—19, 28 och 29 §§ samma lag upphävs, eftersom motsvarigheter till dessa bestämmelser finns i FDL.

Inom kommunikationsdepartementet förbereds förslag till ny lag om

allmänna vägar på grundval av vägsakkunnigas betänkande (SOU 1968: 17) Allmänna vägar. Eftersom det kan förutses att mål enligt den nya lagen, som avses träda i kraft den 1 januari 1972, föreslås bli handlagda av fastighetsdomstol, har den nu gällande lagen om allmänna vägar förbigåtts i promemorian. Även gruvlagstiftningen är f. n. under översyn. Ny lagstiftning förbereds inom industridepartementet på grundval av gruvrättsutredningens betänkanden (SOU 1969: 10) Ny gruvlag och (SOU 1970: 45) Gruvrättslig speciallagstiftning. Någon ny lagstiftning torde dock inte hinna genomföras till den 1 januari 1972. De bestämmelser inom gruvrätten som föreskriver att frågor skall prövas av expropriationsdomstol bör därför anpassas till den situation som inträder när expropriationsdomstolarna avskaffas. Några andra ändringar på gruvrättens område har däremot inte övervägts i promemorian.

De bestämmelser utanför ExL och lagen om allmänna vägar som innebär att mål skall tas upp av expropriationsdomstol har redovisats i avsnitt 3.1.3. Alla dessa mål avser inlösen av fast egendom eller ersättning för skada och intrång på sådan egendom eller i övrigt frågor som fastighetsdomstol skall vara speciellt skickad att pröva. Därför föreslås att ordet expropriationsdomstol fr. o. m. den 1 januari 1972 byts ut mot fastighetsdomstol i de paragrafer där det nu direkt utsägs vid vilken domstol talan skall väckas. De paragrafer som bara hänvisar till forumbestämmelser i ExL eller byggnadslagen behöver däremot inte ändras. Inte heller anses någon ändring i den redan upphävda lagen om återköpsrätt till fast egendom böra komma i fråga. På grund av dessa överväganden läggs i promemorian fram förslag till ändrad lydelse av 4 kap. 10 § VL, 13 kap. 23 och 24 §§ JB, 23, 53, 65 och 137 §§ byggnadslagen, 4 § lagen om inlösen i vissa fall av rätt till gruva m. m., 10, 11 och 12 §§ lagen om byggnadsminnen samt 33, 34, 35 och 36 §§ naturvårdslagen. Vidare föreslås att i en övergångsbestämmelse föreskrivs att, om i lag eller annan författning förekommer något av uttrycken expropriationsdomstol eller expropriationstekniker, detta uttryck efter utgången av år 1971 skall avse fastighetsdomstol resp. teknisk ledamot i fastighetsdomstol. En sådan övergångsbestämmelse föranleder att eventuella mål om återköpsrätt skall handläggas vid fastighetsdomstol.

När det gäller mål som f. n. handläggs av allmän domstol konstateras i promemorian att fastighetsdomstol enligt JB blir exklusivt forum i arrendetvister och hyrestvister. Detsamma gäller tvister om fiskcarrende samt, enligt förslaget till ny bostadsrättslag, bostadsrättstvister. En kategori av mål som har många beröringspunkter med nu nämnda tvister är sådana som avser besvär mot hyresnämnds beslut enligt lagen (1970: 246) om tvångsförvaltning av bostadsfastighet. I promemorian anförs att dessa mål rimligen bör handläggas av samma domstol som prövar hyrestvister. Forumregeln i 17 § tredje stycket sistnämnda lag före-

slås därför ändrad. Detsamma gäller regeln i 11 § tredje stycket om klander av förvaltningen.

Bland de övriga mål som kommer i fråga att föra över från allmän domstols till fastighetsdomstols kompetensområde behandlas i promemorian först mål om inlösen eller annat tvångsförvärv av fast egendom. Mål om inlösen enligt 10 § jordförvärvslagen (1965: 290) rör såväl markanvändnings- som fastighetsvärderingsfrågor. Sådana mål föreslås därför överflyttade till fastighetsdomstol genom ett tillägg till 11 § första stycket andra punkten nämnda lag. Vidare anføres att det saknas anledning att i processuellt avseende behandla mål om inlösen av jord enligt 5 § jordhävdslagen (1969: 698) på annat sätt än mål om inlösen i allmänhet. Fastighetsdomstol föreslås därför genom en ändring i 5 § andra stycket nämnda lag bli behörig att pröva också sådana mål. I 4 § JP föreskrivs att sådan lösningsrätt avseende ofri tomt i stad som följer av 4 kap. 6 § äldre jordabalken jämförd med förordningen (1875: 42 s. 9) angående upphörande av hembudsskyldighet fortfarande skall tillkomma markens ägare. I promemorian anføres att mål om sådan lösningsrätt torde vara sällsynta och så småningom helt upphöra men att någon anledning att i processuellt hänseende behandla dem annorlunda än andra mål om inlösen inte finns. Därför föreslås ett tillägg till berörda paragraf i JP med föreskrift att mål som avses i paragrafen skall tas upp av fastighetsdomstol.

Enligt gällande lagstiftning har allmän domstol att i åtskilliga fall pröva frågor som huvudsakligen rör fastighetsteknik eller fastighetsvärdering. I den mån mål där sådana frågor förekommer står fastighetsbildnings- eller expropriationsmålen mycket nära bör de enligt promemorian överföras till fastighetsdomstol.

Det ankommer nu på allmän domstol att pröva vissa tvister enligt ExL. I promemorian föreslås att tvister om ersättning för skada vid förundersökning för expropriation (72 § första stycket), tvister om ändring, flyttning eller borttagande av elektrisk svagströmsledning (96 § första och andra styckena) samt tvister om ersättning till jordägare i fall då expropriationssökande som har nyttjanderätt till marken sitter kvar utöver den dag då nyttjanderätten skolat upphöra (104 § andra stycket) överförs till fastighetsdomstols kompetensområde. Frågor som avses i 75 § byggnadslagen, dvs. tvister om ersättning för skada på intilliggande mark m. m. till följd av att område som har varit avsett till allmän samfärdsl vid genomförandet av stadsplan blir använt för annat ändamål eller ändrat till sitt höjdläge, bör enligt promemorian inte prövas i annan ordning än övriga ersättningsfrågor enligt byggnadslagen. Därför föreslås att ett nytt andra stycke införs i 75 § med hänvisning till bestämmelserna i 65 § om handläggningen av tvister om ersättning för gatumark. I denna paragraf föreskrivs bl. a. att kommunen skall svara för rättegångskostnaderna i målet, om inte annat finnes skäligt med hänsyn till omständighe-

terna. Den föreslagna hänvisningen innebär att denna kostnadsregel blir tillämplig också på tvister enligt 75 §, vilket enligt promemorian förefaller befogat.

Ersättningsfrågor enligt lagen (1942: 350) om fornminnen handläggs f. n. av allmän domstol. Något avgörande skäl att låta sådana mål och mål om ersättning enligt lagen om byggnadsminnen behandlas vid olika slag av domstolar synes enligt promemorian inte föreligga. Vidare bör samma forumregler gälla för alla slag av tvister enligt fornminneslagen. På grund härav föreslås att tvister om ersättning för kostnad eller skada till följd av att riksantikvarien låter undersöka eller vidtar annan åtgärd med fast fornlämning (5 § tredje stycket), om ersättning till den som vägras tillstånd att rubba, förändra eller ta bort fast fornlämning (7 § första stycket) samt om kostnad för särskild undersökning av fornlämning eller särskild åtgärd för att bevara fornlämning (9 § första stycket) skall prövas av fastighetsdomstol.

I enlighet med vad som nu gäller enligt 51 § andra stycket miljöskyddslagen och vad som föreslås beträffande tvist om ersättning för skada vid förundersökning för expropriation föreslås att fastighetsdomstol också skall ta upp mål om ersättning för skada och intrång vid undersökningsarbete enligt 14 kap. 5 § 1 mom. VL. Sådana mål prövas f. n. av allmän domstol.

F. n. gäller enligt 11 § andra stycket första punkten lagen om byggnadsminnen och 34 § andra stycket första punkten naturvårdslagen att fordringshavares talan mot staten om ersättning för förlust till följd av att nedsättning hos länsstyrelsen av fastställd ersättning inte har skett skall väckas vid allmän domstol. Enligt promemorian framstår det emellertid som den mest rationella ordningen att samma domstol som har att handlägga mål om ersättning för skada eller intrång också skall ta upp därav föranlett följdsmål av nyssnämnt slag. Lagen om byggnadsminnen och naturvårdslagen föreslås därför ändrade också med hänsyn härtill.

Slutligen föreslås i promemorian att 46 § lagen (1933: 269) om ägofred ändras så att fastighetsdomstol skall pröva också mål om stängelskyldighet och betesreglering enligt denna lag. Sådana mål rör nämligen främst frågor om fastighetsteknik och i viss mån också fastighetsvärdering.

I fortsättningen diskuteras i promemorian om det är möjligt och lämpligt att till fastighetsdomstol överföra ytterligare kategorier av mål som har anknytning till fast egendom och som nu handläggs av allmän domstol. Som exempel på mål där frågor om fastighetsbildning eller fastighetsvärdering uppkommer nämns mål om servitut enligt 14 kap. JB, om grannelagsrättsliga förhållanden enligt 3 kap. JB och om byggnadsentreprenad. Det anses dock inte påkallat att vidga fastighetsdomstolarnas kompetensområde att omfatta dessa typer av mål. Som ett väsentligt skäl för denna ståndpunkt anges att svåra gränsdragningsproblem skulle

kunna uppstå. En i detalj fixerad skiljelinje skulle många gånger förefalla godtycklig och en i mera generella ordalag utformad regel om fastighetsdomstolarnas kompetens skulle bli svårtillämpad.

Med hänsyn till att fastighetsdomstol enligt JB blir exklusivt forum i arrende- och hyrestvister och dessutom föreslås överta expropriationsdomstols uppgifter i fråga om tomträttsmål skulle det kunna betraktas som följdriktigt att också andra nyttjanderättstvister prövas av fastighetsdomstol. En sådan lösning avvisas dock i promemorian. Anledningen till att arrende- och hyrestvister har förts till fastighetsdomstolarna är att dessa mål bör koncentreras till färre och större domstolsenheter och att de bör prövas i en domstolssammansättning med starkt lekmannainslag. De tomträttstvister som avses i 13 kap. 23 § JB är å sin sida av speciellt slag och står expropriationsmålen mycket nära. Inget av nu anförda skäl föreligger i fråga om andra nyttjanderättstvister. Beträffande tvister angående panträtt i fast egendom eller tomträtt anføres i promemorian att sådana tvister sällan torde röra frågor som fastighetsdomstolarna skall vara särskilt skickade att bedöma. Eftersom panträtten dessutom har ett intimt samband med inskrivningsväsendet bör panträttstvister inte koncentreras till fastighetsdomstolarna, åtminstone inte så länge det i princip finns en inskrivningsmyndighet i varje domsaga.

Vad sedan angår äganderättstvister anmärks i promemorian att detta begrepp i allmänhet används som en tämligen vidsträckt samlingsbeteckning för tvister av skilda slag. Fastighetsdomstol synes i och för sig vara lämpligt forum för flertalet av dessa tvister. Det torde finnas fog för antagandet att de flesta äganderättstvister som gäller fastighetsindelningens beskaffenhet i praktiken kommer att prövas vid förrättning enligt FBL och i andra instans av fastighetsdomstol. De förhållandevis få tvister av detta slag som inte tas upp i denna ordning torde i de allra flesta fall ha samband med sådana frågor som bör prövas av allmän domstol. Vid remissbehandlingen av fastighetsbildningskommitténs förslag till FBL gjordes från några håll gällande att fastighetsbildningsmyndigheten borde få exklusiv behörighet att handlägga frågor om fastighetsindelningens beskaffenhet. Departementschefen påpekade emellertid (prop. 1969: 128 s. B 789) att det ibland föreligger ett samband mellan sådana frågor och frågor som faller under allmän domstols behörighet och att en forumregel av antytt slag därför skulle kunna medföra betydande processuella svårigheter, varför försiktigheten syntes bjuda att man håller möjligheten att stämningssvägen få indelningsfrågor prövade av allmän domstol öppen. I promemorian anføres att detta uttalande synes äga än större giltighet i fråga om andra äganderättstvister än dem som rör fastighetsindelningens beskaffenhet. Med hänsyn härtill förslås inte någon från gällande rätt avvikande bestämmelse om forum i äganderättstvister. Samma skäl åberopas mot att göra fastighetsdomstol behörig att ta upp mål enligt 5 kap. JB om verkan av att fast egendom frånvinnes någon efter

klander och mål enligt 2 kap. JB om vad som är tillbehör till fast egen-
dom.

Slutligen behandlas i promemorian frågan om forum i mål enligt skogsvårdslagen (1948: 237). Antalet mål enligt denna lag är numera mycket litet. Huvudlinjerna i skogspolitiken övervägs av skogspolitiska utredningen som väntas avsluta sitt arbete under år 1971. Det kan antas att skogsvårdslagen så småningom blir helt omarbetad. Med hänsyn härtill föreslås inte någon ändring av forumreglerna i detta sammanhang.

3.2.2 Fastighetsdomstols sammansättning och domförhet

Förslaget i departementspromemorian innebär att den tekniske ledamoten alltid skall delta i handläggningen av andra mål än hyresmål, bostadsrättsmål och mål om tvångsförvaltning av bostadsfastighet. Visserligen påpekas, genom hänvisning till uttalanden av fastighetsbildningskommittén, att behovet av teknisk expertis stundom kan vara mindre starkt framträdande. Den föreslagna ordningen anses emellertid motive-
rad med hänsyn till önskemålet om så enkla och lättillämpade sammansättningsregler som möjligt. Även om teknisk expertis i enstaka fall skulle vara obehövlig anses regeln inte utgöra någon olägenhet. Vad beträffar hyresmål, bostadsrättsmål och mål om tvångsförvaltning av bostadsfastighet, som i allmänhet inte innehåller några tekniska moment, framhålls i promemorian att det i undantagsfall kan föreligga behov av teknisk expertis i domstolen, t. ex. i hyrestvist angående affärslokal. I sådana fall vore det mindre lyckligt om det helt saknades möjlighet att låta den tekniske ledamoten delta i handläggningen. För dessa måltyper föreslås därför att domstolen i regel skall bestå av de lagfarna ledamöterna och tre nämndemän men att den tekniske ledamoten får ingå i domstolen i stället för en av nämndemännen, om ordföranden med hänsyn till målets beskaffenhet finner särskilda skäl föreligga därtill. Reglerna om fastighetsdomstols sammansättning bör enligt promemorian vara samlade i en enda författning. De har sin plats i 3 § FDL. Denna paragraf föreslås ändrad med hänsyn härtill, varvid 12 kap. 71 § andra stycket JB kan utgå.

Även domförhetsreglerna bör enligt promemorian till alla delar finnas i FDL och inte som nu delvis i en tillämpningskungörelse. Såvitt avser måls avgörande utan huvudförhandling och annan handläggning som inte sker vid sådan förhandling eller syn på stället samt vidtagande av förberedande åtgärder anses de nuvarande reglerna väl lämpade för alla slag av mål som föreslås ankomma på fastighetsdomstol. Ett undantag utgör dock de fall då mål får avgöras i materiellt hänsende utan huvudförhandling, t. ex. enligt 16 kap. 8 § första stycket FBL. Liksom tingsrätt bör fastighetsdomstol kunna bestå av en lagfaren ledamot vid huvudförhandling som sker i förenklad form. 4 § FDL föreslås därför få sådan avfattning att fastighetsdomstol blir domför med en lagfaren ledamot vid

måls avgörande utan huvudförhandling, om avgörandet inte innefattar prövning av saken, vid huvudförhandling som sker i förenklad form samt vid annan handläggning som inte sker vid huvudförhandling eller syn på stället. Vidare föreslås att åtgärd som avser bara måls beredande får vidtas av lagfaren ledamot av fastighetsdomstolen eller av tjänsteman vid underrätten i samma omfattning som gäller för allmänna tvistemål eller av teknisk ledamot i den omfattning Kungl. Maj:t bestämmer.

Enligt 17 § andra stycket andra punkten ExL bör vid kallelse av nämndemän i expropriationsmål såvitt möjligt iakttas att den ene är ägare av fastighet men den andre inte. Denna bestämmelse föreslås överflyttad till 8 § FDL och utsträckt till att gälla också andra mål om tvångsförvärv av fast egendom.

När det gäller ärenden som ankommer på fastighetsdomstol följer av 2 § FDL att lagen (1946: 807) om handläggning av domstolsärenden skall gälla i tillämpliga delar i den mån inte annat föreskrivs i FDL eller annan författning. F. n. är fastighetsdomstol vid handläggning av ärende domför med en lagfaren ledamot enligt 11 § sista stycket kungörelsen om fastighetsdomstol. Enligt promemorian torde denna regel inte kunna bibehållas när fastighetsdomstolarna skall ta upp också andra ärenden än sådana som har samband med mål enligt miljöskyddslagen. Om regeln slopas utan att ersättas av någon annan bestämmelse blir domförehetsreglerna i 6 § lagen om handläggning av domstolsärenden tillämpliga. Detta leder till att fastighetsdomstol skall ha den sammansättning som enligt 3 § FDL krävs för domförhet i allmänhet i motsvarande utsträckning som tingsrätt skall vara fullsutten vid handläggning av domstolsärende. Någon särskild bestämmelse i FDL om handläggning av ärende föreslås därför inte.

Slutligen anförs i promemorian att det inte f. n. finns anledning att frångå eller komplettera de kvalifikationskrav på ledamot i fastighetsdomstol som uppställs i FDL.

3.2.3 Övergångsfrågor i anledning av fastighetsdomstolsreformen

I 7 § FBLP föreskrivs att mål eller ärende som är anhängigt hos ägodelningsrätten vid FBL:s ikraftträdande prövas av fastighetsdomstolen. Enligt 8 § skall sådant mål eller ärende handläggas i den ordning som är föreskriven för fastighetsbildningsmål. I promemorian föreslås en motsvarande kompetensregel också beträffande mål eller ärende som är anhängigt hos expropriationsdomstol, när dessa domstolar avskaffas. Om handläggningen då har fortskridit så långt att huvudförhandling påbörjats, bör dock expropriationsdomstolen få fullfölja och avsluta handläggningen.

Arrende- eller hyrestvist vari talan väckts före nya jordabalkens ikraftträdande skall enligt 46 § första stycket och 50 § JP behandlas enligt äldre bestämmelser. Med hänsyn till att övergångsbestämmelserna

bör göras så enhetliga som möjligt föreslås i promemorian att samma reglering skall tillämpas också på andra mål och ärenden som allmän domstol vid utgången av år 1971 varit behörig att ta upp.

3.2.4 Fastighetsdomstolarnas domkretsar

I ett särskilt avsnitt av promemorian behandlas frågor om fastighetsdomstolarnas lokalisering och domkretsar. Dessa frågor ankommer på Kungl. Maj:t att avgöra. Med anledning härav skall här endast nämnas att förslaget innebär att det i princip inrättas en fastighetsdomstol i varje län, i regel lokaliserad till den ort som är säte för länsstyrelsen. Vidare påpekas i promemorian att det kan vara lämpligt att sammanföra mål av viss typ från två eller flera fastighetsdomstolars domkretsar till en sådan domstol. Såvitt gäller hyresmål kan detta ske med stöd av bemyndigandet för Kungl. Maj:t i 12 kap. 71 § första stycket JB.

3.2.5 Vattendomstolarna

Vattenlagsutredningen anser sig kunna utgå från att den judiciella prövningen enligt en ny vattenlag kommer att förläggas till fastighetsdomstolarna, vilket innebär att vattendomstolarna kan avvecklas. Som skäl för en sådan omläggning anføres att det råder ett påtagligt samband mellan värderingsfrågorna i vattenmål och i sådana mål som skall hänföras till fastighetsdomstolarnas kompetensområde. Vidare påpekas att vattendomstolarnas arbetsbörda, i varje fall på längre sikt, torde undergå sådana förändringar att en översyn av domstolsorganisationen under alla förhållanden blir nödvändig. Det finns anledning anta att den nuvarande organisationen så småningom blir överdimensionerad. Den arbetskraft som till följd av utvecklingen blir disponibel utnyttjas bäst inom ramen för den större, mera flexibla organisation som de allmänna underrätterna bildar.

De ändringar i fråga om Kungl. Maj:ts prövningsrätt som utredningen föreslår kan i och för sig genomföras utan att man rubbar den nuvarande vattendomstolsorganisationen. Denna skulle alltså övergångsvis kunna finnas kvar. Emellertid pågår f. n. ett omfattande reformarbete på det allmänna domstolsväsendets område och utredningen anser det motiverat att överväga om inte den avveckling av vattendomstolarna som förr eller senare blir nödvändig kan samordnas med detta reformarbete. Utredningen pekar i detta sammanhang på riskerna för att en längre tids osäkerhet rörande vattendomstolspersonalens framtid kan få icke önskvärda effekter på domstolarnas arbetsresultat bl. a. till följd av omfattande personalavgång från domstolarna.

Av olika skäl, bl. a. det förhållandet att domsområdena bör sammanfalla med nederbördsområden, räknar utredningen med att vattenmålen får koncentreras till ett fåtal fastighetsdomstolar. Utredningen har i första hand undersökt möjligheterna att omedelbart överföra vattenrätts-

skipningen på vissa fastighetsdomstolar. Härvid skulle emellertid vattendomsstolsorganisationen få behållas för handläggning av de mål som anhängiggörs innan reformen träder i kraft, medan nytillkommande mål får behandlas vid fastighetsdomstol. En sådan ordning anses förenad med praktiska olägenheter av olika slag. Ett system med dubbla domstolar under flera år måste sålunda te sig förvillande från partssynpunkt. Vidare torde personalsvårigheterna bli betydande, även om samma personal i viss utsträckning kan tjänstgöra i både vattendomstol och fastighetsdomstol. Ytterligare framhålls att de nytillkommande vattenmålen kommer att omfatta frågor om tillstånd och därmed förenade villkor och att fastighetsdomstols sammansättning inte i första hand har anpassats för frågor av detta slag. Slutligen pekas på de lagtekniska svårigheter reformen skulle medföra. Utredningen anser sig mot bakgrund härav inte kunna föreslå att vattenrättsskipningen redan nu förs över till fastighetsdomstolarna.

Enligt utredningens mening får man den smidigaste övergången från det gamla till det nya systemet genom en reform i två etapper. Redan i samband med att fastighetsdomstolsorganisationen byggs ut bör man försöka bedöma till vilka domstolar vattenrättsskipningen i framtiden bör förläggas. Vattendomstolarna bör därefter i en första reformetapp övergångsvis knytas till den allmänna underrättsorganisationen på samma sätt som fastighetsdomstolarna. Efter denna etapp, som lämpligen bör genomföras den 1 januari 1972, skulle det finnas ett mindre antal allmänna underrätter, förslagsvis sex, vilka som fastighetsdomstol dömer i bl. a. fastighetsbildnings- och immissionsmål och som vattendomstol i vattenmål. Vattendomstolarna upphör därmed att vara självständiga organisatoriska enheter men består som ett judiciellt begrepp. I en andra reformetapp, som bör genomföras samtidigt som en ny vattenlag träder i kraft, förs de judiciella uppgifterna över på fastighetsdomstolarna. De olägenheter som utredningen funnit förenade med en omedelbar reform av den innebörden torde huvudsakligen kunna undvikas. Den judiciella prövningen kan visserligen övergångsvis komma att ske dels hos vattendomstol såvitt gäller anhängiga mål och dels hos fastighetsdomstol beträffande nya mål. Uppgifterna ankommer emellertid med utredningens förslag då i båda fallen på samma underrätt, låt vara i olika sammansättning.

Utredningens förslag genomförs lagtekniskt genom ett tillägg till 11 kap. 1 § första stycket VL, där det anges att tingsrätt som Kungl. Maj:t bestämmer skall vara vattendomstol. Bemyndigandet i 11 kap. 9 § för Kungl. Maj:t att bestämma antalet vattendomstolar blir därigenom överflödigt och kan upphävas. Det finns enligt utredningen inte anledning att göra någon ändring beträffande vad som nu gäller om vattendomstolarnas domsområden och kansliörternas belägenhet.

I detta sammanhang tar utredningen upp vissa frågor om vattendom-

stols sammansättning. Enligt 11 kap. 2 § första stycket VL är vattendomstol beslutför med en lagfaren vattenrättsdomare som ordförande, två vattenrättsingenjörer och två vattenrättsnämndemän. I vissa bagatellartade mål är domstolen beslutför med ordförande, nämndemän och en vattenrättsingenjör, nämligen i mål om företag som är utan nämnvärd inverkan på vattenförhållandena och som inte heller berör motstående intressen av någon betydelse.

Med hänsyn till att de tekniska problemen i de större målen normalt spänner över ett stort fält kräver enligt utredningen domstolens befattning med dessa mål alltså medverkan av två ingenjörer. Bl. a. av detta skäl kan domförelsesreglerna inte nu bringas till fullständig överensstämmelse med vad som gäller beträffande fastighetsdomstol, dvs. två lagfarna ledamöter, en tekniker och två nämndemän. Vissa ändringar kan dock övervägas beträffande de tekniska ledamöterna i domstolen. Enligt 11 kap. 2 § tredje stycket skall vattenrättsingenjör vara sakkunnig och erfaren i vattenfrågors tekniska behandling. Av stadgan för vattendomstolarna framgår att ingenjörerna skall ha antingen vattenbyggnadsteknisk eller agrikulturteknisk grundutbildning. Utredningen föreslår att sistnämnda kompetenskrav slopas och ersätts av ett krav på erfarenhet av fastighetsvärdering. Vad beträffar antalet tekniska ledamöter påpekar utredningen att ett förhållandevis stort antal vattenmål är av enkel beskaffenhet och att de tekniska frågorna i sådana mål i allmänhet inte kräver att två ingenjörer medverkar i domstolen. Den nuvarande möjligheten att handlägga mål med en vattenrättsingenjör utnyttjas dock ganska sällan. Detta beror framför allt på att målens beskaffenhet ofta inte kan bedömas i förväg och att målen i regel behandlas i samband med annan förordning vid vilken två ingenjörer skall tjänstgöra. Enligt utredningens mening bör vattendomstolens sammansättning i större utsträckning än f. n. kunna anpassas till behovet av teknisk sakkunskap i varje särskilt mål. Utredningen anser det angeläget att den högt kvalificerade sakkunskap som vattenrättsingenjörerna representerar inte tas i anspråk i onödan. Det bör kunna överlämnas till vederbörande ordförande att bestämma om ett mål skall handläggas med en eller två vattenrättsingenjörer. Skall två ingenjörer delta bör regelmässigt den ene vara vattenbyggnadsteknisk ingenjör och den andre värderingsteknisk. Ordföranden bör dock ha viss frihet att, när målets beskaffenhet medger det, besluta att två ingenjörer av samma slag skall tjänstgöra.

I fråga om vattenrättsnämndemännen föreskrivs i 11 kap. 2 § fjärde stycket VL att de bör vara allmänt betrodda och kunniga om sin orts förhållanden. De utses genom särskilda val i enlighet med närmare bestämmelser i bl. a. 11 kap. 4 §. För nämndemän i fastighetsdomstol gäller liknande kompetenskrav och även de utses genom särskilda val. Utredningen anser att man redan nu bör kunna ta ett steg mot en fullständig integration av de båda domstolstyperna genom att låta dem som har

valts till nämndemän i fastighetsdomstol svara för lekmannainslaget också i vattendomstol. Benämningen vattenrättsnämndeman föreslås bli utmönstrad ur VL.

Utredningens överväganden föranleder lagändringar huvudsakligen i bestämmelserna om vattendomstol i 11 kap. 2—15 §§ VL. Frågorna om vattendomstols sammansättning och om ledamöternas allmänna kvalifikationer bör alltså behandlas i 2 §. Där föreskrivs i förslaget att vattendomstol är domför med en vattenrättsdomare som ordförande, en vattenrättsingenjör och två nämndemän samt att ytterligare en vattenrättsingenjör får sitta i domstolen. I bestämmelserna om ledamöternas kvalifikationer föreslås vissa smärre jämkningar. Det anses tillräckligt att föreskriva att vattenrättsdomare skall utses bland de lagfarna domarna i tingsrätten och att vattenrättsingenjör skall ha teknisk utbildning och erfarenhet av vattenfrågors tekniska behandling. Beträffande nämndemännen föreslås att de skall vara nämndemän i fastighetsdomstol inom vattendomstolens domsområde. I överensstämmelse med lagen om fastighetsdomstol föreslås i 3 § en föreskrift att Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer utser vattenrättsdomare samt utnämner eller förordnar vattenrättsingenjör.

I 11 kap. 5 § första och andra styckena anges efter vilka grunder nämndeman skall kallas att tjänstgöra i vattendomstolen. Utredningen föreslår att vattenrättsdomaren skall få avgöra denna fråga mera fritt och att det efter mönster av lagen om fastighetsdomstol endast föreskrivs att till tjänstgöring företrädesvis bör kallas nämndemän från den domsaga till vilken målet närmast har anknytning. Bestämmelsen i paragrafens sista stycke om vilken ingenjör som skall tjänstgöra i mål där domstolen är domför med fyra ledamöter föreslås upphävd. I 11 kap. 6 § andra stycket finns regler om tillvägagångssättet vid förfall för nämndeman. Reglerna, som i allt väsentligt överensstämmer med vad som för motsvarande situation föreskrivs i 4 kap. 10 § rättegångsbalken, anses överflödiga med hänsyn till den allmänna hänvisningen till bl. a. rättegångsbalken i 11 kap. 1 § sista stycket VL. Utredningen föreslår därför att de upphävs. I 11 kap. finns vidare ett antal bestämmelser som är av huvudsakligen administrativ natur och som i samband med organisationsreformen lämpligen bör ersättas med administrativa föreskrifter. Hit hör bestämmelserna i 6 § första stycket om tillvägagångssättet vid förfall för vattenrättsdomare och vattenrättsingenjör, i 8 § om vattenrättssekreterare, i 15 § om mottagande av handlingar m. m. i vattenrättsdomarens frånvaro samt i 51 § om särskilda kallelser till vattenrättsingenjörer och vattenrättsnämndemän. Dessa bestämmelser föreslås därför utgå ur lagen.

De ökade möjligheterna att handlägga mål med fyra ledamöter i vattendomstol bör enligt utredningen kunna utnyttjas också i mål som är anhängiga hos domstolen vid ikraftträdandet. Sålunda bör t. ex. upp-

skjutna ersättningsfrågor i anhängiga mål kunna tas upp efter den 1 januari 1972 med den mindre sammansättningen, om frågornas beskaffenhet medger det. Om domstolen i sammansättning med fem ledamöter har handlagt viss fråga vid huvudförhandling före ikraftträdandet men fortsätter huvudförhandlingen efter den tidpunkten bör däremot äldre bestämmelser naturligtvis alltså tillämpas. Detsamma gäller om huvudförhandlingen äger rum före men överläggningen till dom efter ikraftträdandet. Utredningen föreslår en övergångsbestämmelse av innebörd att äldre bestämmelser om vattendomstols sammansättning skall gälla vid huvudförhandling som har påbörjats före de nya reglernas ikraftträdande samt vid överläggning efter ikraftträdandet rörande fråga som behandlats vid sådan huvudförhandling. Av 4 kap. 8 och 9 §§ rättegångsbalken följer att i sådana fall de förutvarande vattenrättsnämndemännen är skyldiga att tjänstgöra även efter de nya reglernas ikraftträdande.

Enligt 11 § andra stycket statstjänstemannalagen är ordinarie underdomare med undantag av chefsdomare i tingsrätt skyldig att tjänstgöra som ledamot i annan underrätt, om denna ligger inom samma hovrättsområde och det är fråga om handläggning för vilken det krävs flera lagfarna domare än en. Sådan tjänstgöringsskyldighet åligger också ordinarie vattenrättsdomare. Utredningen föreslår att sistnämnda regel slopas när vattendomstolarna införlivas med tingsrättsorganisationen.

3.3 Remissyttrandena

3.3.1 Fastighetsdomstolarnas kompetensområde

Departementspromemorians förslag rörande avgränsningen av fastighetsdomstolarnas kompetensområde i stort har mött ett övervägande positivt gensvar vid remissbehandlingen. Förslaget att fastighetsdomstolarna skall överta ägodelningsrätternas och expropriationsdomstolarnas nuvarande uppgifter vinner sålunda allmänt gillande. I remissyttrandena ägnas frågan om överföring av mål och ärenden från de allmänna domstolarna till fastighetsdomstolarna det största utrymme.

SACO intar en avvisande hållning till förslaget grundprinciper. I prop. 1969: 44 angående de allmänna underrätternas organisation m. m. anförde departementschefen att det inte finns någon anledning att frånga den hittills gällande principen om en mycket vidsträckt kompetens för de allmänna underrätterna. Samtidigt framhöll han att det är av allmänt intresse att domarkårens mångsidighet bevaras. Enligt SACO:s mening är det tveksamt om departementspromemorians förslag verkligen medger att denna målsättning realiseras på ett nöjaktigt sätt. Förslagen i promemorian och vattenlagsutredningens förslag om vattendomstolarnas integrering i vissa tingsrätter kommer att resultera i en uppdelning av under-

rättsorganisationen så att tingsrätterna kommer att bestå av A-, B- och C-domstolar, av vilka de förstnämnda anförtros alla typer av mål och B-domstolarna alla mål utom vattenmål, medan till C-domstolarna hänskjuts endast allmänna tvistemål och brottmål. Detta kan enligt SACO medföra svårigheter för rekryteringen till C-domstolarna. Ett sätt att åtminstone delvis komma förbi detta problem skulle vara att tillåta att vissa typer av mål, vilka i promemorian hänförs till fastighetsdomstolarna, också i fortsättningen behandlas vid alla underrätter. Som exempel på en sådan typ av mål nämns hyresmål.

Också *hovrätten för Västra Sverige* diskuterar risken för att skillnader i underrätternas kompetens inbördes ger upphov till olika värdering av underrätterna. Hovrätten anser emellertid att de fördelar som står att vinna med en överföring av mål om inlösen eller annat tvångsförvärv av fast egendom till fastighetsdomstol är så stora att förslaget i dessa delar ändå bör genomföras. Däremot ifrågasätter hovrätten om hyres- och arrendemål är av den särskilda beskaffenhet att det är motiverat att överföra dem till fastighetsdomstol. *Göta hovrätt* anser att i synnerhet den speciella sammansättningen av fastighetsdomstolen i hyresmål talar mot en sådan överföring och påpekar att det vid tillkomsten av den nya hyreslagstiftningen inte ansågs att hyrestvister var av den speciella art att en särskild domstolsform behövde anordnas för dem. Även *lagmannen i Jönköpings tingsrätt* förordar en omprövning av förslaget att överföra hyresmålen till fastighetsdomstolarna. Också *Domareföreningen* anser starka skäl tala för att hyrestvisterna handläggs vid allmän domstol. Eventuellt kan det vara ändamålsenligt att koncentrera mål som gäller klandertalan mot hyresnämnds beslut till en sådan domstol för varje län. Inte heller i övrigt är föreningen övertygad om att alla grupper av mål som avses bli prövade av fastighetsdomstol verkligen bör hänföras dit.

Advokatsamfundet har inget att erinra mot att de i promemorian föreslagna målgrupperna överförs till fastighetsdomstol. Samfundet går längre och ifrågasätter om det inte skulle vara lämpligt att dit överföra alla de mål för vilka reglerna om exklusivt fastighetsforum i 10 kap. 10 § rättegångsbalken nu gäller. Under alla omständigheter bör enligt samfundet grannelagstvister av det slag som avses i 3 kap. 7 § JB liksom andra mål om grannelagsrättsliga förhållanden överföras till fastighetsdomstolarna. Samma synpunkter framför *lagmannen i Stockholms tingsrätt*. Också *lantmäteristyrelsen* och *Samfundet för fastighetsvärdering* anser att grannelagsrättsliga tvister bör behandlas av fastighetsdomstolarna och pekar på det nära sambandet mellan sådana mål och miljöskyddsmål.

Lantmäteristyrelsen anser vidare att tvister om servitut enligt 14 kap. JB, vilka ofta har sin tyngdpunkt i frågor av fastighetsteknisk eller fastighetsekonomisk art, bör hänföras till fastighetsdomstolarnas kompetensområde. Om det behövs för att undvika gränsdragningsproblem kan

man enligt styrelsen utan större olägenhet göra både fastighetsdomstol och allmän domstol behöriga i såväl sådana mål som äganderättstvister. Enligt *överlantmätaren i Stockholms län* är servitutsfrågor av så väsentlig betydelse för fastighetsindelningen och fastighetsbildningsverksamheten att det måste anses vara av stort intresse att mål härom hänförs till fastighetsdomstol. Överlantmätaren ifrågasätter om gränsdragningsproblemet har så stor betydelse att det utgör hinder för en ändring av forumregeln i sådana mål. *Hovrätten för Övre Norrland* anför beträffande rättshandlingsservituten att fastighetsdomstol mycket väl skulle kunna pröva exempelvis vissa vederlagsfrågor men att också andra, för allmän domstol mera lämpade tvister kan tänkas uppstå. Eftersom det inte synes möjligt att finna en klar och tydlig formel för vilka servitutsmål som skulle överföras till fastighetsdomstol torde man enligt hovrätten inte i detta hänseende böra utvidga domstolens kompetensområde.

Svea hovrätt anför att det inte kan vara en god ordning att sådana äganderättstvister — parcell- och gränstvister — som avser fastighetsindelningens beskaffenhet skall kunna utan föregående utredande förrättning avgöras av allmän domstol i en sammansättning som är helt skild från den som bör medverka i avgörandet av frågor om fastighetsindelningens beskaffenhet. En sådan möjlighet kan föranleda part att t. ex. av misstro mot fastighetsbildningsmyndigheten eller i kostnadsbesparande syfte förbigå förrättningsinstitutet. Enligt hovrätten bör man därför överväga en föreskrift att tvist av ifrågavarande slag alltid skall anhängiggöras genom ansökan hos fastighetsbildningsmyndigheten. Om det i något tvistemål vid allmän domstol skulle förekomma fråga vars avgörande är beroende på utgången av en parcell- eller gränstvist — något som enligt hovrätten måste vara ytterst sällsynt — bör domstolen kunna hänvisa parterna att få denna tvist löst fastighetsbestämningsvägen. Någon gång inträffar det att jakt eller fiske sker på omtvistat område i enda syfte att utan kostnad för den enskilde få en utredning till stånd om fastighetsindelningens beskaffenhet. Hovrätten anser det dock inte påkallat med en specialreglering för sådana brottmål. *Hovrätten för Nedre Norrland* framhåller att det bland äganderättstvisterna finns en grupp som enligt gällande lag skall handläggas av ägodelningsrätt som exklusivt forum, nämligen sådana mål om rågång eller annan fastighetsgräns som skall anhängiggöras genom stämning (21 kap. 15 § 4 JDL). Hovrätten ifrågasätter om det inte bör övervägas att för sådana rena gränstvister göra fastighetsdomstol till exklusivt forum. *Överlantmätaren i Gävleborgs län* anför att frågan om forum i äganderättstvister inte kan anses helt tillfredsställande löst i promemorian. *Hovrätten för Övre Norrland* ansluter sig däremot till vad som i promemorian anföras som skäl för att inte överföra bl. a. äganderättstvister till fastighetsdomstol. Hovrätten framhåller dock att spörsmålet delvis är ganska tveksamt.

Hovrätten för Västra Sverige och Industriförbundet ifrågasätter om

det inte skulle vara till fördel om mål enligt 14 § förköpslagen (1967: 868) handlades av fastighetsdomstol. Industriförbundet ifrågasätter vidare om det på sikt finns skäl att behålla statens va-nämnd som specialforum för vatten- och avloppsmål och om inte också dessa bör över-
tas av fastighetsdomstolarna.

Svea hovrätt och *vattenlagsutredningen* föreslår att fråga som avses i 34 § andra stycket ExL, dvs. fråga om ersättning för skada eller intrång som har uppstått efter expropriationsmålet slutliga avgörande och inte har kunnat förutses i målet, skall prövas av fastighetsdomstol, trots att ExL:s bestämmelser inte är tillämpliga i detta fall. Enligt hovrätten bör fastighetsdomstol vidare ta upp tvist om ersättning till expropriat för kostnader som har uppkommit under behandlingen hos Kungl. Maj:t av ansökan om expropriation. Expropriaten är berättigad till sådan ersättning enligt 67 § första stycket sista ledet ExL men ersättningen kan inte utdömas i expropriationsmålet.

Vidare bör enligt *Svea hovrätt* talan enligt 49 § första stycket lagen om ägföred, dvs. klandertalan grundad på syn i anledning av försummat underhåll av stängsel, instämmas till fastighetsdomstol med hänsyn till sådan talans samband med mål om stängselskyldighet. Enligt *hovrätten över Skåne och Blekinge* bör uttrycket fastighetsdomstol för tydlighets skull införas också i 29 § tredje stycket och 31 § första stycket i lagen. Samma remissinstans anser att de nuvarande bestämmelserna i 36 och 37 §§ om uppvisande vid allmän underrätt av förening lämpligen kan avse sådan allmän underrätt som är fastighetsdomstol i den ort där de fastigheter som föreningen angår är belägna.

Göta hovrätt ifrågasätter om inte talan om utdömande av vite som har förelagts enligt 7 § jordförvärvslagen eller 3 § jordhävdslagen bör föras vid fastighetsdomstol i likhet med vad som gäller enligt 22 § lagen om arrendenämnder och hyresnämnder.

Enligt *hovrätten för Övre Norrland* kan det diskuteras om inte en föreskrift om sådan protokollföringsplikt som enligt 28 § ExL föreligger när enskilda ledamöter på domstolens uppdrag verkställer undersökning på stället borde tas in i 9 § FDL. Anledningen till att detta inte skedde vid FDL:s tillkomst kan inte utläsas av lagens förarbeten. Sådan protokollföringsplikt är föreskriven i 11 kap. 45 § 2 mom. andra stycket VL. Bl. a. rättssäkerhetsskäl talar för en sådan protokollföringsplikt.

Hovrätten för Nedre Norrland anför att avsikten med 75 § byggnadslagen inte torde vara att reglera skadeståndsskyldigheten vid genomförande av stadsplan i andra än de i paragrafen uttryckligen angivna fallen. Om skada annars uppkommer vid stadsplans genomförande lär emellertid under särskilda omständigheter skadeståndsskyldighet kunna föreligga på grund av allmänna rättsregler, varvid prövningen ankommer på allmän domstol. Konsekvensen av förslaget i denna del blir att likartade tvistefrågor kan bli föremål för behandling vid både fastighetsdomstol

och allmän domstol beroende på om som grund för skadeståndsskyldigheten åberopas reglerna i 75 § byggnadslagen eller allmänna rättsregler. Om fastighetsdomstolarna övertar också de mål som grundar sig på allmän skadeståndsskyldighet, kan besvärliga gränsdragningsproblem uppstå. Hovrätten ifrågasätter därför om inte tvister enligt 75 § byggnadslagen också i fortsättningen bör prövas av allmän domstol. Hovrätten kritiserar också förslaget att den särskilda rättegångskostnadsregeln i 65 § skall bli tillämplig på tvister enligt 75 §. Utöver betänkligheter rörande regelns lämplighet i sådana tvister anför hovrätten att det inte kan vara riktigt att tillämpa andra kostnadsregler i dessa mål än som gäller då i likartade mål skadeståndsskyldigheten grundas på allmänna rättsregler. Kostnadsregeln föranleder invändningar även från *länsstyrelsen i Gävleborgs län, kommunförbundet, Gävleborgs länsavdelning av kommunförbundet och lagmannen i Stockholms tingsrätt*. Som skäl för invändningarna anføres bl. a. att den enskilde måste i förhållande till samhället ha obesuren möjlighet att utan eget kostnadsutlägg hävda sin rätt och att rättegångskostnadsreglerna i 67 § ExL bör gälla i dessa fall. *Svea hovrätt* ansluter sig däremot till den i promemorian framförda uppfattningen.

Hovrätten över Skåne och Blekinge anser att mål om ersättning för kostnad eller skada som uppkommer vid undersökning eller bärgning av skeppsvrak är av den art att de bör handläggas vid fastighetsdomstol. Hovrätten föreslår därför att ett tillägg görs till 9 a § tredje stycket lagen om fornninnen av innehåll som motsvarar den i promemorian föreslagna sista punkten i 5 § tredje stycket.

Vattenlagsutredningen tillstyrker den föreslagna ändringen i 14 kap. 5 § 1 mom. VL men påpekar att allmän domstol alltså kommer att vara behörig i liknande vanligen bagatellartade ersättningsfrågor. Med hänsyn till den pågående översynen av VL och det troligen mycket begränsade antalet mål syns emellertid nuvarande ordning kunna behållas tills vidare för dessa fall.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län ifrågasätter om det kan anses befogat att ha kvar det särskilda mindre, domstolsliknande organ, benämnt vägsynenämnd, som regleras i lagen om allmänna vägar. Dess uppgifter torde utan olägenheter kunna direkt övertas av fastighetsdomstol.

3.3.2 Fastighetsdomstolarnas sammansättning och domförfhet

Remissinstansernas intresse knyter sig främst till frågan hur teknisk sakkunskap skall tillföras fastighetsdomstolen.

Svea hovrätt anser att det bör övervägas om inte tekniker också med annan erfarenhet än av fastighetsbildning eller fastighetsvärdering skall kunna fast anställas vid fastighetsdomstolarna. Det torde dock enligt hovrätten inte vara möjligt att med fast anställda personer möta alla de behov av teknisk sakkunskap som bör tillgodoses. På grund härav synes det hovrätten erforderligt att vid sidan av de fast anställda förordna ett

antal tekniker, ur vilken krets fastighetsdomstol vid oundgängligt behov av särskild sakkunskap skall kunna tillkalla en att tjänstgöra i domstolen i stället för den ordinarie tekniske ledamoten. En sådan ordning kan också visa sig värdefull vid tillfälliga arbetstoppar. Liknande synpunkter anlägger lagmannen i *Stockholms tingsrätt*.

Göta hovrätt anför att expropriationsmålens överförande till fastighetsdomstol innebär en försvagning av domstolens sammansättning på teknikersidan. I ett icke ringa antal mål kan antas föreligga behov av flera tekniker och särskilt av sådana som är hemmastadda på olika specialområden. Det bör därför enligt hovrätten övervägas att tillföra fastighetsdomstolarna ett starkare sakkunniginslag än som föreslås i promemorian. *Lantmäteristyrelsen* förordar att fastighetsdomstolens ordförande får möjlighet att låta två tekniker ingå i domstolen, om målets beskaffenhet ger anledning till det. Möjligheten bör stå öppen inte bara i expropriationsmål och liknande mål utan också i t. ex. mål om inlösen enligt 8 kap. FBL. Om två tekniker ingår i domstolen blir antalet ledamöter sex. Om antalet inte får vara högre än fem måste följderna bli att den andre teknikern träder in i stället för den ene juristledamoten. En domstolssammansättning med två tekniska ledamöter eller åtminstone möjlighet att låta en andre tekniker träda in i stället för den ene juristledamoten i mera komplicerade mål förordas också av *vattenlagsutredningen*, *advokatsamfundet*, *Domareföreningen*, *Vattenrättsingenjörsföreningen*, *Samfundet för fastighetsvärdering* och *överlantmätaren i Gävleborgs län*. Advokatsamfundet förordar att det nuvarande systemet med tekniker i expropriationsmål bibehålls, bl. a. med hänsyn till statsverkets kostnader, medan Samfundet för fastighetsvärdering föreslår att den ene tekniske ledamoten skall vara heltidsanställd och den andre utses så som de nuvarande expropriationsteknikerna. Flera remissinstanser understryker behovet av företagsekonomisk sakkunskap. *Överlantmätaren i Jönköpings län* anför att det kan övervägas om man inte borde försöka skapa en organisation som bättre än förslaget ger möjlighet att ta tillvara den samlade sakkunskap som finns hos kåren av expropriationstekniker.

Svea hovrätt och lagmannen i *Stockholms tingsrätt* ifrågasätter om det inte är lämpligare att helt slopa föreskriften om nämndemännen i 17 § andra stycket andra punkten ExL än att överföra den till FDL, eftersom nämndemännen inte är avsedda att vara partsrepresentanter utan ojäviga ledamöter i domstol. En motsatt uppfattning företräds av *TCO* och *Hyresgästernas Riksförbund*, vilka föreslår att fastighetsdomstol i ärenden som rör hyra, bostadsrätt eller tvångsförvaltning av bostadsfastighet ges sådan sammansättning att partsorganisationerna på hyresmarknaden i likhet med vad som är fallet i hyresnämnderna blir direkt representerade. Förbundet finner det vidare naturligt att mål rörande expropriation, miljöskydd och naturvård skall kunna handläggas med samma sammansättning som hyresmål.

Fastighetsägareförbundet och kommunstyrelsen i Sundsvall ifrågasätter om inte fastighetsdomstol bör ha samma sammansättning i hyresmål, bostadsrättsmål och mål om tvångsförvaltning av bostadsfastighet som i andra mål. Förbundet är inte benäget att dela den i promemorian framförda uppfattningen att det i hyresmål och liknande mål i allmänhet inte föreligger behov av teknisk sakkunskap. *Lagmannen i Stockholms tingsrätt* uttalar att möjligheten till en sammansättning med teknisk ledamot också i hyresmål och liknande mål blir av stort värde. Som exempel på mål där teknisk expertis kan behövas nämner han sådana mål där det gäller att bestämma hyra för en bostadslägenhet med ledning av jämförelsematerial angående bruksvärdet för likvärdiga lägenheter. Med hänsyn till arten av den prövning som skall ske enligt lagen om tvångsförvaltning av bostadsfastighet ifrågasätter *hovrätten för Västra Sverige* om inte teknisk ledamot normalt bör ingå i fastighetsdomstolen vid handläggning av mål enligt denna lag.

Hovrätten över Skåne och Blekinge anser att promemorieförslaget brister i enhetlighet i reglerna om fastighetsdomstols sammansättning. Någon egentlig anledning att behandla hyresmål annorlunda än andra typer av mål där teknikern kan undvaras synes inte kunna åberopas. Enligt hovrättens mening bör därför teknikern antingen ingå i domstolen i alla mål eller också bytas ut mot en nämndeman i alla de mål där något behov av teknisk sakkunskap inte finns. Med hänsyn till att tillgången på välkvalificerade tekniker torde vara begränsad förordar hovrätten en lösning enligt det senare alternativet.

Kommunstyrelsen i Sundsvall anser att mandattiden för nämndeman i fastighetsdomstol bör vara tre år och sammanfalla med den mandattid som gäller för andra kommunalt valda förtroendemän.

Göta hovrätt anser att den föreslagna 4 § i FDL bör arbetas om. Enligt hovrätten synes den nya bestämmelsens ordalydelse innebära att mål om lagsökning och betalningsföreläggande vid fastighetsdomstol inte kan avgöras av ensamdomare. I vart fall kan tväkan råda om innebörden. *Hovrätten för Västra Sverige* kritiserar uttrycket "domför med en lagfaren ledamot", eftersom det inte klart ger vid handen om avsikten är att domstolen skall vara en enmansdomstol eller bestå av en lagfaren ledamot, en teknisk ledamot och två nämndemän. *Lagmannen i Stockholms tingsrätt* anser att 4 § första stycket FDL bör ges sådan utformning att det framgår klart att ensamdomare under förberedelsen kan meddela tredsdom och dom som grundas på medgivande, något som särskilt för hyresmålen del torde vara ofrånkomligt. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* anför att promemorians förslag ger det till synes egendomliga resultatet att domförhållsreglerna förefaller strängare vid måls avgörande utan huvudförhandling än vid huvudförhandling i förenklad form. Inget skäl här till anför i promemorian utöver hänvisningen till 16 kap. 8 § första stycket FBL. Talan som medgivits eller eftergivits och stadfästelse

av förlikning torde mycket väl lämpa sig för avgörande av en enda lagfaren ledamot. Hovrätten avstyrker att något undantag görs från regeln om domförhet vid måls avgörande utan huvudförhandling. Om i något fall en undantagsreglering skulle vara motiverad torde denna med fördel kunna tas in i den särskilda författningen.

Hovrätten för Västra Sverige och hovrätten för Nedre Norrland påpekar att departementschefen vid fastighetsdomstolarnas tillkomst uttalade (prop. 1969: 44 s. 254) att anordningen med omedelbar huvudförhandling i anslutning till förberedelsen inte borde tillämpas vid fastighetsdomstol utan att det behov av en förenklad handlägningsform som föreligger i vissa av de mål sådan domstol har att pröva i stället borde tillgodoses genom att man — efter förebild från 16 kap. 8 § FBL — öppnade möjlighet att avgöra mål utan huvudförhandling i betydligt större omfattning än som kan ske i vanliga tvistemål. I promemorian har inte angetts något skäl för att man där intar en motsatt ståndpunkt. Enligt hovrätten för Nedre Norrland bör ytterligare övervägas om sådana särbestämmelser om måls avgörande utan huvudförhandling som 16 kap. 8 § FBL innehåller skall införas beträffande andra mål som faller inom fastighetsdomstols kompetens. Hovrätten påpekar vidare att departementschefen i nyssnämnda proposition (s. 253) uttalade att de mål som enligt 16 kap. 8 § FBL kan avgöras utan huvudförhandling är av sådan beskaffenhet att utrymmet för lekmannasynpunkter är mycket begränsat och att det då synes från både principiella och praktiska synpunkter olämpligt att uppställa ett ovillkorligt krav på att nämndemännen skall medverka vid prövningen. Enligt förslaget i promemorian skulle det emellertid inte vara möjligt att på sätt departementschefen sålunda förordade handlägga här åsyftade mål utan nämndemän. Hovrätten anser att det saknas skäl att nu frångå den ståndpunkt som intogs vid behandlingen av förslagen till FBL och FDL.

3.3.3 Övergångsfrågor i anledning av fastighetsdomstolsreformen

Förslaget att reformen av underrättsorganisationen i fastighetsmål skall vara fullt genomförd den 1 januari 1972 föranleder i allmänhet inga invändningar i remissyttrandena. Bara *lagmannen i Växjö tingsrätt* anser det önskvärt att utvidgningen av fastighetsdomstolarnas kompetensområde sker successivt. Utvidgningen bör till en början bara omfatta mål och ärenden enligt FBL och i varje fall bör upphörandet av vattendomstolarna som självständiga enheter och av expropriationsdomstolarna anstå till en senare tidpunkt än den 1 januari 1972.

Enligt *Svea hovrätt* däremot måste det anses vara av stort intresse att fastighetsdomstolarna snarast kan börja arbeta i full utsträckning och att mål av samma typ inte samtidigt handläggs vid domstolar av skilda slag och med olika sammansättning. Därför bör redan från början så många mål som möjligt överföras till fastighetsdomstolarna. Å andra sidan bör

ett mål inte överflyttas, om handläggningen har fortskridit så långt att det är av stor betydelse att samma ledamöter som tidigare har deltagit fortsätter därmed. Detta leder enligt hovrätten till följande överväganden. Mål som är anhängigt hos expropriationsdomstol bör inte överföras, om undersökning enligt 28 § ExL har påbörjats, om syn har hållits, om till någon del bifallande beslut har meddelats i tvistig förskottsfråga eller om huvudförhandling har förekommit. Mål som är anhängigt hos allmän domstol bör prövas av fastighetsdomstol, om huvudförhandling inte påbörjats vid lagändringens ikraftträdande. Hos ägodelningsrätt anhängigt mål bör inte överflyttas, om undersökning enligt 21 kap. 32 § JDL påbörjats, om syn hållits eller om huvudförhandling förekommit. Det sagda föranleder att FBLP och JP bör ändras. *Lagmannen i Stockholms tingsrätt* framställer samma förslag såvitt avser mål som är anhängiga hos expropriationsdomstol och allmän domstol.

Också Göta hovrätt, hovrätten för Nedre Norrland och lagmannen i Växjö tingsrätt föreslår att mål eller ärende som vid FBL:s ikraftträdande är anhängigt hos ägodelningsrätt skall handläggas av denna även därefter, om huvudförhandling har påbörjats före ikraftträdandet.

Expropriationsdomstol kan enligt 34 § första stycket ExL ha hänvisat part att föra särskild talan vid domstolen om ersättning. *Lagmannen i Stockholms tingsrätt* anför att det möjligen behövs en övergångsbestämelse som klargör att saken skall instämmas till fastighetsdomstolen.

3.3.4 Fastighetsdomstolarnas domkretsar

Många remissinstanser anför synpunkter på promemoriaförslaget i fråga om fastighetsdomstolarnas lokalisering och domkretsar. De allmänna principerna godtas genomgående, men kritik riktas mot lösningen av särskilda lokaliseringsfrågor. Vissa remissinstanser, bl. a. *domstolsverksutredningen* och *Domareföreningen*, föreslår att 1 § FDL ändras på sådant sätt att det blir möjligt att inrätta två eller flera fastighetsdomstolar med samma domsområde men med olika kompetens. Anledningen härtill är att det i vissa län kan medföra ogynnsamma verkningar om t. ex. hyresmål och liknande mål skall handläggas vid samma domstol som bör vara forum i andra fastighetsdomstolsmål.

3.3.5 Vattendomstolarna

Vattenlagsutredningens förslag har fått ett mycket positivt mottagande vid remissbehandlingen. Förslaget att avvecklingen av vattendomstolarna skall genomföras i två etapper och att vattendomstolarna nu skall inordnas i den allmänna underrättsorganisationen som en dömande funktion sidoordnad med fastighetsdomstolarna tillstyrks eller lämnas utan erinran i praktiskt taget samtliga yttranden. På flera håll framhålls som en förtjänst hos förslaget att det torde garantera att vattenrättsskipningens nuvarande kvalitet bibehålls.

Förslaget avstyrks av *Söderbygdens vattendomstol* och *Norrbottnens läns landsting*. Vattendomstolen framhåller att vattendomstolarnas arbetsbelastning inte torde minska till dess frågan om tillståndsgivningen i vattenmål har fått sin slutliga lösning omkring år 1975. Det saknas därför skäl att ändra vattendomstolarnas status förrän det har blivit avgjort om och när domstolarnas tillståndsgivning skall upphöra. I vart fall bör någon ändring inte ske förrän i samband med att ett centralt domstolsverk inrättas. Landstinget anser att de föreslagna organisationsförändringarna är omotiverade och onödiga, eftersom övervägande skäl talar för att de vattenrättsliga frågor som skall avgöras av domstol bör prövas av fastighetsdomstol. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län*, som i och för sig inte har något att erinra mot förslaget, framhåller att det medför risk att man binder sig för en bestämd lösning när det gäller frågan om tillståndsprövningen i framtiden skall ske i administrativ eller judiciell ordning.

Mellanbygdens vattendomstol ansluter sig i huvudsak till vad utredningen anför om antalet ingenjörer men anser att lagtexten bör utformas så att det klart framgår att huvudregeln är att två ingenjörer skall ingå i domstolen. Domstolen framhåller vidare att bestämmelsen om att vattendomstol är domför med en ingenjör måste utformas så att högre rätt inte kan åberopa domstolens sammansättning som grund för ett undanröjande. *Österbygdens vattendomstol*, *Vattenrättsingenjörsföreningen*, *Teknologföreningen* och *vattenrättsingenjörerna vid Nedre Norrbygdens vattendomstol* framför liknande synpunkter. *Vattenöverdomstolen* påpekar vid behandlingen av kompetensreglerna i stadgan för vattendomstolarna att även de vattenbyggnadstekniska ingenjörerna sysslar med värderingsfrågor i så stor utsträckning att kravet på erfarenhet av fastighetsvärdering är uppfyllt för deras del. Detta bör framhållas i motiven. Motsvarande synpunkt framförs av *Mellanbygdens* och *Österbygdens vattendomstolar* samt *Vattenrättsingenjörsföreningen*.

Nedre Norrbygdens vattendomstol anser, att vattendomstolarna bör få behålla sina särskilda nämndemän. Domstolen framhåller emellertid att det enligt 4 kap. 9 § rättegångsbalken är möjligt att i påbörjade mål använda förut anlitade nämndemän. *Övre Norrbygdens* och *Mellanbygdens vattendomstolar* framför samma önskemål, sistnämnda domstol med det tillägget att vattenrättsnämndemännen bör få tjänstgöra även i nya mål åtminstone till löpande valperiods slut. *Österbygdens vattendomstol* ifrågasätter om inte den nuvarande åldersgränsen för vattenrättsnämndeman, 65 år, bör bibehållas, eventuellt genom att införas för nämndeman i fastighetsdomstol.

4. Departementschefen

4.1 Tillståndsprövningen i vattenmål m. m.

Med större företag i vatten följer i allmänhet betydelsefulla långsiktiga verkningar av skilda slag. Med hänsyn härtill och till de många viktiga men inbördes motstridiga intressen som kräver beaktande när det gäller användningen av våra vattentillgångar är det uppenbarligen av stor betydelse att dessa företag blir inpassade i samhällsplaneringen i stort. Teknikens framsteg och den allmänna samhällsutvecklingen medför att behovet av ett samlat grepp över vattenresursernas användning gör sig gällande med allt större kraft. De nuvarande reglerna för tillståndsprövningen i vattenmål tillgodoser inte detta behov på ett tillfredsställande sätt. Prövningen ankommer i flertalet fall på vattendomstol, som varken har den överblick över alla synpunkter som måste beaktas eller de rättsliga befogenheter som skulle behövas. Som jag har framhållit i andra sammanhang bör den prövning det här är fråga om hellre företas av administrativa myndigheter och nära samordnas med annan samhällsplanering. Genom miljöskyddslagen har tillståndsprövningen såvitt gäller en viss typ av vattenanvändning flyttats över från vattendomstolarna till administrativ myndighet, och vattenlagsutredningen skall enligt sina direktiv lägga fram förslag till en liknande reform beträffande andra vattenrättsliga tillståndsfrågor.

I sitt nu avgivna delbetänkande anför utredningen att tiden ännu inte är mogen för ett slutligt ställningstagande till frågan om utformningen av det vattenrättsliga provningssystemet. Som skäl härför anger utredningen att reglerna måste samordnas med det nya system för fysisk planering som kan bli resultatet av bygglagutredningens arbete och det arbete som bedrivs inom civildepartementet på en fysisk riksplanering. Samordning måste enligt utredningen också ske med annan aktuell tillståndsgivning av t. ex. mark- eller energipolitisk art. Det alltmer trängande behovet av ett samlat grepp över fördelningen av våra vattenresurser motiverar emellertid enligt utredningens mening att man nu vidtar *provisoriska ändringar* inom ramen för den gällande vattenlagstiftningen. Utredningen föreslår därför att VL ändras så att tillåtlighetsprövningen i viktigare vattenmål anförtros Kungl. Maj:t och att Kungl. Maj:t får möjlighet att vid sin prövning i större omfattning än nu anlägga allmänna planeringssynpunkter. Ett avgörande skäl för att prövningen nu bör förläggas hos Kungl. Maj:t är enligt utredningen att ingen annan än Kungl. Maj:t f. n. torde ha möjlighet att grunda en allsidig bedömning av tillståndsfrågor på det material som växer fram vid arbetet på den fysiska riksplaneringen. De nya bestämmelserna föreslås gälla företag enligt 2 och 3 kap. VL, dvs. bl. a. kraftverksbyggen, vattenregleringar och grundvattentäkter, samt vattenav-

ledning och invallning enligt 7 kap. Lagtekniskt innebär förslaget en utvidgning av den prövningsrätt som enligt 4 kap. 13 § f. n. tillkommer Kungl. Maj:t i fråga om vissa vattenregleringsföretag.

Remissinstanserna ansluter sig i allmänhet till utredningens bedömning i fråga om behovet av provisoriska lagändringar, och huvudinnehållet i utredningens förslag tillstyrks eller lämnas utan erinran i praktiskt taget samtliga yttranden. Som en särskild förtjänst hos förslaget framhålls att allmänna planeringssynpunkter kan beaktas vid prövningen av större företag.

Jag kan godta utredningens bedömning att tiden ännu inte är mogen för ett slutligt ställningstagande till det vattenrättsliga prövningssystemets utformning. Jag instämmer också i att det med hänsyn till vikten av att kunna tillgodose allmänna planeringssynpunkter föreligger behov av provisoriska lagändringar. Det förslag utredningen har lagt fram är väl ägnat att tillgodose detta behov och bör därför genomföras. Jag är emellertid angelägen om att utredningen så snart som möjligt lägger fram förslag till en mera slutgiltig lösning efter de riktlinjer som har angetts i direktiven. Vid utarbetandet av ett sådant förslag bör utredningen samråda med bygglagutredningen, och det synes lämpligt att de båda utredningarna bedriver sitt arbete på sådant sätt att den fortsatta behandlingen av deras förslag kan samordnas.

Som några remissinstanser har påpekat föreligger både enligt gällande rätt och enligt förslaget vissa samordningsproblem i förhållande till miljöskyddslagen och byggnadslagstiftningen. Det är nästan omöjligt att undvika sådana olägenheter i ett övergångsskede. I praktiken torde problemen emellertid kunna lösas på ett smidigt sätt genom samarbete mellan berörda parter och myndigheter. Den föreslagna utvidgningen av Kungl. Maj:ts prövningsrätt underlättar lösningen av åtskilliga samordningsproblem.

Innan jag går närmare in på de nya reglernas utformning vill jag beröra en fråga som naturvårdsverket och koncessionsnämnden för miljöskydd har tagit upp i sina remissyttranden. De anser det angeläget att VL snarast ändras så att möjlighet öppnas till omprövning från vattenvårdssynpunkt av gällande vattenhushållningsbestämmelser som innebär tillstånd till s. k. nolltappning. Denna fråga är emellertid utomordentligt komplicerad och har sådant samband med en rad andra regler i VL att jag för min del har svårt att se att några fördelar skulle vara att vinna med att bryta ut den till särbehandling. Skulle vattenlagsutredningen vid sitt fortsatta arbete komma till en annan uppfattning är det emellertid inte något som hindrar att frågan tas upp särskilt.

I likhet med utredningen anser jag att de nya reglerna om Kungl. Maj:ts prövning lämpligen kan tas in i 4 kap. och ersätta den nuvarande 13 §. Vad gäller omfattningen av prövningsrätten

innebär utredningens förslag att det i en särskild vattenrättskungörelse skall anges vissa typer av företag, som alltid skall prövas av Kungl. Maj:t (kungörelsefall), medan Kungl. Maj:t beträffande andra företag skall kunna förbehålla sig prövningsrätten genom särskilt beslut (förbehållsfall). Som allmän förutsättning för Kungl. Maj:ts prövningsrätt skall dock för båda fallen gälla att företaget är av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet.

I likhet med remissinstanserna anser jag den föreslagna uppläggningsen lämplig. Kungl. Maj:ts prövningsrätt bör principiellt omfatta endast företag som är av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet. Den närmare regleringen av vilka företag som skall hänföras till denna kategori får, som utredningen föreslår, ske genom kungörelse och särskilda förbehåll från Kungl. Maj:t. I enlighet med vad utredningen föreslår bör vidare Kungl. Maj:t kunna pröva även sådana mål som har nära samband med mål som enligt gällande föreskrifter skall prövas av Kungl. Maj:t. Från vattendomstolshåll har framförts önskemål om att vattendomstolarna därutöver skall få möjlighet att av eget initiativ hänskjuta företag till Kungl. Maj:ts prövning. Jag kan inte biträda detta förslag.

För att den föreslagna ordningen skall få åsyftad effekt är det givetvis av vikt att Kungl. Maj:t utnyttjar förbehållsrätten i avsedd omfattning. Vid bedömningen av om förbehåll skall göras blir det i regel av avgörande betydelse i vilken mån allmänna planeringssynpunkter behöver anläggas vid tillståndsprövningen. Det är givetvis viktigt att Kungl. Maj:t får det underlag som behövs för ett ställningstagande till denna fråga. Ofta torde planverket samt länsstyrelser och kommuner som ansvariga för planläggningen ha anledning att fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på behovet av ett förbehåll. De skyldigheter som sedan gammalt åligger kammarkollegiet på detta område torde böra bestå. Med hänsyn härtill bör, som kollegiet har påpekat, den gällande skyldigheten att översända ansökningshandlingarna i vattenmål till kollegiet utvidgas att omfatta också viktigare mål om grundvattentäkt. Besked om förbehåll bör givetvis lämnas i ett så tidigt skede av vattenmålet som möjligt och helst före huvudförhandlingen. Förbehållsrätten bör inte få utövas efter det att dom eller beslut har meddelats i tillåtlighetsfrågan oavsett om överklagande sker eller inte.

I fråga om grunderna för Kungl. Maj:ts prövning delar jag utredningens uppfattning att särskilda bestämmelser bör införas vilka medger en friare och mera mångsidig prövning av företagen än som f. n. kan ske vid vattendomstol. Ett huvudsyfte med reformen är att viktigare företags tillåtlighet skall kunna bedömas inte bara enligt nuvarande tillåtlighetsregler utan även och framför allt från allmänna planeringssynpunkter. Detta bör givetvis komma till uttryck i lagtexten. Prövningen skall innefatta en allsidig bedömning, varvid alla de as-

pekter som tillmätts betydelse i planeringssammanhang skall beaktas. Hit hör givetvis intresset av att effektivt kunna utnyttja vattnet för elkraftsproduktion samt för privat och industriell konsumtion men också exempelvis intresset av att förhindra ekonomiskt olämplig lokalisering och onödigt förstörelse av miljövärden. Som utredningen påpekar kan även arbetsmarknadspolitiska intressen komma att tillmätas betydelse i detta sammanhang. Att som Näringslivets Byggnadsdelegation förordar inrikta prövningen uteslutande på markanvändningsfrågor och bortse från s. k. verksamhetsplanering synes mig varken lämpligt eller möjligt. I praktiken sker verksamhetsplaneringen och markanvändningsplaneringen i så nära samband att det inte går att isolera den ena från den andra.

Det synes mig självklart att Kungl. Maj:t vid sin prövning från allmänna planeringssynpunkter får ta hänsyn inte bara till det företag ansökningen avser utan också till företag som kan väntas bli aktualiserade av detta. Jag anser emellertid att det kan vara lämpligt att i lagen ta in en erinran om att Kungl. Maj:t skall beakta sannolika följdföretag enligt VL. Bestämmelsen bör ges en mera generell utformning än utredningen föreslår.

Som utredningen anför bör Kungl. Maj:t vid sin tillståndsprövning kunna väga olika samhällsintressen mot varandra på ett friare sätt än VL:s tillåtlighetsregler f. n. medger. Kungl. Maj:t bör alltså inte vara ovillkorligen bunden av särskilda hindersbestämmelser i VL utan kunna med bortseende från dem ge tillstånd till företag som är av synnerlig betydelse från allmän synpunkt. Detta innebär att Kungl. Maj:t bör ges en dispensbefogenhet motsvarande den som nu finns enligt 2 kap. 3 § tredje stycket och 44 § tredje stycket VL. Dispensbefogenheten bör gälla även hinder som avses i 2 kap. 11 § och 12 § första stycket, dvs. sådana som har samband med farleds- och flottledsintressen samt klimat- och hälsosynpunkter. Det är självfallet att dispensbefogenheten skall utnyttjas endast då mycket starka skäl talar för att ett företag bör tillåtas.

Vattenöverdomstolen och Nedre Norrbygdens vattendomstol föreslår att bestämmelserna i 2 kap. 20 § 3 mom. och 47 § 2 mom. samt 7 kap. 46 § andra stycket VL ändras så att de av utredningen föreslagna grunderna för Kungl. Maj:ts prövning blir tillämpliga även vid underställning enligt nämnda lagrum. Detta skulle bl. a. medföra den sakliga ändringen att underställning och dispens kunde ske även när hinder föreligger enligt 2 kap. 11 § eller 12 § första stycket. Vidare skulle Kungl. Maj:t få ett uttryckligt lagstöd för att anlägga allmänna planeringssynpunkter vid prövningen. Även om systematiska skäl talar för den föreslagna ändringen anser jag inte att det finns tillräcklig anledning att nu ändra tillåtlighetsreglerna i 2 och 7 kap. Det torde f. ö. ligga i sakens natur att Kungl. Maj:t vid sin allmänna prövning av

frågan om företaget skall få komma till stånd har att fästa stor vikt vid allmänna planeringssynpunkter.

Från flera håll ifrågasätts om inte det allmänna planeringskravet som tillåtlighetsrekvisit bör gälla också de mindre företag som fortfarande kommer att ligga kvar under vattendomstolarnas prövning. I likhet med utredningen anser jag emellertid att de provisoriska ändringar som nu skall företas bör inskränkas till att gälla Kungl. Maj:ts prövningsrätt. Syftet med den föreslagna reformen är ju f.ö. att vattendomstolarnas prövning i fortsättningen inte skall gälla andra företag än sådana som är av mindre betydelse för samhällsplaneringen i stort.

I fråga om Kungl. Maj:ts möjlighet att föreskriva särskilda villkor i samband med ett tillstånd kan jag ansluta mig till vad utredningen har anfört. Villkor bör alltså komma i fråga i ungefär samma situationer som f. n. I likhet med utredningen anser jag det olämpligt att i lagtexten anknyta till bygdens intressen, eftersom detta skulle kunna minska möjligheterna att på lämpligast sätt tillgodose fiskeri- och renkötselintressena.

I syfte att tillförsäkra Kungl. Maj:t ett tillfredsställande underlag för prövningen föreslår utredningen vissa bestämmelser om utomprocessuellt förberedelseförfarande, om innehållet i ansökan och om den förberedande handläggningen vid vattendomstolen. Jag kan i allt väsentligt ansluta mig till vad utredningen sålunda föreslår. Jag instämmer i att det utomprocessuella förberedelseförfarandet åtminstone tills vidare bör bibehållas och att dess användningsområde bör bestämmas till sådana företag som kan antas komma under Kungl. Maj:ts prövning. Förfarandet skall säkerställa att projekteringsarbetet för sådana företag bedrivs i samråd med de myndigheter som skall ta till vara det allmänna planeringsintresset. Det bör också innefatta information till den ortsbefolkning som berörs av det planerade företaget. Närmare föreskrifter i ämnet får meddelas av Kungl. Maj:t.

I likhet med utredningen anser jag att ansökan rörande företag som kan antas komma under Kungl. Maj:ts prövning bör innehålla redogörelse för den utomprocessuella förberedelse som har ägt rum, en bedömning av företagets betydelse från allmänna planeringssynpunkter och uppgift om eventuella följd företag enligt VL samt att ansökningshandlingarna bör översändas från vattendomstolen till naturvårdsverket, planverket och vederbörande länsstyrelse. Detta innebär att både sökanden och vattenrättsdomaren i förväg måste bedöma sannolikheten för att Kungl. Maj:t kommer att utöva sin förbehållsrätt. I tveksamma fall är det givetvis lämpligt och tillrådligt att iaktta de regler som gäller för företag som kan komma att prövas av Kungl. Maj:t.

Planverket påpekar i sitt remissyttrande att de föreslagna reglerna om utomprocessuell förberedelse och om medverkan av myndigheter som företräder planintresset bör omfatta även hamnanläggningar efter-

som sådana anläggningar har stor betydelse från lokaliseringssynpunkt. Frågor om allmän hamn regleras i 5 kap. VL. Det ankommer alltid på Kungl. Maj:t att pröva om allmän hamn skall få komma till stånd (5 kap. 3 och 13 §§). Jag anser inte motiverat att nu införa några nya regler beträffande handläggningen av sådana frågor. Hamn som inte är allmän bedöms enligt 2 kap. VL och kan alltså komma att omfattas av de föreslagna nya bestämmelserna.

Vattendomstolens yttrande torde i fortsättningen liksom hittills komma att utgöra en väsentlig del av underlaget för Kungl. Maj:ts prövning. I likhet med utredningen anser jag att domstolarnas skyldighet att avge sådant yttrande bör lagfästas. Yttrandet bör innehålla vattendomstolens ställningstagande i alla de frågor som faller inom domstolens kompetens. Även beträffande andra frågor torde domstolen kunna bidra med värdefulla faktiska upplysningar. Någon anledning för Kungl. Maj:t att som kammarkollegiet ifrågasätter inhämta yttrande från vattenöverdomstolen i tillståndsärendet synes mig normalt inte föreligga.

Advokatsamfundet tar i sitt yttrande upp vissa kostnadsfrågor och framhåller att ersättning har vägrats för sakägares kostnader i samband med underställning hos Kungl. Maj:t men utdömts för kostnader vid utomprocessuellt förberedelseförfarande. Samfundet anser att rätt till ersättning för kostnader bör föreligga i båda dessa fall. För min del anser jag det inte lämpligt att ta upp dessa frågor nu. De bör anstå till den slutliga översynen av VL.

Jag ansluter mig till de av utredningen föreslagna följande ändringar som innebär att de nya reglerna om Kungl. Maj:ts prövning görs tillämpliga även på kraftförsörjningsföretag som omfattas av lagen om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m. samt på större vattenavlednings- och invallningsföretag enligt 7 kap. VL. I likhet med utredningen anser jag att Kungl. Maj:ts prövningsrätt enligt förstnämnda lag bör få utövas efter förbehåll i varje särskilt fall och att något krav på utomprocessuellt förberedelseförfarande inte bör gälla.

Vattenöverdomstolen och Västerbygdens vattendomstol anser att vattenrättsdomarens befogenhet att medge provisoriska åtgärder enligt 11 kap. 46 § bör begränsas i fråga om mål som skall prövas av Kungl. Maj:t. Jag anser inte att det finns tillräckligt behov av en sådan begränsning. Jag anser inte heller att det behövs några särskilda regler om förfarandet i sådana fall som avses i 2 kap. 40 §.

Vissa vattenreglerings- och torrlägningsföretag enligt 3 och 7 kap. VL kan prövas vid syneförrättning. Jag ansluter mig till utredningens förslag till särskilda regler rörande handläggningen av syneförrättningar där tillståndsfrågan kan komma under Kungl. Maj:ts prövning. Under vissa förutsättningar skall synemännens utlåtande underställas vattendomstolens prövning. Utredningen föreslår att sådan underställning inte

skall ske om Kungl. Maj:t har prövat företagets tillåtlighet. Kammarkollegiet kritiserar detta förslag under hänvisning till att vattendomstolen även i sådana fall bör kunna ta ställning till den närmare utformningen av företaget. För egen del ansluter jag mig emellertid till utredningens förslag, eftersom det måste anses onödigt att vattendomstol prövar förrättningsutlåtande när Kungl. Maj:t redan har tagit ställning till företagets tillåtlighet.

Utredningen diskuterar frågan om den betydelse som vid tillståndsprövning enligt VL skall tillmätas gällande bebyggelseplaner och hänvisar i detta sammanhang till vissa uttalanden i förarbetena till miljöskyddslagen enligt vilka tillstånd inte får lämnas till företag som strider mot fastställd plan. Vattenöverdomstolen tar upp samma fråga i sitt remissyttrande. I avsaknad av särskild lagbestämmelse torde enligt domstolen bristande överensstämmelse mellan ett företag enligt VL och fastställd plan inte kunna föranleda att tillstånd till företaget vägras. Möjligen kan tillståndet förknippas med ett villkor eller en erinran om att det inte får tas i anspråk förrän planen har ändrats. För egen del vill jag i detta sammanhang endast påpeka att, som framhållits i förarbetena till miljöskyddslagen, tillstånd i vissa fall bör kunna lämnas under förutsättning att planen ändras så att det hinder den innebär mot företaget undanröjs. Jag vill dessutom hänvisa till vad jag tidigare har sagt om de samordningsproblem som tills vidare kan uppstå. Jag kan inte acceptera det av Näringslivets Byggnadsdelegation och advokatsamfundet framförda förslaget att Kungl. Maj:t som högsta planmyndighet vid prövning av ett företag enligt VL skall kunna ompröva gällande planbestämmelser eller meddela erforderlig dispens. Jag vill erinra om att det i första hand ankommer på vederbörande kommun att ta initiativ i planfrågor.

Oberoende av vad som nu har sagts är det givetvis av stor betydelse att viss samordning sker mellan vattendomstolen och planmyndigheterna och att upplysningar om planförhållandena finns tillgängliga i målet. Jag instämmer därför i vad utredningen föreslår om att ansökningen skall innehålla uppgifter om gällande planer samt att länsstyrelsen och vederbörande kommun skall underrättas i målet. I likhet med flera remissinstanser anser jag emellertid att underrättelseskyldigheten gentemot kommun inte bör vara beroende av att företaget berör område inom fastställd general- eller detaljplan.

De regler om underställning till Kungl. Maj:t efter diskretionär prövning hos vattendomstol som f. n. finns i 2 kap. 20 § 3 mom. m. fl. lagrum i VL torde efter den föreslagna utvidgningen av Kungl. Maj:ts prövningsrätt få mycket liten betydelse. Att som kammarkollegiet föreslår helt slopa reglerna anser jag dock inte tillrädligt. Däremot instämmer jag med utredningen i att bestämmelserna

bör formuleras om efter mönster av 16 § miljöskyddslagen, vilket innebär att vattendomstolens diskretionära prövningsrätt upphör.

De nya reglerna bör som utredningen har föreslagit träda i kraft den 1 januari 1972 men inte tillämpas i mål som har anhängiggjorts vid vattendomstol före ikraftträdandet och inte heller vid synförrättning om förrättningsman har förordnats före denna tidpunkt.

4.2 Fastighetsdomstolar och vattendomstolar

4.2.1 Allmänna synpunkter

Vid reformen av den allmänna underrättsorganisationen uttalade dåvarande departementschefen (prop. 1969: 44 s. 174) som sin åsikt att det inte fanns anledning att gå från den dittills gällande principen om en mycket vidsträckt kompetens för de allmänna underrätterna. Han påpekade emellertid att vissa typer av mål såsom ägodelningsmål, expropriationsmål och vattenmål ofta har speciella drag och i någon mån kräver en specialisering hos dem som skall bedöma dem, i synnerhet som det inom landet som helhet förekommer endast ett begränsat antal mål av varje sådan typ. Det skulle därför vara av värde om målen kunde koncentreras till jämförelsevis få domstolar vars domare därmed skulle få att handlägga ett inte alltför ringa antal mål och på det sättet bli förtrogna med ämnesområdet. Ett riktmärke borde emellertid enligt departementschefen vara att vår restriktiva inställning när det gäller att skapa specialdomstolar i egentlig mening behålls och att man eftersträvar att de domare som sysslar med de specifika slagen av mål också har kontakt med allmänna tvistemål och brottmål. Därför borde principen vara att man uppdrar handläggningen av berörda mål till endast vissa av de allmänna underrätterna. Mot bakgrund av dessa överväganden tillskapades fastighetsdomstolarna. Dessa ingår i den allmänna underrättsorganisationen på det sättet att vissa tingsrätter utses att vara fastighetsdomstol. I denna egenskap består tingsrätten normalt av två lagfarna domare, en tekniskt sakkunnig ledamot samt två nämndemän.

Fastighetsdomstolarnas sammansättning gör dem särskilt skickade att pröva mål där det krävs teknisk sakkunskap, främst i fråga om fastighetsbildning och fastighetsvärdering, och de har också i första hand tillskapats med tanke på sådana mål. F. n. handläggs vissa frågor enligt miljöskyddslagen av fastighetsdomstol. Fr. o. m. den 1 januari 1972, då FBL träder i kraft, skall till fastighetsdomstolarna överföras mål om fastighetsbildning, vilka f. n. handläggs av ägodelningsrätt. Vid tillkomsten av FDL förutsattes att fastighetsdomstolarna också skulle ersätta de nuvarande expropriationsdomstolarna. Ett par andra typer av mål som fr. o. m. den 1 januari 1972 skall handläggas av fastighetsdomstol är mål om arrende och hyra enligt JB. Som ett viktigt

skäl för att koncentrera dessa mål till ett begränsat antal domstolar kan anföras att underrätten här är överinstans i förhållande till arrend- och hyresnämnderna och att möjligheterna att fullfölja talan mot dom i sådana mål är begränsade, vilket gör det särskilt angeläget att få en enhetlig bedömning inom större regioner.

Förslagen i departementspromemorian följer de riktlinjer som tidigare har dragits upp i fråga om fastighetsdomstolarnas kompetensområde. De innebär i huvudsak att dit skall hänföras dels sådana mål som f. n. ankommer på ägodelningsrätt och expropriationsdomstol, dels vissa mål av sällan förekommande slag som nu handläggs av allmän domstol men som i sak står fastighetsbildnings- och expropriationsmålen nära, dels slutligen mål om arrende och hyra samt vissa därmed närbesläktade mål. Detta innebär att åtskilliga typer av mål som rör fast egendom kommer att falla utanför kompetensområdet. Förslaget har fått ett övervägande positivt mottagande vid remissbehandlingen. Från skilda håll har dock både utvidgningar och inskränkningar av kompetensområdet ifrågasatts. Det har också gjorts gällande att koncentrationen av vissa mål till ett begränsat antal domstolar kan få skadliga verkningar i fråga om personalrekryteringen.

För egen del vill jag understryka att det från olika synpunkter är angeläget att varje allmän underrätt har en vidsträckt behörighet och att koncentration av vissa måltyper till särskilda domstolar därför inte bör komma i fråga i andra fall än då det är motiverat av speciella skäl. En annan synpunkt som måste beaktas i sammanhanget är att behörighetsreglerna bör vara klara och lättillämpade så att gränsdragningsproblem i möjligaste mån undviks. Jag återkommer strax till frågan om fastighetsdomstolarnas kompetensområde men vill redan nu framhålla att förslagen i departementspromemorian synes mig väl avvägda mot den angivna bakgrunden.

Med anledning av de under remissbehandlingen yppade farhågorna från personalrekryteringssynpunkt vill jag anföra följande. Eftersom fastighetsdomstolarna inte har någon fristående ställning utgörs de lagfarna ledamöterna av domare som innehar tjänster i den tingsrätt som är fastighetsdomstol eller i annan tingsrätt. F. n. kan också domare i vattendomstol komma i fråga. Det är inte meningen att de domare som tjänstgör i fastighetsdomstolen skall syssla uteslutande med fastighetsdomstolsgöromål, även om dessa göromål givetvis blir helt dominerande för många av dem. Genom fastighetsdomstolarnas anknytning till tingsrättsorganisationen finns goda förutsättningar för att ett stort antal domare skall få erfarenhet av fastighetsdomstoltjänstgöring. Detta gäller inte bara domare i den tingsrätt som är fastighetsdomstol utan också domare i andra tingsrätter. Mot bakgrund härav synes några större problem från personalrekryteringssynpunkt inte vara förenade med en

koncentration av mål rörande fast egendom till ett begränsat antal underrätter.

Vad härefter gäller vattendomstolarna har vattenlagsutredningen enligt sina direktiv i uppdrag att överväga en överflyttning av vissa av deras uppgifter till fastighetsdomstol. Utredningen ansluter sig till tanken på en sådan reform men anser av olika skäl att den bör delas upp i två etapper, varav den första genomförs den 1 januari 1972 och den andra i samband med den slutliga revision av VL som utredningens arbete syftar till. I den första etappen skall enligt förslaget vattendomstolarna avskaffas som fristående enheter och knytas till tingsrättsorganisationen på samma sätt som fastighetsdomstolarna, dvs. vissa tingsrätter utses att vara vattendomstol, varvid tingsrätten skall ha särskild sammansättning. I den andra etappen överförs de dömande funktionerna på fastighetsdomstolarna. Utredningsförslaget, som har fått ett mycket positivt mottagande vid remissbehandlingen, innebär enligt min mening en tekniskt smidig lösning och har betydande fördelar från både vattenrättsskipningens och den berörda personalens synpunkt. Jag ansluter mig därför till förslaget. Jag återkommer längre fram till vissa frågor som rör vattendomstolarnas sammansättning.

4.2.2 Fastighetsdomstolarnas kompetensområde

Som anförs i departementspromemorian är det uppenbart att fastighetsdomstolarna, som enligt FBL skall handlägga fastighetsbildningsmål i stället för de nuvarande ägodelningsrätterna, också bör överta ägodelningsrätternas uppgifter enligt sådan lagstiftning som skall bestå efter FBL:s ikraftträdande. Samtliga dessa uppgifter är nämligen av den särskilda beskaffenhet att de bör ankomma på fastighetsdomstol. Med hänsyn till att det arbete med följdlagstiftningen till FBL som f. n. pågår inom justitiedepartementet inbegriper de lagar det här rör sig om finns emellertid inte anledning att nu lägga fram förslag till ändringar i dessa lagar.

Bland de lagar som måste överarbetas och anpassas till FBL ingår också lagen om ägofred. På grund härav bör inte heller frågor om ändring i denna lag tas upp nu. Jag delar dock den i promemorian framförda uppfattningen att mål om stängselskyldighet och betesreglering enligt 46 § bör överföras till fastighetsdomstol. Som Svea hovrätt påpekar bör detsamma gälla klandertalan enligt 49 § första stycket. Däremot synes det mig mera tveksamt om de av hovrätten över Skåne och Blekinge förordade ändringarna i lagen är befogade. Slutlig ställning till dessa frågor får tas vid den fortsatta överarbetningen av lagen.

Som jag redan tidigare har framhållit bör expropriationsdomstolarna avskaffas och deras uppgifter överföras till fastighetsdomstol. Remissinstanserna har inte haft något att erinra mot en sådan reform. De i promemorian i detta sammanhang föreslagna ändringarna i ExL och annan

lagstiftning har inte föranlett annan erinran än att hovrätten för Övre Norrland ifrågasatt om inte föreskriften i 28 § andra stycket ExL om protokollföringsplikt då enskilda domstolsledamöter företar undersökning på stället borde införas i 9 § FDL. Sådan undersökning på platsen som en eller flera ledamöter av fastighetsdomstolen enligt sistnämnda paragraf kan verkställa på uppdrag av domstolens ordförande och varom parterna skall underrättas torde emellertid vara att anse som sammanträde för förhandling i rättegångsbalkens mening. Protokollföringsplikt föreligger därför enligt bestämmelserna i 6 kap. rättegångsbalken, om undersökningen inte sker endast som förberedande åtgärd för syn på stället. Det av hovrätten ifrågasatta tillägget till 9 § FDL är alltså obehövt.

Vad sedan angår de mål som nu prövas av allmän underrätt har i flera remissyttranden kritik riktats mot att arrende- och hyresmålen förs in under fastighetsdomstolarnas exklusiva behörighet. Denna kritik utgör dock enligt min mening inte tillräcklig anledning att nu ompröva de beslut av denna innebörd som har fattats genom antagandet av JB. Om hyresmål skall prövas av fastighetsdomstol bör också vissa andra typer av mål som är av mycket likartad beskaffenhet lämpligen behandlas i samma ordning. I prop. 1971: 12 har föreslagits att vissa bostadsrättstvister enligt 77 § första stycket bostadsrättslagen skall tas upp av fastighetsdomstol. De mål som här i övrigt kommer i fråga är sådana som avser besvär mot hyresnämnds beslut enligt lagen om tvångsförvaltning av bostadsfastighet. Även dessa mål, liksom mål om klander av redovisad förvaltning enligt 11 § tredje stycket samma lag, bör — som föreslås i promemorian — prövas av fastighetsdomstol.

Vissa mål om inlösen av fast egendom ankommer nu på allmän underrätts prövning. Detta gäller mål enligt 11 § första stycket jordförvärvslagen, 5 § andra stycket jordhävdslagen och 4 § JP. Som anförs i promemorian saknas anledning att i processuellt avseende behandla dessa mål på annat sätt än mål om inlösen i allmänhet. De bör därför överföras till fastighetsdomstolarnas kompetensområde.

Ett par remissinstanser ifrågasätter om inte också mål enligt förköpslagen bör handläggas av fastighetsdomstol. Sådana mål avser inte själva det tvångsförvärv som förköpet innebär utan bara vissa följdfrågor i anledning av förköp. De frågor som skall prövas av domstol är sådana som rör ogiltighet eller jämkning av köpevillkor (5 § andra och tredje styckena), undantagande av lös egendom från förköp (6 §), ersättning till köparen för fullgörelse enligt köpeavtalet eller för kostnader i samband med köpet (13 § första stycket) samt ersättning till kommunen för värdeminskning på egendomen som har förorsakats av köparen (13 § andra stycket). Av dessa frågor synes endast de som rör värdeminskning vara av den beskaffenhet att det kan finnas anledning att hänföra dem till fastighetsdomstol. Jag anser dock att dessa frågor, som f. ö. när-

mast är av skadeståndsrättslig natur, inte bör brytas ut för handläggning i annan ordning än övriga frågor enligt samma lag.

I promemorian föreslås vidare att tvister, som enligt 72 § första stycket, 96 § första och andra styckena samt 104 § andra stycket ExL skall prövas av allmän underrätt, överförs till fastighetsdomstol. Förslaget, som inte har föranlett några invändningar vid remissbehandlingen, bör enligt min mening godtas. Ett par remissinstanser förordar vissa ytterligare ändringar i ExL. Sålunda föreslås att frågor om ersättning för skada eller intrång som har uppstått efter expropriationsmålet slutliga avgörande och inte har kunnat förutses i målet samt om ersättning till expropriat för kostnader som har uppkommit under behandlingen hos Kungl. Maj:t av ansökan om expropriation skall prövas av fastighetsdomstol. På frågor av det förstnämnda slaget är enligt 34 § andra stycket ExL lagens bestämmelser inte tillämpliga. De torde vanligen få bedömas enligt grannelagsrättsliga regler. Som jag strax skall utveckla närmare anser jag inte att fastighetsdomstol bör göras till forum i tvister om grannelagsrättsliga förhållanden. Den bör då inte heller pröva sådana frågor som avses i 34 § andra stycket ExL. Inte heller frågor om ersättning för kostnader i samband med Kungl. Maj:ts prövning av expropriationsansökan synes mig vara av den beskaffenhet att det finns anledning att överföra dem till fastighetsdomstol.

Jag ansluter mig till förslaget i promemorian att frågor som avses i 75 § byggnadslagen i likhet med övriga ersättningsfrågor enligt lagen skall prövas av fastighetsdomstol. Promemorieförslaget innebär att i sådana mål fördelningen av rättegångskostnaderna skall ske enligt regeln i 65 § byggnadslagen i stället för som nu enligt rättegångsbalkens regler. Detta förslag har mött viss kritik vid remissbehandlingen. Med hänsyn härtill och till den översyn av byggnadslagstiftningen som f. n. pågår inom bygglagutredningen anser jag lämpligast att inte nu göra någon ändring i gällande rätt på denna punkt.

Mål enligt lagen om byggnadsminnen handläggs f. n. av expropriationsdomstol och överförs enligt vad jag tidigare har föreslagit till fastighetsdomstol. Som anförs i promemorian bör samma domstol handlägga också mål om ersättning enligt lagen om fornminnen, vilka mål f. n. prövas av allmän domstol. Jag instämmer med hovrätten över Skåne och Blekinge i att detta bör gälla även mål enligt 9 a § tredje stycket nämnda lag om ersättning för kostnad eller skada, som uppkommer vid undersökning eller bärgning av skeppsvrak eller annan åtgärd för dess skydd och vård. De nya bestämmelserna om forum i mål enligt lagen om fornminnen synes lämpligen kunna tas upp i en ny 17 §.

Eftersom ersättning för skada och intrång vid förundersökning enligt miljöskyddslagen och ExL skall prövas av fastighetsdomstol, bör detta gälla också ersättning i motsvarande fall enligt 14 kap. 5 § 1 mom. VL. Promemorians förslag härom bör sålunda genomföras.

Som anförs i promemorian framstår det som den mest rationella ordningen att den domstol som har handlagt mål om ersättning för skada eller intrång enligt lagen om byggnadsminnen eller naturvårdslagen också skall ha att pröva därav föranlett följdsmål om ersättning till innehavare av fordran, för vilken marken svarar, för förlust till följd av att den i huvudmålet bestämda ersättningen inte har nedsatts hos länsstyrelsen. Lagen om byggnadsminnen och naturvårdslagen bör alltså ändras i enlighet härmed.

Någon anledning att som Göta hovrätt ifrågasätter hänföra mål om utdömande av vite enligt jordförvärvslagen och jordhävdslagen till fastighetsdomstol föreligger enligt min mening inte. Att sådana frågor enligt lagen om arrendenämnder och hyresnämnder skall prövas av fastighetsdomstol sammanhänger med att fastighetsdomstol har karaktären av överinstans i förhållande till dessa nämnder.

I promemorian diskuteras en rad andra tvister som rör fast egendom och där det skulle kunna komma i fråga att göra fastighetsdomstol till exklusivt forum. Hit hör exempelvis äganderättstvister av skilda slag samt tvister om servitut och grannelagsförhållanden. I mål av dessa typer uppstår otvivelaktigt ofta frågor av den beskaffenhet som fastighetsdomstolarna är särskilt skickade att pröva. Jag har emellertid mot bakgrund av vad jag tidigare har anfört om vikten av återhållsamhet när det gäller att koncentrera mål till särskilda domstolar och om intresset av att i möjligaste mån undvika gränsdragningsproblem stannat för att den i promemorian föreslagna ordningen, som innebär att fastighetsdomstol inte görs till exklusivt forum i dessa mål, är den lämpligaste. Att som lantmäteristyrelsen ifrågasätter öppna möjlighet att låta vissa mål handläggas både av fastighetsdomstol och av tingsrätt i vanlig sammansättning bör av såväl praktiska som principiella skäl inte komma i fråga.

Vad gäller äganderättstvister som rör fastighetsindelningens beskaffenhet torde man, som påpekas i promemorian, kunna utgå från att de i regel kommer att prövas vid förrättning enligt FBL och i andra instans av fastighetsdomstol, vilket torde vara den också från partssynpunkt lämpligaste ordningen. Att tvist av detta slag inte tas upp i angiven ordning kan antas bli en ren undantagsföreteelse som mestadels har sin orsak i att tvisten har ett omedelbart samband med sådana frågor som inte bör prövas av fastighetsdomstol. De av Svea hovrätt uttalade farhågorna för att möjligheten att vända sig direkt till domstol i tvister som rör fastighetsindelningen skulle missbrukas synes mig överdrivna. Inte heller finns det enligt min åsikt anledning att nu bereda tingsrätt möjlighet att mot parts vilja hänvisa fråga om fastighetsindelningens beskaffenhet till handläggning av fastighetsbildningsmyndigheten. Om tingsrätten finner att frågan lämpligen bör prövas i denna ord-

ning torde det i regel vara möjligt att få en sådan prövning till stånd genom parternas frivilliga medverkan.

4.2.3 *Fastighetsdomstols sammansättning och domförlhet*

Som huvudregel gäller f. n. att fastighetsdomstol består av två lagfarna ledamöter, av vilka den ene är domstolens ordförande, samt en ledamot med teknisk sakkunskap och två nämndemän. Promemorieförslaget innebär inte någon ändring av denna regel. Vid remissbehandlingen har särskilt frågan om det tekniska inslaget i domstolen tilldragit sig intresse. Olika meningar har yppats och ett flertal förslag har förts fram, bl. a. av innebörd att två tekniska ledamöter skall kunna medverka i domstolen.

Vid fastighetsdomstolarnas tillkomst underströk dåvarande departementschefen (prop. 1969: 44 s. 211) att den tekniskt sakkunnige ledamotens uppgift inte skulle vara att fungera som expert i vissa speciella frågor av betydelse för målets utgång utan att han med sin sakkunskap skulle medverka till en riktig bedömning av utredningen i målet och till en lämplig utformning av domstolens utslag. Jag ansluter mig till detta synsätt. Genom den tekniskt sakkunnige ledamoten skall domstolen tillföras sådana allmänna insikter på det tekniska området som behövs för att den skall kunna rätt bedöma argumentation och utredning av teknisk art. Den speciella expertis som kan behövas i en viss teknisk fråga får däremot tillhandahållas domstolen genom sakkunnigbevisning i målet.

Eftersom det för expropriationsdomstolarna som huvudregel gäller att två tekniska ledamöter skall delta i handläggningen kan en övergång till fastighetsdomstolar med endast en sådan ledamot synas innebära att det tekniska inslaget i domstolen försvagas. Emellertid måste beaktas att de tekniska ledamöterna i det nya systemet får en mycket fastare anknytning till domstolen, vilket medför dels att de förvärvat stor rutin som domare dels att de kan följa och medverka i den förberedande handläggningen av målen. Koncentrationen av mål till ett begränsat antal domstolar leder också till att juristdomarna får större erfarenhet av tekniska bedömningar. Mot bakgrund av det nu anförda anser jag att det inte finns anledning att nu gå ifrån principen att i fastighetsdomstol normalt skall tjänstgöra endast en ledamot med teknisk sakkunskap. Det bör dock finnas möjlighet att i vissa fall utöka antalet tekniska ledamöter till två, vilket innebär att domstolen kommer att bestå av sammanlagt sex ledamöter. Jag vill dock understryka att denna möjlighet inte är avsedd att utnyttjas annat än i undantagsfall, när målet är osedvanligt komplicerat från teknisk synpunkt och det därför kan vara av särskild betydelse att mer än en ledamot med teknisk sakkunskap medverkar vid bedömningen av de tekniska frågorna.

F. n. gäller att teknisk ledamot i fastighetsdomstol skall ha sakkunskap i fråga om fastighetsbildning eller fastighetsvärdering. Mot bakgrund av vad jag här förut har anfört om att de tekniska ledamöterna inte skall vara experter i vissa speciella frågor anser jag det inte motiverat att ytterligare precisera kraven på sakkunskap eller på annat sätt ändra reglerna härom. Jag vill emellertid i detta sammanhang påpeka att tjänsterna för teknisk ledamot i fastighetsdomstol torde komma att förenas med tjänstgöringsskyldighet vid flera sådana domstolar och att det dessutom torde bli nödvändigt att vid ledigheter och stor arbetsanhopning tillfälligt förordna utomstående tekniker att tjänstgöra i fastighetsdomstolen. Detta innebär att man kommer att ha vissa valmöjligheter när det gäller att utse teknisk ledamot för visst mål.

De flesta mål som skall tas upp av fastighetsdomstol är av sådan typ att de normalt kräver viss teknisk sakkunskap hos domstolen. Med hänsyn till intresset av enkla och lättillämpade sammansättningsregler bör därför, som anförs i promemorian, den tekniske ledamotens medverkan i domstolen vara obligatorisk i dessa mål. I fråga om några speciella slag av mål gäller emellertid att de i allmänhet inte fordrar sådan sakkunskap, medan det däremot är angeläget med ett starkt lekmannainslag. De mål jag här syftar på är i första hand hyresmålen men också bostadsrättsmål och mål om tvångsförvaltning av bostadsfastighet. I sådana mål bör i stället för teknikern en tredje nämndeman ingå i domstolen. Som har påpekats både i promemorian och i vissa remissyttranden kan det dock också i mål av dessa typer, kanske särskilt i mål om tvångsförvaltning av bostadsfastighet, tänkas komma upp frågor av svårbedömd teknisk natur. Det bör därför finnas möjlighet att undantagsvis även i sådana mål använda en sammansättning med teknisk ledamot och två nämndemän. Jag ansluter mig alltså till promemorians förslag i denna del men vill betona att möjligheten att låta teknikern delta i dessa mål bör utnyttjas restriktivt. Om det sålunda införs möjlighet att anlita den tekniske ledamoten i hyresmål bör de för dessa mål gällande sammansättningsreglerna lämpligen göras tillämpliga också i arrendemål.

Vad beträffar nämndemännen kan jag instämma i den kritik som Svea hovrätt och lagmannen i Stockholms tingsrätt har riktat mot föreskriften i 17 § andra stycket andra punkten ExL om att en av nämndemännen bör vara fastighetsägare och den andre inte. Denna regel bör därför inte överföras till FDL.

Enligt 16 kap. 8 § första stycket FBL kan fastighetsdomstol under vissa förutsättningar pröva fastighetsbildningsmål i materiellt hänseende utan huvudförhandling. Som dåvarande departementschefen påpekade i samband med FDL:s tillkomst är det här fråga om mål av sådan beskaffenhet att utrymmet för lekmannasynpunkter torde vara mycket begränsat och det synes därför olämpligt från både principiella och

praktiska synpunkter att ställa upp ett ovillkorligt krav på att nämndemän skall medverka vid prövningen. Jag instämmer i den av hovrätten för Nedre Norrland uttalade uppfattningen att det saknas skäl att nu frånga denna ståndpunkt. I övrigt bör gälla att fastighetsdomstolen vid handläggning av mål kan bestå av en lagfaren domare i samma utsträckning som gäller för tingsrätt. En sådan domförhållsregel blir tillämplig vid handläggning av frågor om avvisning av mål och om utdömande av vite samt vid måls avgörande i sådana fall som avses i 42 kap. 18 § rättegångsbalken, dvs. vid meddelande av tredsakod, dom i anledning av medgivande eller eftergivande samt stadfästelse av förlikning. Vidare kommer regeln att gälla vid huvudförhandling som sker i förenklad form och vid annan handläggning som inte sker vid huvudförhandling eller syn på stället. Att mål om lagsökning och betalningsföreläggande kan handläggas av en lagfaren domare följer av 30 § lagsökningslagen (1946: 808). Vad beträffar ärenden blir domförhållsreglerna i 6 § lagen om handläggning av domstolsärenden tillämpliga. I fall då enligt nämnda paragraf domstolen skall ha den sammansättning som gäller för mål i allmänhet torde utan särskild bestämmelse stå klart att de föreskrifter som i allmänhet gäller för domförhet enligt FDL är tillämpliga. Fastighetsdomstols domförhet bör som anförs i promemorian till alla delar regleras i lag och inte som nu delvis i annan författning. Jag föreslår därför att uttömmande bestämmelser i ämnet tas upp i 4 § FDL.

4.2.4 Övergångsfrågor i anledning av fastighetsdomstolsreformen

Fastighetsdomstolarna bör överta sina nya uppgifter samtidigt som JB och FBL samt därtill anknytande författningar träder i kraft, dvs. den 1 januari 1972. Härigenom torde övergången till den nya lagstiftningen underlättas och enhetligheten i tillämpningen främjas.

Enligt 7 § FBLP skall mål eller ärende som är anhängigt hos ägodelningsrätt vid utgången av år 1971 prövas av fastighetsdomstol. I promemorian föreslås motsvarande regel beträffande mål och ärenden som vid samma tidpunkt är anhängiga hos expropriationsdomstol. Om expropriationsdomstolen då har påbörjat huvudförhandling föreslås dock att domstolen skall få fullfölja och avsluta handläggningen.

Man bör uppenbarligen i möjligaste mån undvika att särskilda domstolar, som är under avveckling, övergångsvis får bestå vid sidan av de domstolar som i fortsättningen skall handlägga samma slag av mål och ärenden. Jag anser därför att den i promemorian föreslagna regleringen är ändamålsenlig och att det inte bör komma i fråga att som Svca hovrätt och lagmannen i Stockholms tingsrätt förordar utsträcka ägodelningsrätternas och expropriationsdomstolarnas möjlighet att fortsätta sin verksamhet efter utgången av år 1971 längre än som föreslås där. Jag förutsätter att arbetet hos domstolarna bedrivs så att mål och

ärenden på vilka ett omfattande förberedelsearbete har lagts ned om möjligt kan avgöras slutligt före utgången av år 1971.

Jag föreslår alltså att mål eller ärende som är anhängigt hos expropriationsdomstol vid utgången av år 1971 skall prövas av fastighetsdomstol om huvudförhandling då inte har påbörjats. Jag föreslår vidare att 7 § FBLP anpassas så att motsvarande regel kommer att gälla beträffande ägodelningsrätt. Av de föreslagna reglerna följer bl. a. att nu gällande fullföljdsbestämmelser blir tillämpliga också på avgöranden som meddelas av expropriationsdomstol och ägodelningsrätt efter den 1 januari 1972.

Vad härefter gäller mål och ärenden som är anhängiga hos tingsrätt vid utgången av år 1971 finns, eftersom dessa domstolar skall bestå oförändrade efter nämnda tidpunkt, inte tillräcklig anledning att flytta över dem till fastighetsdomstol. Jag instämmer därför i promemorians förslag att sådana mål och ärenden skall behandlas enligt äldre bestämmelser.

Lagmannen i Stockholms tingsrätt har ifrågasatt införande av en övergångsbestämmelse enligt vilken part, som av expropriationsdomstol med stöd av 34 § första stycket ExL har hänvisats att föra särskild talan vid domstolen, i stället skall väcka talan vid fastighetsdomstolen. Enligt min mening torde det utan vidare stå klart att en sådan hänvisning skall avse fastighetsdomstolen och någon övergångsbestämmelse härom synes mig inte behövlig.

4.2.5 Fastighetsdomstolarnas domkretsar

Enligt 1 § första stycket FDL skall det finnas en fastighetsdomstol i varje län. Kungl. Maj:t kan dock föreskriva att annat område än län skall vara fastighetsdomstols domkrets. Bestämmelsen innebär att alla fastighetsdomstolsmål från ett visst område skall tas upp av samma domstol. Forumbestämmelserna för arrende- och hyrestvister öppnar emellertid möjlighet till avvikelse från denna ordning. Kungl. Maj:t kan nämligen bestämma att sådan tvist skall tas upp vid annat forum än den fastighetsdomstol inom vars område fastigheten är belägen (8 kap. 32 § första stycket och 12 kap. 71 § första stycket JB samt 17 § första stycket lagen om fiskearrenden). Detsamma skall enligt 77 § första stycket förslaget till bostadsrättslag gälla beträffande bostadsrättstvister.

F. n. finns i hela landet sammanlagt sex fastighetsdomstolar, vilka alla har domkretsar omfattande mer än ett län. Enligt promemorian skall fr. o. m. den 1 januari 1972 i princip finnas en fastighetsdomstol i varje län, som regel förlagd till den ort där länsstyrelsen har sitt säte. Det torde även i fortsättningen få ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma både om antalet fastighetsdomstolar och om deras lokalisering. Dessa frågor torde få tas upp vid ett senare tillfälle. Jag vill emellertid redan i detta sammanhang deklarerera hur jag ser på dem. I allt väsent-

ligt biträder jag vad som anförs i promemorian härom. Även om antalet fastighetsdomstolsmål kan väntas bli ganska ringa i vissa län synes mig sålunda fastighetsdomstolarnas domkretsar i princip inte böra omfatta mer än ett län. Möjligen kan det, som påpekas i promemorian, vara motiverat att för vissa speciella slag av mål — exempelvis mål enligt miljöskyddslagen — ha större domkretsar. När det gäller lokaliseringen av fastighetsdomstolarna talar övervägande skäl, främst behovet av nära kontakt med olika länsmyndigheter, för att de bör förläggas till den ort där länsstyrelsen har sitt säte. Till skillnad från vad som föreslås i promemorian anser jag att detta bör gälla även i fråga om Västernorrlands län och att fastighetsdomstolen där alltså bör förläggas till Härnösand.

En förläggning av fastighetsdomstolen till den ort där länsstyrelsen har sitt säte är emellertid beträffande vissa län förenad med bestämda nackdelar såvitt gäller hyresmålen. Dessa mål är som regel koncentrerade till de större tätorterna. I fråga om dem talar därför starka skäl för att fastighetsdomstolen bör vara förlagd till den största tätorten i länet, vilket inte alltid är den ort där länsstyrelsen finns.

Mot bakgrund av det nu anförda anser jag att det bör införas regler som ger Kungl. Maj:t större möjligheter än nu att åstadkomma en lämplig fördelning av fastighetsdomstolsmålen. Sålunda bör mål av viss typ från flera fastighetsdomstolars domkretsar kunna sammanföras till en sådan domstol. Vidare bör för samma område kunna finnas två eller flera fastighetsdomstolar, var och en med behörighet att handlägga vissa typer av mål. Det ligger i sakens natur att regler av nu åsyftad innebörd bör utnyttjas restriktivt. Här för talar både önskemålet om klara och lättillämpade forumregler och intresset av att inte onödigtvis splittra fastighetsdomstolsmålen på ett stort antal tingsrätter. Det bör aldrig finnas mer än en domstol som är rätt forum för ett visst mål. Om flera fastighetsdomstolar inrättas med helt eller delvis sammanfallande domkretsar måste alltså klart preciseras hur måltyperna skall fördelas mellan domstolarna.

Jag förordar att i 1 § FDL införs ett tillägg som ger Kungl. Maj:t befogenhet att bestämma att flera fastighetsdomstolar skall finnas för samma område, varvid Kungl. Maj:t också skall bestämma hur skilda slag av mål och ärenden skall fördelas mellan domstolarna. Det föreslagna tillägget kan ersätta de nyssnämnda regler i bl. a. JB, enligt vilka Kungl. Maj:t i fråga om vissa slag av mål kan förordna att de skall tas upp av annan domstol än den fastighetsdomstol inom vars område fastigheten ligger. Dessa regler bör därför upphävas.

Min avsikt är att senare föreslå Kungl. Maj:t att i Södermanlands, Älvsborgs och Västernorrlands län särskilda fastighetsdomstolar inrättas för upptagande av mål och ärenden angående arrende, hyra, bostadsrätt

och tvångsförvaltning av bostadsfastighet i resp. Eskilstuna, Borås och Sundsvall.

4.2.6 Vattendomstolarna

Som jag tidigare har anfört ansluter jag mig till vattenlagsutredningens förslag att vattendomstolarna integreras i vissa tingsrätter, som vid handläggningen av vattenmål skall ha särskild, för denna måltyp avpassad sammansättning i likhet med vad som gäller när tingsrätt handlägger mål i egenskap av fastighetsdomstol. Av praktiska skäl bör benämningen vattendomstol behållas som beteckning för tingsrätten i denna speciella sammansättning. De särskilda processuella reglerna för vattenmål bör alltså gälla och fullföljd av talan bör ske hos vattenöverdomstolen.

Förslaget innebär alltså att vattendomstolarna avskaffas som organisatoriska enheter, vilket även betyder att vattenöverdomstolens ställning av administrativ chefsmyndighet för vattendomstolarna upphör. Några särskilda tjänster för vattenrättsdomare, vattenrättsingenjörer och vattenrättssekreterare bör inte längre finnas utan de bör ersättas av motsvarande tjänster vid de tingsrätter som utses att vara vattendomstol.

I enlighet med vad jag nu har anfört bör i 11 kap. 1 § VL föreskrivas att tingsrätt som Kungl. Maj:t bestämmer skall vara vattendomstol. Med tanke på en framtida överföring av vattenrättskipningen till fastighetsdomstol är det lämpligt att till vattendomstol utses tingsrätter som också är fastighetsdomstol. Antalet vattendomstolar och deras förläggning bör emellertid inte ändras, och jag ämnar därför föreslå Kungl. Maj:t att till vattendomstol utse tingsrätter som har sitt kansli på ort där det nu finns vattendomstol och som också utses att vara fastighetsdomstol. Någon ändring av vattendomstolarnas domsområden avser jag inte att föreslå.

Enligt VL har vattenrättsdomaren, dvs. ordföranden i vattendomstolen, en rad självständiga uppgifter i målen. Benämningen vattenrättsdomare bör därför finnas kvar som beteckning på ordföranden i tingsrätten i dess egenskap av vattendomstol. Benämningen vattenrättsingenjör bör däremot i VL ersättas med teknisk ledamot. Även benämningarna vattenrättsnämndeman och vattenrättssekreterare bör mönstras ut ur VL. Som utredningen har anfört bör de som har valts till nämndemän i fastighetsdomstol vara behöriga att tjänstgöra även i vattendomstol.

Sammanställningsreglerna är olika för vattendomstol och fastighetsdomstol. I fastighetsdomstol skall enligt huvudregeln ingå två lagfarna ledamöter, en tekniker och två nämndemän. Vattendomstol består av en vattenrättsdomare, två vattenrättsingenjörer och två vattenrättsnämndemän. I undantagsfall kan antalet ingenjörer minskas till en, men regeln härom är utformad på sådant sätt att den i praktiken har kommit

till mycket ringa användning. Jag instämmer med utredningen i att det inte är lämpligt att nu helt anpassa reglerna om vattendomsstols sammansättning till vad som gäller för fastighetsdomstol. I likhet med utredningen anser jag emellertid att möjligheterna att handlägga mål med endast en teknisk ledamot bör vidgas. Mycket ofta är behovet av teknisk sakkunskap tillgodosett med en sådan ledamot, och jag anser därför att reglerna bör utformas så att denna ordning framstår som huvudalternativet. Det bör överlämnas åt domstolens ordförande att i det särskilda fallet avgöra om målets beskaffenhet är sådan att ytterligare en teknisk ledamot bör delta. Beträffande kompetenskraven för de tekniska ledamöterna bör i lagen endast anges att de skall ha teknisk utbildning och erfarenhet av vattenfrågors behandling. Jag kommer att senare ta upp frågan om mera specificerade kompetenskrav skall föreskrivas i kungörelseform. Jag vill dock redan nu framhålla att den gällande uppdelningen i vattenbyggnadstekniska och agrikulturtekniska ingenjörer har förlorat mycket av sin betydelse och inte synes böra bibehållas i sin nuvarande utformning.

5. Upprättade lagförslag

I enlighet med det anförda har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

- 1) lag om ändring i vattenlagen (1918: 523),
- 2) lag om ändring i lagen (1962: 627) om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m.,
- 3) lag om ändring i statstjänstemannalagen (1965: 274),
- 4) lag om ändring i lagen (1969: 246) om fastighetsdomstol,
- 5) lag om ändring i lagen (1917: 189) om expropriation,
- 6) lag om ändring i lagen (1942: 350) om fornminnen,
- 7) lag om ändring i byggnadslagen (1947: 385),
- 8) lag om ändring i lagen (1949: 658) om inlösen i vissa fall av rätt till gruva m. m.,
- 9) lag om ändring i lagen (1957: 390) om fiskearrenden,
- 10) lag om ändring i lagen (1960: 690) om byggnadsminnen,
- 11) lag om ändring i naturvårdslagen (1964: 822),
- 12) lag om ändring i jordförvärvslagen (1965: 290),
- 13) lag om ändring i jordhävdslagen (1969: 698),
- 14) lag om ändring i lagen (1970: 246) om tvångsförvaltning av bostadsfastighet,
- 15) lag om ändring i lagen (1970: 989) om införande av fastighetsbildningslagen,
- 16) lag om ändring i jordabalken,

17) lag om ändring i lagen (1970: 995) om införande av nya jordabalken,

18) lag om ändring i bostadsrättslagen ().

Förslagen torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som bilaga 3.¹

Rörande vissa av de upprättade förslagen vill jag ytterligare anföra följande.

6. Specialmotivering

6.1 Förslaget till lag om ändring i vattenlagen

2 kap. 14 §

I tredje stycket har företagits en redaktionell ändring för att anpassa bestämmelsen till terminologin i den nya jordabalken.

2 kap. 20 § 3 mom.

I enlighet med vad jag har anfört i den allmänna motiveringen har bestämmelsen ändrats så att vattendomstolens prövning inte längre skall vara av diskretionär art utan endast gå ut på att fastslå om de i 2 kap. 3 § tredje stycket angivna förutsättningarna för prövning av Kungl. Maj:t föreligger. Bestämmelsen har formulerats med 16 § miljöskyddslagen som förebild. I enlighet med vattenöverdomstolens förslag har dock termen "underställa" ersatts av "hänskjuta".

2 kap. 34 §

I tredje stycket har gjorts motsvarande anpassning till jordabalken som i 2 kap. 14 §.

2 kap. 47 § 2 mom.

Bestämmelsen har ändrats i enlighet med utredningens förslag på motsvarande sätt som 2 kap. 20 § 3 mom.

2 kap. 62 §

I andra stycket har gjorts motsvarande anpassning till jordabalken som i 2 kap. 14 §.

3 kap. 11 §

Som jag har anfört i den allmänna motiveringen ansluter jag mig till utredningens förslag att underställning av synemäns utlåtande till vattendomstol inte skall ske om Kungl. Maj:t har prövat företagets tillåtlighet. En bestämmelse härom har tagits upp i denna paragraf.

¹ Av bilagan återges här dels 4 kap. 17 §, 11 kap. 27 § 2 mom. och 34 § samt övergångsbestämmelserna ur förslag 1 dels förslag 14. Förslagen i övrigt, som fränsett några smärre redaktionella ändringar är likalydande med de vid propositionen fogade förslagen, har uteslutits.

3 kap. 13 §

F. n. gäller enligt paragrafens fjärde stycke att vattenregleringsföretags stadgar skall granskas och fastställas av vederbörande länsstyrelse eller i fall som avses i 4 kap. 13 § av Kungl. Maj:t. Jag biträder utredningens förslag att Kungl. Maj:t helt befrias från ifrågavarande uppgifter. Detta resultat uppnås genom att undantaget för fall som avses i 4 kap. 13 § får utgå utan att ersättas av någon annan föreskrift.

3 kap. 16 §

Enligt denna paragraf kan Kungl. Maj:t för bevakande av det allmännas intresse utse en ledamot i styrelsen för vattenregleringsföretag. Departementsutredningen (Ju 1964: 58) föreslår i sin promemoria 122 Om befogenheten att förordna ledamöter, revisorer m. m. i vissa organ, att Kungl. Maj:ts befogenhet enligt paragrafen att utse ledamot skall kunna genom särskilt beslut delegeras till länsstyrelsen i det län där företagets styrelse har sitt säte. Yttranden över förslaget har inhämtats från länsstyrelserna i Malmöhus, Örebro och Gävleborgs län, Bolmens regleringsföretag, Hjälmarens och Kvismarens sjösänkingsbolag samt Ljusnans och Voxnans vattenregleringsföretag. Förslaget har därvid lämnats utan annan erinran än att Bolmens regleringsföretag förklarat sig anse att beslutanderätten i fråga om detta företag bör tillkomma vattenfallsverket. För egen del instämmer jag med departementsutredningen i att Kungl. Maj:t bör ha rätt att delegera sin beslutanderätt enligt paragrafen till underordnad myndighet, och paragrafen har ändrats i enlighet härmed.

3 kap. 28 §

Bestämmelsen har ändrats på motsvarande sätt som 3 kap. 16 §.

4 kap. 10 §

Ordet "expropriationsdomstol" i första stycket har ersatts av "fastighetsdomstol".

4 kap. 13 §

Bestämmelsen med tillhörande rubrik föreslås upphävd. Den ersätts av de nya reglerna om Kungl. Maj:ts prövningsrätt i 17—20 §§.

4 kap. 17 §

Denna paragraf motsvarar 4 kap. 17 § första stycket samt 18 § i utredningens förslag. Genom paragrafen bemyndigas Kungl. Maj:t att, såvitt gäller företag enligt 2 och 3 kap. som är av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet, dels förordna om obligatorisk underställning för vissa slag av företag (kungörelsefall), dels förbehålla sig prövningen av visst företag som inte omfattas av sådant förordnande

(förbehållsfall). Förbehållsrätten kan inte utövas efter det att vatten-domstol eller synemän har meddelat dom eller beslut i tillåtlighetsfrågan. I allmänhet torde beslut om förbehåll komma att meddelas efter det att ansökan har väckts. Det finns emellertid inte något som hindrar att beslutet meddelas dessförinnan, exempelvis sedan planerna på företaget har blivit kända genom den utomprocessuella förberedelsen. Naturskyddsföreningen har anfört att Kungl. Maj:t bör kunna förbehålla sig prövningen beträffande vissa sjöar eller vattendrag. Något hinder häremot synes inte föreligga under förutsättning att förbehållet utformas så att det inte täcker andra företag än sådana som är av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet. Beträffande vissa sjöar eller vattendrag kan förhållandena vara sådana att praktiskt taget varje företag får anses vara av ingripande beskaffenhet.

I sista stycket har i enlighet med utredningens förslag intagits en bestämmelse att Kungl. Maj:t i samband med prövning av företag som är av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet får pröva även annat företag enligt VL, om ansökan avser tillstånd till båda företagen eller fråga har uppkommit om företräde mellan dem. I sistnämnda fall krävs givetvis att ansökningar till företagen föreligger samtidigt.

4 kap. 18 §

I denna paragraf, som motsvarar 17 § andra stycket i utredningens förslag, anges grunderna för Kungl. Maj:ts prövning i enlighet med vad jag har anfört i den allmänna motiveringen. Det kan framhållas att Kungl. Maj:t vid sin prövning kan ha att beakta även andra bestämmelser i 2 och 3 kap. än dem som särskilt nämns i paragrafen, exempelvis 2 kap. 4 § och 3 kap. 2 §. Den av utredningen föreslagna regeln om följd företag enligt VL har getts en generell utformning och förts in i andra stycket. Dispensregeln i tredje stycket är avsedd att ha samma innebörd som motsvarande bestämmelser i 2 kap. 3 § tredje stycket och 44 § tredje stycket samt 7 kap. 39 § andra stycket. Eftersom dessa bestämmelser inte är helt likalydande sinsemellan kan lydelsen inte exakt anslutas till dem.

Med anledning av vad SMHI har anfört i sitt remissyttrande vill jag framhålla att det även utan särskild föreskrift torde stå klart att Kungl. Maj:t i samband med tillstånd till ett företag kan föreskriva att detta i visst hänseende skall stå under tillsyn av särskild kontrollant.

4 kap. 19 §

I enlighet med utredningens förslag innehåller paragrafen en allmän bestämmelse att den som vill utföra ett företag vars tillåtlighet kan antas komma under Kungl. Maj:ts prövning skall bedriva projekteringsarbetet i samråd med de myndigheter som skall ta till vara det allmänna planeringsintresset. Härutöver föreskrivs att företagaren också skall

medverka till att ortsbefolkningen får upplysning om planläggningen. Utredningen föreslår att en sådan föreskrift meddelas i kungörelse. Enligt min mening är emellertid regeln av sådan vikt att den bör tas upp i lagen.

Paragrafens andra stycke innehåller ett bemyndigande för Kungl. Maj:t att meddela närmare föreskrifter om det utomprocessuella förberedelseförfarandet.

4 kap. 20 §

I paragrafen lagfästes i enlighet med utredningens förslag vattendomsstolarnas och synemännens skyldighet att avge eget yttrande till Kungl. Maj:t. Jag anser det däremot inte nödvändigt med bestämmelser om den fortsatta handläggningen sedan Kungl. Maj:t har meddelat beslut i tillåtlighetsfrågan.

6 kap. 28 §

I fjärde stycket har med anpassning till jordabalken ordet "inskrivningsdomaren" bytts ut mot "inskrivningsmyndigheten".

7 kap. 45 §

Tredje stycket motsvarar i huvudsak 3 kap. 11 § tredje stycket och har ändrats på samma sätt som detta. Ändringen medför att 7 kap. 46 § andra stycket i utredningens förslag blir överflödigt och kan utgå.

7 kap. 46 §

Första stycket innehåller en bestämmelse att 4 kap. 17—20 §§ om Kungl. Maj:ts prövningsrätt skall äga motsvarande tillämpning i fråga om vattenavledning och vattenreglering för torrläggning av mark. Andra stycket, som motsvarar 2 kap. 20 § 3 mom. och 47 § 2 mom., har ändrats på motsvarande sätt som dessa lagrum.

7 kap. 55 §

Särregeln i andra stycket föreslås upphävd. Bestämmelserna om Kungl. Maj:ts prövningsrätt kommer därigenom på grund av hänvisningen i 7 kap. 49 § att utan inskränkning gälla även för invallningsföretag.

10 kap. 33 §

Jag ansluter mig till utredningens ändringsförslag som innebär att i ansökan skall uppges om särskilda bestämmelser meddelats enligt byggnadslagen eller annan lagstiftning för de fastigheter som berörs av företaget. Länsarkitekten i Västernorrlands län anser att sökandens utredningsplikt bör omfatta även generalplanemässiga utredningar som har antagits av kommunfullmäktige samt andra översiktliga utredningar om mark- och bebyggelseförhållanden (dispositionsplaner). Jag instäm-

mer i att sådan utredning lämpligen bör tillhandahållas i målet men anser inte att det i lagtexten bör tas in någon föreskrift härom.

10 kap. 42 §

Ändringen i 2 mom. innebär att underrättelseskyldigheten mot kommun har gjorts generell.

I fråga om företag som kan antas komma under Kungl. Maj:ts prövning skall enligt ett nyinfört 3 mom. avskrift av ansökningshandlingarna översändas till naturvårdsverket och planverket. Motsvarande underrättelseplikt i förhållande till länsstyrelsen behövs inte, eftersom denna har fått kännedom om företaget redan i samband med förordnandet av förrättningsman.

11 kap. 1 §

I första stycket har tillagts att den tingsrätt som Kungl. Maj:t bestämmer skall vara vattendomstol.

11 kap. 2 §

Paragrafen innehåller regler om vattendomstolens sammansättning. I första stycket anges att vattendomstol skall bestå av ordförande, en teknisk ledamot samt två nämndemän. Efter ordförandens bestämmande kan ytterligare en teknisk ledamot ingå i domstolen. I de följande styckena anges att ordförande utses bland de lagfarna domarna i tingsrätten och kallas vattenrättsdomare, att teknisk ledamot skall ha teknisk utbildning och erfarenhet av vattenfrågors behandling samt att nämndemännen skall vara nämndemän i fastighetsdomstol inom vattendomstolens område.

11 kap. 3 §

I paragrafen föreskrivs att Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer skall utse vattenrättsdomare och utnämna eller förordna teknisk ledamot. Detta överensstämmer med vad som enligt 5 § FDL gäller för fastighetsdomstol.

11 kap. 4 §

Paragrafen, som innehåller regler om vattenrättsnämndemän, föreslås upphävd.

11 kap. 5 §

Bestämmelserna om nämndemän har inskränkts till att de skall tjänstgöra efter kallelse av vattenrättsdomaren och att till tjänstgöring företrädesvis bör kallas nämndemän från den domsaga till vilken målet närmast har anknytning. Reglerna överensstämmer med 8 § FDL.

11 kap. 6 §

Denna paragraf innehåller nu regler om åtgärder vid jäv eller annat förfall för ledamot. Beträffande nämndeman finns motsvarande bestämmelser i 4 kap. 10 § rättegångsbalken. I övrigt kan de i paragrafen behandlade frågorna regleras genom föreskrifter meddelade av Kungl. Maj:t. Paragrafen kan därför upphävas som obehövlig.

11 kap. 8 §

Denna paragraf, som handlar om vattenrättssekreterare, föreslås upphävd. Särskilda vattenrättssekreterare skall inte längre finnas. De uppgifter som f. n. ankommer på vattenrättssekreterare kan fortsättningsvis skötas av tingsfiskaler och tingsnotarier.

11 kap. 9 §

Första stycket i paragrafen upphävs eftersom det ersätts av föreskriften i 1 § att Kungl. Maj:t bestämmer vilka tingsrätter som skall vara vattendomstol.

11 kap. 11 §

Bestämmelsen har formulerats om med 13 § FDL som förebild. I vattenmål gäller enligt 11 kap. 97 § särskilda bestämmelser om vem som skall ersätta kostnad för sammanträde.

11 kap. 12 §

Ordet "vattenrättsingenjörerna" i paragrafen har bytts ut mot "de tekniska ledamöterna".

11 kap. 15 §

De i denna paragraf intagna föreskrifterna är av en typ som kan meddelas av Kungl. Maj:t ensam. Paragrafen föreslås därför utgå ur lagen.

11 kap. 27 §

Det nya tredje stycket i 2 mom. motsvarar den i 10 kap. 33 § införda föreskriften att ansökan skall innehålla uppgifter om planförhållandena.

Ansökan rörande företag som kan antas komma under Kungl. Maj:ts prövning skall enligt 6 mom. innehålla dels uppgifter om vad som har förekommit vid det utomprocessuella förberedelseförfarandet (första stycket) dels en bedömning av företagets betydelse från allmänna planeringssynpunkter och uppgift om eventuella följd företag enligt VL (andra stycket).

11 kap. 29 §

Vattenöverdomstolen har påpekat att de i 11 kap. 35 § 4 mom. föreslagna ändringarna i fråga om skyldigheten att översända ansöknings-

handlingar får konsekvenser för det antal exemplar av handlingarna som sökanden skall åläggas att ge in. Detta antal föreslås ökat till åtta i mål som kan antas komma under Kungl. Maj:ts prövning.

11 kap. 34 §

I andra stycket har intagits en föreskrift att vattenrättsdomaren alltid skall sända kungörelse till länsstyrelsen i mål som avses i 11 kap 17 § 2—11. Den nu gällande bestämmelsen har överförs till 35 § 4 mom.

11 kap. 35 §

Ändringen i 3 mom. innebär att underrättelseskyldighet mot kommun föreligger i alla de mål i vilka kommunen enligt första stycket kan föra talan vare sig företaget berör område inom fastställd plan eller inte.

I ett nytt 4 mom. har intagits regler motsvarande 10 kap. 42 § 3 mom. Om ansökningshandlingarna rör företag som kan komma att prövas av Kungl. Maj:t skall ansökningshandlingarna sändas till naturvårdsverket, planverket och länsstyrelsen samt i mål om grundvattentäkt dessutom till kammarkollegiet. Skälet för sistnämnda föreskrift är att kollegiet skall kunna fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på behovet av ett förbehåll. I andra mål där förbehåll kan bli aktuellt får kollegiet handlingarna enligt 35 § 1 mom.

11 kap. 42 §

Ändringen är föranledd av att benämningen vattenrättssekreterare avskaffas.

11 kap. 45 § 2 mom.

Orden "vattenrättsingenjörerna" och "vattenrättsnämndemännen" har bytts ut mot "teknisk ledamot" resp. "nämndemännen".

11 kap. 51 §

Paragrafen, som innehåller en föreskrift om kallande av vattenrättsingenjörer och nämndemän, kan upphävas som obehövlig.

11 kap. 52 §

I tredje stycket har ordet "vattenrättsnämndeman" bytts ut mot "nämndeman".

11 kap. 71 §

Ordet "vattenrättsingenjörerna" har bytts ut mot "teknisk ledamot".

11 kap. 72 och 73 §§

Eftersom det enligt förslaget inte skall finnas några tjänster vid vattendomstol, har uttrycket "tjänsteman vid vattendomstolen" bytts ut mot "tjänsteman vid tingsrätten".

11 kap. 81 §

I första stycket utgår hänvisningen till 51 §, som upphävs.

11 kap. 92 §

I andra stycket utgår hänvisningen till 51 §.

11 kap. 99 §

Ändringen är föranledd av att de särskilda vattenrättssekreterarna avskaffas.

14 kap. 5 § 1 mom.

I det nya tredje stycket utsägs att talan om ersättning enligt andra stycket skall upptas av fastighetsdomstol.

Övergångsbestämmelserna

I punkt 1 av övergångsbestämmelserna föreskrivs att lagändringarna träder i kraft den 1 januari 1972. Mål som redan är anhängiga hos vattendomstol skall enligt punkt 2 handläggas enligt äldre bestämmelser. Undantag från denna huvudregel föreslås dock beträffande reglerna om vattendomstols sammansättning. De ökade möjligheterna att handlägga mål med fyra ledamöter i domstolen bör nämligen få användas även i äldre mål. De organisatoriska ändringarna skall givetvis gälla omedelbart från ikraftträdandet. Enligt punkt 3 skall synförrättning handläggas enligt äldre bestämmelser om förrättningsman förordnats före ikraftträdandet. Enligt punkt 4 skall anhängiga mål enligt 2 kap. 18 § och 4 kap. 10 § överföras från expropriationsdomstol till fastighetsdomstol, om inte huvudförhandling har påbörjats. Enligt punkt 5 skall mål som är anhängigt vid allmän domstol handläggas enligt äldre bestämmelser. Sistnämnda båda regler överensstämmer med vad som föreslås i fråga om andra fall där mål överförs från expropriationsdomstol eller allmän underrätt till fastighetsdomstol. I punkt 6 har intagits en föreskrift om att vad som föreskrivs i lag eller annan författning om vattenrättsingenjör och vattenrättsnämndeman i fortsättningen skall avse teknisk ledamot och nämndeman i vattendomstol. Det torde utan vidare stå klart att detsamma gäller föreskrift som har intagits i dom. Den föreslagna övergångsbestämmelsen har motsvarighet i övergångsbestämmelserna till ändringarna i FDL. Lagändringarna innebär att vattenrättsnämndemännens uppdrag får anses upphöra med utgången av år 1971. Av 4 kap. 9 § rättegångsbalken följer dock att vattenrättsnämndeman även i fortsättningen kan tjänstgöra i mål där han tidigare har medverkat.

6.2 Förslaget till lag om ändring i lagen om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m.

Av 7 § i dess nuvarande lydelse framgår att 4 kap. 13 § är tillämplig på företag som avses i lagen. De föreslagna ändringarna innebär att de nya reglerna om Kungl. Maj:ts prövningsrätt blir tillämpliga på sådana företag, dock endast efter förbehåll och med undantag för de i 4 kap. 19 § intagna föreskrifterna om utomprocessuell förberedelse. I 14 § görs en följdändring betingad av att utomprocessuell förberedelse inte skall äga rum.

6.3 Förslaget till lag om ändring i statstjänstemannalagen

Eftersom vattendomstolarna skall integreras med tingsrätterna och tjänsterna som vattenrättsdomare och vattenrättsingenjör skall upphöra föreslås att de särskilda reglerna i 11 § andra stycket om innehavare av sådan tjänst upphävs. Reglerna bör dock alltså gälla i fråga om den som efter ikraftträdandet innehar ordinarie tjänst som vattenrättsdomare eller vattenrättsingenjör.

6.4 Förslaget till lag om ändring i lagen om fastighetsdomstol

1 §

Paragrafen innehåller de grundläggande bestämmelserna om fastighetsdomstolarnas organisation och kompetens.

Enligt huvudregeln i paragrafens första stycke skall det finnas en fastighetsdomstol i varje län. Kungl. Maj:t kan dock föreskriva att fastighetsdomstols domkrets skall utgöras av annat område än län. Domkretsen kan alltså bestå av mer än ett län eller av en del av ett län. Det ankommer på Kungl. Maj:t att bestämma vilken underrätt inom domkretsen som skall vara fastighetsdomstol och som i denna egenskap skall ta upp de mål och ärenden som avses i paragrafens andra stycke.

Av skäl som har berörts i avsnitt 4.2.5 har i paragrafen öppnats möjlighet för Kungl. Maj:t att förordna att flera fastighetsdomstolar skall finnas för samma område. Har sådant förordnande meddelats skall enligt andra stycket Kungl. Maj:t också bestämma hur skilda slag av mål och ärenden skall fördelas mellan domstolarna.

3 §

Paragrafen innehåller de grundläggande bestämmelserna om fastighetsdomstols sammansättning.

Som huvudregel gäller enligt första stycket att domstolen består av två lagfarna ledamöter, en teknisk ledamot och två nämndemän. Detta överensstämmer med gällande rätt. Enligt förslaget kan ytterligare en teknisk

ledamot få ingå i domstolen. Härför krävs att det föreligger särskilda skäl. Sammansättningen med två tekniska ledamöter bör förekomma bara i undantagsfall, då de tekniska frågorna är speciellt komplicerade. Det ankommer på ordföranden att avgöra om en andra teknisk ledamot skall tillkallas.

Andra stycket innehåller särskilda regler om domstolens sammansättning i mål och ärenden som rör arrende, hyra, bostadsrätt och tvångsförvaltning av bostadsfastighet. I dessa mål och ärenden består domstolen i regel av de båda lagfarna ledamöterna och tre nämndemän. Om särskilda skäl föreligger kan dock en av nämndemännen bytas ut mot teknisk ledamot. Denna möjlighet kan utnyttjas när det i målet föreligger särskilt behov av teknisk sakkunskap inom domstolen. Bestämmelsen i andra stycket motsvarar 12 kap. 71 § andra stycket JB, vilket stycke därför kan utgå. Också hänvisningen i sista stycket av förevarande paragraf utgår.

Tredje stycket innehåller allmänna bestämmelser om de kvalifikationer fastighetsdomstols ledamöter skall ha. I sak överensstämmer de med vad som gäller f. n.

4 §

I paragrafen regleras de fall då fastighetsdomstol är domför i förenklad sammansättning.

I första stycket föreskrivs till en början i enlighet med de överväganden som har redovisats i avsnitt 4.2.3 att fastighetsdomstol är domför utan nämndemännen när mål enligt särskilda bestämmelser avgörs efter prövning av själva saken utan huvudförhandling. Härmed åsyftas de regler i 16 kap. 8 § första stycket FBL som gör det möjligt att under vissa omständigheter pröva fastighetsbildningsmål utan huvudförhandling. I övrigt skall fastighetsdomstol vid handläggning av mål vara domför med endast en lagfaren domare i samma utsträckning som föreskrivs för tingsrätt. Beträffande den närmare innebörden härav kan hänvisas till vad som har anförts i avsnitt 4.2.3. Påpekas bör att bestämmelserna i 4 § inte hindrar t. ex. att fråga om avskrivning av mål prövas av de båda juristledamöterna och den tekniske ledamoten eller att nämndemännen deltar vid handläggning enligt 16 kap. 8 § FBL.

F. n. föreskrivs i paragrafens andra stycke att förberedande åtgärder i målen får vidtas av lagfaren eller teknisk ledamot i fastighetsdomstolen eller tjänsteman vid underrätten i den omfattning Kungl. Maj:t bestämmer. Såvitt avser lagfaren ledamot och tjänsteman vid underrätten torde detta följa av vad som allmänt gäller för tingsrätt. Vad beträffar den tekniske ledamoten torde några andra förberedande åtgärder än undersökning av det slag som regleras i 9 § inte komma i fråga. Med hänsyn till det nu anförda har det nuvarande andra stycket fått utgå som överflödigt.

7 §

I paragrafen, som innehåller bestämmelser om val av nämndeman, har gjorts en redaktionell ändring.

Övergångsbestämmelserna

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 1972. Eftersom det kan tänkas att vissa uttryck som hänför sig till de avskaffade ägodelningsrätterna och expropriationsdomstolarna finns kvar i olika författningar efter denna tidpunkt har i övergångsbestämmelserna tagits in en föreskrift att sådana uttryck skall avse deras motsvarigheter i fastighetsdomstol. De av mig föreslagna ändringarna i vissa andra lagar innebär att ägodelningsrätt och expropriationsdomstol under vissa förutsättningar kan finnas kvar efter den 1 januari 1972. Vidare gäller att ägodelningsdomare skall fullgöra vissa uppgifter vid fullföljd av talan i jorddelningsmål. Sådana uppgifter kan bli aktuella efter nämnda tidpunkt. Med hänsyn till tänkbara komplikationer av detta slag föreslås att Kungl. Maj:t skall få befogenhet att föreskriva avvikelser från vad som annars skall gälla enligt andra stycket i övergångsbestämmelserna.

6.5 Förslagen till lagar om ändring i byggnadslagen och i lagen om byggnadsminnen

Ändringarna i 45, 70 och 113 §§ byggnadslagen innebär en anpassning till terminologin i JB. Detsamma gäller 13 § lagen om byggnadsminnen.

6.6 Förslaget till lag om ändring i jordförvärvslagen

Ändringarna i 1 § andra stycket 2 och 3 föranleds dels av kommunreformen och dels av den nya lagstiftningen om förvaltning av kyrklig jord. Nämnda lagstiftning träder i kraft den 1 januari 1972 och därvid upphävs lagen (1927: 1) angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt.

6.7 Förslaget till lag om ändring i lagen om tvångsförvaltning av bostadsfastighet

I enlighet med vad som har anförts i den allmänna motiveringen har i 11 och 17 §§ tagits upp föreskrifter om att talan som avses i dessa paragrafer skall föras hos fastighetsdomstol. Detta har föranlett vissa följdändringar i 18 §.

Övriga föreslagna ändringar i lagen syftar framför allt till att anpassa denna i sakligt och terminologiskt hänseende till de nya reglerna i JB om panträtt i fast egendom och tomträtt. I JB har termen inteck-

ning reserverats för inskrivning i fastighet eller tomträtt av visst penningbelopp (6 kap. 1 § första stycket JB). Orden "för fordran" har därför kunnat utgå ur 4 §. Termen inteckning kan i gällande rätt syfta dels på inskrivningen i fastighets- eller tomträttsboken, dels på det intecknade fordringsbeviset. Enligt JB har termen endast den först angivna betydelsen. Fordringsbeviset motsvaras i JB:s system av pantbrev eller vilandebevis. 4 och 5 §§ har ändrats i enlighet härmed. Medgivande av inteckning enligt gällande rätt motsvaras i JB:s system närmast av ansökan om inteckning. Panträtt uppkommer inte som nu genom själva inskrivningen utan först genom en särskild upplåtelse. Det nu sagda motiverar ändringar i 5 och 6 §§. Även i 9 § har en terminologisk ändring gjorts.

Ändringarna i 15 och 16 §§ föranleds dels av att beteckningen "inskrivningsdomarc" genom JB har ersatts av "inskrivningsmyndighet" dels av tillkomsten av lagen (1970: 998) om arrendenämnder och hyresnämnder.

6.8 Förslaget till lag om ändring i lagen om införande av fastighetsbildningslagen

Enligt den nuvarande lydelsen av 15 § FBLP får servitut avseende skogsfång eller bete upphävas genom fastighetsreglering även om sådana omständigheter som anges i 7 kap. 4 § FBL inte föreligger. De förutsättningar under vilka andra servitut får upphävas anges emellertid inte i 7 kap. 4 § FBL, som avser ändring av servitut, utan i 7 kap. 5 §. Hänvisningen i 15 § FBLP är alltså felaktig och bör korrigeras.

7. Hemställan

Jag hemställer, att lagrådets yttrande genom utdrag av protokollet inhämtas över förslagen till

- 1) *lag om ändring i vattenlagen (1918: 523),*
- 2) *lag om ändring i lagen (1962: 627) om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m.,*
- 3) *lag om ändring i statstjänstemannalagen (1965: 274),*
- 4) *lag om ändring i lagen (1969: 246) om fastighetsdomstol,*
- 5) *lag om ändring i lagen (1917: 189) om expropriation,*
- 6) *lag om ändring i lagen (1942: 350) om fornminnen,*
- 7) *lag om ändring i byggnadslagen (1947: 385),*
- 8) *lag om ändring i lagen (1949: 658) om inlösen i vissa fall av rätt till gruva m. m.,*
- 9) *lag om ändring i lagen (1957: 390) om fiskearrenden,*
- 10) *lag om ändring i lagen (1960: 690) om byggnadsminnen,*

- 11) lag om ändring i naturvårdslagen (1964: 822),
- 12) lag om ändring i jordförvärvslagen (1965: 290),
- 13) lag om ändring i jordhävdslagen (1969: 698),
- 14) lag om ändring i lagen (1970: 246) om tvångsförvaltning av bostadsfastighet,
- 15) lag om ändring i lagen (1970: 989) om införande av fastighetsbildningslagen,
- 16) lag om ändring i jordabalken,
- 17) lag om ändring i lagen (1970: 995) om införande av nya jordabalken,
- 18) lag om ändring i bostadsrättslagen ().

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten

Bilaga 1

Vattenlagsutredningen

Förslag till

Lag om ändring i vattenlagen (1918: 523)

Härigenom förordnas i fråga om vattenlagen (1918: 523),

dels att 4 kap. 13 § samt 11 kap. 4, 6, 8, 15 och 51 §§ skall upphöra att gälla,¹

dels att rubriken närmast före 4 kap. 13 § skall utgå,

dels att 2 kap. 20 § 3 mom. och 47 § 2 mom., 3 kap. 11 och 13 §§, 7 kap. 46 och 55 §§, 10 kap. 33 § och 42 § 2 mom., 11 kap. 1—3, 5 och 9 §§, 27 § 2 och 6 mom., 34 §, 35 § 3 mom., 42 §, 45 § 2 mom., 52, 71, 81 och 92 §§ samt rubriken till 4 kap. skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas nya bestämmelser, 4 kap. 17—20 §§, 10 kap. 42 § 3 mom. och 11 kap. 35 § 4 mom., samt närmast före 4 kap. 17 § ny rubrik av nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

2 KAP.

20 §.

3 mom.² Finner vattendomstolen vid prövning, som i 1 mom. sägs, tillämnad byggnad, mot vilken hinder skulle möta av bestämmelserna i 3 § första och andra styckena, med hänsyn till stadgandet i tredje stycket i samma § ändock böra tillåtas, skall frågan därom av domstolen hemställas Konungens avgörande.

3 mom. Finner vattendomstolen vid prövning som avses i 1 mom. att hinder mot tillämnad byggnad möter enligt 3 § första och andra styckena men att det föreligger sådana omständigheter som anges i 3 § tredje stycket, skall domstolen med eget yttrande underställa frågan Konungens avgörande.

47 §.

2 mom.³ Finner vattendomstolen vid prövning, som i 1 mom. sägs, anordnande eller nyttjande av grundvattentäkt, varemot hinder skulle möta av bestämmelserna i 44 § första och andra styckena, med hänsyn till stadgandet i

2 mom. Finner vattendomstolen vid prövning som avses i 1 mom. att hinder mot att anordna eller nyttja grundvattentäkt möter enligt 44 § första och andra styckena men att det föreligger sådana omständigheter som anges i 44 § tred-

¹ Senaste lydelse av

11 kap. 4 § 1969: 804

11 kap. 6 § 1932: 208

11 kap. 8 § 1960: 304.

² Senaste lydelse 1961: 48.

³ Senaste lydelse 1964: 110.

(Nuvarande lydelse)

tredje stycket i samma § ändock
böra tillåtas, skall frågan därom
av domstolen hemställas Konung-
ens avgörande.

(Föreslagen lydelse)

je stycket, skall domstolen med
eget yttrande underställa frågan
Konungens avgörande.

3 KAP.

11 §.⁴

Vill någon — — — — — skola iakttagas.

Då mål — — — — — företagets huvudsakliga.

Synemännens utlåtande an-
gående vattenreglering skall un-
derställas vattendomstolens pröv-
ning; dock må ej vattendomstolen
ingå i bedömande av frågor rö-
rande ersättning i vidare mån än
som föranledes av anförda besvär
eller av ändrade anordningar eller
föreskrifter rörande företagets ut-
förande.

Synemännens utlåtande an-
gående vattenreglering skall, med
iakttagande av vad i 7 kap. 46 §
andra stycket föreskrives för där
avsett fall, underställas vatten-
domstolens prövning. Vattendoms-
tolen får ej ingå i bedömande av
frågor om ersättning i vidare mån
än som föranledes av anförda be-
svär eller av ändrade anordningar
eller föreskrifter rörande företa-
gets utförande.

Om verkan — — — — — beträffande vattenreglering.

I fråga — — — — — i 4 kap.

13 §.⁵

Stadgar rörande — — — — — finnas nödigt.

Styrelsen skall — — — — — till företaget.

Ej må — — — — — lags föreskrifter.

Stadgarna skola för att bli-
va gällande granskas och fastställas
av Konungens befallningshavande
i den ort, där styrelsen har sitt
säte, eller i fall, som omförmäles i
4 kap. 13 §, av Konungen. Vid
granskningen skall särskilt tillses,
att stadgarna innehålla betryg-
gande föreskrifter för tillgodo-
seende av sådana delägarers rätt,
för vilka efter ty i 6 § sägs skyldig-
het att deltaga i företaget framde-
les kan komma att inträda.

Stadgarna skola för att bli-
va gällande granskas och fastställas
av Konungens befallningshavande
i den ort, där styrelsen har sitt
säte. Vid granskningen skall sär-
skilt tillses, att stadgarna innehålla
betryggande föreskrifter för tillgo-
doseende av sådana delägarers rätt
som enligt 6 § kan bli skyldiga
att framdeles deltaga i företaget.

Beslutad ändring — — — — — ordning fastställd.

⁴ Senaste lydelse 1920: 459.

⁵ Senaste lydelse 1920: 459.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

4 KAP.

Om särskilda villkor beträffande
större vattenkraftanläggningar
och vattenregleringar.

Om särskilda villkor beträffande
större företag enligt 2 och 3 kap.

Om Konungens prövningsrätt.

17 §.

När företag enligt 2 eller 3 kap.
är av betydande omfattning eller
ingripande beskaffenhet, prövar
Konungen huruvida företaget får
komma till stånd.

För Konungens prövning gäller
följande:

1. Företaget får ej komma till
stånd, om hinder däremot finnes
möta från allmänna planeringssyn-
punkter eller på grund av 2 kap.
3 § första och andra styckena,
11 §, 12 § första stycket eller 44 §
första och andra styckena.

2. Vid prövning av fråga om hin-
der möter mot företaget från all-
männa planeringssynpunkter eller
på grund av 2 kap. 3 § andra styc-
ket, 11 §, 12 § första stycket eller
44 § första och andra styckena
beaktas även annat företag enligt
denna lag som med sannolikhet
kan antagas bli erforderligt för ett
ändamålsenligt utnyttjande av det
sökta företaget.

3. Är företaget av synnerlig bety-
delse från allmän synpunkt, kan
Konungen lämna medgivande till
detsamma, även om hinder finnes
möta vid prövningen enligt 1
och 2.

4. Konungen kan föreskriva vill-
kor för att tillgodose allmänna in-
tressen.

18 §.

Konungen kan förordna att
vissa slag av företag skall prövas
enligt 17 §. Beträffande företag,
som ej omfattas av sådant förord-
nande men dock bedömes vara av
betydande omfattning eller ingri-

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

pande beskaffenhet, förbehåller Konungen sig prövningen. Besked därom lämnas till vattendomstolen eller, om målet behandlas vid syneförrättning enligt 10 kap. 32 §, till synemännen innan domstolen eller synemännen avgjort frågan om företagets tillåtlighet.

I samband med prövning av företag som avses i 17 § första stycket får Konungen pröva även annat företag enligt denna lag, om ansökan avser tillstånd till båda företagen eller fråga uppkommit om företräde mellan dem.

19 §.

Den som vill utföra företag vars tillåtlighet kan antagas komma under Konungens prövning skall i god tid bereda Konungens befallningshavande, vederbörande kommun samt övriga myndigheter och sammanslutningar som företaget angår tillfälle att vid planläggningen av företaget framföra önskemål med hänsyn till företagets verkningar från allmän synpunkt.

Konungen kan utfärda närmare föreskrifter för tillämpningen av första stycket och angående skyldighet för den som vill utföra företaget att betala det allmännas kostnader.

20 §.

När frågan om företags tillåtlighet skall prövas av Konungen, åligger det vattendomstolen eller, om målet behandlas vid syneförrättning enligt 10 kap. 32 §, synemännen att före avgörandet med eget yttrande hänskjuta frågan till Konungen.

7 KAP.

46 §.⁶

Är fråga om företag, som avser sänkning av eller reglering av vatt-

Är företag som avses i 37 § av betydande omfattning eller ingri-

(Nuvarande lydelse)

nets avrinning ur någon av sjöarna Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren, Storsjön i Jämtland eller Siljan, skola bestämmelserna i 4 kap. 13 § om Konungens prövningsrätt i vissa hänseenden och om skyldighet för vattendomstolen att hemställa frågan Konungens avgörande äga motsvarande tillämpning; och skall vad sålunda är stadgat jämväl gälla beträffande annat företag, varigenom vattnets avrinning i större omfattning regleras eller vattenförhållandena eljest väsentligt förändras, såframt Konungen förbehåller sig sådan prövning och besked därom före målets avgörande lämnas syne-männen eller i fall, då enligt 45 § underställning skall ske eller målet prövas i den för ansökningsmål stadgade ordning, vattendomstolen.

Finner vattendomstolen vid prövning av fråga om tillåtligheten av tillämnad vattenavledning, mot vilken hinder skulle möta av bestämmelserna i 38 § eller 39 § första stycket, att företaget med hänsyn till stadgandet i andra stycket av 39 § ändock bör komma till stånd, skall frågan därom av domstolen hemställas Konungens avgörande.

(Föreslagen lydelse)

pande beskaffenhet, skola bestämmelserna i 4 kap. 17—20 §§ om Konungens prövningsrätt äga motsvarande tillämpning.

När företags tillåtlighet har prövats av Konungen skall, om målet behandlas vid syneförrättning, underställning enligt 45 § till vattendomstolen av synemännens utlåtande ej äga rum.

Finner vattendomstolen vid prövning av fråga om tillåtligheten av tillämnad vattenavledning att hinder mot företaget möter enligt 38 § eller 39 § första stycket men att det föreligger sådana omständigheter som anges i 39 § andra stycket, skall domstolen med eget yttrande underställa frågan Konungens avgörande.

55 §.⁷

Å invallning, — — — — — motsvarande tillämpning.

Vad i 46 § första stycket är stadgat om Konungens prövningsrätt skall beträffande invallning gälla allenast såframt Konungen i den ordning, som i sistnämnda § sägs, förbehållit sig sådan prövningsrätt.

⁷ Senaste lydelse 1944: 87.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

10 KAP.

33 §.⁸

Förordnande, som i 32 § sägs, skall efter ansökan meddelas av Konungens befallningshavande. I ansökningen skola så fullständigt som möjligt uppgivas företagets beskaffenhet, omfattning och verkningar med angivande av det vattenområde, som av företaget kan komma att beröras. Ansökningen bör tillika innehålla uppgift å de fastigheter, som företaget efter ty i 14 kap. 4 § sägs förmenas angå, samt ägarnas namn och hemvist ävensom sådana nyttjanderättshavares, vilkas rätt kan vara av företaget beroende.

Förordnande som anges i 32 § skall efter ansökan meddelas av Konungens befallningshavande. I ansökningen skola så fullständigt som möjligt uppgivas företagets beskaffenhet, omfattning och verkningar med angivande av det vattenområde som kan komma att beröras av företaget. Vidare skall uppgivas huruvida särskilda bestämmelser rörande användningen av de mark- och vattenområden som beröras av företaget meddelats enligt byggnadslagen eller annan lagstiftning. Ansökningen bör även innehålla uppgift om de fastigheter som företaget enligt 14 kap. 4 § förmenas angå samt ägarnas namn och hemvist ävensom sådana nyttjanderättshavares vilkas rätt kan vara beroende av företaget.

Vad i — — — — — denna §.

Beträffande företag, — — — Konungens befallningshavande.

42 §.

2 mom.⁹ Kan företag antagas beröra allmänna intressen inom orten av någon betydelse, skall förrättningsmannen utan dröjsmål översända avskrift av kungörelsen till vederbörande kommun. Kommunen äger föra talan för tillgodoseende av allmänna intressen inom orten. Om sådan talan skall kommunen snarast underrätta kammarkollegiet.

2 mom. Berör företaget område inom fastställd general- eller detaljplan enligt byggnadslagen eller kan företaget eljest antagas beröra allmänna intressen i orten av någon betydelse, skall förrättningsmannen utan dröjsmål översända avskrift av kungörelsen till vederbörande kommun. Kommunen äger föra talan för tillgodoseende av allmänna intressen inom orten. Om sådan talan skall kommunen snarast underrätta kammarkollegiet.

3 mom. Är fråga om företag vars tillåtlighet kan antagas komma under Konungens prövning enligt 7 kap. 46 § första stycket eller 49 §, skall avskrift av an-

• Senaste lydelse 1969: 393.

• Senaste lydelse 1961: 548.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

sökningshandlingarna jämte kungörelsen översändas till statens naturvårdsverk och statens planverk.

11 KAP.

1 §.¹⁰

Första domstol i vattenmål benämnes vattendomstol.

Första domstol i vattenmål benämnes vattendomstol. *Den tingsrätt som Konungen bestämmer skall vara vattendomstol.*

Överdomstol i — — — — — nedan sägs.

Som sista — — — — — högsta domstolen.

Angående domstol — — — — — tillämpligt är.

2 §.¹¹

Vattendomstol består av en vattenrättsdomare såsom ordförande samt såsom övriga ledamöter två vattenrättsingenjörer och två vattenrättsnämndemän. Är anläggning, företag eller annat, varom i vattenmål är fråga, utan nämnvärd inverkan å vattenförhållandena och beröres därav ej heller motstående intresse av någon betydelse, vare dock i sådant mål vattendomstolen beslutför med vattenrättsdomaren och vattenrättsnämndemännen samt allenast en vattenrättsingenjör.

Vattenrättsdomare skall vara lagkunnig, i domarevärv erfaren man.

Vattenrättsingenjörerna skola vara i vattenfrågors tekniska behandling sakkunniga och erfarna män.

Vattenrättsnämndemännen böra vara allmänt betrodda, om sin orts förhållanden kunniga män och må ej hava uppnått sextiofem års ålder; och skall i övrigt om valbarhet till vattenrättsnämndeman vad om nämndeman vid tingsrätt är stadgat äga motsvarande tillämpning. Den, som uppnått sextiofem

Vattendomstol består av en vattenrättsdomare såsom ordförande samt såsom övriga ledamöter en vattenrättsingenjör och två nämndemän. Ytterligare en vattenrättsingenjör får sitta i domstolen.

Vattenrättsdomare utses bland de lagfarna domarna i tingsrätten.

Vattenrättsingenjör skall ha teknisk utbildning och erfarenhet av vattenfrågors tekniska behandling.

Nämndemännen skola vara nämndemän i fastighetsdomstol inom vattendomstolens domsområde.

¹⁰ Senaste lydelse 1946: 839.

¹¹ Senaste lydelse 1969: 804.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

års ålder, må utan hinder därav
tjänstgöra i mål, varmed han förut
såsom vattenrättsnämndeman tagit
befattning.

3 §.¹²

Vattenrättsdomare och vatten-
rättsingenjör utnämnas av Ko-
nungen, som tillika bestämmer,
om samme vattenrättsingenjör
skall tjänstgöra vid mera än en
vattendomstol.

Konungen eller myndighet som
Konungen bestämmer utser vat-
tenrättsdomare samt utnämner el-
ler förordnar vattenrättsingenjör.

5 §.¹³

Av de till vattenrättsnämnde-
män valda skola i vattendomstolen
tjänstgöra de två, som av vatten-
rättsdomaren för varje mål kallas
därtill. Till tjänstgöring böra kallas
nämndemän från det län, som be-
röres av det ifrågavarande målet;
avser målet företag, som berör
mer än ett län, avgöra vattenrätts-
domaren, om nämndemännen
skola tagas från olika län eller
från ett av dem.

Nämndeman tjänstgör efter kal-
lelse av vattenrättsdomaren. Till
tjänstgöring böra företrädesvis kal-
las nämndemän från den domsaga
till vilken målet närmast har an-
knytning.

Hålles vattendomstolens sam-
manträde vid syn på stället, böra
företrädesvis de närmast boende
nämndemännen kallas att tjänst-
göra.

Är vattendomstolen enligt vad i
2 § sägs beslutför med allenast en
vattenrättsingenjör, skall vatten-
rättsdomaren till tjänstgöring i
domstolen kalla den av vattenrätts-
ingenjörerna, som företrädesvis
äger sakkunskap i det ämne varom
fråga är.

9 §.

Antalet vattendomstolar i riket
bestämmer av Konungen.

Gränserna för — — — — — närmare förordnar.

¹² Senaste lydelse 1932: 208.¹³ Senaste lydelse 1941: 614.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

27 §.

2 mom.¹⁴ Ansökan enligt — — — anläggningen, uppgiven.
 I fråga — — — — — till efterrättelse.

6 mom.¹⁵ Ansökan rörande företag av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet skall innehålla uppgift om de åtgärder sökanden må hava vidtagit för att bereda Konungens befallningshavande i det län, inom vilket företaget huvudsakligen skall verkställas, samt övriga av företaget berörda myndigheter och samman slutningar tillfälle att vid planläggningen av företaget framföra önskemål med hänsyn till företagets verkningar ur allmän synpunkt ävensom om vad i anledning av sådana åtgärder huvudsakligen förekommit.

Konungen äger för riket i dess helhet eller viss del därav meddela bestämmelser angående skyldighet för den som vill utföra företag enligt denna lag att före ansökningens ingivande vidtaga åtgärder för ändamål, varom i första stycket sägs, samt att gälda kostnad, som i samband med sådan förberedelse åsamkas det allmänna.

I ansökan jämlikt 17 § 2—11 skall uppgivas huruvida särskilda bestämmelser rörande användningen av de mark- och vattenområden som beröras av företaget meddelats enligt byggnadslagen eller annan lagstiftning.

6 mom. Ansökan rörande företag, vars tillåtlighet kan antagas komma under Konungens prövning enligt 4 kap. 17 §, skall innehålla uppgift om de åtgärder sökanden har vidtagit på grund av 4 kap. 19 § första stycket samt om vad som huvudsakligen förekommit med anledning av dessa åtgärder.

Ansökan som avses i första stycket skall åtföljas av en översiktlig redogörelse för sökandens bedömning av det tillämnade företags betydelse från allmänna planeringssynpunkter samt uppgift om annat företag enligt denna lag som med sannolikhet kan antagas bli erforderligt för ett ändamålsenligt utnyttjande av det sökta företaget.

¹⁴ Senaste lydelse 1969: 393.¹⁵ Senaste lydelse 1952: 235.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

34 §.¹⁶

Finnes fastighet, — — — — — den myndighet.

Är i ansökningen fråga om företag, som avses i 27 § 6 mom., skall ett exemplar av ansökningshandlingarna jämte kungörelsen översändas till Konungens befallningshavande i det län, inom vilket företaget huvudsakligen skall verkställas.

I mål som avses i 17 § 2—11 skall vattenrättsdomaren sända kungörelsen till Konungens befallningshavande.

35 §.

3 mom.¹⁷ I mål, — — — underrätta kammarkollegiet.

Kan företag, som avses i första stycket, antagas beröra allmänna intressen inom orten av någon betydelse, skall vattenrättsdomaren utan dröjsmål översända kungörelsen till vederbörande kommun. Är fråga om ansökan om tillstånd att tillgodogöra grundvatten, skall dock kungörelsen städse tillställas kommun, inom vars område tillgången på grundvatten kan påverkas.

Berör företag som avses i första stycket område inom fastställd general- eller detaljplan enligt byggnadslagen eller kan företaget eljest antagas beröra allmänna intressen inom orten av någon betydelse, skall vattenrättsdomaren utan dröjsmål översända kungörelsen till vederbörande kommun. Är fråga om ansökan om tillstånd att tillgodogöra grundvatten, skall dock kungörelsen alltid tillställas kommun inom vars område tillgången på grundvatten kan påverkas.

4 mom. Är i ansökningen fråga om företag som avses i 27 § 6 mom. skall ett exemplar av ansökningshandlingarna jämte kungörelsen översändas till statens naturvårdsverk, statens planverk och Konungens befallningshavande.

42 §.¹⁸

Då handling i vattenmål skall delgivas genom rättens försorg, förordne därom vattenrättsdomaren eller vattenrättssekreterare.

Då handling i vattenmål skall delgivas genom rättens försorg, förordnar därom vattenrättsdomaren eller den som är behörig därtill enligt bestämmelser som Konungen meddelar.

Kallelse av — — — — — av vattenrättsdomaren.

¹⁶ Senaste lydelse 1961: 548.

¹⁷ Senaste lydelse 1969: 396.

¹⁸ Senaste lydelse 1960: 304.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

45 §.

2 mom.¹⁹ Vattenrättsdomaren *må ock, där så finnes lämpligt, uppdraga åt vattenrättsingenjörerna eller en av dem att, med eller utan biträde av vattenrättsnämndemännen eller en av dem, verkställa undersökning å stället. I enklare fall må sådant uppdrag kunna lämnas åt vattenrättsnämndemännen eller en av dem.*

2 mom. Vattenrättsdomaren *kan även, när han finner det lämpligt, uppdraga åt vattenrättsingenjör att, med eller utan biträde av nämndemännen eller en av dem, verkställa undersökning på stället. I enklare fall kan sådant uppdrag lämnas åt nämndemännen eller en av dem.*

Om tiden ————— av nöden.

52 §.²⁰

Menar part, ————— invändningen försutten.

Jäv mot ————— i tingsrätt.

Beslut varigenom jävsinvändning mot vattenrättsnämndeman *varder gillad, skall ej medföra någon verkan till rubbning eller upphävande av åtgärd eller beslut, som tillkommit innan invändningen gjordes, där övriga ledamöter varit om åtgärden eller beslutet ense.*

Beslut varigenom jävsinvändning mot nämndeman *gillats skall ej rubba eller upphäva åtgärd eller beslut, som tillkommit innan invändningen gjordes, när övriga ledamöter varit ense om åtgärden eller beslutet.*

71 §.²¹

Beträffande fråga, vari det enligt förestående stadganden tillkommer vattenrättsdomaren att besluta, bör han, *där frågans beskaffenhet det påkallar, rådgöra med vattenrättsingenjörerna.*

Beträffande fråga, vari det enligt förestående stadganden tillkommer vattenrättsdomaren att besluta, bör han, *när frågans beskaffenhet påkallar det, rådgöra med vattenrättsingenjör.*

Av vattenrättsdomarens ————— annorlunda förordna.

81 §.²²

Vad i 42—45 §§, 49 § första stycket, 50 § första stycket, 51 och 52 §§, 55 § första stycket, 56 § första stycket, 57, 58, 64, 67, 70—72 §§, 73 § första, tredje och fjärde styckena samt 74 § stadgas beträffande ansökningsmål skall,

Vad i 42—45 §§, 49 § första stycket, 50 § första stycket, 52 §, 55 § första stycket, 56 § första stycket, 57, 58, 64, 67, 70—72 §§, 73 § första, tredje och fjärde styckena samt 74 § stadgas beträffande ansökningsmål skall, *när ej*

¹⁹ Senaste lydelse 1920: 459.

²⁰ Senaste lydelse 1969: 804.

²¹ Senaste lydelse 1920: 459.

²² Senaste lydelse 1960: 304.

(Nuvarande lydelse)

där ej annat framgår av vad nedan i denna § sägs, äga motsvarande tillämpning i fråga om stämningssmål.

I mål — — — — — motsvarande tillämpning.

Utlåtande, som — — — vattenrättsdomarens tjänsterum.

I de — — — — — är stadgat.

(Föreslagen lydelse)

annat framgår av vad nedan i denna § sägs, äga motsvarande tillämpning i fråga om stämningssmål.

92 §.²³

Vad i — — — — — 7 kap. 45 och 55 §§.

Bestämmelserna i 42—45, 48, 49 §§, 50 § första stycket, 51, 52, 54, 55, 57—59, 62—64, 66 och 67 §§ skola i tillämpliga delar gälla besvärsmål vid vattendomstolen och underställningsmål.

Bestämmelserna i 42—45, 48, 49 §§, 50 § första stycket, 52, 54, 55, 57—59, 62—64, 66 och 67 §§ skola i tillämpliga delar gälla besvärsmål vid vattendomstolen och underställningsmål.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Mål som vid lagens ikraftträdande är anhängigt hos vattendomstol handlägges och bedömes enligt äldre bestämmelser. I fråga om vattendomstols sammansättning skall äldre lag dock gälla endast vid huvudförhandling som påbörjats före nya lagens ikraftträdande samt vid överläggning efter ikraftträdandet rörande fråga som behandlats vid sådan huvudförhandling.

Har före ikraftträdandet förrättningsman förordnats enligt 10 kap. 32 § för att handlägga syneförrättning rörande företag enligt 3 eller 7 kap., skall äldre bestämmelser tillämpas på förrättningen.

²³ Senaste lydelse 1969: 393.

Bilaga 2

Departementspro-
memorian

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1969: 246) om fastighetsdomstol

Härigenom förordnas, att 3, 4 och 8 §§ lagen (1969: 246) om fastighetsdomstol skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

3 §.¹

Fastighetsdomstol består av ordförande samt fyra andra ledamöter, varav två nämndemän.

Ordföranden utses bland de lagfarna domarna i den allmänna underrätten. Av domstolens övriga ledamöter skall en vara lagfaren domare i underrätten eller i annan underrätt eller i vattendomstol samt en ha teknisk utbildning och erfarenhet av fastighetsbildning eller fastighetsvärdering.

Fastighetsdomstol består av ordförande samt fyra andra ledamöter.

Ordföranden utses bland de lagfarna domarna i den allmänna underrätten. Av domstolens övriga ledamöter skall en vara lagfaren domare i underrätten eller i annan underrätt eller i vattendomstol, en ha teknisk utbildning och erfarenhet av fastighetsbildning eller fastighetsvärdering samt två vara nämndemän.

I mål angående hyra, bostadsrätt eller tvångsförvaltning av bostadsfastighet består domstolen dock av ordföranden, den andre lagfarne ledamoten och tre nämndemän. Den tekniske ledamoten får ingå i domstolen i stället för en av nämndemännen, om ordföranden med hänsyn till målets beskaffenhet finner särskilda skäl därtill föreligga.

Nämndemännen bör — — — — — ords förhållanden.

Om fastighetsdomstols sammansättning i hyresmål finns särskild föreskrift.

¹ Nuvarande lydelse enligt prop. 1970: 145.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

4 §.

Vid måls avgörande utan huvudförhandling samt vid annan handläggning som ej sker vid huvudförhandling eller syn på stället är fastighetsdomstol domför utan nämndemännen eller, i den omfattning Konungen bestämmer, med en lagfaren ledamot.

Åtgärd som avser endast måls beredande får i den omfattning Konungen bestämmer vidtagas av lagfaren eller teknisk ledamot i fastighetsdomstolen eller av tjänsteman vid underrätten.

Fastighetsdomstol är domför med en lagfaren ledamot vid måls avgörande utan huvudförhandling, om avgörandet ej innefattar prövning av saken, vid huvudförhandling som sker i förenklad form samt vid annan handläggning som ej sker vid huvudförhandling eller syn på stället.

Åtgärd som avser endast måls beredande får vidtagas av lagfaren ledamot i fastighetsdomstolen eller tjänsteman vid underrätten i samma omfattning som gäller för allmänna tvistemål eller av teknisk ledamot i den omfattning Konungen bestämmer.

8 §.

Nämndeman tjänstgör efter kallelse av fastighetsdomstolens ordförande. Till tjänstgöring bör företrädesvis kallas nämndemän från den domsaga till vilken målet närmast har anknytning.

Nämndeman tjänstgör efter kallelse av fastighetsdomstolens ordförande. Till tjänstgöring bör företrädesvis kallas nämndemän från den domsaga till vilken målet närmast har anknytning. I mål angående inlösen eller annat tvångsförvärv av fast egendom iakttages därvid såvitt möjligt att den ene är ägare av fastighet men den andre icke.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Såvitt avser tiden efter ikraftträdandet skall vad i lag eller annan författning föreskrivs om ägodelningsrätt och expropriationsdomstol i stället avse fastighetsdomstol samt vad som föreskrivs om ägodelningsdomare, ägodelningsnämndeman och expropriationstekniker i stället avse ordförande, nämndeman och teknisk ledamot i fastighetsdomstol.

Bilaga 3

De remitterade förslagen

**1 Utdrag av förslag till
Lag om ändring i vattenlagen (1918:523)***Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

4 kap.

17 §

Konungen kan beträffande vissa slag av företag enligt 2 eller 3 kap., som är av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet, förordna, att frågan om företag får komma till stånd skall prövas av honom.

Omfattas företag som angives i första stycket ej av förordnande som där sägs, kan Konungen förbehålla sig prövningen. Besked om förbehåll skall lämnas till vatten-domstolen eller, om målet behandlas vid syneförrättning enligt 10 kap. 32 §, till synemännen innan domstolen eller synemännen avgjort frågan om företagets tillåtlighet.

I samband med prövning av företag som avses i första eller andra stycket får Konungen pröva även annat företag enligt denna lag, om ansökan avser tillstånd till båda företagen eller fråga uppkommit om företräde mellan dem.

11 kap.

27 §

2 mom.¹ Ansökan enligt 17 § 2 skall vara åtföljd av de ritningar jämte beskrivning och andra handlingar samt innehålla de upplysningar, vilka erfordras för bedömande av det tillämnade företags beskaffenhet, omfattning och verkningar. Särskilt skola så fullständigt som möjligt uppgivas den eller de fastigheter, varå byggandet skall ske eller vilka företaget eljest efter ty i 14 kap. 4 § sägs angår, vederbörande ägares och nyttjanderättshavares namn och hemvist samt, om företaget ej är av större omfattning, de ersättningsbelopp sökanden förmenar böra till följd av företaget utgå till dylik fastighetsägare eller andra. Är fråga om utförande av byggnad för vattens tillgodogörande, skall uppgift

¹ Senaste lydelse 1969:393.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

lämnas å det område, med vilket, enligt sökandens åsikt, rätten till vattnets tillgodogörande lämpligen bör vara för framtiden förenad. Beträffande anläggning för uttagande av vattenkraft varde därjämte storleken av den vattenkraft, som beräknas kunna vid lågvatten uttagas genom anläggningen, uppgiven.

I fråga om ansökan enligt 17 § 3, 4, 5, 7, 8, 9, 11 och 19 skall vad i första stycket stadgas i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

I ansökan enligt 17 § 2—11 skall uppgivas huruvida särskilda bestämmelser med stöd av lag meddelats rörande användningen av de mark- och vattenområden som beröras av företaget.

34 §²

Finnes fastighet, till vars ägare enligt 33 § underrättelse skall utsändas, tillhöra kronan eller allmän anstalt, eller av kronan eller dylik anstalt innehavas under nyttjanderätt, insände vattenrättsdomaren utan dröjsmål underrättelse om kungörelsens innehåll till Konungens befallningshavande i det län, där fastigheten är belägen; och åligge Konungens befallningshavande att ofördröjligen förordna ombud till bevakande av kronans eller anstaltens rätt eller, där sådant bevakande tillkommer annan myndighet, överlämna underrättelsen till den myndighet.

Är i ansökningsfråga om företaget, som avses i 27 § 6 mom., skall ett exemplar av ansökningshandlingarna jämte kungörelsen översändas till Konungens befallningshavande i det län, inom vilket företaget huvudsakligen skall verkställas.

I mål som avses i 17 § 2—11 skall vattenrättsdomaren alltid sända kungörelsen till Konungens befallningshavande.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.
2. Mål som vid ikraftträdandet är anhängigt hos vattendomstol handlägges enligt äldre bestämmelser. I fråga om vattendomstols sammansättning gäller detta dock endast sådan huvudförhandling som påbörjats före ikraftträdandet.
3. Har förrättningsman före ikraftträdandet förordnats enligt 10 kap. 32 § för att handlägga syneförrättning rörande företag enligt 3 eller 7 kap., tillämpas äldre bestämmelser på förrättningen.
4. Mål som är anhängigt hos expropriationsdomstol vid ikraftträdandet prövas av fastighetsdomstol, om huvudförhandling ej påbörjats dess förrinnan.
5. Mål som vid ikraftträdandet är anhängigt hos allmän domstol handlägges enligt äldre bestämmelser.
6. Vad i lag eller annan författning föreskrives om vattenrättsingenjör och vattenrättsnämndeman skall i stället avse teknisk ledamot och nämndeman i vattendomstol.

^a Senaste lydelse 1961:548.

14 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1970:246) om tvångsförvaltning av bostadsfastighet

Härigenom förordnas, att 4—6, 9, 11 och 15—18 §§ lagen (1970:246) om tvångsförvaltning av bostadsfastighet skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

4 §

Förvaltaren uppbär hyror och andra löpande intäkter av fastigheten och företräder även i övrigt ägaren i angelägenheter som rör fastigheten och dess förvaltning.

Förvaltaren får ej överlåta fastigheten eller eljest förfoga över den så att den helt eller delvis fränhändes ägaren. Utan ägarens medgivande får förvaltaren ej låta inteckna fastigheten *för fordran* eller taga upp lån i vidare mån än som följer av 6 § och ej heller låta företaga annan åtgärd beträffande *fordringsinteckning* i fastigheten, om ej hyresnämnden lämnar sitt tillstånd.

Förvaltaren får ej överlåta fastigheten eller eljest förfoga över den så att den helt eller delvis fränhändes ägaren. Utan ägarens medgivande får förvaltaren ej låta inteckna fastigheten eller taga upp lån i vidare mån än som följer av 6 § och ej heller låta företaga annan åtgärd beträffande *inteckning* i fastigheten, *pantbrev eller vilandebevis*, om ej hyresnämnden lämnar sitt tillstånd.

5 §

Förvaltaren kan besluta att angelägenhet som saknar betydelse för ändamålet med förvaltningen skall undantagas från denna.

Fastighetsägaren får *medge* inteckning i fastigheten *för fordran*, taga upp lån mot säkerhet *av inteckning* i fastigheten eller företaga annan åtgärd beträffande *fordringsinteckning* om förvaltaren samtycker till det. Vägras samtycke kan hyresnämnden tillåta åtgärden, om denna ej försämrar förutsättningarna för en tillfredsställande fastighetsförvaltning.

Fastighetsägaren får *ansöka om* inteckning i fastigheten, taga upp lån mot säkerhet *i form av pantvärd* i fastigheten eller företaga annan åtgärd beträffande *inteckning, pantbrev eller vilandebevis* om förvaltaren samtycker till det. Vägras samtycke kan hyresnämnden tillåta åtgärden, om denna ej försämrar förutsättningarna för en tillfredsställande fastighetsförvaltning.

6 §

Bör på fastigheten verkställas arbeten för vilka fordras tillskott av andra medel än sådana som inflyter vid den löpande förvaltningen eller eljest står till förfogande, skall förvaltaren ombesörja utredning om lämpliga åtgärder, kostnaderna för dem och möjligheterna att ge-

Nuvarande lydelse

nom belåning av fastigheten eller på annat sätt skaffa medel för åtgärderna. Redogörelse för utredningen jämte förslag till åtgärder skall överlämnas till fastighetsägaren.

Vill fastighetsägaren ej medverka till de föreslagna åtgärderna, kan hyresnämnden lämna förvaltaren tillstånd att företaga dem samt meddela de föreskrifter som behövs. Nämnden kan därvid tillåta förvaltaren att till angivet belopp taga upp lån för åtgärderna och vid behov *medge* inteckning i fastigheten.

Föreslagen lydelse

Vill fastighetsägaren ej medverka till de föreslagna åtgärderna, kan hyresnämnden lämna förvaltaren tillstånd att företaga dem samt meddela de föreskrifter som behövs. Nämnden kan därvid tillåta förvaltaren att till angivet belopp taga upp lån för åtgärderna och vid behov *ansöka om* inteckning *och upplåta panträtt* i fastigheten.

9 §

Förvaltaren skall på lämpligt sätt underrätta hyresgästerna om att fastigheten ställts under förvaltning och om vem som är förvaltare samt om beslut att förvaltningen förlänges eller upphör. Han skall ofördröjligen undersöka fastighetens inteckningsförhållanden och underrätta *kända inteckningshavare* om förvaltningen.

Förvaltaren skall på lämpligt sätt underrätta hyresgästerna om att fastigheten ställts under förvaltning och om vem som är förvaltare samt om beslut att förvaltningen förlänges eller upphör. Han skall ofördröjligen undersöka fastighetens inteckningsförhållanden och underrätta *borgenär, som har panträtt i fastigheten och som är känd,* om förvaltningen.

11 §

Förvaltaren skall för varje kalenderår inom en månad från årets utgång lämna skriftlig redovisning till fastighetsägaren för sin förvaltning. När han frånträder sitt uppdrag, skall redovisning för den gångna delen av kalenderåret lämnas inom en månad från det uppdraget upphörde. Till redovisning skall fogas berättelse med sammanfattande uppgifter om vidtagna och planerade åtgärder samt om fastighetens skick. I fråga om arbeten som avses i 6 § lämnas särskild berättelse inom en månad från det arbetena slutfördes.

Avskrift av handlingar som avses i första stycket sändes till hyresnämnden och hälsovårdsnämnden.

Vill fastighetsägaren klandra redovisad förvaltning, skall han inom ett år från det han mottog redovisningen instämma förvaltaren till *domstol som avses i 3 kap. 72 § första stycket första punkten lagen (1907: 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom.*

Vill fastighetsägaren klandra redovisad förvaltning, skall han inom ett år från det han mottog redovisningen instämma förvaltaren till *den fastighetsdomstol inom vars område fastigheten är belägen.*

15 §

Beslut att fastighet skall ställas under förvaltning samt beslut om förlängning eller upphörande

Beslut att fastighet skall ställas under förvaltning samt beslut om förlängning eller upphörande av

Nuvarande lydelse

av förvaltning sändes genast till *inskrivningsdomaren* för anteckning i fastighetsboken eller tomt-rättsboken.

Föreslagen lydelse

förvaltning sändes genast till *inskrivningsmyndigheten* för anteckning i fastighetsboken eller tomt-rättsboken.

16 §

I fråga om förfarandet vid hyresnämnden finns bestämmelser i *lagen (1968: 349) om hyresnämnder*.

I fråga om förfarandet vid hyresnämnden finns bestämmelser i *lagen (1970: 998) om arrendenämnder och hyresnämnder*.

17 §

Mot hyresnämnds slutliga beslut i ärende enligt denna lag eller beslut enligt 14 § andra stycket får talan föras genom besvär. Mot annat beslut av nämnden får talan föras endast i samband med talan mot slutligt beslut.

Besvärstiden är såvitt gäller beslut varigenom nämnden avvisat ansökan eller avskrivit ärende en vecka och i annat fall två veckor från det att klaganden fick del av beslutet.

Talan föres hos domstol som avses i 3 kap. 72 § första stycket första punkten *lagen (1907:36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom*. Besvären inges till domstolen.

Talan föres hos domstol som avses i 11 § tredje stycket. Besvären inges till domstolen.

18 §

I besvärsmål skall part kallas att muntligen höras vid *underrätten*, om ej sådant hörande saknar betydelse för utredningen. I övrigt äger i fråga om handläggningen vid *underrätten* 52 kap. 2, 3 och 5—12 §§ rättegångsbalken motsvarande tillämpning. Bestämmelse som avser hovrätt gäller därvid i stället *underrätten*. Mot *underrättens* beslut i anledning av besvär över beslut, varigenom hyresnämnd avvisat ansökan eller avskrivit ärende, får talan ej föras.

I besvärsmål skall part kallas att muntligen höras vid *fastighetsdomstolen*, om ej sådant hörande saknar betydelse för utredningen. I övrigt äger i fråga om handläggningen vid *fastighetsdomstolen* 52 kap. 2, 3 och 5—12 §§ rättegångsbalken motsvarande tillämpning. Bestämmelse som avser hovrätt gäller därvid i stället *fastighetsdomstolen*. Mot *fastighetsdomstolens* beslut i anledning av besvär över beslut, varigenom hyresnämnd avvisat ansökan eller avskrivit ärende, får talan ej föras.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972. Mål som vid ikraftträdandet är anhängigt hos domstol handlägges enligt äldre bestämmelser.

Utdrag av protokoll, hållet i lagrådet den 1 april 1971.

Närvarande: justitierådet BRUNNBERG, regeringsrådet HJERN, justitierådet BERGSTEN, justitierådet GYLLENSVÄRD.

Enligt lagrådet den 30 mars 1971 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitieärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 12 mars 1971, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets yttrande skulle inhämtas över upprättade förslag till 1) lag om ändring i vattenlagen (1918: 523), 2) lag om ändring i lagen (1962: 627) om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m., 3) lag om ändring i statstjänstemannalagen (1965: 274), 4) lag om ändring i lagen (1969: 246) om fastighetsdomstol, 5) lag om ändring i lagen (1917: 189) om expropriation, 6) lag om ändring i lagen (1942: 350) om fornminnen, 7) lag om ändring i byggnadslagen (1947: 385), 8) lag om ändring i lagen (1949: 658) om inlösen i vissa fall av rätt till gruva m. m., 9) lag om ändring i lagen (1957: 390) om fiskearrende, 10) lag om ändring i lagen (1960: 690) om byggnadsminnen, 11) lag om ändring i naturvårdslagen (1964: 822), 12) lag om ändring i jordförvärvslagen (1965: 290), 13) lag om ändring i jordhävdslagen (1969: 698), 14) lag om ändring i lagen (1970: 246) om tvångsförvaltning av bostadsfastighet, 15) lag om ändring i lagen (1970: 989) om införande av fastighetsbildningslagen, 16) lag om ändring i jordabalken, 17) lag om ändring i lagen (1970: 995) om införande av nya jordabalken, 18) lag om ändring i bostadsrättslagen ().

Förslagen, som finns bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet förordrats, de under 1)—3) anmärkta förslagen av hovrättsassessorn Lars K. Beckman samt övriga lagförslag av hovrättsassessorn Carl Behrman.

Lagrådet yttrade:

Enligt vad som föreslås i remissen skall tillåtlighetsprövningen i viktigare vattenmål överflyttas till Kungl. Maj:t, som skall få möjlighet att vid sin bedömning anlägga allmänna planeringssynpunkter, samt vatten-domstolarna administrativt knyts till den allmänna underrättsorganisationen. Vidare föreslås att fastighetsdomstolarna, som i samband med FBL:s ikraftträdande skall ersätta ägodelningsrätterna såvitt gäller prövningen av mål om fastighetsbildning, får sitt kompetensområde ytterligare vidgat, bl. a. på det sättet att de får övertaga expropriationsdomstolarnas uppgifter. Lagrådet har i princip inte något att erinra mot de sålunda föreslagna ändringarna.

Åtskilliga av de remitterade lagförslagen innehåller bestämmelser, enligt vilka mål som vid den nya lagstiftningens ikraftträdande den 1 januari 1972 är anhängigt hos expropriationsdomstol eller ägodelningsrätt skall efter ikraftträdandet prövas av fastighetsdomstol, om ej huvudförhandling påbörjats dessförinnan. Av bestämmelserna — som bör ses mot bakgrunden av att ny processlag i princip tillämpas på rättegång även om denna börjats redan innan lagen trätt i kraft — framgår att expropriationsdomstol resp. ägodelningsrätt skall även efter den 1 januari 1972 fortsätta handläggningen, när huvudförhandling i ett mål inlett före den dagen. Det får anses ligga i sakens natur att hänsyn härvid endast skall tagas till huvudförhandling, som leder till målets avgörande. Om exempelvis huvudförhandling påbörjats före den 1 januari 1972 men blir inställd och ny huvudförhandling därefter inledes, bör sålunda tidpunkten för den nya förhandlingens början vara avgörande för om gammal eller ny lag skall tillämpas i fråga om vilken domstol som skall handlägga målet. På motsvarande sätt bör man, när ett mål efter återförvisning till expropriationsdomstol eller ägodelningsrätt upptages till förnyad handläggning, bortse från sådan huvudförhandling i första instansen som ägt rum före återförvisningen. Påpekas bör vidare att, när expropriationsdomstol eller ägodelningsrätt med tillämpning av en övergångsbestämmelse av ifrågavarande slag avdömt ett mål efter den 1 januari 1972 och talan fullföljes mot avgörandet, det ankommer på expropriationsdomstolen resp. ägodelningsdomaren att pröva huruvida talan blivit fullföljd på föreskrivet sätt och inom rätt tid. Det kan inte råda någon tvekan om att detsamma gäller också fall, då domstolens avgörande meddelats före nämnda dag men fullföljden sker först därefter. Vilken befattningshavare som har att i övergångsfallen tjänstgöra som ägodelningsdomare och därmed även som ordförande i expropriationsdomstolen torde få bestämmas med stöd av 19 § FBLP.

Förslaget till lag om ändring i vattenlagen

4 kap.

17 §

Enligt andra stycket skall besked om förbehåll lämnas till vattendomstolen eller, om målet behandlas vid syneförrättning, till synemännen innan domstolen eller synemännen avgjort frågan om företags tillåtlighet. Innebörden av bestämmelsen är något oklar såvitt gäller det fallet att syneförrättning äger rum. Syneförrättning kan beträffande företag som avses med bestämmelsen äga rum när fråga är om vattenreglering, och underställning hos vattendomstolen skall då alltid äga rum (se 3 kap. 11 §). Enligt hänvisningar i 7 kap. 46 och 49 §§ skall

bestämmelsen emellertid gälla även vattenavlednings- och invallningsföretag. Beträffande dessa företag är underställning hos vattendomstolen ej erforderlig i alla fall (se 7 kap. 45 och 55 §§). Med förslaget torde avses att — med ändring av vad som för närvarande gäller enligt 4 kap. 13 § och 7 kap. 46 § — besked om förbehåll alltid, vare sig underställning hos vattendomstolen skall äga rum eller ej, måste lämnas innan synemännen meddelat sitt utlåtande angående företaget. Lagtexten bör jämkas, så att innebörden tydligt framgår.

18 §

Kungl. Maj:t skall enligt förslaget kunna lämna tillstånd till ett företag även om hinder skulle möta mot företaget på grund av 2 kap. 12 § första stycket. I nämnda lagrum förbjödes bl. a. företag som har menlig inverkan på allmänna hälsotillståndet. Att lagtexten formuleras så, att det ges formell möjlighet att dispensera från detta förbud, får anses godtagbart endast med tanke på att lagstiftningen är ett provisorium i avvidan på en mera genomgripande reformering av vattenlagen. Självfallet bör det ej komma i fråga att man med öppna ögon tillåter ett företag, som menligt påverkar det allmänna hälsotillståndet, hur viktigt företaget än må vara ur ekonomisk eller annan allmän synpunkt.

11 kap.

Av vad som uttalades i samband med inrättandet av fastighetsdomstolar framgår att dessa inte är avsedda att utgöra specialdomstolar i egentlig mening. Det betonades att fastighetsdomstolarna ingår i den allmänna underrättsorganisationen, låt vara att fastighetsdomstol inte skall finnas vid alla tingsrätter, och att de åtgärder i mål och ärenden som författningsenligt ankommer på fastighetsdomstol följaktligen vidtas av tingsrätten (prop. 1969: 44 s. 175, 400 och 402). Den organisationsändring som nu föreslås bli genomförd beträffande rättsskipningen på vattenrättens område innebär att vattendomstolarna kommer att i förhållande till tingsrätterna intaga samma ställning som fastighetsdomstolarna. I enlighet med det betraktelsesätt som anlagts i fråga om dessa skulle vattendomstolarna bli att betrakta som allmänna domstolar i särskild sammansättning.

I anslutning till vad som nu sagts vill lagrådet påpeka, att avfattningen av de regler i detta kapitel som anger gränsdragningen mellan vattendomstols och annan domstols kompetensområde bygger på att vattendomstolen är en särskild, i förhållande till den allmänna domstolsorganisationen fristående specialdomstol (se 21 och 23 §§). Några tillämpningssvårigheter med anledning härav synes dock inte vara att befara.

27 och 34 §§

Föreskriften i det nytillagda tredje stycket i 27 § 2 mom. innebär att i ansökan enligt 17 § 2—11 skall lämnas vissa uppgifter om planförhållanden. Enligt lagrådets mening bör detsamma gälla ansökan enligt 17 § 19 rörande vissa vattenavlednings- och invallningsföretag samt företag, som avses i 8 kap. Det kan nämnas, att sådan uppgiftsskyldighet kommer att gälla enligt 10 kap. 33 §, då ansökan görs om liknande företag att prövas vid syneförrättning.

Motsvarande tillägg bör göras i 34 § andra stycket.

Övergångsbestämmelserna

I punkten 2 torde med tanke på det fall att återförvisning av ett före ikraftträdandet avgjort mål äger rum efter ikraftträdandet orden "vid ikraftträdandet är anhängigt" utbytas mot "före ikraftträdandet anhängiggjorts". I detta fall av återförvisning bör till skillnad från det fall som avses i punkten 4 (jfr lagrådets yttrande i inledningen) äldre lag i princip äga tillämpning.

Förslaget till lag om ändring i lagen om fastighetsdomstol

Enligt övergångsbestämmelser som ingår i flera av övriga nu framlagda lagförslag och även enligt FBLP skall viss handläggning övergångsvis ankomma på expropriationsdomstol, ägodelningsrätt och ägodelningsdomare. Övergångsbestämmelsen i förevarande lagförslag torde ej — även om uttalanden i remissprotokollet möjligen kan tyda därpå — avse stadganden som är tillämpliga i sådana fall.

Förslaget till lag om ändring i lagen om tvångsförvaltning av bostadsfastighet

Det i gällande lydelse av 4 och 5 §§ förekommande uttrycket "annan åtgärd beträffande fordringsinteckning" avser endast s. k. inteckningsåtgärder. Ersättes ordet "fordringsinteckning" såsom nu föreslagits med "inteckning, pantbrev eller vilandebevis" kan bestämmelserna ge intryck av att omfatta även yttre åtgärder beträffande själva inteckningshandlingen. Sålunda finns risk att 4 § i den föreslagna lydelsen skulle anses lägga hinder i vägen för förvaltaren att utan hyresnämndens tillstånd utverka handräckning hos överexekutor för att komma i besittning av obelånad inteckningshandling, som fastighetsägaren vägrar att lämna från sig. Om den föreslagna ändringen genomföres, bör därför samtidigt anges att fråga endast är om åtgärd enligt 22 kap. JB. Lagrådet vill emellertid ifrågasätta, om det är påkallat att vid sidan av inteckning

nämna pantbrev och vilandebevis. De enda åtgärder beträffande sådana handlingar som kan företagas enligt 22 kap. JB är utbyte och anteckning om innehav, och det finns knappast anledning att särskilt reglera förvaltarens och fastighetsägarens möjligheter att föranstalta om åtgärder av detta slag.

I 6 § andra stycket torde orden "och upplåta panträtt" kunna utgå.

Övriga lagförslag

Förslagen lämnas utan erinran.

Ur protokollet:

Ingrid Hellström

**Utdrag av protokollet över justitieärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet på Stockholm stott den 2 april 1971.**

Närvarande: statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, HOLMQVIST, ASPLING, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, MOBERG, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON, FELDT.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Geijer, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets yttrande över förslagen till

- 1) lag om ändring i vattenlagen (1918: 523),
- 2) lag om ändring i lagen (1962: 627) om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m.,
- 3) lag om ändring i statstjänstemannalagen (1965: 274),
- 4) lag om ändring i lagen (1969: 246) om fastighetsdomstol,
- 5) lag om ändring i lagen (1917: 189) om expropriation,
- 6) lag om ändring i lagen (1942: 350) om fornminnen,
- 7) lag om ändring i byggnadslagen (1947: 385),
- 8) lag om ändring i lagen (1949: 658) om inlösen i vissa fall av rätt till gruva m. m.,
- 9) lag om ändring i lagen (1957: 390) om fiskearrenden,
- 10) lag om ändring i lagen (1960: 690) om byggnadsminnen,
- 11) lag om ändring i naturvårdslagen (1964: 822),
- 12) lag om ändring i jordförvärvslagen (1965: 290),
- 13) lag om ändring i jordhävdslagen (1969: 698),
- 14) lag om ändring i lagen (1970: 246) om tvångsförvaltning av bostadsfastighet,
- 15) lag om ändring i lagen (1970: 989) om införande av fastighetsbildningslagen,
- 16) lag om ändring i jordabalken,
- 17) lag om ändring i lagen (1970: 995) om införande av nya jordabalken,
- 18) lag om ändring i bostadsrättslagen ().

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

Jag ansluter mig till vad lagrådet har anfört i fråga om vattenlagen. De av lagrådet föreslagna ändringarna i 4 kap. 17 §, 11 kap. 27 § 2 mom. tredje stycket och 34 § andra stycket samt övergångsbestämmelserna punkt 2 bör vidtas.

Med hänsyn till vad lagrådet har anfört beträffande lagen om tvångsförvaltning av bostadsfastighet anser jag att pantbrev och vilandebevis

inte behöver särskilt nämnas i 4 och 5 §§. Också lydelsen av 6 § bör utformas i enlighet med lagrådets påpekande.

Även i övrigt godtar jag de synpunkter som lagrådet har framfört. Utöver vad som följer av det anförda bör vissa redaktionella ändringar vidtas i några av de remitterade förslagen.

I prop. 1971:30 har föreslagits en ändring i 1 § jordförvärvslagen motsvarande den ändring som det nu remitterade förslaget innehåller. I detta lagstiftningsärende bör ifrågavarande ändringsförslag därför utgå.

Förslaget att avskaffa vattendomstolarna som fristående organisatoriska enheter medför att nuvarande tjänster i vattendomstolarna måste dras in.

Vad gäller tjänster för domare i tingsrätter som utses att vara fastighetsdomstol och vattendomstol ämnar jag senare i år för Kungl. Maj:t anmäla fråga om proposition med förslag om ytterligare tjänster för domare i dessa tingsrätter. F. n. finns i vattendomstolarna 13 ordinarie och 2 extra ordinarie tjänster för vattenrättsdomare, 3 extra ordinarie tjänster för biträdande vattenrättsdomare samt 18 ordinarie och 5 extra ordinarie tjänster för vattenrättsingenjör. Kungl. Maj:t bör inhämta riksdagens bemyndigande att vidta de övergångsanordningar som kan behövas för att genomföra den nya organisationen. Bl. a. torde det bli nödvändigt att föra vissa ordinarie domartjänster på övergångsstat. Innehavarna av dessa tjänster kommer att i fortsättningen i huvudsak få utföra domaruppgifter av samma slag som f. n.

Beträffande avtalsbara anställnings- och arbetsvillkor avser jag att ge statens avtalsverk det förhandlingsuppdrag som behövs.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t genom proposition föreslår riksdagen att

dels antaga de av lagrådet granskade lagförslagen med vidtagna ändringar,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de övergångsanordningar som kan behövas beträffande nuvarande tjänster i vattendomstolarna.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten